

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

7 - 9

ANUL XXI

1971

C U P R I N S U L

	Pag.
*** Probleme ale Ortodoxiei în zilele noastre — — — — —	379
DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII	
† VASILE, Episcopul Oradiei: — Sensul și menirea icoanelor în cultul ortodox — — — — —	381
S T U D I I	
Pr. dr. ATH. NEGOIȚĂ: — Descoperiri noi despre esenienii — — —	388
Pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA: — Problema traducerii ecumenice a Vechiului Testament — — — — —	402
ION I. ICA: — Problemele teologiei existențialist-demitologizante în protestantismul contemporan — — — — —	408
ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI CATEHETICE	
Pr. prof. dr. ENE BRANIȘTE: — Predică la duminica a V-a după Paști — — — — —	414
Pr. VASILE MIHOC: — Lucrarea Sfântului Duh în Biserică — — —	419
Pr. VASILE PETRICĂ: — Grijă pentru glanduri — — — — —	423
† Episcop NICOLAE MACARIOPOLSKI: — Predică la duminica a XII-a după Rusalii — — — — —	425
Diacon P. I. DAVID: — Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul — — — — —	428
<u>Prof. PETRU BOGDAN</u> : — Maica Domnului și a noastră — — —	433
Pr. IOAN OPREA: — Duminica — ziua Domnului — — — — —	435
P R O B L E M E L I T U R G I C E	
Pr. N. SEBEȘAN: — Textul rugăciunii «Tatăl nostru» — — — — —	438
D O C U M E N T A R	
Prof. ION B. MUREȘIANU: — Circulația cărții de la Rîmnic în Banat — — —	443
VIOREL ȚIGU: — Generalități asupra stratului II de frescă de la biserica ortodoxă română din Lipova — — — — —	450
A N I V E R S Ă R I	
*** Act al voinței întregului popor — — — — —	455
C R O N I C A B I S E R I C E A S C Ă	
Alegerea și întronizarea noului patriarh al Bisericii Ortodoxe Ruse. Printre credincioșii ortodocși de origine română din S.U.A. și Canada. Din activitatea ecumenică a Episcopiei ortodoxe române în America. «Uniatismul este un caz tipic de prozelitism». Discuții între catolicii spanioli și teologi luterani. Ecourile unei întâmplări de altădată. Anchetă între clericii romano-catolici din America re-	

MITROPOLIA BANATULUI

7-9

ANUL XXI 1971

P 14.674

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE:

Președinți :

I. P. S. Nicolae, Mitropolitul Banatului
P. S. Teoctist, Episcopul Aradului

Membri :

- P. C. Pr. Ion B. Mureșianu, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului
- P. C. Pr. Petru Sălăgeanu, consilier la Episcopia Aradului
- C. Diacon Sorin Cosma, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș

Redactor responsabil :

P. Cuv. Arhim. Timotei Seviciu, vicarul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului

Redacția și Administrația :

Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Timișoara I,
B-dul Victoriei, nr. 7

PROBLEMELE ORTODOXIEI ÎN ZILELE NOASTRE

Vremea pe care o străbatem înregistrează strădanii continue pentru depășirea limitelor vechiului, pentru dobândirea de înfăptuiri noi în toate domeniile de activitate. Efervescența care a cuprins lumea este pe cât de generală tot pe atât de profundă în consecințe. Ei nu-i scapă nici diferitele religii, Bisericele creștine mai ales. Aderenții acestora își reconsideră multe din pozițiile tradiționale și le evaluează în funcție de realitățile contemporane. Sînt descoperite valențe și potențialități nebănuite anterior, sînt puse în lucrare energii socotite adormite sau chiar pierdute.

Biserica Romano-Catolică împietrită pînă ieri în formule și structuri depășite, incompatibile cu învățătura evanghelică și cu spiritul vremii, oferă cîteva exemple în acest sens. Multe din cele ale trecutului cad acum în desuetudine ori se modifică pur și simplu. Același lucru se întîmplă și cu Bisericele protestante de toate nuanțele, veacuri întregi afundate într-un pietism rigid, mai nou însă trezite la o altă înțelegere a realităților vieții.

Ortodoxia care multora li se părea anchilozată și incapabilă a ține pasul cu evoluția societății, trece și ea prin aceeași experiență. Legate de popoarele în mijlocul cărora s-au constituit, Bisericele Ortodoxe locale împrumută din problematica acestora și nu sînt străine de aspirațiile lor. Prin ierarhii, preoții și credincioșii lor, Bisericele Ortodoxe participă activ la frămîntările veacului și se angajează cu sinceră convingere pe calea păcii și a progresului.

În amplul efort spre mai bine, Ortodoxia — căci ea ne interesează în chip special — și-a găsit posibilități de amplă afirmare. Ne vom referi printre altele la pregătirile tot mai intense pentru convocarea Sfîntului și Marelui Sinod. În cadrul și pe traiectoria lor, toate Bisericele Ortodoxe naționale se deschid către problemele vremii și, încercînd să le dea răspuns, își revizuiesc pozițiile, își înnoiesc metodele. Însăși parcurgerea atentă a temelor care urmează a fi supuse deliberării sinodale, reflectă această stare de lucruri. Unele dintre ele sînt pur teologice, destule privesc relațiile cu celelalte Biserici creștine, iar altele sînt legate de lumea contemporană.

Pregătirile acestea nu se mărginesc însă la planul teoretic, ci concomitent ele însemnează și trăirea unor experimentări cîntinui la nivelul parohiilor, eparhiilor și Bisericilor locale. Astfel observăm cum se înmulțesc activitățile de tot felul, de

la cele izolate ale clericilor, teologilor și credincioșilor, până la manifestări mai deosebite. Și în fiecare membrii Bisericilor Ortodoxe își conjugă acțiunile cu cele ale confrăților de alte confesiuni sau religii, cu ale oamenilor de bunăvoință indiferent de convergența acestora.

În asemenea context trebuie privită participarea Bisericilor Ortodoxe la lucrările Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Conferinței Creștine pentru Pace, Conferinței Bisericilor Europene, diferitor organizații internaționale creștine sau de altă natură. Tot astfel trebuie interpretate acțiunile Bisericilor Ortodoxe menite să sprijine omenirea în efortul ei pentru bună stare, progres și pace. Nu vom greși dacă vom spune că la ora actuală Bisericile Ortodoxe își fac mai simțită prezența, că își aduc contribuția la majoritatea acțiunilor ce urmăresc mai binele.

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURA A BISERICII

SENSUL ȘI MENIREA ICOANELOR ÎN CULTUL ORTODOX

de : † VASILE, Episcopul Oradiei

Dacă cineva intră în bisericile din Transilvania și privește ornamentația lor interioară, fără să aibă vreun ghid sau să țină seama de înfățișarea lor exterioară, își dă repede seama dacă aceasta este ori nu o biserică ortodoxă. Bisericile ortodoxe sînt, în general, pictate cu icoane reprezentînd momente din viața Domnului nostru Iisus Hristos, chipul Maicii Domnului și al sfinților. Dacă unele biserici ortodoxe nu sînt pictate în întregime și au mai puține icoane pe pereți, aceasta se datorește unor împrejurări specifice Ortodoxiei din Transilvania.

În cele ce urmează folosindu-ne de considerațiile lui I. Ouspenschi din cartea sa : Essai sur la Theologie de l'icone dans l'Eglise Orthodoxe, vom încerca să arătăm sensul și menirea sfințelor icoane în cultul ortodox.

Pictura bisericilor ortodoxe române cu icoane vine să ne mărturisească specificul evlaviei credinciosului ortodox, care este îndreptat spre atingerea idealului desăvîrșirii, prin conlucrarea cu harul dîvin. Icoana indică o participare la comuniunea cu Dumnezeu. Ea ne ajută să ne înălțăm cu mintea și inima spre cele cerești. În fața ei «tace tot trupul» și lasă să răsunе în cuget și minte ecoul veșniciei. Ea ne ajută să devenim ceea ce trebuie să fim, contribuie prin înfățișarea prototipului la îndemnul de a ne asemăna cu el, pentru că icoana ortodoxă înfățișează mai mult frumusețea spirituală, perfecțiunea morală a celui ce este reprezentat în ea, decît frumusețea fizică. Icoana înfățișează umanul transfigurat prin har, pe omul cel nou născut prin har. Ea nu caută să reprezinte o frumusețe terestră, corporală așa cum este redată într-un tablou oarecare sau prin statuе.

Este o deosebire marcînd modul de înțelegere al sacrului între icoana care ne înfățișează pe Maica Domnului cu pruncul Iisus în brațe, ori înălțată la cer între îngeri sau chiar ca rugătoare pentru noi (orantă) și între statuia care o înfățișează ca pe o mireasă terestră cu cununită pe cap și cu mărgelile la gît. Creștinului ortodox îi este improprie închinarea la o astfel de statuе, pentru că el o socotește pe Fecioara Maria nu plină de frumusețe lumească ci «plină de dar» așa cum i s-a adresat îngerul Gavriil la Bunavestire ; de aceea ea este mai cins-

tită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii.

Icoana nu înfățișează și nu întrupează ficțiuni sau idei abstracte. Între ceea ce reprezintă icoana și realitate, este o strînsă legătură. Ea respectă realitatea istorică, concretă a celui pe care îl reprezintă. Ea nu schimbă fizionomia trupului dar caută să ne arate însușirile lui spirituale, capacitatea sufletului de a realiza asemănarea cu Dumnezeu. «Ceea ce vedem în icoană, spune Sf. Grigore de Nissa, nu se schimbă. Un bătrîn nu devine un adolescent, ridurile nu se șterg. Ceea ce se feînnoiește este ființa interioară urîtită de păcat, îmbătrînită de deprinderi rele» (apud I. Ouspenschi, op. cit., p. 266). Totuși ea nu se mărginește la înfățișarea realității istorice pur și simplu, ci cheamă, indică și arată atît cît e cu putință, o trăire mai presus de realitatea terestră.

Icoana face parte din cult. Ea e o revelație a veșniciei în timp. Arta religioasă aparține Bisericii, deci are menirea să facă accesibile și trăie adevărurile descoperite prin Biserică, să înfățișeze o frumusețe dincolo de frumusețea naturală. Din acest motiv ea nu poate fi socotită numai ca o operă a pictorului, ca un produs al imaginației lui. Sf. Ioan Damaschin îl socotește pe pictorul sau zugravul de icoane ca pe un fel de preot.

Icoana reprezintă persoana unui prototip și prin graiul culorilor și al liniilor ne îmbie să ne apropiem, să cinstim și să imităm acel prototip. Icoana unui sfînt nu vrea să reprezinte trupul coruptibil, destinat morții ci, pe cît cu putință, trupul transfigurat, iluminat de har, trupul veacului viitor destinat nemuririi (I Corinteni XV, 35—45).

Iată de ce icoana ortodoxă nu ne invită să cinstim natura umană a Domnului nostru Iisus Hristos, ci ne cheamă să cinstim și să ne închinăm persoanei Sale divin-umane prin care am dobîndit mîntuirea. Căci mîntuirea s-a cîștigat pe cruce prin jertfa Fiului lui Dumnezeu, om adevărat și Dumnezeu adevărat, nu numai prin una sau alta din firile Lui. «Cultul umanității lui Hristos este străin tradiției ortodoxe, sau cel mult această umanitate are înfățișare taborică, inefabilă, transfigurată, îndumnezeită».

Deci, icoana se deosebește de tablou și cu atît mai mult de statuie. Acestea două prezintă în mod preponderent latura umană, terestră a sfîntului înfățișat. Icoana ne înfățișează un corp eliberat de păcat, biruitor asupra păcatului, care participă într-o oarecare măsură la însușirile trupului spiritual, pe care îl vor primi dreptii după înviere. Ea reprezintă o frumusețe spirituală, după cum ne îndeamnă Sf. Apostol Petru: «Să fie omul cel tainic al inimii într-o nestrîcătoare podoabă a duhului, blînd și liniștit, care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu» (I Petru III, 4).

Trăsăturile esențiale care fac frumusețea unei icoane nu sînt cele de ordin pur estetic, ele nu constau în culoare, ci în puterea de a transmite credința, dragostea, pacea și armonia interioară a celui pe care îl reprezintă, căci rolul unei icoane nu este de a ne apropia de firea omenească așa cum este ea ci, de a ne arăta că ne aflăm în fața cuiva care a depășit stările celui pămîntesc aplecat spre păcat și care a ajuns o făptură spirituală nouă.

Icoana ortodoxă este expresia vizibilă a dogmei transfigurării naturii. Dacă privim de pildă o «Madonă» a lui Rafael și o icoană ortodoxă a Maicii Domnului cu pruncul Iisus în brațe, ne dăm seama despre deosebirea intențională dintre ele, despre deosebirea de stiluri și de simboluri.

E bine să notăm că deosebirea dintre statuie, tablou și icoană nu se mărginește la elementul artistic în sine și că din acest punct de vedere nu putem rămîne numai la o apreciere estetică a lor ci mai ales a rolului pe care îl are frumosul în arta religioasă. Icoana are o ținută contemplativă și un caracter de simbol care exprimă o realitate dincolo de pămîntesc în înfățișarea prototipurilor.

Statuia reprezintă o frumusețe terestră a prototipului pe care îl reprezintă. Acest prototip este legat de pămînt, de frumusețea și vigoarea trupului. Statuia nu îndeamnă pe cel ce o privește la o frumusețe dincolo de natură, la posibilitatea existenței unei naturi transfigurate prin har. În statuie și tablou totul este frumos, măreț și impunător în înfățișarea fizicului omenesc, așa cum era reprezentată această frumusețe în statuile din antichitate care cuceresc privirea prin mărimea și puterea lor impresionantă. Ele reprezentau clasicismul frumuseții terestre. În fața unei astfel de statui poți avea sentimentul măreției dar nu al evlaviei.

Statuia este tridimensională, legată de pămînt, pare că ar crește din pămînt ca o podoabă a pămîntescului. Spectatorul o admiră, se întoarce în jurul ei dar nu poate intra în dialog cu ea, nu-i comunică nimic mai mult decît ceea ce vede.

În icoanele ortodoxe aureola este în jurul capului Mîntuitorului, al Maicii Domnului sau a Sfinților. Ea înfățișează sfințenia, este în strînsă legătură cu capul și apare ca o rezultantă a legăturii directe cu harul divin.

Elementele fizice ale trupului omenesc sînt redată în statuie cu atîta pregnanță încît nu ne lasă posibilitatea să vedem ceea ce este ceresc în chipul pe care îl reprezintă. Grandoarea unei statui stă în perfecțiunea trupului celui reprezentat în ea. Cu greu se poate cineva ruga privind la o statuie, poate doar dacă stă cu ochii închiși ca să caute cu mintea altă frumusețe dincolo de înfățișarea statuii. Statuia nu poate reda elementele chipului lui Dumnezeu în om și cu atît mai puțin asemănarea cu Dumnezeu. În fața unei statui nu poți contempla credința,

dragostea, bunătatea, înțelepciunea, puritatea și pacea lăuntrică a celui pe care îl reprezintă.

Icoana, precum am arătat, nu este o simplă imagine, nici numai o decorație sau ilustrare a Sfintei Scripturi. Ea are în cult o funcție mult mai însemnată. Este un obiect de cult, are caracter sacru. Prin rugăciunile Bisericii și prin consacrare devine «sfântă». Icoanele în biserică fac parte din sfânta liturghie. «Ceea ce cuvântul comunică auzului, pictura arată liniștit prin prezentare», spune Sf. Vasile cel Mare (Omilia XIX la 40 de mucenici).

Intreg cultul are caracter de comemorare a unui fapt care s-a petrecut în timp și cu care sîntem în legătură prin aducere aminte, așa cum sîntem cu părinții atunci cînd îi privim în fotografie. În concepția ortodoxă este o strînsă legătură între euharistie și icoană. În euharistie avem prezența reală a lui Iisus pe cînd în icoană avem o prezență simbolică. Icoana ne amintește și îl reprezintă pe Iisus, euharistia ni-L comunică. Iată ce spune în această privință teologul ortodox Paul Evdochimov: «Ascultînd sfînta liturghie ne sfințim auzul; participînd la sfînta liturghie inimile noastre devin purtătoare de Hristos. Prin icoane ne sfințim cugetul și ochii duhovnicești cu marile taine din orbita transcendentă. Arta icoanei nu este autonomă, ci este inclusă în misterul liturgic și face să se reverse asupra noastră prezențe cerești» (L'art moderne ou la Sophia désaffectée, în rev. «Contacts» IV (1960), p. 323).

Deși nici în icoană nu se face vizibil elementul divin în chipul lui Iisus, al Maicii Domnului sau în chipurile sfinților, totuși prin liniile ei drepte, prin stil, prin înfățișarea — am zice — spiritualizată a prototipului, ea ne ajută să întrezărim și să dorim viața cea nouă, să urmăm pilda celui reprezentat în icoană și să umblăm cu stăruință pe calea mîntuirii, prin biruința păcatului.

Nu stau lucrurile astfel cînd privim un tablou sau o statuie. În ele însușirile pămîntești ale celui reprezentat sînt atît de copleșitoare, atît de atrăgător înfățișate încît nu te lasă să vezi că este purtător de duh, că reprezintă o virtute și că indică o viață care se înalță spre idealul veșniciei.

Am văzut la mînăstirea Dafni din Grecia — o mînăstire din sec. XI, deci din vremea de strălucire și echilibru a artei bizantine — niște icoane care nu se pot uita niciodată. Asemenea icoane se întîlnesc și în mînăstirile noastre. Pe bolta cupolei de la Dafni se găsește un Pantocrator de o frumusețe și expresivitate excepționale. În această icoană sînt împreunate în chip minunat puterea și dragostea lui Iisus Hristos. Ochii mari și luminoși par a cuprinde și stăpîni tot universul, dar sînt atît de calzi încît îți lasă impresia că sînt lîngă tine în orice clipă.

Tot acolo am văzut icoana răstignirii Mîntuitorului. Iisus este înfățișat întins pe cruce cu capul aplecat pe umăr. Toată durerea fizică este estompată, transfigurată, lipsită de convulsiunile omenești în asemenea împrejurări, încît te îmbie să o privești îndelungat și să te rogi mereu înaintea Celui răstignit pe cruce. Maica Domnului și cu Apostolul Ioan stau lângă cruce. Tristețea lor nu este o tristețe sfîșietoare, plină de deznađeje, ci o tristețe manifestată prin împreunarea mîinilor la rugăciune, prin privirea duios îndreptată spre chipul lui Iisus, o durere din care nu lipsește mîngîierea credinței.

Așezarea icoanelor pe zidul bisericii, pe catapeteasmă sau în casele credincioșilor pe peretele dinspre răsărit vine să ne arate că ele ne înfățișează imaginea unor ființe care se află la hotarul dintre cele două lumi, la limita de întîlnire a divinului cu umanul pe o înălțime luminată și transfigurată de har. De acolo ne privesc, se uită la noi și ne cheamă să urmăm pilda celor înfățișați pe ele.

Este interesant de știut că cele mai reușite icoane sînt acelea pe care din orice parte le privești ai impresia că sînt îndreptate cu privirea spre tine. Prin aceasta ele ne îndeamnă să intrăm în dialog cu cerul și să ne rugăm.

Menirea cea mai de seamă a icoanei în cult este de a ne ajuta să trăim în comuniune cu Dumnezeu și de a ne face mai apropiați idealului către care se cuvine să năzuim. Iată ce scrie Sf. Ioan Damaschin despre această funcție a icoanelor: «Apostolii au văzut cu ochii lor trupești pe Dumnezeu devenit om, pe Hristos; ei au văzut patima Sa, minunile Sale, au ascultat cuvintele Sale. Or noi care urmăm învățăturile Apostolilor, noi dorim arzător de a-L vedea și a-L auzi. Apostolii au văzut pe Hristos față către față, pentru că El era prezent trupește. Însă noi care nu L-am văzut direct, nici n-am ascultat cuvintele Sale, noi auzim totuși cuvintele Sale prin intermediul cărților și sfințim simțurile și sufletul. Noi ne considerăm fericiți și venerăm cărțile prin intermediul cărora am învățat cuvintele sfinte și sîntem sfințiți. De asemenea prin intermediul chipului Său, noi contemplăm înfățișarea fizică a lui Hristos, minunile și patima Sa. Această contemplare sfințește vederea și prin ea sufletul nostru. Noi ne simțim fericiți și considerăm aceste icoane sfinte, ridicîndu-ne în măsura putinței de la înfățișarea fizică la contemplarea măririi divine» (Despre sfintele icoane, III, 12).

În icoane ni se descoperă cele dumnezeiești, după cum cuvintele Mîntuitorului revelează adevărul dumnezeiesc. Ele sînt, după expresia aceluiasi sfînt, «o revelație și o adevărare a ceea ce este ascuns» (Idem, op. cit., I, 19).

Așadar icoana este un fel de evanghelie în culori. Ceea ce demonstrează cuvîntul, aceea exprimă și arată icoana prin

culori. Arta de a grăi prin culori este necesară și folositoare exprimării lucrurilor dumnezeiești pentru că aceasta o cere însăși natura noastră psihofizică.

A doua menire a icoanei în cultul ortodox este aceea de a ne ajuta să contemplăm mărirea lui Dumnezeu, să dobândim prin ajutorul ei capacitatea de înnoire și de sfințire a vieții. «Intru în biserică, spitalul obștesc al sufletului, înăbușit de gânduri ca de niște spini; podoaba picturii mă atrage și mă uit, îmi desfată vederea ca o livadă și pe nesimțite slava lui Dumnezeu pătrunde în suflet» (Ibidem). Astfel cu ajutorul icoanelor credinciosul ia cunoștință despre adevărurile credinței și primește îndemn pentru o viață religioasă-morală, se instruieste și se educă în viața religioasă-morală.

Valoarea unei icoane nu stă în frumusețea ei artistică, în mărirea ei impunătoare, ci în puterea ei de a influența sufletul să se înalțe spre cele dumnezeiești. Ea este ca o oglindă în care se reflectă veșnicia, ca o fereastră deschisă spre cerul cel nou și pământul cel nou pe care îl așteptăm potrivit făgăduinței» (Apocalipsa XXI, 1; II Petru III, 13).

Sinodul al VII-lea ecumenic a socotit icoanele ca mijloace care pot și trebuie să ne ajute să realizăm chemarea de a fi asemenea în viața morală cu cel reprezentat în icoană, de a împlini în viață tot ceea ce ne-a transmis și descoperit Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul.

Pentru creștinul ortodox icoana este locul unei prezențe harice. În fața ei se naște un dialog cultic între credincios și prototipul înfățișat de icoană. Ea trezește în suflet credința și rugăciune și prin ea se revărsă harul și binecuvântarea lui Dumnezeu. Ca și sfânta cruce, vasele sfinte și alte obiecte ale cultului, icoana este un obiect sacru. Ea este sfințită prin rugăciunile Bisericii și devine mijloc de comunicare a harului. Legătura dintre credincios și icoană nu se mărginește la aspectul ei estetic, nici numai la înfățișarea omenească a celui reprezentat de ea, ci devine o comunicare cu Dumnezeu și o împărtășire cu harul cel sfințitor.

Cu ajutorul ei ceea ce este dezordine în viață capătă ordine, ceea ce este fără valoare și țel capătă valoare și țință, iar viața devine iradiată de o lumină cerească și de o prezență divină, precum cîntăm în troparul de luni din prima săptămîină a postului mare: «În Biserica mării Tale stînd în cer ni se pare că stăm, Născătoare de Dumnezeu».

Înțelegînd temeiul și rolul pe care îl au icoanele în cultul ortodox, sensul și menirea lor în viața credincioșilor, ne dăm seama de îndatorirea ce revine slujitorilor altarului de a înfrumuseța sfintele biserici cu icoane, prin care să se facă în-

vederat adevărul credinței noastre strămoșești și prin care să se manifeste pietatea credincioșilor noștri.

Sîntem datori să veghem ca și în acest chip să se păstreze și să se afirme unitatea de credință și de cult a tuturor fiilor Bisericii noastre străbune. Podoabe ale bisericii și ajutoare pentru înălțarea și slăvirea credincioșilor noștri, icoanele ortodoxe au fost și continuă să rămână mărturii și mesagere ale unității noastre de credință. În decursul timpului pictori și zugravi bisericești din Muntenia și Moldova au trecut munții în Transilvania și au pictat biserici. În același timp, meșterii din Transilvania și-au dat contribuția la ridicarea unor capodopere ca cea de la Curtea de Argeș, mînăstirea lui Neagoe Basarab.

Prin icoane am mărturisit noi ortodocșii români aceeași credință în Dumnezeu. Astfel ele au fost unul din factorii de seamă ai unității noastre spirituale în toate vremurile.

MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTA

DESCOPERIRI NOI DESPRE ESENIENI

de : Pr. Dr. ATH. NEGOIȚĂ

Din capul locului, spunem că, interesul cel mare pentru manuscrisele descoperite la Marea Moartă și pentru autorii lor, esenienii, se datorește faptului că, esenienii au fost prima obște religioasă care a dus o viață comunitară, care a fost pacifistă, care a impus tuturor membrilor săi munca ca pe o datorie de onoare și poate că meritul ei cel mai mare este că ea n-a admis sclavia, exploatarea omului de către om.

Esenienii au fost un partid sau sectă religioasă, ieșită din națiunea iudeilor palestinieni. Această sectă a apărut cam prin secolul trei î. Hr.¹ și a avut o existență viguroasă pînă în secolul întii d. Hr., mai exact pînă la războiul din 66—73, cînd împărații romani Vespasian și Titus au înăbușit în sînge răscoala pusă la cale de către partidul naționalist intransigent al zeloților.

În această epocă, paralel cu esenienii, au existat și alte partide și secte religioase. Mai însemnate au fost acelea ale fariseilor și saducheilor. Toate aceste secte aveau credința mozaică, deosebindu-se între ele numai pe chestiuni de amănunt.

Ce s-a mai aflat nou, în ultimul timp, despre esenieni ?

1. SCHELETE DE FEMEI ÎN CIMITIRUL DE LA QUMRAN

În aprilie 1966, apoi în martie 1967, un arheolog din Ierusalim², S. H. Steckholl³, a putut să vină și să facă săpături la Qumran. El a atacat un singur sector și anume cimitirul. Se știe că acest cimitir fusese explorat și mai înainte de către R. de Vaux, directorul școlii arheologice franceze din

1. Nu se știe precis, cine a fost părintele sectei eseniene. Părerea, ce numără cei mai mulți aderenti, ar fi că esenienii sînt urmașii partidei *asideilor* (din cuvîntul *asid* ar fi ieșit cel de esu sau esenian. Rădăcina ebraică *hsd* înseamnă «pios»). Această partidă a luat ființă, ca un protest contra adopțării culturii elenistice de către pătura superioară a iudeilor, în secolele III, II și I î.Hr.

2. Cf. revista «Sciences & Avenir», nr. 257, iulie 1968, p. 585.

3. S. H. Steckholl, *Preliminary excavation report in the Qumran Cemetery*, în «Revue de Qumran», nr. 23, februarie 1968, p. 1 sq.

Ierusalim⁴. Rezultatele obținute în această a doua campanie de săpături sînt importante. Au fost studiate 11 locuri de îngropare. După examenul antropologic, resturile umane au dat loc și la surprize, căci s-au găsit 3 schelete feminine. Primul era cel al unei femei de 25 de ani cu un copil de 2 ani, cel de al doilea era al unei tinere între 14—16 ani, iar cel de al treilea al unei femei în jurul a 23 de ani. În cursul săpăturilor sale, prof. R. de Vaux găsise numai schelete de bărbați⁵.

O atare descoperire este de mare importanță, căci există o «problemă a femeilor», în ce privește pe esenieni. După anumite texte vechi⁶, esenienii se recrutau exclusiv dintre bărbați, deoarece ei practicau celibatul⁷. Iată ce ne spune Pliniu, în a sa *Istorie Naturală*: «Este un popor ciudat în felul lui și de admirat în lumea întreagă, pe deasupra tuturor altora, (căci este) fără nici o femeie și a renunțat total la iubire; n-are bani; nu are în jur decît societatea palmierilor...»⁸.

Dar, din contra, după Iosif Flavius, exista un grup de esenieni ce admitea mariajul⁹. Era foarte important, deci, de a ști care avea să fie mărturia arheologiei. Se presupusese mai dinainte că, în ciuda numărului relativ mic de morminte studiate, aceste cercetări ar confirma celibatul locuitorilor de la Qumran. Dar iată că apar trei schelete de femei ce aduc confuzie.

Pentru bărbați, examenul antropologic a permis să se dea precizii despre activitățile pe care le avuseseră unii dintre ei. Așa de exemplu, un bărbat de 65 de ani arăta unele modificări în osul indexului mîinii celei drepte. Aceasta însemna că el a fost un scrib. Alt bărbat, în jurul a 40 de ani, prezenta modificări în osul gambelor: el trebuie să fi fost un călăreț. Un bărbat de 22 de ani, după oasele brațelor și picioarelor, trebuie să fi făcut munci fizice grele, chiar din prima tinerețe. Se precizează că el trebuie să fi mers cu picioarele goale. Un bărbat de 65 ani prezenta urmele muncii manuale, iar după oasele craniului, ale vertebrelor și umerilor, trebuie să purtase sarcini grele... În fine, un alt bărbat, în etate, prezenta în partea din față a craniului o adîncitură impresionantă. În timpul studierii sale, din neatenția unui cercetător, craniul a căzut jos și s-a spart în bucăți. Cum spune prover-

4. Roland de Vaux este directorul școlii biblice și arheologice franceze, din Ierusalim. Statul Iordania i-a dat autorizația să facă săpături pe ruinele de la Qumran. Din cimitirul de la Qumran de peste 1000 morminte, R. de Vaux a explorat numai 40.

5. R. de Vaux și-a publicat dările de seamă, despre săpăturile de la Qumran, în «Revue Biblique», organul de publicitate al școlii arheologice și biblice din Ierusalim, începînd din 1949.

6. Flavius J., *Bellum Judaicum*, II, VIII, 119—161.

7. Filon de Alexandria, *Omnis probus liber sit*, 75—91.

8. Pliniu cel Bătrîn, *Historia Naturalis*, V, 17 și 73.

9. Flaviu J., *Bellum Judaicum*, II, VIII, 160.

bul, tot răul spre bine, căci s-a putut examina și interiorul său, unde s-a observat că, țesuturile se refăcuseră după șocul loviturii, deci, lovitura nu fusese mortală¹⁰.

Bărbați sau femei, schetelele n-apartineau toate aceluiași tip etnic. Resturile cele mai studiate au fost cele ale bărbatului cu crainul găurit, care au fost apropiate tipului *oriental mediteraneean*¹¹. Acesta este tipul care își are vatra în Arabia și care s-a întins în Siria și Palestina în cursul secolelor ce au precedat era noastră. Dar acest bărbat ar fi reprezentat o variantă și, după autorii cercetărilor amintite, nu se cunoaște nici un craniu de acest tip, printre cele care au fost colecționate în deșertul Iudeii.

Examenul modului îngropării a provocat o altă surpriză, căci forma lor nu este, într-adevăr, cea care se găsește în Israel, în aceeași epocă, adică în timpul secolelor ce au precedat ori au urmat imediat erei noastre. După doctorul S. H. Steckholl, aceste morminte de la Qumran se aseamănă cu cele ce se făceau în Palestina în epoca anterioară, fenomen ce pune o nouă problemă și anume, pentru ce acest tip de îngropare arhaică, anterior secolului al doilea înaintea erii noastre, s-a menținut pe malurile Mării Moarte?

S. H. Steckholl se limitează să facă numai câteva remarci. Atari înmormintări, spune el, sînt reflexul unei societăți cu mult mai veche decît aceea ale cărei manifestări sînt descoperite de obicei în Palestina, în secolele apropiate erei noastre. Aceste morminte de la Qumran reflectă fie o societate efectiv mai veche, în timp, fie că este vorba de persistența obiceiurilor mai vechi, abandonate în alte părți. Oricum, aceasta indică, după autor, o absență de contacte directe cu iudaismul palestinian, adică cu mozaismul de după exil.

O altă remarcă a lui Steckholl privind caracterul cel mai important al acestor morminte este că au fost luate precauții scrupuloase pentru a evita ca cea mai mică pîrtică de pămînt să stea sau să cadă peste corpuri după închiderea lor în așa-numitul *loculus*¹², ce era un fel de mic cavou la partea de jos a mormîntului. Într-adevăr, acest *loculus* izola corpul chiar de interiorul mormîntului. Am putea fi deci tentați a apropia acest mod de înmormîntare de grija de a se feri de orice murdărie, grijă înfilnită mai ales în practica esenienilor¹³.

10. H. Steckholl, *art. cit.*, la nota 11. Cf. H. de Saint-Blanquat, *Le Nouveau Manuscrit de la Mer Morte*, în revista «Sciences & Avenir», nr. 257 din iulie 1968, p. 586.

11. *Ibidem*.

12. H. Steckholl, *art. cit.*, în «Revue de Qumran», nr. 23, cf. H. de Saint-Blanquat, *art. cit.*, p. 586.

13. După credința mozaică, o atingere cît de mică a cuiva de un cadavru, îl transforma pe cel viu în necurat. Esenienii erau cei mai riguroși, dintre sectele iudaice, în această privință.

În consecință, spunem că, orice noutate, în acest domeniu, ne permite să cunoaștem mai bine o comunitate ca cea a esenienilor, până aci rămasă în umbră. Ea nu numai luminează istoria Palestinei și a societății iudaice într-o epocă foarte importantă, ce a văzut în același timp și nașterea creștinismului și întemeierea imperiului roman, dar ea poate, de asemenea, să ne furnizeze în plus elemente cu care să se răspundă unei probleme ce s-a pus chiar de la primele publicații ale manuscriselor de la Marea Moartă și anume: problemele raporturilor dintre vechiul creștinism și esenieni sau chiar, mai precis, a raporturilor dintre acești esenieni și însuși Iisus¹⁴.

Dezbaterea asupra acestei chestiuni nu mai are azi aspectul de acum o duzină de ani căci acum nu se mai pretinde, de exemplu, că primii creștini n-au avut aproape nimic original, ci ei datorau aproape totul esenienilor. Totuși, trebuie să recunoaștem că, problema raporturilor între creștini și esenieni rămâne încă deschisă. Ea se poate pune în special pentru Ioan Botezătorul, precursorul lui Iisus și al discipolilor aceluia¹⁵. Dar caracterul extremist al esenienilor și refuzul lor de a comunica că păgînii îi depărtează radical de aspirațiile universale și de liberalismul creștinismului născînd¹⁶.

2. NOUL MANUSCRIS, RECENT DESCOPERIT

Ceea ce ar putea să ne aducă noi precizări asupra raporturilor dintre creștinism și esenieni, este *noul manuscris* aflat de curînd și despre care gazetele au amintit în treacăt¹⁷.

Textul lui n-a fost încă publicat. Prof. Yigael Yadin a scris însă un prim articol cu privire la dezrăducirea și la conținutul lui¹⁸. Din acesta se constată că e vorba de unul din manuscrisele cele mai importante în primul rînd prin lungimea

14. Și mai înainte de descoperirea manuscriselor de la Qumran, au fost autori care au emis ipoteza că Iisus a fost un esenian. După descoperirea manuscriselor, mulți autori au început să se gîndească, dacă Iisus n-a fost un esenian, cel puțin în tinerețe. Să se vadă în această privință J. Amusin, *Manuscrisele de la Marea Moartă*, București, 1963, cap. V, p. 234 ș.u.

15. Cf. H. de Saint-Blanquat, *art. cit.*, p. 587.

16. Majoritatea cercetătorilor manuscriselor de la Qumran nu mai susțin acum, ca mai înainte, dependența creștinismului de secta esenienilor. A se vedea: H. H. Rowley, *From Moses to Qumran*, London, 1963, cap. 8, p. 239—279.

17. Cf. cotidianul francez *Le Monde*, din 24 octombrie 1967. Cf. de asemenea, comunicarea profesorului Yigael Yadin, citită de A. Dupont-Sommer la Academie des Inscriptions et Belles lettres, din Paris, la 8 decembrie 1967, cu privire la acest «Rulou al Templului», cum a fost numit provizoriu noul manuscris. O scurtă dare de seamă se află în cotidianul francez *Le Figaro*, din 9 decembrie 1967, p. 17.

18. H. de Saint-Blanquat, *art. cit.*, p. 587.

lui de 8,60 m, ce face ca el să bată recordul, luînd înaintea manuscrisului la Isaia.

Manuscrisul era foarte strîns răsucit, cu numeroase fragmente detaşate şi mai mult sau mai puţin descompuse. Întreaga parte exterioară, nivelurile exterioare ale spiralei, erau serios avariate şi se asemănau pe alocuri, după expresia chiar a prof. Yadin, cu o ciocolată topită ¹⁹.

Autorul dezrăsucirii, J. Shenhav ²⁰, a operat după o tehnică astăzi bine pusă la punct. Metoda consistă în a plasa manuscrisul într-o atmosferă de umiditate de 75%, sub supraveghere constantă, pentru ca să se înmoaie pergamentul răscopt de secole. Multe foi ale sulului, practic, erau lipite unele de altele. În atari cazuri, exista o metodă preconizată de către dl. H. S. Plenderleith, unul din marii specialiştii ai conservării şi ai restaurării. «Problema ce se pune — scrie Plenderleith — era de a face să devină mlădioase membranele pînă într-acolo, încît ele să poată fi manipulate şi să se evite în acelaşi timp de a face părţile negre prea viscoase, ceea ce ar fi împiedicat această manipulare. Trebuia, deci, găsită o metodă pentru a opri acţiunea de mlădiere obţinută prin umiditate la punctul oportun. Procesul adoptat, uneori, a constat în a expune fragmentele sulului la 100% umiditate timp de cîteva minute, apoi a le pune într-un frigider, pentru o durată analoagă. Frigul era suficient ca suprafaţa părţilor negre să se întărească, iar membranele să rămînă destul de moi pentru a putea fi manipulate şi dezlipite, fără pericol pentru scriere» ²¹.

Chiar şi acest procedeu, se adevărea neputincios în anumite cazuri şi de aceea s-a decis să nu se mai atingă această parte a manuscrisului. Totuşi pentru a ajunge să se citească textul, s-a recurs la serii de fotografii luate la infraroşu, la ultraviolet şi la razele X.

Un alt neajuns l-a constituit următorul fenomen. Deoarece manuscrisul fusese rulat foarte strîns şi fiind conservat mult timp într-o atmosferă umedă, cerneala anumitor foi se detaşase şi se lipise pe dosul foi de dedesubt. Literele erau deci invers decît normal. Numai datorită fotografiilor, inversate la tiraj, manuscrisul a putut fi descifrat ²².

Însă primul punct ce trebuia elucidat privea origina manuscrisului. El nu fusese aflat *in situ*, adică într-o grotă de la Qumran. Nu se putea, deci, afirma a priori că şi el era opera unuia din scribii acelei comunităţi. Dar lectura sumară a manuscrisului a furnizat repede o primă indicaţie. Grafia este cea pe care specialiştii o denumesc irodiană comună. Limitele

19. Yigael Yadin, *Hameghiloth haghenuzoth Mimidbar Yehuda* (Sururile din ghenizalele din pustiul Iudeii), Tel Aviv, 5718 (1958).

20. H. de Saint-Blanquat, *art. cit.*, p. 587.

21. *Ibidem*.

22. *Ibidem*.

ei în timp sînt destul de precise; ele nu pot să fie mai recente decît o perioadă situată între jumătatea primului secol î. Hr. și primele decade ale erei noastre. Prof. Yadin socotește că noul manuscris ar putea să fie cu puțin anterior acestei epoci²³. În orice caz, totul situează întocmirea manuscrisului în momentul în care comunitatea de la Qumran era în plină activitate. Alte particularități ce se relevă din scriere și chiar din ortografie, tind să probeze că scribul era un membru al sectei eseniene. Chiar și autorul textului nu numai scriitorul lui, putea foarte bine să fie membru al acelei comunități.

Textul conține mai întîi un mare număr de reguli și precepte religioase. De altfel, acestea se prezintă sub forma unor decrete dictate direct de Dumnezeu lui Moise²⁴. Într-adevăr, el este scris la persoana întîia singular. Cînd un pasagiu din Vechiul Testament este citat sau figurează în el cuvîntul «Dumnezeu», acest cuvînt este înlocuit prin persoana I a singularului «eu», «al meu». Ceva mai mult, cuvîntul «Dumnezeu» este scris în aceeași grafie ca și restul textului. Scriitorii de la Qumran nu făceau așa decît atunci cînd copiau un text sacru, scos din Vechiul Testament. Altfel, pentru a scrie acest cuvînt, ei utilizau scrierea paleoebraică, ce nu mai era în uz în epoca lor. Prof. Y. Yadin concludă că membrii comunității de la Qumran considerau textul revelat lor ca făcînd parte din Sfînta Scriptură²⁵. Acest fapt dă manuscrisului de care amintim o importanță cu totul deosebită.

Autorul manuscrisului a regrupat, în textul lui, un mare număr de reguli pe care le găsim dispersate în cele cinci cărți ale Vechiului Testament ce poartă numele grecesc de *Pentateuch*, dar totuși el mai adaugă și altele, ce nu se găsesc acolo. Multe din aceste reguli suplimentare sînt mai riguroase, ceea ce era admis în societatea iudaică a timpului. Acest caracter «extremist» este evident pentru tot ceea ce privește prescripțiile de puritate și de impuritate, una din marile griji ale esenienilor, cum se știe²⁶. Să luăm cazul unei femei însărcinate, al cărei copil a murit înainte de naștere. După legea iudaică, această femeie nu era declarată impură

23. H. de Saint-Blancat, *art. cit.*, p. 588.

24. Secta eseniană se socotea singur adevăratul Israel, acel rest autentic de care vorbesc aproape toți profesii Vechiului Testament. Așa cum în pustia sinaitică, poporul israelit a primit de la Dumnezeu revelația prin Moise, tot astfel și esenienii au primit revelația prin «Dascălul Dreptății». Cum lui Moise, Dumnezeu i-a vorbit la persoana întîi, tot astfel și Dascălului Dreptății, tot la persoana întîi i-a vorbit Dumnezeu.

25. H. de Saint Blancat, *art. cit.*, p. 588.

26. Dacă cineva avea o cît de mică infirmitate corporală nu era admis în comunitatea eseniană, fiind considerat impur. Probabil că această credință eseniană l-a provocat pe Iisus să pronunțe parabola cu cei invitați la ospăț (Luca 14, 21), unde sînt chemați toți orbii, șchiopii și schilozii, ca un protest contra doctrinei eseniene.

decît după ce naştea²⁷. Pentru autorul manuscrisului ea devenea necurată din momentul în care copilul ei era mort.

O altă serie de prescripţii priveşte sărbătorile şi chipul în care erau celebrate. În acest domeniu, de asemenea, manuscrisul aduce multe noutăţi. El permite de a adăuga alte sărbători la cele care erau cunoscute deja, ca de exemplu, sărbătoarea vinului nou se prăznuia de către esenieni la cincizeci de zile după sărbătoarea untdelemnului nou care, la rindu-i, avea loc la cincizeci de zile după sărbătorirea Pîrgii, adică pe la începutul lui septembrie al nostru.

Manuscrisul aduce şi cîteva precizări asupra calendarului utilizat de către esenieni²⁸. Se ştia şi mai dinainte că, acest calendar nu era calendarul oficial, adică cel de la templul din Ierusalim, secolele trei, doi şi prim î. Hr., ci un calendar mai arhaic. Precizările aduse asupra sărbătorilor permit să conturăm calendarul, în special în ceea ce priveşte începutul anului şi datele exacte ale diferitelor sărbători. După prof. Y. Yadin²⁹ toate aceste precizări procurate de manuscris privind cele trei sărbători ale «Primelor fructe» sau Pîrgii, cum s-a împămîntenit acest cuvînt în limba noastră românească, vor avea să permită luminarea principiilor după care se instituiau sărbătorile în vechiul Orient Apropiat.

Aproape jumătate din textul manuscrisului de care ne ocupăm este consacrat Templului din Ierusalim. Pentru această pricină, de altfel, manuscrisul a fost denumit «Ruloul Templului»³⁰. Străbătîndu-i conţinutul, se constată că nu era vorba de templul care exista la Ierusalim în epoca esenienilor, — cel din care Iisus Hristos într-o zi a alungat pe vînzătorii de oi şi alte vieţuitoare, care a fost distrus de către Titus şi jeuit de către armatele romane. Nu este vorba nici de primul Templu, cel al regelui Solomon ci, într-o oarecare măsură, de un al «treilea templu», cel pe care esenienii voiau sau ar fi voit să-l vadă ridicat în Ierusalim.

Aşadar manuscrisul conţine prescripţii şi măsuri foarte precise cu privire la diferitele curţi interioare, cu privire la echipamentul tehnic, la sacrificii şi cursul ceremoniilor. Templul esenian trebuia să aibă trei curţi, despărţite una de alta, iar nu două succesive, cum avea templul lui Irod, pe timpul lui Iisus³¹. Părţile fiecăreia din aceste curţi pătrate trebuia să măsoare cam 110, 220 şi 700 metri. Curţile mediane şi exte-

27. Cf. Levitic 12, 2; 19, 19 ş.a.

28. Calendarul utilizat de esenieni diferea în bună măsură de cel folosit la templul din Ierusalim. Unii autori înclină să creadă că una din cauzele dezlipirii sectei eseniene de iudaismul oficial ar fi şi problema calendarului. Cf. J. T. Milik, *Dix ans de découvertes dans le désert de Juda*, Paris, 1957, p. 74.

29. Cf. H. de Saint-Blanquat, *art. cit.*, p. 589.

30. Cf. cotidianul *Le Figaro*, din 9 dec. 1967, p. 17.

31. Cf. Dr. V. Tarnavschî, *Arheologia Biblică*, 1930, p. 447—457.

rioare trebuia să posede fiecare câte douăsprezece porți, numite după cele douăsprezece triburi ale lui Israel.

În legătură cu templul și cu ceremoniile, un loc mare este consacrat regulilor de puritate și de impuritate în cetatea însăși. Ele privesc atât prezența leproșilor ori a schilozilor, cât și curățirea de impuritățile vieții citadine ori a oalelor destinate să conțină cele oferite pentru curățire. Se prevede chiar construcția de «toaale» publice, care trebuia făcute cam la aproape 1400 de metri la nord vest de templu, așa încît să nu fie văzute de pe sfîntul monument³².

În fine, ultima parte a manuscrisului se ocupă de regele însuși, de garda sa de 12000 de oameni și de modul în care el va trebui să ordone «mobilizarea» oamenilor lui Israel, în caz de conflict cu «păgînii».

Dacă regele se teme de un pericol din exterior, el va trebui să mobilizeze o zecime din forțele sale. Dacă armata inamică este numeroasă, mobilizarea va trebui să se întindă pînă la o cincime din oameni. Dacă inamicul se apropie cu «regele lui, cu carele de luptă și cu o mare mulțime», atunci o treime din forțele sale va trebui să fie sub arme, celelalte două treimi fiind destinate gărzii frontierelor și cetăților. Și dacă totuși «lupta este dură», atunci jumătate din oameni vor trebui să fie mobilizați, cealaltă parte păzind cetățile. Toate aceste prescripții trebuie puse în raport cu situația lui Israel în acea epocă și anume că regatul pierduse cea mai mare parte din independența lui³³. Care era situația politică a lui Israel, în acel timp?³⁴.

După cum se știe, elementul esențial al vieții evreiești l-a format religia. Datorită acestui fenomen, luptele politice se dădeau în fond pe chestiuni religioase sau pe interpretări de texte.

După moartea lui Alexandru cel Mare, imperiul înființat de el se împarte între cei trei generali ai săi. Siria și Canaanul au revenit lui Seleuchos și de aceea regii sirieni de mai târziu îi găsim amintiți sub numele de seleucizi. Regele sirian, Antioh IV Epifanie, se gîndește să *elenizeze pe iudei*, spre a uniformiza religia țării și astfel a simplifica și armoniza mai bine administrația țării. Iudeii care mai degrabă ar fi renunțat la viață decît la credința străbună se opun din tot sufletul, pînă la urmă punînd mîna pe arme. Datorită religiozității poporului iudeu pe de o parte și luptelor pentru succesiunea la tron a domnitorilor sirieni pe de alta, sub prinții macabei,

32. «Ruloul Templului» pare să fie foarte mult influențat de către descrierea Noului Ierusalim și a templului său aflată la Ezechiel, capitolele 40—48. 33. H. de Saint-Blanquat, *art. cit.*, p. 589.

34. Cf. M. Noth, *Histoire d'Israël*, Paris, Payot, 1954, p. 368—429; G. Ricciotti, *Histoire d'Israël*, vol. II, 1948, p. 309—575; J. Pedersen, *Israel, its life and culture*, 4 volume, 1926—1940; André et Renée Neher, *Histoire biblique du peuple d'Israël*, 2 vol., Paris, 1962; F. M. Abel, *Histoire de la Palestine*, 2 vol., Paris, 1952.

care la început au fost numai niște conducători de oștiri, iudeii reușesc să-și obțină independența pentru mai bine de un secol. Această victorie neașteptată face pe evrei să se decidă să trăiască și mai puternic după principiile religiei mozaice, deoarece Dumnezeu i-a salvat miraculos din mîna inamicilor, și, cum i-a salvat în trecut, așa îi va ocroti și în viitor. Cînd prinții macabei devin mai mult regi decît preoți — familia lor era familie de preoți — atunci partidele religioase încep să murmure și pînă la urmă să intre în conflict cu regii. Cum era natural, au urmat persecuții pe această temă. Dezgustată de comportarea regilor macabei, partida religioasă a esenienilor se retrage în pustia Enghedi de lîngă Marea Moartă. În liniștea pe care le-o procura calmul pustiei, esenienii s-au dedat unei vieți monahale, alcătuiind scrieri în care arătau principiile după care trebuie să se conducă un viitor stat teocratic, așa cum îl înțelegeau esenienii. În aceste scrieri găsim reguli de cum să-și ducă viața cetățenii, cum să și-o ducă regele, cum preoții, cum să se conducă războiul, etc. Așa au luat ființă manuscrisele eseniene, găsite în grotlele de la Qumran, lîngă Marea Moartă, cunoscute astăzi în lumea întreagă³⁵.

Tot în cadrul noilor descoperiri de la Marea Moartă trebuie să amintim și rezultatele săpăturilor de la Masada, făcute de către Universitatea din Ierusalim, în anii trecuți. Masada este o fortăreață naturală, lîngă Marea Moartă, ocolită peste tot de vâi prăpăstioase, ceea ce o făcea inaccesibilă unui atac inamic și deci inexpugnabilă. Virful acesta de munte fusese fortificat și transformat într-un veritabil bastion de către Irod, supranumit cel Mare, spre a-l face o cetate de refugiu, la caz de necesitate. Irod n-a fost nevoit s-o folosească, dar au utilizat-o zeloții, partidul iudaic ultranaționalist, în urma înfrîngerii evreilor de către împărații Vespasian și Titus, între anii 66 și 71 d. Hr. Aci s-au retras ultimele rămășițe ale răsculaților care s-au putut salva după căderea Ierusalimului, la anul 71, baricadîndu-se încă vreun an, pînă ce generalul roman Flavius Silva și-a făcut timp și s-a îndreptat în contra lor. Cei 960 de apărători ai fortăreței au preferat să-și pună singuri capăt zilelor, dimpreună cu soțiile și copiii lor, decît să cadă în mîna învingătorilor romani. Impresionează profund descrierea lui Flavius Iosef asupra sfîrșitului tragic al apărătorilor fortăreței³⁶.

35. Asupra mediului social al Palestinei, în epoca eseniană, bune informații ne dă J. Amusin, *Manuscritele de la Marea Moartă*, București, 1963. Ample relatări găsim și în Millar Burrows, *The Dead Sea Scrolls*, New York 1955; M. M. Burrows, *More Light on the Dead Sea Scrolls*, New York 1958; C. Roth, *The Historical Background of the Dead Sea Scrolls*, Tel Aviv, 1958; Schubert K., *Die Gemeinde vom Toten Meer*, München-Basel, 1958; A. Dupont-Sommer, *Les écrits esséniens découverts près de la Mer Morte*, Paris, 1959.

36. Flavius J., *Bellum Judaicum*, VII, IX, 1—2 (389—406)

Săpăturile Universității din Ierusalim³⁷ au degajat fortăreața Masada și ne-am fi așteptat să fi dat peste multe tezaure scrise și nescrise, căci doar aici se refugiaseră ultimii iudei, care trebuie să fi trăit după ei și ceea ce li se păruse scump din punct de vedere religios. Dar dacă datele arhitectonice sînt într-adevăr multe și prețioase, nu același lucru se poate spune despre cele scrise. Este drept că s-a dat peste unele fragmente de pergamente. Așa de exemplu s-a găsit restul unui sul al cărții Psalmilor, care conține psalmii 81—85, identici ca text, scriere și împărțire cu tradiționala Biblie ebraică. Faptul că, aceste suluri au fost aflate împreună cu obiecte ce au aparținut în mod neîndoiebnic unor oameni care au viețuit în perioada răscoalei antiromane, face din ele cea mai importantă descoperire de pînă acum în regiunea Mării Moarte³⁸, deoarece aici s-au găsit, documente a căror ultimă datăre — anul 73 al erei noastre — nu poate fi contestată.

Dintre fragmentele de pergamente găsite, unul este identic cu un sul descoperit la Qumran, în grota a patra. Acest sul compus din imne și cîntări, asociate cu sacrificiile de Sabat, este foarte sectarian, atît în terminologie cît și prin faptul că este bazat pe un calendar qumranian specific³⁹. Acest calendar are un an numai de 360 de zile, împărțite în 12 luni, fiecare de cîte 30 de zile, plus patru zile intercalate, fiecare la sfîrșitul unei perioade de trei luni. În acest calendar, prima zi a primei luni — Nisan pe numele ei — cade într-o zi de miercuri, ziua în care au fost create astrele după credința eseniană. Una dintre perioade sau secțiuni începe astfel: «Cîntecul sacrificiului celui de al șaselea Sabat, într-a noua zi a celei de a doua luni». Acesta este primul sul găsit în afara unei grote, datînd dintr-o perioadă binecunoscută. Drept consecință, el ar trebui să elimine, odată pentru totdeauna, opinia unei minorități de savanți⁴⁰ care susțin că sulurile de la Marea Moartă nu ar fi originale sau că ar proveni din evul

37. Prima dare de seamă asupra acestor săpături a apărut mai întîi în binecunoscuta publicație engleză: *The Illustrated London News*, numărul din 31 octombrie 1964, p. 363, sub pana profesorului Yigael Yadin, conducătorul statului major al echipei. Această dare de seamă a apărut și în românește în «Revista Cultului Mozaic», an. X, nr. 125, octombrie 1965, p. 6—7. Rezultatul săpăturilor de la Masada a fost publicat în «Israel Exploration Journal», din 1965. Un articol cu titlul: *Recentele săpături din Țara Sfîntă. Fortăreața Masada*, a publicat și scriitorul acestor rînduri, în revista «Mitropolia Ardealului», an. XI (1966), nr. 7—8, p. 475—485.

38. Descoperirea manuscriselor de la Marea Moartă a dat naștere la mari discuții pe chestiunea originii lor, unii din autori atribuindu-le secolului IV d. Hr., alții secolului VIII d. Hr., iar alții secolelor III și II î. Hr.

39. În privința calendarului să se vadă A. Jaubert, *La date de la Cène, calendrier biblique et liturgie chrétienne*, Paris, 1957.

40. În proporție cam de 80%, cercetătorii atribuie sectei eseniene manuscrisele descoperite la Marea Moartea, datîndu-le între secolele III î. Hr. și I d. Hr.

mediu. Prof. J. Techer din Anglia socotește manuscrisele de la Marea Moartă a fi scrieri creștine, compuse în secolele trei ori patru d. Hr., iar Prof. S. Zeitlin din America le consideră opere ale sectei iudaice numită a karaiților, sectă apărută în secolul opt al erei noastre.

Dar pe de altă parte, în urma descoperirilor de la Masada, a început o nouă polemică între cercetătorii manuscriselor de la Marea Moartă pe chestiunea zelotă⁴¹. Partizanii tezei cum că qumraniții au fost o sectă zelotă, iar nu una eseniană, socotesc că aflarea unui manuscris la Masada, asemănător altuia din grottele de la Qumran, constituie o confirmare a teoriei lor. Totuși, după cum se cunoaște astăzi, motive puternice pledează în favoarea tezei că sulițele de la Marea Moartă au aparținut unei secte eseniene. De aceea, trebuie căutată o altă ipoteză pentru explicarea descoperirii de la Masada. S-ar putea ca acest sul să fi fost adus aici de către cei cîțiva esenieni care au luptat împreună cu zeloții și s-au și refugiat apoi împreună cu ei⁴².

Printre fragmentele de manuscrise descoperite tot la Masada este și copia, din secolul prim al erei noastre, după originalul ebraic al cărții deuterocanonice *Ecclesiasticus*, în românește cunoscută mai bine sub numele de *Ben-Sira* ori și mai bine sub numele de *Înțelepciunea lui Iisus Fiul lui Sirach*. Această carte a fost compusă în ebraică cam prin anul 200 î. d. Hr., în Palestina. Ea a fost adusă în Alexandria și tradusă pentru necesitățile iudeilor din Egipt, care nu mai cunoșteau ebraica. Nefiind declarată o carte canonică, adică neintrînd în numărul celor 39 de cărți care compun Biblia ebraică, textul ebraic al cărții *Ecclesiasticus* s-a pierdut cu timpul, rămînînd numai traducerea grecească, păstrată în Septuaginta, versiunea grecească a Vechiului Testament. Abia în anul 1896⁴³ au fost găsite, în *ghenizaua*⁴⁴ sinagogii karaite⁴⁵ din Cairo, vreo cîteva fragmente dintr-un manuscris ebraic datînd de prin secolul IX—XI d. Hr., care cercetate, s-a văzut că aparțineau

41. În fruntea celor care susțin că sulițele descoperite la Qumran sînt ale intransigenților zeloți și nu ale esenienilor, se află prof. Cecily Roth din Oxford, cu lucrarea lui, citată sub nota 35.

42. Esenienii erau o sectă pacifistă și urau vărsarea de sînge. Se poate totuși ca o fracțiune minoră să fi participat la revolta zelotă din 66—71 d. Hr. În această privință vezi articolul: *Did the Essenes survive the 66—71 war?* (Au supraviețuit esenienii războiului din 66—71? din «Review de Qumran», t. VI, nr. 24.

43. Cel care l-a găsit a fost S. Schechter, profesor la seminarul rabinic din Londra și mai apoi la cel din New York. El și-a publicat descoperirea în colecția *Studies in Judaism*.

44. Gheniza era o cameră, alăturată sinagogii, în care se depozitau cărțile și obiectele sacre, ieșite din uz.

45. Secta karaită este pentru mozaismul tradițional, ceea ce este pentru creștinism și protestantismul. Karaiții acceptă drept cuvînt al lui Dumnezeu numai Scriptura, excluzînd Talmudul și toată imensa literatură rabinică.

cărții Ecclesiasticus. Renumiții cercetători în câmpul orientalisticii, Torrey și Ginsberg, țineau acest manuscris ca fiind o retroversiune din limba siriacă, deci nu o copie după textul original ebraic ⁴⁶.

Dar iată că, prin găsirea fragmentului de manuscris de la Masada, se face lumină. Manuscrisul de la Masada, ce nu poate fi datat mai târziu de anul 73 d. Hr., este identic cu cel găsit în ghenizaua sinagogii karaite din Cairo. Deci, au avut dreptate cercetătorii care au susținut că medievala copie a Ecclesiasticului (Cairo) este originală ⁴⁷. Textul sulului găsit la Masada, din care s-au conservat vreo cinci capitole, copiat numai cu câteva decenii după ce versiunea ebraică fusese tradusă în grecește, este de fapt identic cu textul celui găsit în gheniza. Grație acestui sul, devine cu puțință să se limpezească unele pasagii greșit transcrise de către copiii medievali și se proiectează o nouă lumină asupra istoriei diferitelor versiuni ale acestei populare cărți deuterocanonice ⁴⁸.

3. STUDII ȘI IPOTEZE

Până aici, am amintit de descoperirile noi ce s-au efectuat la Marea Moartă, pe locul unde acum două mii de ani se afla cartierul general al sectei esenienilor. Ținem să amintim că nu toate manuscrisele descoperite au fost descifrate și publicate. Mai sînt încă multe în studiu. Ele sînt fragmente minore și nu au importanța celor publicate. Manuscrisele care s-au publicat, cum era natural, au început să fie studiate de către savanții din lumea întreagă, care expunîndu-și părerile asupra lor, au dat naștere unei literaturi bogate.

De aceea, în cele câteva rînduri de mai jos, vom aminti pe scurt și de părerile emise cu privire la aceste manuscrise în ultimii ani.

După descoperirea manuscriselor de la Qumran, s-a văzut că secta eseniană a fost tot așa de activă și scrupuloasă cum au fost și contemporanele ei: secta fariseilor și a saducheilor. Chiar de la început, un fenomen curios a izbit pe cercetătorii manuscriselor de la Marea Moartă, și anume că cele dintîi două secte sînt amintite aproape la tot pasul, în Noul Testament, pe cîtă vreme, esenienii nu sînt pomeniți nici cel puțin o dată ⁴⁹. Cum se știe, în bună parte, Iisus își expunea doctrina sa în contrast cu cea a fariseilor și saducheilor, uneori utilizînd cuvinte destul de aspre la adresa

46. Cf. A. van den Born, *Le livre de Siracide*, articol în «Dictionnaire encyclopédique de la Bible», Turnhout-Paris, 1960, col. 1753—1755.

47. Y. Yadin, *Masada: Herod's Fortress-Palace and the Zealots' Last Stand* în «The Illustrated London News», numărul din 31 octombrie 1964, p. 697.

48. *Ibidem*.

49. Cf. J. Amusin, *Manuscrisele de la Marea Moartă*, *passim*.

lor⁵⁰. Despre esenieni n-auzim nici un cuvînt de rău, dar nici de bine. Să nu-i fi cunoscut Iisus pe esenieni? Aceasta nu se poate susține de nimeni, deoarece Iisus își predica învățătura, mergînd din loc în loc, în toată țara, deci trebuie să-i fi cunoscut destul de bine. Atunci de ce nu amintește de ei? La începutul studiilor despre manuscrisele de la Marea Moartă, o bună parte dintre cercetători era de părere că, esenienii nu sînt amintiți în Noul Testament fiindcă primii creștini n-au fost alții decît înșiși esenienii. Ei ar fi constituit primul nucleu al creștinismului și deci nu era necesar să se vorbească despre ei, deoarece erau destul de bine cunoscuți.

Totuși, deosebiri de doctrină dintre esenieni și primii creștini par a fi mai mari chiar decît acelea dintre farisei și creștini. Atunci, de ce nu sînt amintiți esenienii în Noul Testament?

Trebuie să observăm că numele de esenian nu se află nici în Talmud, adică în imensa literatură rabinică, ba chiar nici în manuscrisele găsite la Marea Moartă. Cum se explică acest fapt? Explicația rezidă în aceea că, în scrierile de la Marea Moartă esenienii își dădeau lor înșiși foarte multe nume, cum de exemplu «fiii luminii», «oamenii sfatului lui Dumnezeu», «oamenii care înțeleg», «bărbații comunității», «exilații din țara Damascului», «fiii alianței», «obștea celor săraci», «convertiții din pustiu», «voluntarii» etc.

Una din aceste numiri ale esenienilor — de fapt numele pe care și-l dădeau cel mai des — este acela de «numeroșii» (*harabbim*). Această denumire a putut fi găsită de către un cercetător recent⁵¹, ca fiind citată de către Apostolul Pavel în Epistola II Corinteni, astfel: «Cei numeroși (adică esenienii) falsifică scrierile sfinte» (II Cor. II, 17). În acest pasagiu, apostolul Pavel atacă pe «cei numeroși» (în grecește «oi polloi», ceea ce este traducerea cuvîntului ebraic *harabbim* «cei numeroși»), spunînd textual: «Noi nu sîntem ca cei numeroși, care falsifică cuvîntul lui Dumnezeu». Este bine cunoscut astăzi că, interpretarea pe care o dădeau esenienii Scripturii era foarte fantezistă.

Pe de altă parte s-a demonstrat, iarăși de curînd că, personagiile enigmatice citate în Evangheliile sub numele de «irodieni» nu sînt alții decît esenienii, deci ei sînt amintiți în Noul Testament⁵².

Intr-adevăr, esenienii au fost protejați foarte mult de către Irod cel Mare, după spusele lui Filon de Alexandria și Flavius Josef, iar pe de altă parte, acești irodieni din Evangheliile par să fie o sectă religioasă. Despre esenieni, numiți însă

50. Cf. Matei 23, 2—29; Marcu 12, 38—40; Luca 20, 46—47.

51. C. Daniel, *Une mention paulienne des Esséniens de Qumran* în «Revue de Qumran», t. V, nr. 20, p. 553—567.

52. C. Daniel, *Les «Hérodéens» du Nouveau Testament sont-ils des Esséniens?* în «Revue de Qumran», t. VI, nr. 21, p. 31—54.

irodieni, se vorbește des în Evanghelii, dar într-un chip acoperit. Așa de exemplu, ei sînt numiți «aluatul lui Irod» sau «oamenii din casele regilor», deoarece singurii regi de pe timpul acela erau cei din familia lui Irod cel Mare. Zicem că acești irodieni au fost o sectă religioasă, fiindcă acești oameni «din casele regilor» locuiau în pustiu, ca și zeloții. Acesta din urmă adică zeloții sînt numiți «trestie», în mod criptic, de către Evanghelii (cuvîntul *Kana* «trestie», în ebraică înseamnă atît trestie cît și zelot. Cf. Matei XI, 7—8). Este vorba de celebrul pasagiu :

«Ce ați ieșit să vedeți în pustie ?

Trestie bătută de vînt ? Sau ce ați ieșit să vedeți,

Decît un om îmbrăcat în vestminte noi ?

Iată : Cei care poartă vestminte noi se află în casele regilor».

Aici cuvîntul trestie indică pe zeloți, iar oamenii din casele regilor din pustie arată pe esenienii care se aflau în pustie, la Qumran, dar fiind protejați de către Irod, ei erau numiți și «irodieni»⁵³.

De asemenea se pare că esenienii sînt amintiți încă și în alte locuri din Noul Testament. Așa de exemplu, în cuvîntarea de pe munte, fariseii sînt numiți «fățarnicii», «ipocriții», iar esenienii sînt numiți «proorocii mincinoși», știut fiind că, printre esenieni se aflau mulți inși care se îndeletniceau cu prezicerea viitorului.

Pe de altă parte, în Epistola numită a lui Iuda (Iuda VIII), esenienii par a fi numiți «visători», «cei care au vise profetice», «cei care fac preziceri», deoarece se știa că esenienii utilizau interpretarea viselor, după spusele lui Filon de Alexandria, iar după cele ale lui Flavius Josef, ei obișnuiau să explice visele altora, mai ales ale mai marilor zilei și în special ale regilor⁵⁴.

Din cele expuse pînă acum, la douăzeci de ani după descoperirea manuscriselor de la Marea Moartă, putem afirma că cunoștințele noastre despre esenieni s-au dezvoltat mult și, se pare că, enigma lor de pînă aici în istorie, este pe cale de a fi întru totul elucidată.

53. C. Daniel, *Les Esséniens et «Ceux qui sont dans les maisons des rois»* în «Revue de Qumran», t. VI, nr. 22, p. 261—278.

54. C. Daniel, *Une mention des Esséniens dans un texte syriaque de l'Apocalypse*, în «Le Muséon», t. LXXIX (1966), p. 155—164.

PROBLEMA TRADUCERII ECUMENICE A VECHIULUI TESTAMENT ÎN RAPORT CU TEXTELE TRADIȚIONALE

de : Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

Pentru creștinismul universal folosul ce ar rezulta din cooperarea interconfesională în traducerea Bibliei ar fi mare. În promovarea intereselor de apropiere dintre Biserici, Biblia contribuie într-o proporție care nu poate fi prețuită, pentru că cuvântul Scripturii leagă pe credincios nu numai de Dumnezeu dar și de ceilalți oameni. Biblia este cartea fiecărui creștin în parte și ca atare ea este un temei de unitate. Biblia care trebuie să fie a tuturor confesiunilor, adică Biblia ecumenică, este nu numai o problemă care trebuie pusă, ci o datorie actuală care trebuie realizată.

Pentru a face punți de trecere peste prăpastia care ne desparte, convorbirile care au început între Biserici să-și urmeze drumul și pe tema Bibliei, trebuie să ajungă la numitorul comun fixat de tradiția îndelungată a Bisericii universale.

Nevoia organizării muncii se impune de la început prin fixarea principiilor după care să se selecționeze colectivele de lucru. Numărul traducătorilor va fi repartizat în mod egal pe cele trei confesiuni : romano-catolică, protestantă și ortodoxă. În conducerea colectivelor de traducători se va observa principiul democratic, vor conduce toți și fiecare în parte prin rotație, cite o ședință de lucru. Scopul colectivului e să constate dacă textul a fost bine înțeles, dacă nu s-a adăugat, lăsat sau schimbat ceva.

După ce lucrarea e terminată în prima ei redactare de către specialiști, se va coopta o comisie alcătuită din : un profesor de dogmatică, unul de morală și un filolog pentru limba respectivă, în care se va traduce Biblia.

Textul de bază pentru proiectata traducere va fi, în ce privește Vechiul Testament, cel mazoretic, în ultima ediție a lui Kittel, care utilizează și manuscrisele de la Marea Moartă, pentru că e preferabil să se elaboreze o traducere nouă și să nu se revizuiască vreuna dintre cele existente. Aceasta nu înseamnă că vechile traduceri nu-și au valoarea lor. Astăzi sînt scoase însă la iveală atîtea texte necunoscute înainte, atîtea dicționare și studii critice, încît se poate lucra cu mijloace mult mai bune decît au lucrat traducătorii vechi.

Numărul și ordinea cărților canonice ale Vechiului Testament să fie cel al biblei ebraice (și anume: 1. Geneza, 2. Exodul, 3. Leviticul, 4. Numeri, 5. Deuteronomul, 6. Iosua, 7. Judecătorii, 8. Rut, 9. I Samuil, 10. II Samuil, 11. I Regi, 12. II Regi, 13. I Cronici, 14. II Cronici, 15. Esdra, 16. Neemia, 17. Estera, 18. Isaia, 19. Ieremia, 20. Ezechiel, 21. Daniil, 22. Osea, 23. Ioil, 24. Amos, 25. Obadia, 26. Iona, 27. Miheia, 28. Naum, 29. Avacum, 30. Sofonie, 31. Agheu, 32. Zaharia, 33. Maleahi, 34. Iov, 35. Psalmii, 36. Ecclesiastul, 37. Cântarea Cântărilor, 38. Proverbele, 39. Plîngerile), dar conform împărțirii, după formula tora neviim uchetuviim, cu încadrarea lui Daniil între profeți, a Cronicilor la cele istorice și separat grupul celor didactice, căci gruparea după scopuri liturgice nu obligă.

În partea a II-a Vechiul Testament va cuprinde cărțile necanonice¹ «anaginoskomena»², nu în ordinea în care apoi ediția critică Rahlfs, care încadrează scrieri necanonice între canonice, ci în ordinea intrată în tradiție care le rînduie după importanță (Tovit, Iudit, Baruh, Epistola lui Ieremia, Cîntarea celor trei tineri, III Ezdra, Înțelepciunea lui Solomon, Sirah, Istoria Susanei, Bel și balaurul, I, II, III Macabei, încheindu-se ordinea lor cu Rugăciunea lui Manase).

Față de cărțile anaginoscomene traducătorii trebuie să ia o atitudine favorabilă; le vor include în colecția de cărți ale Vechiului Testament. Pentru istoria cărților sfinte ele au o importanță mare, pentru că le conține și Septuaginta, care a fost preluată de creștini ca text oficial al lor. Creștinii au cunoscut Vechiul Testament ebraic numai prin mijlocirea Septuagintei.

În Noul Testament ele nu sînt citate formal. Cazul acesta e și cu unele cărți canonice. Nici Obadia, Naum, Ecclesiastul, Estir și Esra, Neemia ș. a. nu sînt utilizate. Aluziile discrete însă la Iudit, Înțelepciunea lui Solomon, Sirah și II Macabei ar putea reflecta oarecare atenție față de cărțile anaginoscomene.

Deși Sfinții Părinți și scriitorii bisericești nu le atribuie cărților anaginoscomene o valoare egală cu cele canonice to-

1. D. Abrudan, *Cărțile anaginoscomene ale Vechiului Testament*, în rev. «Studii Teologice», 9—10 (1962), p. 541—548; M. Chialda, *Cărțile anaginoscomene ale Vechiului Testament*, în rev. «Studii Teologice», nr. 4/1962, p. 489—539; V. Prelipeanu, N. Neaga, Gh. Barna, *Studiul Vechiului Testament*, (Manual), București, 1955; V. Tarnavschii, *Introducere în cărțile Vechiului Testament*, 1928.

2. Aceste cărți sînt: 1. Tovit, 2. Iudit, 3. Înțelepciunea lui Solomon, 4. Înțelepciunea lui Isus fiul lui Sirah, 5. Baruh, 6. III Ezdra, 7. Epistola lui Ieremia, 8. I Macabei, 9. II Macabei, 10. III Macabei și A) Adausurile la Ester [a. Visul lui Mardoheu, b. Decretul lui Artaxerxe, c. Rugăciunea lui Mardoheu, d) Rugăciunea Esterei, e) Intrarea Esterei la rege, f) Decretul de apărare a evreilor, g) Explicarea visului lui Mardoheu], B) Adausurile la Daniil [a) Cîntarea celor trei tineri și rugăciunea lui Azaria, b) Istoria Suzanei, c) Istoria idolului Bel și a balaurului], C) Adausurile la Iov [Despre cartea lui Iov], D) Adausurile la Psalmi (ps. 151). E) Adausuri la II Cronici (Rugăciunea lui Manase).

tuși ei le apreciază. Clement Romanul³, Irineu († 202)⁴, Tertulian († 220)⁵, Ciprian († 258)⁶, Clement Alexandrinul⁷, Atenagora din Atena⁸, Policarp din Smirna⁹, le utilizează.

Origen († 254)¹⁰ mărturisește că obiceiul de a se citi cărțile anaginoscomene este o veche practică.

Sf. Atanasie¹¹ (sec. IV) le numește cărți necanonizate și le consideră bune de citit. În catalogul său el le înșiră după cele canonice și înaintea celor apocrife.

Epifanie din Cipru († 403)¹² le citează ca și mai târziu Fotie († 891)¹³.

Lucrînd sub influența palestinienilor, Leontie din Bizanț († 543)¹⁴, Ioan Damaschinul († 754)¹⁵ și Nichifor din Constantinopol († 829)¹⁶ numără numai 22 (39) cărți canonice, dar atribuie o valoare educativ-morală și celor anaginoscomene.

Această tradiție veche o respectă Fer. Ieronim¹⁷, Grigorie cel Mare († 604)¹⁸ și atâtea sinoade¹⁹.

Această linie se practică în Biserica armeană²⁰, coptă²¹, siriacă²², etiopiană²³, greacă²⁴, rusă²⁵, bulgară²⁶, sîrbă²⁷ și română²⁸, care le-au introdus în edițiile tipărite ale Bibliei.

3. Clement citează Iudit, Înțelepciunea lui Solomon, Sirah.

4. Citează din cartea Înțelepciunii lui Solomon, Ieremia și Adasurile la Daniil.

5. Din Înțelepciunea lui Solomon.

6. Din Tobit, Înțelepciunea lui Solomon, Sirah, I Macabei.

7. Cit. Înțelepciunea lui Solomon, Sirah, Baruh.

8. Atenagora citează Baruh.

9. Policarp citează Tovit.

10. *Omilia a XXVII la Num.*, Migne, P.G., XII, col. 780.

11. Migne P.G., 26, 1176 și 1436.

12. Despre Sirah și Înțelepciunea lui Solomon, Epifanie zice că «sînt foarte folositoare».

13. Le introduce în Sintagmă.

14. A trăit în Palestina.

15. A fost originar din Palestina.

16. E originar din Ierusalim.

17. Le consideră bune pentru educarea credincioșilor (Migne, P.L., 28, 1242).

18. Despre ele Grigorie zice că sînt edificatoare.

19. Trulan din 692; Constantinopol 1638, Iași 1642, Ierusalim 1672, care sînt pentru menținerea lor.

20. Traducerile armenе din sec. V le conține.

21. Coptii le apreciază.

22. Sf. Efreem Sirul le citează. Un catalog în uz la sirieni, din sec. IV, le conține pe toate cele necanonice.

23. Traducerile etiopiene, făcute în sec. IV le conține pe toate.

24. Cf. Brațiotis, *Isagogi*, Atena, 1937, p. 439.

25. Le numește deuterocanonice (uneori apocrife), socotindu-le instructive.

26. Se păstrează în Biblii, separat de cele canonice.

27. Sirbii au aceeași părere despre cărțile anaginoscomene (folositoare).

28. Biserica Ortodoxă Română le menține în Biblie, iar în manuale teologii le studiază la capitolul «cărțile necanonice».

Prin teologii greci mai noi (Andrutsos, Diovniotis, Papagianopulos și Bratiotis) se manifestă tendința de a se recunoaște cărțile canonice ca fiind inspirate. Aceasta nu numai pentru că ele sînt acceptate în Septuaginta, ci și pentru valoarea lor deosebită de cea a scrierilor profane.

De fapt cartea Tovit, bunăoară, însuflă duioșie și dragoste, sădește și dezvoltă sentimente profunde și angajează pentru fapte bune.

Doctrina despre mijloacele naturale ale cunoașterii lui Dumnezeu, din Înțelepciunea lui Solomon, sublimul imn al Creatorului precum și principiile morale ale lui Sirah se bazează pe legile eterne.

Intrarea cărții Baruh în cultul Bisericii e justificată de frumusețea spirituală a unor locuri.

Epistola lui Ieremia constituie o înfruntare a păgînismului și o caldă apologie a cultului divin.

Adausurile lui Estir dau cărții canonice un colorit religios.

Pentru rușinarea superstiției și afirmarea monoteismului, Adausurile Bel și balaurul sînt instructive.

Nădejdea în înviere, din Adausul la Iov, este în acord cu doctrina Bisericii.

Semnăind credința neclintită în dreptatea lui Dumnezeu și frumusețea castității riguroase, Istoria Susanei este o perlă a literaturii biblice.

III Esdra, I, II, III Macabei au o valoare morală și istorică în secțiunile care sînt de acord cu scrierile canonice. Pătrunse de un sentiment religios și instructive pentru împlinirea legilor, ele devin idealul luptei pentru puținii la număr dar însuflețiți de scopuri mărețe.

Pentru valoarea lor instructivă și educativă, de zidire sufletească și de întărire în credință și viață neprihănită, cărțile anaginoscomene au fost introduse în cadrul cultului Bisericii²⁹. Cu toate acestea în Biserica Ortodoxă nu există o unitate de vedere în ce privește caracterul cărților anaginoscomene, locul lor în Biblie, numirea și numărul lor.

Valoarea lor morală și religioasă, întrebuințarea lor liturgică ca și contribuția lor prețioasă la întregirea cărților canonice ar putea îndreptăți un sinod panortodox a confirma, printr-o decizie cu caracter de lege, practica îndelungată a Bisericii.

Iată de ce izvoarele documentării vor fi în primul rînd LXX, în rîndul al doilea Vulgata și traduceri diferite bazate pe limba originală, în special Sfinții Părinți.

În ce privește partea tehnică considerăm că e util a se da Bibliei un format portativ, ușor de mînuit, cu hîrtie de ca-

29. Pr. Prof. M. Chialda, *op. cit.*, p. 507. Prot. Prof. Gr. T. Marcu, *Lucrările Seminarului european de traduceri biblice*, rev. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 7—8 (1968), p. 930—933.

litate, subțire, pentru a nu îngreua volumul, litera să fie ci-teață, adică nu prea mărunță, înzestrată cu hărți și ilustrații.

Întrucât în înfățișarea personalităților biblice există concepții diferite, consult ar fi să se illustreze Biblia numai cu flora, fauna, locurile memorabile ale istoriei sfinte, panorame și piese arheologice.

Necesitatea locurilor paralele, a trimiterilor rămâne evidentă precum și uniformizarea nomenclaturii biblice.

Limba textului va ține calea de mijloc între cea arhaică și una prea încărcată de neologisme, dar va fi cea mai aleasă limbă a confesiunii respective, limba neaoșe a poporului, pentru ca limba Bibliei noi să fie «cea mai frumoasă auzire despre cele mai înalte lucruri». Se vor evita termenii care indică un punct de vedere al unei confesiuni, pentru a se nivela divergențele interconfesionale.

Numele traducătorilor să nu figureze în Biblia ecumenică, ceea ce contează fiind girul Bisericii, nicidecum însă numai «imprimatur»-ul catolic.

Dacă editurile vor fi diferite, în schimb textul editat să fie întocmai același.

Pentru a se evita editarea textului ecumenic în altă formă, decât «editio princeps», e nevoie ca Bisericele ortodoxe, romano-catolică și protestante să mențină dreptul de autor asupra ei și nici o Biserică să nu poată imprima textul — fie chiar în părți alese — fără concursul tuturor celor trei mari confesiuni.

Traducerea ecumenică a Vechiului Testament va avea nu numai marea și incontestabilul merit de a fi simbolul vremurilor noastre, ea nu numai ar înfășura o Biserică străveche în aureola luminoasă a unui ideal nou, ci ar contribui efectiv la activitatea în vederea unității creștinilor.

La 1 octombrie 1965, s-a ținut la Roma o întrunire a citorva teologi ortodocși, protestanți și catolici, în decursul căreia s-a făcut un proiect de traducerea ecumenică a Bibliei. Comisia de traducători a și fixat planul de lucru pentru cărțile biblice, indicând spiritul și metoda traducerii ecumenice. În ce privește Vechiul Testament ordinea traducerii va fi cea din Biblia ebraică, chiar dacă acest procedeu modifică practica obișnuită pînă acum. După traducerea cărților pe care toate bisericile le consideră canonice, urmează traducerea acelor pe care Biserica Ortodoxă le numește «anaginoskomena» sau necanonice, catolicii deuteronomice iar protestanții apocrife.

Vechiul Testament va fi tradus de pe textul mazoretic (după textul ebraic al tradiției iudaice). Acest text este rezultatul unei îndelungate tradiții. În note subliniare se vor arăta variantele, în special raportul dintre textul ebraic și cel grecesc al Septuagintei.

Cărțile biblice sau grupurile de cărți vor fi precedate de cite o introducere, cu precizările indispensabile unei bune înțelegeri a textului. Planul prevede traducerea pînă în 1975 a întregii Bibliei. Traducerea ecumenică a Bibliei se face în nădejdea că toți creștinii vor ajunge într-o bună zi la o înțelegere comună (identică) a Sfintei Scripturi.

Trebuie să observăm însă că la traducerea Bibliei «ecumenice» inițată de Roma, participarea Bisericii ortodoxe este mai mult simbolică, nu iau parte reprezentanții cei mai autorizați, încît lucrarea are un caracter strict catolic. Chiar metoda de organizare a traducerii știrbește caracterul ecumenic al Bibliei.

«Seminarul European de traduceri biblice» de la Arnoldshein (R. F. a Germaniei) ținut la 21 august 1968 a dus mai departe lucrurile în privința aceasta.

Societățile Biblice Unite (United Bible Societies, sau Alliance Biblique Universelle sau Weltbund der Bibelgesellschaften) care-și au sediul la Londra, organizează în diferite regiuni ale lumii cursuri, seminarii speciale pentru traducători ai Bibliei.

În forma aceasta se poate pregăti temeinic ducerea la îndeplinire a unei traduceri ecumenice a Bibliei. «Seminarul» a stabilit că nu este îngăduită sacrificarea «sensului autentic și integral al cuvîntului inspirat». La «Seminarul» din Arnoldshein s-a studiat teoria și metoda traducerii corecte.

În ceea ce privește participarea ortodoxă, de data aceasta ea a fost corespunzătoare. Au participat 5 ortodocși, dintre care doi delegați români, în persoanele prof. rector dr. Nicolae Nicolaescu și prof. dr. Gr. Marcu.

Pentru o Biblie ecumenică trebuie puși la contribuție toți specialiștii care avînd girul Bisericilor lor, vor putea cu adevărat să dea operei întreprinse caracter ecumenic.

PROBLEMELE TEOLOGIEI EXISTENȚIALIST-DEMITOLOGIZANTE ÎN PROTESTANTISMUL ACTUAL

de : IOAN I. ICA

Aproape toți cercetătorii teologiei protestante actuale sînt unanimi în a recunoaște că din mulțimea de opinii, curente și direcții teologice existente în protestantismul actual, curentul sau școala teologică existențialist-demitologizantă a exercitat și exercită încă cea mai puternică influență asupra teologiei protestante din R. F. a Germaniei precum și din alte țări. Apărută ca o reacție față de pozitivismul și obiectivismul teocentric extremist al teologiei barthiene a cuvîntului lui Dumnezeu, teologia existențială, care e legată îndeosebi de personalitatea și activitatea vestitului teolog lutheran Rudolf Bultmann din Marburg ca și a elevilor săi : Ernst Fuchs, Ernst Käsemann, Gerhard Ebeling, Herbert Brann, Manfred Meizer, Gert Ott, Willi Marxsen, Günther Bornkamm, Hans Conzelmann și alții, s-au străduit să adapteze mesajul cuvîntului lui Dumnezeu la înțelegerea creștinului de astăzi într-un mod și o manieră cum n-a mai făcut-o nimeni pînă la ei. Poate și aceasta explică pînă la un punct atracția și influența considerabilă pe care o exercită acest curent teologic asupra multor tineri teologi și pastori din Biserica protestantă în general. Numai că atît prin intențiile, metoda și țelul său, dar mai ales prin rezultatele sale, această teologie zisă existențială în loc să servească de fapt Bisericii sale și credinciosului de astăzi a dus la o adevărată «criză de bază» în protestantismul actual, la denaturarea mesajului Evangheliei lui Hristos și la dizolvarea teologiei înseși. Situația aceasta a stîrnit însă foarte curînd reacția promptă și foarte energetică a multor teologi din sînul protestantismului însuși, ca de ex. Gustav Wingren, Helmut Gollwitzer, Walter Künneth, Jürgen Moltmann, Wolfhart Pannenberg, Oscar Cullmann, Heinz Zahrnt, Reinhard Slenczka și alții.

Dintre toți teologii protestanți, teologul lutheran Walter Künneth, de la Universitatea din Erlangen, a desfășurat o activitate neobosită pentru lămurirea opiniei publice protestante, teologice și bisericești, prin nenumăratele sale strigăte de alarmă pe care le-a lansat, prin diferite studii și conferințe, spre a o pune în gardă în fața primejdiei teologiei existențialist-demitologizante pentru însăși viața Bisericii protes-

tante și a teologiei sale. Semnificative în acest sens sînt și ultimele sale două lucrări mai noi: *Glauben wir an Jesus? Die Begegnung der Christologie mit der modernen Existenz*, Hamburg, 1963 (Mai credem noi în Iisus? Întîlnirea hristologiei cu existența modernă) și cealaltă: *Entscheidung heute. Jesus Auferstehung — Brennpunkt der theologische Diskussion*, Hamburg, 1966 (Să luăm o hotărîre astăzi! Învierea lui Iisus punctul asupra căruia se concentrează discuția teologică) sau unele dintre conferințele sale ținute în diferite orașe: *Das Bekenntnis des Glaubens in der theologischen Verwirrung unserer Zeit*, Erlangen, 1965 (Mărturisirea credinței în confuzia teologică a timpului nostru); *Zurück zur Reformation. Ein theologische Wort zur Lehre und Irrlehre heute*, Düsseldorf, 1967 (Înapoi la Reformă. Un cuvînt teologic cu privire la doctrina și învățăturile greșite de astăzi); *Die Grundlagenkrisis der Theologie heute*, London, 1968 (Criza de bază a teologiei de astăzi).

«Cînd noi exprimăm chemarea — zice Prot. W. Künneth —: «Înapoi la Reformă», se descoperă în aceasta în același timp criza protestantismului (die Krisis des Protestantismus...) Și pentru a exclude orice îndoială față de adîncimea crizei fundamentale a protestantismului, ar fi bine să aruncăm măcar o privire asupra constatărilor pe care le face «Revista (germană) de Radio și Televiziune». Aici sînt rezumate roadele teologiei moderniste în întrebarea: «Ce înseamnă pentru creștini, că Iisus n-a înviat, nu s-a înălțat la cer, nu șade de-a dreapta lui Dumnezeu, nu va veni să judece viii și morții, că nu este Fiul lui Dumnezeu, că noi nu vom învia din morți?» Aceasta este situația de astăzi, de care noi trebuie să luăm la cunoștință fără nici-o înfrumusețare și nepăsare»¹.

Punctul de plecare al acestei teologii existențialiste, după Prof. W. Künneth, este influența fascinantă a lumii moderne, în care noțiunea centrală este cea de determinism, sau legea cauzalității, din care rezultă imaginea rațională a lumii imnente. În această imagine rațională a lumii, determinată irevocabil de știința și tehnica modernă, nu mai există nici-o realitate superioară, transcendentă, nici-o taină. În conformitate cu aceasta trebuie să fie puse în discuție toate afirmațiile Bibliei care sînt determinate ființial de modul mitologic de gîndire și concepere a lumii. Pentru credincioșii de astăzi toate reprezentările Bibliei despre minuni, îngeri, demoni, jertfa ispășitoare a lui Hristos pe cruce, învierea, înălțarea la cer, a doua venire a Domnului, etc. sînt «total depășite», fiindcă sînt în contradicție cu imaginea științifică despre lume ale acestuia. După teologii existențialiști singura cale de învingere a acestei contradicții este să «demitologizăm» Biblia, nu

1. W. Künneth, *Zurück zur Reformation*, Düsseldorf, 1967, p. 3, 4.
2. Idem, *Grundlagenkrisis der Theologie heute*, London, 1968, p. 7

în sensul eliminării miturilor, ci prin «interpretarea existențială» a tuturor reprezentărilor sale mitologice, ceea ce e identic cu scoaterea înțelesului existențial cuprins în referatul biblic, pentru înțelegerea creștinului de astăzi.

În ce privește *teza fundamentală* de la care pornește teologia existențialist-demitologizantă, că modul biblic de concepere a lumii este eminent mitologic, Prof. W. Künneth arată că «teologia existențialistă face o gravă confuzie între reprezentările mitologice și exprimările antropomorfe ale Bibliei», care n-au nimic de-a face cu mitul² și că «Biblia nu este o colecție de legende și de mituri, ci este un document al credinței și mărturisirii martorilor care au văzut și au auzit și care de aceea n-au avut decît o singură pasiune, aceea de a da mai departe ceea ce au auzit în chipul cel mai clar și mai exact cu putință»³.

În ce privește *metoda* demitologizării sau interpretării existențiale a Bibliei, Teologia existențialistă stă sub dominația netă a antropocentrismului, întrucît omul și rațiunea sa este măsura (Masstab ist der Mensch und seine Vernunft) pentru ceea ce poate să fie astăzi o autentică mărturie biblică⁴. Faptul în sine e secundar, important nu e ceea ce s-a întîmplat, ce s-a spus, ci numai ce corespunde înțelegerii existențiale a credinciosului de astăzi. «Ce nu e inteligibil pentru acesta, ce nu contribuie cu nimic la înțelegerea existenței sale trebuie să fie reținut ca fără valoare de filtrul rațiunii. Iar ceea ce e lipsit de valoare e tot ceea ce din capul locului e caracterizat ca mitologic»⁵. Iar «filtrul și sita sînt omul ca mijloc de măsură» (Filter und Sieb sind Mensch als Masstab)⁶. Teza aceasta se situează exact la antipodul concepției ortodoxe după care numai Biserica în totalitatea sa este păstrătoarea și interpretul infailibil al revelației divine.

Un lucru pe care nu trebuie să-l pierdem nici un moment din vedere în ce privește teologia aceasta zisă demitologizantă — scrie prof. W. Künneth — e întrebarea dacă e vorba aici de transmiterea aceluiași conținut al revelației, dacă e vorba de același mesaj evanghelic, pentru că cuprinsul Evangheliei este și trebuie să fie totdeauna același, numai forma și expunerea sa pot fi diferite. «Dar primejdia fatală în ce privește teologia existențialistă constă tocmai în faptul că noi n-avem de a face cu o transmitere a aceluiași conținut revelat, ci cu o schimbare a conținutului însuși... oricît de îndreptățită și necesară e o transpunere și o explicare pentru omul modern, totuși aici nu are loc o explicare reală, o interpretare autentică, ci o schimbare și modificare a conținutului re-

3. Idem, *Bekenntnis des Glaubens in der theologischen Verwirrung unserer Zeit*, Erlangen, 1965, p. 10—20.

4. *Ibidem*, p. 14.

5. *Ibidem*, p. 15.

6. Idem, *Grundlagenkrise der Theologie heute*, p. 6.

revelației, o revizuire. Însă o corectare totală a conținutului Bibliei este echivalentă cu o *distrugere a mesajului creștin*⁷.

Rezultatele la care a ajuns teologia existențială în problemele fundamentale ale teologiei creștine sînt de-a dreptul fatale pentru viața creștină, ducînd la o denaturare aproape totală a mesajului Evangheliei creștine și la criza teologiei înseși.

Astfel, în *problema revelației*, potrivit principiului interpretării existențiale a Bibliei corespunzător înțelegerii credinciosului, s-a ajuns la adoptarea conținutului însuși al revelației divine la orizontul gîndirii acestuia. Toate expresiile biblice care trec peste limitele acestea, trebuie reinterpretate sau îndreptate. Revelația divină, mărturia biblică nu poartă calitatea unui document primar despre o descoperire care a avut loc, nu mai e un fapt întîmplat în trecut, ci revelația divină trebuie înțeleasă pur actualistic, avînd loc numai în prezent. Un pastor a și declarat în fața unui sinod: «eu nu mai pot mărturisi, căci s-ar putea întîmpla ca mîine eu să am deja o altă concepție decît cea pe care o am astăzi». «Prin aceasta — scrie prof. W. Künneth — Biblia, ca mesaj despre o revelație care a avut loc, este pusă total în discuție»⁸.

În ce privește *dogma hristologică* se constată același proces de reducere și adaptare a conținutului revelației la înțelegerea credinciosului. Bultmann spune chiar apriat: «hristologia este aplicarea și dezvoltarea noii înțelegeri a omului despre sine»⁹. Noțiunea de întrupare trebuie să fie înțeleasă nu ca o întrupare a lui Dumnezeu, ci ca o întrupare a omului. Iisus Hristos este numai un inițiator al credinței, un martor al credinței cum au fost și ceilalți profeți. Iisus Hristos ca persoană nu interesează, pentru că e numai un «Hristos după trup», despre care nici nu mai știm astăzi nimic — zice Bultmann. La fel sînt răstălmăcite moartea și învierea lui Hristos. Astfel moartea pe cruce a lui Iisus nu trebuie înțeleasă ca un fapt petrecut în timp, ci ca un destin tragic, ca o moarte de martir. Nu mai e vorba de o suferință ispășitoare substitutivă pentru păcatele omenirii, căci e mitologie să crezi că sîngele lui Iisus din Nazaret ne-a mîntuit, zice unul din teologii demitologizanți. Realitatea învierii e contestată ca o istorizare nepermisă a revelației. Poate s-a petrecut ceva, dar mai probabil e că aceasta e rodul trăirii vizionare apocaliptice a unor credincioși și exaltați. De aceea «învierea lui Iisus» trebuie reinterpretată, de ex.: cauza lui Iisus merge mai departe, sau că credința lui Iisus se propovăduiește acum, sau că Iisus a înviat în credința comunității, în Biserică». Se înțelege — zice prof. Künneth că nu mai există acum nici un

7. *Ibidem* și *Bekenntnis des Glaubens*, p. 29.

8. *Idem*, *Grundlagenkrise der Theologie heute*, p. 12.

9. *Ibidem*.

raport personal al comunității față de Kyrios înviat. Încercarea de a se ruga lui Iisus, ar fi o cutezanță mitologică. Noi toți știm că dacă Hristos n-a înviat, zadarnic e totul (I Cor. XV, 14). În acest caz devine impresionant de clar pentru noi că avem de a face aici cu o îngrozitoare criză de bază (dass wir es mit einer fürchterlichen Grundlagenkrisis zu tun haben)¹⁰.

«Dizolvarea credinței în Dumnezeu este o altă concepție a teologiei existențiale antropocentrice. După aceasta, Dumnezeu personal nu există, ci Dumnezeu e un eveniment care are loc și se desfășoară în relațiile interumane (Gott existiert nicht, aber Gott geschieht und ereignet Sich in zwischenmenschlichen Relationen). Când credinciosul presimte «eu pot», «eu trebuie», atunci Dumnezeu e un eveniment care are loc. Modul acesta de vorbire «face din Dumnezeu o parte din creatură». Iar consecința e că nu mai există rugăciune. În locul rugăciunii apare meditația. Unul din teologii existențialiști din Mainz, la întrebarea unui laic, ce face el dimineața în locul rugăciunii a spus: eu meditez în liniște ce am de făcut, ca să duc o viață cumsecade. Cred că am putea risca afirmația fără îndoială tare și grea: «În acest loc s-a deschis poarta unui ateism teologic bizar. Teologia s-a transformat astfel într-o învățătură despre om, într-o antropologie... ne aflăm în cazul acesta în fața unei totale dizolvări a credinței creștine (Wir stehen vor einer Totalauflösung des christlichen Glaubens)»¹¹.

«Biserica Evanghelică — conchide prof. W. Künneth — cel puțin cea din R. F. a Germaniei se găsește astăzi într-o criză care se întinde pînă la rădăcinile cele mai adînci ale substanței sale. Această afirmație nu este o frază aruncată așa superficial, ci această chestiune capătă o seriozitate imensă. Biserica Evanghelică e chemată la o autoreflexiune cu totul lucidă, la o autoreflexiune asupra propovăduirii și învățăturii ei... Marea primejdie în Biserica Evanghelică din R. F. a Germaniei constă în faptul că se ajunge la o lichidare (Ausverkauf) teologică progresivă. De aceea Biserica, episcopii, președinții ca și decanii ei trebuie să aibă curajul de a spune odată un NU clar structurii de bază și înfrîurii acestei teologii»¹².

Tot datorită activității neobosite a Prof. W. Künneth, în 6 martie 1966, a luat ființă la Dortmund: «Mișcarea pentru mărturisirea de credință», sub numele: «Nici o altă Evangheliie» (Bekenntnisbewegung — Kein anderes Evangelium)¹³, în care comunități protestante mai pietiste se ridică împotriva

10. Ibidem, p. 13.

11. Ibidem, p. 14 și Bekenntnis des Glaubens, p. 29.

12. Ibidem, p. 14—15.

13. Idem, Entscheidung heute, Hamburg, 1966, p. 9; idem, Zurück zur Reformation, p. 5.

pretențiilor teologilor demitologizanti de a le predica o altă Evanghelie decât cea vestită de Apostoli, întrebându-se, cu îngrijorare: încotro duce drumul teologiei existențiale de astăzi? Pentru că aici nu mai e vorba de transmiterea aceluiasi conținut al doctrinei creștine «ci de o dizolvare a substanței cuvîntului biblic, de o altă Evanghelie»¹⁴.

Reacția teologilor protestanți înșiși ca și a comunităților protestante împotriva curentului teologiei existențialiste, dizolvante, ne demonstrează nu numai faptul că «criza de bază» provocată de acest curent teologic, e totuși numai un fenomen izolat, oricît de influent ar fi, și că părerile cutărui sau cutărui teolog protestant nu se identifică și nu reprezintă protestantismul în ansamblul său, ci și vigoarea și vitalitatea teologiei protestante înseși, care a știut să se regăsească, să ia poziție hotărîtă față de aceste fenomene teologice centrifugale, apărute în sinul său și să se îndrepte spre autenticele rosturi ale teologiei și Bisericii creștine în lumea contemporană.

E îmbucurător faptul că teologia protestantă actuală, prin nenumărați teologi ca Joseph Sittler, Dietrich Wendland, Helmolt Gollwitzer, Wolfhart Pannenberg, Jürgen Moltmann, Ernest Wolf, W. A. Visser't Hoff și alții, depășind de mult faza individualismului strîmt al teologiei existențialiste, a contribuit la îndreptarea Bisericii Protestante către marile probleme ale lumii contemporane, la descifrarea sensului autentic al Mesajului Evangheliei pentru credincioșii de astăzi ca și la precizarea rostului creștinilor în lume: slujirea activă și dezinteresată a societății contemporane pentru transformarea ei într-o împărăție a păcii, dreptății, umanizării omului¹⁵.

14. Idem, *Grundlagenkrise der Theologie*, p. 15.

15. Cf. Jürgen Moltmann, *Theologie der Hoffnung*, München, 1965, p. 74, 302, 303; idem, *Perspektiven der Theologie*, München, 1968, indeosebi partea a II: *Perspektiven der Christenheit in der modernen Gesellschaft* (p. 149—287).

ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI CATEHETICE

PREDICĂ LA DUMINICA A V-A DUPĂ PAȘTI

Textul Sfintei Evanghelii ce se citește astăzi ne înfățișează convorbirea Mântuitorului cu o femeie samarineancă, la puțul lui Iacov de lângă Sichem, în Samaria, unde Domnul era în trecere spre Galileea. În cursul acestei convorbiri, Mântuitorul rostește, între altele, unul dintre adevărurile de temelie ale credinței creștine: *«Duh este Dumnezeu și cei ce se închină Lui, în duh și în adevăr se cade să I se închine»* (Ioan IV, 24). Două lucruri învățăm din cuvintele Mântuitorului: mai întâi că Dumnezeu este duh, adică ființă pur spirituală, nematerială, și în doilea că și închinarea, cinstirea sau adorarea pe care I-o aducem, trebuie să fie potrivită cu ființa Sa, adică să aibă tot un caracter spiritual. Pe aceste două adevăruri de temelie se reazimă și cultul creștin, adică toate slujbele și rânduielile sfinte prin care Biserica cinstește pe Dumnezeu și prin care ea împărtășește credincioșilor săi binecuvîntarea, ajutorul și harul lui Dumnezeu. Să vedem, deci, mai îndeaproape, ce însemnează a ne închina lui Dumnezeu *«în duh și în adevăr»* și în ce constă caracterul spiritual al cultului creștin-ortodox.

Pe vremea Mântuitorului, păgînii își închipuiau pe Dumnezeu sub forma zellor sau idolilor cu chipuri de oameni, de animale sau de diferite lucruri din natură, schimbînd astfel adevărul în minciună și slujind făpturii în locul Făcătorului, cum spune Sfîntul Apostol Pavel (Romani I, 25). Și tot o minciună era și cinstirea pe care ei o dădeau acelor zei, cărora le aduceau jertfe sîngeroase, de animale, iar uneori chiar de oameni, pentru a-i împlînzi și a-i face îndurători. Ba chiar și cultul iudaic, adică cinstirea pe care poporul «ales» o aducea Dumnezeului adevărat, degenerase într-un cult care se reducea mai ales la jertfele de tot felul, aduse la templul din Ierusalim, sau consta în diferite practici formaliste, care nu făceau nici lui Dumnezeu vreo bucurie și nici închinătorilor Lui nu le aducea vreun folos, pentru că sufletele lor rămîneau tot întinate de mulțimea păcatelor.

De aceea, Mântuitorul a osîndit adesea formalismul acesta al cultului iudaic, amintind iudeilor cuvintele proorocilor prin care aceștia arătaseră, încă mai de mult, că Dumnezeu prețuiește mai mult dreptatea, mila și pacea decît jertfele sîngeroase și arderile de tot: *«Milă voiesc, iar nu jertfă și cunoașterea lui Dumnezeu mai mult decît arderile de tot»*

(Osea VI, 6; Miheia VI, 6—8; vezi și Matei XII, 7). Domnul izgonește cu biciul de funie pe neguțătorii din templu, care transformaseră casa lui Dumnezeu în casă de negoț, iar pe cărturarii și fariseii fățarnici, care dădeau zeciuială din izmă, din mărar și din chimen, dar erau plini de răutate, de nedreptate și fățarnicie, îi asemenea cu morminte frumoase văruite pe dinafară, dar pe dinăuntru pline de oase de morți și de toată necurăția (Matei XXII, 24 ș.u.).

Mintuitorul înființează o religie nouă, religia creștină, în care legătura dintre Dumnezeu și făptură nu se mai întemeiază pe frica sau teama pe care o inspirau zeli păgini, ci pe sentimentul superior al iubirii, care leagă pe părinți de copiii lor buni. El întemeiază și cultul cel nou al acestei religii, adică chipul adevărat de a cinsti pe Dumnezeu: cultul în duh și în adevăr. Căci ce este «cultul»? — Sînt formele și mijloacele prin care omul caută să se pună în legătură cu Dumnezeu, să-l simtă prezența, atotputernică și bunătatea, să-L cinstască, să-L preamărească și să-L mulțumească, să-L roage și să dobîndească de la El ajutorul și bunătățile pe care numai El ni le poate da. Cultul acesta trebuie să fie însă mai întii spiritual, căci Dumnezeu nu are trup material; El este duh sau spirit. Dumnezeu nu este aici sau acolo; El nu sălășluiește nici în templul din Ierusalim, cum credeau iudeii, nici pe muntele Elgal sau Garizim, cum pretindeau samarinenii, nici în idolii cu chipuri de oameni sau de monștri, pe care îi adorau păgînii. El este veșnic și pretutindeni prezent și poate fi găsit oriunde și oricînd ne gîndim la El sau îl chemăm, prin rugăciune smerită și din inimă.

Dar pentru a-L descoperi pe Dumnezeu, pentru a-I simți prezența și pentru a ne pune în legătură cu El, nu trebuie să plecăm dinafara eului nostru, ci dinlăuntru nostru, din partea pusă de El însuși în ființa noastră, adică din sufletul sau duhul nostru, în care se află chipul și asemănarea Lui. Acestea sînt cele două mari probleme pe care Mintuitorul le formulează în cuvintele rostite către samarineancă, amintite aici: spiritualitatea ființei lui Dumnezeu și interiorizarea legăturii noastre cu El, a cultului sau a închinării pe care se cuvine să I-o dăm. «*Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntru vostru...*», spune Mintuitorul, cu alt prilej (Luca XVII, 21). Dacă nu-L vom găsi pe Dumnezeu mai întii aci, în noi înșine, nu-L vom găsi nicăieri. Și de aici trebuie să pornească tot ceea ce ne simțim datori să-I aducem, adică prinusul nostru umil de cuvenită închinare sau cinstire. «Primul altar și primul tron al Dumnezeirii este inima omului» (Pr. Il. V. Felea, *Religia iubirii*, Arad, 1946, p. 459). Numai ceea ce izvorăște din inimă ajunge la Dumnezeu și îl cinsteste cu adevărat. Numai rugăciunea pornită din inimă curată și smerită e bine primită și ascultată de Dumnezeu.

De aceea, lungile bolboroseli și poliloghii sînt înlocuite de Mîntuitorul cu rugăciunea simplă și firească a fiilor pămîntești către Părintele lor ceresc: «Tatăl nostru...»; rugăciune scurtă, dar atotcuprinzătoare și atît de minunată, care va rămîne de-a pururea modelul neîntrecut și dumnezeiesc al rugăciunii creștine. Și nu sacrificiile de țapi și de viței urmau să spele de atunci înaintea conștiințele încărcate de păcate, ci smerenia și pocăința izvorîtă din inimă, ajutată de harul sfințitor al Sfîntului Duh, care s-a pogorît peste Biserică, în ziua Cincizecimii și care lucrează prin apa sfințită a Botezului, prin puterea Sfîntului Mir și prin Taina Mărturisirii.

Iată, deci, adevărul fundamental pus de Mîntuitorul însuși la temelia Bisericii Sale și pe care apoi Biserica a clădit întreg cultul creștin de astăzi, prin care noi cinstim cu adevărat pe Dumnezeu și dobîndim harurile Sale. Pe temelia aceasta, pusă de Domnul însuși, Biserica a întocmit rînduiala de rugăciuni, de cîntări, de citiri și de acte sfinte din slujbele celor șapte «laude», prin care noi cinstim în fiecare zi pe Dumnezeu (vecernie, utrenie ș. a.), a alcătuit slujbele Sfintelor Taine (Botezul, Mirungerea, Mărturisirea etc.) și celelalte slujbe prin care Biserica binecuvîntează și sfințește viața credinciosului în momentele și împrejurările ei mai de seamă, precum și lucrurile de care el are nevoie pentru viața sa casnică și gospodărească, socială și religioasă, cum este aghiazma sau sfințirea apei, binecuvîntarea caselor, etc. În întregimea lui, cultul acesta alcătuiește una dintre comorile cele mai de preț ale credinței noastre creștine ortodoxe.

Dar unora li se pare cultul acesta prea încărcat de forme și de lucruri materiale și ca fiind în contradicție cu închinarea «în duh și adevăr», de care vorbește Mîntuitorul. Aceștia uită însă că, dacă Dumnezeu este duh (spirit pur), noi în schimb sîntem făcuți din trup și din suflet. Sîntem deci dator să cinstim pe Dumnezeu, să ne închinăm Lui în întregimea ființei noastre adică și cu sufletul, dar și cu trupul, precum ne îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel: «*Preamăriți pe Dumnezeu în trupul și în duhul vostru, ca unele care sînt ale lui Dumnezeu*» (I Cor. VI, 20). Închinarea pe care o aducem lui Dumnezeu cel nevăzut izvorăște din duhul nostru, adică din inima și din mintea noastră; dar ea trebuie însoțită de închinarea din afară, care o exprimă sau o face văzută prin mișcări ale trupului (îngenunchieri, facerea semnelor crucii, înălțarea mîinilor și a ochilor spre cer, etc.), sau prin lucruri materiale (apa, untdelemnul, pîinea, vasele și veșmintele sfinte, etc.). Mîntuitorul însuși vorbește de această unitate strînsă dintre spirit și materie (formă văzută) în cult: «De nu se va naște cineva din apă și din duh, nu va putea să intre în împărăția cerurilor» (Ioan III, 5). Puterea spirituală, nevăzută, a Duhului lucrează, deci, prin apa văzută a Botezului. Și așa este cu toate tainele și lucrările sfinte săvîrșite de Sfîntul Duh în Bi-

serică prin slujitorii ei sfințiți. Totul în cultul nostru ne duce cu mintea la cele cerești și tinde să ne apropie de cele spirituale, dar cu ajutorul celor materiale.

Astfel, cînd ne adunăm pentru rugăciune în sfintele biserici, îl avem aici prezent pe însuși Domnul, căci El însuși a spus: *«Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo voi fi și Eu în mijlocul lor»* (Matei XVIII, 20). Biserica aceasta văzută este icoana celei nevăzute, este casa lui Dumnezeu sau cerul pe pămînt: *«Intra-voi în casa Ta, închina-mă-voi la sfînta Biserica Ta, întru frica Ta, Doamne...»* (Ps. V, 7). În ea sîntem împreună-locuitori cu sfinții: *«În locașul mării Tale stînd, în cer ni se pare că stăm, Născătoare de Dumnezeu...»* (Triod, slujba utreniei de luni din prima săptămîină a postului mare). Cînd intrăm aici «toată grija cea lumească (trebuie) să o lepădăm» și «Sus să avem inimile!».

Tot ce se săvîrșește aici de către sfinții slujitori, toate formele externe ale cultului, sînt semne văzute ale acelei închinări în duh și în adevăr, sînt expresii ale unor stări sufletești, ale unor simțămînte religioase, ale credinței noastre în Dumnezeu, ale iubirii noastre față de El și așa mai departe.

Așa de exemplu, cînd facem semnul crucii noi credincioșii ne aducem aminte de patimile pe cruce ale Domnului, prin care El ne-a mîntuit; cînd îngenunchiem la rugăciune sau ne prosternăm la pămînt prin metanii, arătăm smerenia noastră față de atotputernicia lui Dumnezeu, precum și po-căința pentru păcatele săvîrșite; cînd ne ridicăm ochii sau miinile spre cer, ne înălțăm o dată cu ele și cugetul nostru la Dumnezeu, *«de unde va veni tot ajutorul nostru»*. Prin toate acestea, trupul nostru se asociază cu sufletul nostru, ia și el parte la preamărirea lui Dumnezeu, împlinind astfel sfatul Sfîntului Apostol Pavel, care ne îndeamnă: *«să înfățișăm trupurile noastre ca pe o jertfă vie, sfîntă, bineplăcută lui Dumnezeu, ca o închinare duhovnicească a noastră»* (Romani, XII, 1—2).

Tot așa este și cu lucrurile (elementele materiale) pe care le întrebuițăm în cultul divin. Toate sînt simboluri sau închipuiri ale unor fapte din istoria sfîntă a mîntuirii noastre, sînt semne văzute ale unor lucruri cerești, nevăzute, ori sînt chiar purtătoare ale unor daruri spirituale, reale, care ni se comunică de sus prin ele. Așa e cu apa botezului, în care lucrează puterea curățitoare a lui Dumnezeu; așa e cu Sfîntul Mir, care ne împărtășește darurile Sfîntului Duh; așa e cu pîinea și vinul sfințite la liturghie, care devin însuși trupul și sîngele Mîntuitorului, ce ni se dă prin taina Sfintei Împărtășanii. De asemenea, cinstirea pe care o dăm sfintelor icoane se suie la persoanele sfinte zugrăvite pe dinsele, așa cum zice Sfîntul Vasile cel Mare ș.a.m.d.

Totul în cult are deci o bogată și înaltă semnificație spirituală. Cele văzute ne înalță cu gândul la cele nevăzute, lucrurile materiale ne descoperă pe cele nemateriale, cele naturale ne conduc spre cele supranaturale. Prin ele, credinciosul asociază și natura neînsuflețită la cultul divin, făcînd-o să ia parte la cinstirea adusă de noi lui Dumnezeu.

Iată, ce însemnează «a ne închina lui Dumnezeu în duh și adevăr». Așadar, închinarea pe care o aducem lui Dumnezeu prin cultul Bisericii noastre, este o adevărată cinstire a lui Dumnezeu; este o închinare «în duh și în adevăr», pentru că toate formele văzute din care e alcătuit cultul acesta au un înțeles și caracter profund spiritual, izvorînd din acea rădăcină nevăzută care este în duhul sau în sufletul nostru și despre care vorbea și Mîntuitorul în convorbirea Sa cu samarineanca. Inima, cugetul, duhul sau lăuntrul nostru sînt rădăcina pomului; formele externe ale cultului sînt ramurile, frunzele, florile și roadele care lăstăresc dintr-însa și care sînt cu atît mai bogate cu cît rădăcina este mai puternică și mai plină de sevă. Primejdia este numai atunci cînd se întrerupe legătura aceasta continuă care trebuie să existe între rădăcină și ramuri, adică între duhul nostru și formele externe ale cultului. Cînd formele acestea nu se mai sprijină pe curăția inimii, pe iubirea de dreptate, din care ele trebuie să izvorască, atunci ele devin goale, lipsite de sens și de conținut; ca ramurile uscate ale arborelui în care nu mai circulă seva dătătoare de viață din rădăcină. Atunci semnele văzute devin zadarnice, fără folos pentru mîntuire și nu au mai multă valoare decît ale păgînilor. Atunci nici semnul crucii, oricît de des l-am face, nici metaniile și îngenunchierile, nici postul și nici altele nu au nici un preț înaintea lui Dumnezeu, dacă sufletul nostru este plin de întinăciunea păcatelor.

Să nu fim deci dintre cei ce cinstesc pe Dumnezeu numai cu gura și buzele, ci dintre aceia care Îl cinstesc cu adevărat, adică și cu gura dar și cu inima lor, îndeplinind poruncile lui Dumnezeu. Căci adevărata cinstire de Dumnezeu se întemeiază pe împlinirea voii Lui, pe credința în El, pe iubirea de Dumnezeu și de oameni, pe iubirea dreptății și a păcii, pe smerenie și pe facerea de bine; prin acestea, și actele noastre de cult, prin care ne închinăm lui Dumnezeu, își capătă valoarea lor, devin rodnice, plăcute lui Dumnezeu și folositoare pentru mîntuire. Să îndeplinim, deci, sfatul Sfîntului Apostol Pavel: «*Prin El (adică prin Hristos) să aducem lui Dumnezeu totdeauna jertfă de laudă, adică roada buzelor care mărturisesc numele Lui. Și să nu uităm facerea de bine și dărnicia, pentru că în jertfe ca acestea găsește plăcere Dumnezeu*» (Evrei XIII, 15—16).

LUCRAREA SFÎNTULUI DUH ÎN BISERICĂ (Praznicul Cincizecimii)

«Iar cînd va veni Duhul adevărului vă va conduce la tot adevărul; căci El nu va vorbi de la sine, ci cîte va auzi va vorbi și vă va vesti cele viitoare» (Ioan XVI, 13). Din cuvintele acestea reiese importanța capitală a lucrării Duhului Sfînt în viața Bisericii. Domnul nostru Iisus Hristos a făgăduit ucenicilor Săi, că după înălțarea Sa la Tatăl, le va trimite pe Duhul Sfînt care să le dea putere și să-i conducă. Voi căuta ca în cele ce urmează să scot în evidență necesitatea și importanța harului Sfîntului Duh pentru membrii Bisericii, pentru cunoașterea învățaturii divine, pentru practicarea lor în cadrul vieții creștine.

Din lectura Sfîntelor Evanghelii ne putem da seama de faptul că în tot timpul petrecut de Domnul Iisus Hristos pe pămînt, Sfînții Săi Apostoli au înțeles doar puține din cele pe care le vedeau și le auzeau de la El. Ei Îl văzuseră pe Domnul dus la răstignire, la mormînt și se îndoiau de faptul că El va învia deși, în repetate rînduri, le prevestise acest lucru.

Cînd au primit vestea învierii Domnului n-au vrut să creadă, căci li se părea ceva cu totul neobișnuit și de necrezut. Chiar cînd Domnul era dus la judecată, Sfîntul Apostol Petru își dă pe față slăbiciunea, lepădîndu-se de trei ori de El. După răstignirea Învățătorului lor, ucenicii s-au ascuns și stăteau împreună cu ușile încuiate.

Iată ce erau Sfînții Apostoli înainte de primirea puterii Sfîntului Duh; iată ce erau cei ce văzuseră vindecările pe care le făcuse Învățătorul lor, cu care fuseseră de față la schimbarea la față și la învierea lui Lazăr.

Domnul știa că ei s-au ridicat prea puțin peste slăbiciunea firii. De aceea le spune că va «ruga pe Tatăl și va trimite alt Mîngietor, care să rămîna cu ei în veci» (Ioan XIV, 16) și că după plecarea Sa la Tatăl nu-i va lăsa orfani (Ioan XIV, 18).

Vestea despre învierea Domnului străbate cu iuteala fulgerului. Ucenicii Domnului se trezesc din toropeala în care îi aruncase tristețea și deznădejdea și se reîntorc la viața activă pe care o duseseră mai înainte alături de Învățătorul. Strigătul de biruință: «A înviat Domnul!» înalță din nou curajul lor. Domnul Iisus li se arată viu! Ceata ucenicilor se strînge iarăși în afară de «fiul pierzării», Iuda Iscarioteanul.

Domnul îi trimite pe Apostoli la propovăduire: «Mergînd învățați toate neamurile...» (Matei XXVIII, 19), dar ucenicii nu au încă curajul să pornească în lume singuri; ar dori să fie cu Învățătorul și Domnul lor, dar El nu mai e

ca înainte ci apare numai și dispare peste scurt timp. Ei nu pot crede că vor fi lipsiți de prezența Lui, dar El le spusese : «Dacă nu Mă voi duce de la voi, Mîngietorul nu va veni la voi, iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite vouă».

Și tot El le-a spus, după Înviere, să nu se depărteze de Ierusalim, ci să aștepte făgăduința Tatălui, pe care au auzit-o de la El, căci dacă Ioan a botezat cu apă, ei vor boteza cu Duh Sfînt, nu după multe zile (Faptele Apostolilor I, 4—5). Și clipa așteptată n-a întîrziat. După zece zile Apostolii împreună cu Sfînta Fecioară se găseau adunați într-o încăpere de sus a unei case din Ierusalim, depănînd amintiri scumpe; rugîndu-se și chemînd cu dor pe Domnul. În Ierusalim erau veniți iudei din toate provinciile lumii greco-romane, cu ocazia sărbătoririi Cincizecimii. În acest cadru Duhul Sfînt se pogoară asupra lor, sub forma vizibilă a unor limbi ca de foc și auditivă a unui vijit ca de vînt.

Clipa aceasta produce asupra Sfînților Apostoli o transformare totală. Prin iluminarea pe care le-o dă Sfîntul Duh, vîlul cel greu al neputinței de a înțelege lucrările dumnezeiești cade de pe ochii lor sufletești. Spiritualitatea lor luminată și încălzită de însuși Izvorul spiritualității, face un salt gigantic în cunoașterea tainelor dumnezeiești. Abia acum ei încep să priceapă, ceea ce nu priceuseră în timpul activității și propovăduirii lui Hristos. Abia acum mărturisirea lui Petru ca și a celorlalți sfinți ucenici : «Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu» (Matei XVI, 17) capătă conținut în sufletul lor.

Prin puterea Duhului Sfînt ei văd cine a fost Învățătorul lor, înțeleg rolul și misiunea lor de acum înainte, primesc mijloacele pentru ducerea la bun sfîrșit a acestei misiuni.

Începe acum rolul Duhului Sfînt de conducător al Sfînților Apostoli și prin ei a Bisericii lui Hristos pînă la sfîrșitul veacurilor, spre tot adevărul. Duhul Sfînt este cel care nu-i va lăsa pe Sfînții Apostoli să greșească cu nimic în privința învățaturii pe care o vor predica. Duhul Sfînt va fi cel care va garanta sfințenia hotărîrii sinodului apostolesc întrunit în anul 51, căci participanții sfinți ai acestui sobor au luat hotărîrea după formula : «Păruțu-s-a Duhului Sfînt și nouă». Duhul Sfînt a fost cel care l-a învățat pe Sfîntul Apostol Pavel să vestească «neamurilor», deși el nu-L auzise pe Mîntuitorul în timpul viețuirii Sale pe pămînt și nici nu fusese instruit de nici unul dintre Apostoli. Dar el a învățat tot ceea ce a vestit, direct de la Domnul, prin Duhul Sfînt, în timpul celor trei ani cît a stat în pustia Arabiei, în meditație și rugăciune, după convertirea sa minunată pe drumul Damascului. Căci le scrie galatenilor : «Nici nu m-am suit la Ierusalim la Apostolii cei mai dinainte de mine; ci m-am

dus în Arabia, și iarăși m-am întors la Damasc. Apoi după trei ani m-am suit la Ierusalim...» (Galateni I, 17—18).

Duhul Sfânt devine conducătorul vestitorilor Evangheliei. De acum înainte orice șovăială încetează, dragostea lor față de Mântuitorul nu mai cunoaște margini; de acum înainte nu va mai fi nici suferință trupească, nici strîmtorare sufletească, nici necaz care să-i poată despărți de dragostea lui Hristos. De acum înainte va putea spune fiecare dintre ei, cum spunea Sfântul Apostol Pavel în Epistola sa către romani: «Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Sau necazul, sau strîmtarea, sau prigoana, sau foamea, sau goliciunea, sau primejdia, sau sabia... Căci sînt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpînirile, nici puterile, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici înălțimea, nici adîncul, nici vreo altă făptură nu ne va putea despărți de dragostea lui Dumnezeu, care este în Hristos Iisus Domnul nostru» (VIII, 35—39).

Imediat după pogorîrea Sfîntului Duh, Sfîntul Apostol Petru se ridică și predică mulțimilor adunate la Ierusalim învățătura lui Iisus Hristos cel răstignit. Trei mii de suflete se botează în numele Sfintei Treimi în urma acestei propovăduiri plină de putere. Roadele Duhului Sfînt încep să se arate. Apostolii pornesc fiecare în altă direcție la propovăduirea Evangheliei. Sfîntul Apostol Petru ajunge în Babilon, Sfîntul Toma în India, Sfîntul Apostol Pavel cutreieră lumea greco-romană, Sfîntul Apostol Andrei vine pe meleagurile noastre, prin Dobrogea, în trecerea lui spre nordul Pontului Euxin.

În cîțiva ani erau înființate comunități creștine în principalele centre antice. Hristos a ajuns să fie adorat pînă și în casa Cezarului de la Roma, cum spune Sf. Apostol Pavel.

Prin Duhul Sfînt primii propovăduitori ai Evangheliei lui Hristos au înfruntat moartea martirică cu cîntări de laudă, căci îl vedeau pe Învățătorul alături de ei. Astfel și-au sfîrșit viața Sf. Apostoli Pavel și Petru care au murit în aceeași zi la Roma, în anul 67, primul fiind decapitat, iar al doilea fiind răstignit cu capul în jos, Sf. Apostol Andrei care a fost și el răstignit pe o cruce de o formă specială în Tracia, la sud de Dunăre. În afară de Sf. Apostol Ioan Evanghelistul, toți Sfînții Apostoli s-au încununat cu martiriul.

Duhul Sfînt și-a continuat opera în cadrul Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească. Cele 7 sinoade ecumenice și mai multe sinoade locale au formulat și definitivat dogmele, cuprinzîndu-le în propoziții care au intrat în tezaurul doctrinal al Bisericii. Toate aceste sinoade au luat hotărîri sub conducerea Sfîntului Duh. Acest dumnezeiesc călăuzi-

tor n-a lăsat niciodată să triumfe erezia și neadevărul, adevărul rămânând pururea biruitor.

Recapitulând, putem spune că dacă Hristos n-ar fi trimis pe Mîngîietorul Bisericii Sale, Petru s-ar fi întors la năvodul său, Pavel ar fi rămas Saul și n-ar fi cunoscut drumul Damascului, Nero n-ar mai fi trimis la ceruri primele cohorte de martiri... și toată istoria creștinătății de două mii de ani încoace, ar fi fost cu totul alta.

Părintele Gala Galaction afirma că: «Învierea Domnului și Pogorîrea Sfîntului Duh sînt minunile gemene care umplu văile inimilor noastre cu Iordanul mîntuirii. Puterea învățaturii creștine și energia celor șapte taine sînt de la Duhul Sfînt. Iar Duhul Sfînt a venit și este cu noi de-a pururi, trimis de cel ce a avut puterea să înfrîngă moartea și să învieze din mormînt». Duhul Sfînt este cel care lucrează mereu în viața credincioșilor creștini. El e chemat în rugăciune, la săvîrșirea Tainelor, a ierurgiilor, etc.

Și noi ne-am născut în mijlocul Bisericii lui Hristos și am primit Botezul prin mîinile slujitorilor ei sfințiți. Și noi putem mereu să ne întărim sufletul cu putere de sus și cu harul Sfîntului Duh prin primirea Sfîntelor Taine și mai ales a Sfintei Euharistii și printr-o viață creștină în duh, printr-o trăire în intimitate cu Hristos.

În sfintele altare Iisus Hristos este în permanență cu noi.. El tronează în sfînta liturghie, în Euharistie. Noi credincioșii să ne apropiem cu cucernicie și credință de Trupul și Sângele Domnului, să cerem de la Domnul ca să ne învețe să trăim viața în unire cu toți credincioșii, cu întreaga Biserică.

Duhul Sfînt s-a pogorît în Biserica întemeiată de Mîntuitorul și El n-a părăsit niciodată obștea credincioșilor de la prima Cincizecime creștină. Deci harul Duhului Sfînt este același în Biserica de acum ca și în mica adunare a Apostolilor. Harul Duhului Sfînt se oferă tuturor în egală măsură.

Domnul e mereu același și cu același dor ne cheamă la El: «Veniți toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni». Biserica e mereu aceeași și Duhul care lucrează în ea e mereu același. Iar cugetele creștinilor adevărați înalță și acum imnul Sfîntului Apostol Pavel care pentru noi este o chemare la trezire și credință: «Cu adevărat, mare este taina creștinătății: Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, s-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, s-a înălțat întru mărire !...».

GRIJA PENTRU GÎNDURI (Duminica a VI-a după Rusalii)

Unul dintre cele mai însemnate daruri cu care sîntem înzestrați de Creator este limbajul. Prin mijlocirea cuvintelor rostite sau scrise ne deschidem sufletul spre semenii noștri. Pentru aceasta cuvîntul are o mare însemnătate, întrucît el închide în sine o lume întreagă de frumuseți și năzuințe.

Dar cum în «puterea limbii este viața și moartea» (Pilde XVIII, 21), Mîntuitorul avertizează spunînd: «Cuvîntul vostru să fie ceea ce este da, da; și ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decît acestea, de la cel rău este» (Matei V, 37).

Întrucît majoritatea păcatelor le săvîrșim cu gura din care «ies binecuvîntarea și blestemul» (Iacob III, 10), psalmistul îndeamnă la păzirea cuvîntului, zicînd: «Pune Doamne strajă gurii mele și ușă de îngrădire împrejurul buzelor mele» (Psalm CXL, 3). De altfel nici unul din organele noastre nu este atît de strașnic păzit ca limba care este înconjurată de două ziduri puternice, neputînd străbate decît cu greutate, și aceasta pentru că «cel ce înmulțește cuvintele se face urît tuturor...» (Înțelepciunea lui Isus Sirah XX, 7).

De aici a tras concluzia și înțeleptul anonim cînd a emis ideea că în pruncie ne străduim timp de doi, trei ani pînă ce învățăm să vorbim, ca apoi o viață întreagă să nu putem învăța să tăcem. Dar pentru ca vorbirea noastră «să fie dreașă cu sare» (Coloseni IV, 6), așa cum ne învață Apostolul, e necesar să plecăm de la curățirea izvorului ei care este gîndirea, care plămădește faptele și cuvintele. De aceea Mîntuitorul Iisus Hristos reproșa celor ce-au gîndit potrivit, spunîndu-le: «Pentru ce cugetați rele în inimile voastre» (Matei IX, 4).

Asemeni înțeleptului gospodar care stîrpește buruienile otrăvitoare din însăși rădăcina lor nelăsîndu-le să se înmulțească, așa și noi trebuie să stîrpim toate gîndurile otrăvitoare și urite, punîndu-ne în fața sufletului adagiul: «nu-ți permite nici un gînd vulgar», emis de un mare cărturar al nostru (G. Călinescu).

Poate că acest lucru s-ar părea unora ca fără prea mare importanță, dar cum un Sfînt Părinte (Marcu Ascetul) ne îndeamnă cu o viziune profund realistă, amintindu-ne: «Să nu disprețuiți a avea grijă de gînduri, căci lui Dumnezeu nu i se ascunde nici un gînd», problema capătă o deosebită importanță.

Ca să ne îndreptăm viața e necesar mai înainte să ne canalizăm gîndurile. Iar calea prin care ni le îndreptăm ne-o arată Evagrie Monahul prin zicerea: «Mîntea care hoinărește o statornicește citirea, privegherea și rugăciunea».

Primul mijloc pe care ni-l indică îmbunătățitul cugetător fiind lecturile, vom stărui puțin asupra lor. Un mare poet (Petrarca) fiind întrebat care sînt prietenii săi a răspuns că sînt nenumărați, ceea ce a produs o oarecare mirare interlocutorului, știind că nu era în obiceiul lui de a avea asemenea vaste relații. Clarificîndu-și însă ideea a spus că prietenii săi sînt cărțile care nu-l înșală, nu-l trădează și nu-l batjocoresc niciodată. Ele îl însoțesc în orice loc, îl sfătuiesc, îl mîngie și îmbărbătează.

Sfînta Scriptură este ca o vastă farmacie care cuprinde în sine nenumărate medicamente, toate în folosul vieții, în vederea îndreptării bolilor și suferințelor de tot felul; însă cînd cineva nu primește medicamentul sub îndrumarea medicului, poate să-și pricinuiască sieși moartea. La fel este și cu citirea Sfintei Scripturi care «nu se tilcuiește după socotința fiecăruia» (II Petru I, 20). Numai Biserica oferă garanția tilcuirii ei fără greșală. De aceea crice nedumerire am avea la citirea Sfintei Scripturi să ne adresăm preotului, care ca un adevărat părinte oferă fiilor săi cele mai potrivite medicamente, și să nu ne plecăm urechea spre cei ce «rătăcesc neștiind Scripturile» (Matei XXII, 29).

Cel de al doilea mijloc este privegherea. Îndemn spre priveghere am primit de la însuși Mîntuitorul Iisus Hristos care prin pilda celor zece fecioare ne glăsuiește și nouă celor de azi: «Privegheați că nu știți ziua, nici ceasul cînd vine Fiul Omului» (Matei XXV, 13).

Intr-o carte de pietate (Urmarea lui Hristos) se spune că fiecare «în mijlocul zgomotului vieții de toate zilele sîntem datori să ne creăm în adîncul inimii noastre un loc unde să putem să ne retragem spre a putea tăinui cu Hristos și a ne liniști în fața Lui». Nu e necesar să priveghem «fugind de lume», ci în mijlocul ei să ne desăvîrșim. Prin priveghere gîndirea noastră primește cumpăna care o ferește de alunecări. Iar treapta cea mai înaltă a privegherii este rugăciunea.

Prin rugăciune gîndul nostru se îndreaptă spre Dumnezeu. Ea este pentru suflet ceea ce este respirația pentru trup. Creștinul este om al rugăciunii și nu dobîndește o pace mai bogată, mai senină ca în urma rugăciunii, semn că Dumnezeu o primește.

Rugăciunea este dovada unei înalte sensibilități, a unei vii legături dintre creatură și Creator, dintre fiu și Părinte.

Înmănunchind privegherea cu rugăciunea, într-un cuget curat, să ridicăm zid puternic de apărare a sufletului împotriva ispitei și a păcatului.

PREDICĂ LA DUMINICA A XII-a DUPĂ RUSALII

Cineva s-a apropiat de Domnul Iisus și I-a zis: «Învățătorule bun, ce voi face să moștenesc viața de veci?» (Matei XIX, 17). El apare ca reprezentant al credincioșilor însetați de viață, de viață veșnică.

Dar ce e viața propriu-zis? Ea e cel mai evident și mai indiscutabil fapt, existent mereu în fața noastră. Și cu toate acestea, viața e una dintre cele mai mari taine.

Cînd vorbim despre viață, de obicei avem în vedere viața fizică, adică viața în sens biologic, viața vegetativă. Care e însă esența ei? Un răspuns mulțumitor din toate punctele de vedere e greu să se dea. În orice caz viața e un proces în continuă transformare: activitate, mișcare, dezvoltare, descoperiri de puteri noi creștine, care tind la conservarea propriei existențe, la afirmarea de sine însuși. Acest fapt se realizează prin schimbul substanțelor nutritive. Dar noi n-o să ne adîncim în expunerea amănuntelor acestui proces. Aici vom remarca numai că în acest proces există ardere. Arderea, chiar dacă nu e însoțită de flacără, produce căldură. Și tocmai arderea e un fenomen caracteristic procesului vital, e semnul existenței lui. Dacă într-un organism încetează arderea, în el încetează de a mai exista și viața. Tot așa e și cu viața spiritual-religioasă. Ea de asemenea e însoțită de ardere și arderea apare ca elementul ei principal.

Arderea obișnuită, materială, presupune în general existența a două lucruri: materia care arde și prezența aerului (oxigen). Din această ardere apare căldura, însoțită sau nu de flacără. În arderea duhovnicească toate aceste elemente sînt de altă natură: «arde», credinciosul în natura lui duhovnicească, «arde» inima și sufletul dar fără să se aprindă, ca oarecînd spinul din Horeb (Ieșire III, 3). Și aici trebuie să existe condițiile necesare arderii: din partea credinciosului dorință, sîrguință și dragoste, iar din partea lui Dumnezeu harul Său care e oxigenul duhovnicesc, întreținător al arderii. Și aici în această ardere apare căldura, iar cîteodată, în cele mai înalte trepte ale arderii-lumină. Și aici arderea e de asemenea semn al vieții și, precum avem o moarte fizică, așa avem și una duhovnicească. Pentru că se poate într-adevăr ca un credincios să dea semne de viață, cît trăiește, dar dacă nu are ardere duhovnicească, el e mort sufletește (Apocalipsa III, 1).

Despre viața veșnică se vorbește în Cuvîntul lui Dumnezeu foarte des, de peste 50 ori. Despre ea citim în psalmi și în parabole, despre ea vorbesc proorocii, însă cel mai clar și mai hotărît vorbește despre ea însuși Începătorul vieții, Domnul Iisus, mai ales în vestita Sa predică despre pîinea cea cerească (Ioan VI). Iar despre arderea duhovnicească, ca semn al vieții duhovnicești, Sf. Prooroc Ieremia spune: «În

inima mea era ceva, ca un fel de foc aprins, închis în oasele mele (XX, 9). Sf. Evanghelist Luca spune despre sine și despre însoțitorul său pe drumul spre Emaus, Cleopa: «Au doară nu ardea întru noi inima noastră, când ne grăia El pe cale, și când ne tâlcuia scripturile?» (Luca XXIV, 32). Despre Apolos se spune că era «înlăcărat cu duhul» (Fapte XVIII, 25). Sf. Apostol Pavel ne îndeamnă să nu stingem Duhul (I Tesaloniceni V, 19), să fim cu «duhul aprins» (Romani XII, 11).

Arderea duhovnicească, asemenea oricărei arderi, are și ea treptele sale. Gradația arderii duhovnicești depinde de noi înșine, de gradația sîrguinței, dorinței și dragostei noastre față de Dumnezeu. Prima condiție pentru o ardere duhovnicească e să avem zel și dragoste față de Dumnezeu. Există lucruri și ființe care ne sînt neplăcute, altele indifferente, unele plăcute și dorite iar altele dorite din tot sufletul. Acestea din urmă ne stăpînesc pe deplin. Pe Dumnezeu trebuie să-L iubim mai înainte de toate și mai presus de orice. Nu în zadar Domnul a pus această poruncă: «Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot cugetul tău» (Luca X, 27). Merită să subliniem că Hristos a pus această condiție tocmai aceluia care, asemenea persoanei despre care am amintit la început, L-a întrebat: «Ce să fac ca să moștenesc viața de veci?» (Luca X, 25). Prin urmare, pentru dobîndirea și moștenirea vieții veșnice, se cere ca o primă condiție, dragostea față de Dumnezeu.

Cînd iubim astfel pe Dumnezeu, atunci și El ne va îndrăgi și ne va dăruî harul Său. Fără harul lui Dumnezeu e imposibilă arderea duhovnicească.

Noi cunoaștem prea puțin această putere dumnezeiască care întărește, curăță, luminează, aprinde și arde, sfințește și mîntuiește. Tocmai prin El noi trăim, ne mișcăm existăm (Fapte XVII, 28). La început, după cuvintele episcopului Teofan Zatvornic, acțiunea harului e ascunsă în noi. Pentru a se arăta, se cere strădanie multă.

În acest înalt grad vedem manifestările harului lui Moise, fața lui reflectînd lumină după ce a vorbit cu Dumnezeu în muntele Sinai (Ieșire XXXIV, 29—35), la Domnul nostru Iisus Hristos cu prilejul schimbării la față în muntele Tabor (Matei XVII, 2), la Sf. Arhidiacon Ștefan cînd fața lui s-a arătat ca fața unui înger (Fapte VI, 15), la Cuviosul Teodosie de Tîrnovo, la Sf. Serafim de Sarov și alții.

Nu întîmplător Sfîntul Duh a coborît asupra Apostolilor în ziua Cincizecimii în chip de limbi de foc (Fapte II, 3). Harul lui Dumnezeu aprinde inimile, iar rîvna întetește flacăra.

Dar cum se aprind inimile? Tot prin strădanie, prin multă strădanie! Pînă să se aprindă inima sînt necesare nenumărate eforturi. Precum sămînța încolțește și semnele de viață

apar abia atunci cînd sînt de față condițiile favorabile, umezeala și căldura, așa și harul lui Dumnezeu începe să acționeze în noi cînd găsește condiții favorabile: dragoste, rîvnă și efort.

Alt mijloc de întreținere a arderii duhovnicești e citirea Cuvîntului lui Dumnezeu. El însuși e foc (Ieremia V, 14) și viață (Ioan I, 4; VI, 6). El e viu și activ (Evrei IV, 12). Inimile apostolilor Luca și Cleopa ardeau pe drumul spre Emaus? Nu pentru aceasta că erau în directă comunicare cu Domnul înviat? «Am ascultat cuvîntul lui care era foc» (Ieremia V, 14).

Harul lui Dumnezeu lucrează însă cel mai mult în și prin Sfintele Taine. În fiecare el acționează într-un chip deosebit, potrivit cu destinația Tainei. Cel mai puternic însă, harul acționează prin Taina Euharistiei, această «taină a tainelor». Sfînta Euharistie în mărturisirea bisericească e foc. Acest foc are o îndoită acțiune: arde buruienile patimilor și pe cei care se împărtășesc fără vrednicie, dar în același timp reaprinde inimile și luminează sufletul celor ce cu vrednicie s-au împărtășit. «Tremur primind foc, ca nu cumva să mă ard ca ceara sau ca iarba» (din rugăciunea a doua înainte de Sf. Împărtășanie). Credinciosul care s-a cuminecat arde de focul dragostei dumnezeiești și strălucește, luminat fiind de strălucirea sfințeniei.

Flacăra arderii duhovnicești se întreține prin rugăciune. Ea este prin excelență stihia arderii duhovnicești. Fără rugăciune nu este ardere, nu există viață duhovnicească. Rugăciunea e respirația credinciosului. Ea e reversul vieții religioase, e pulsul ei. Dacă esența religiei se definește ca o legătură, o unire a credinciosului cu Dumnezeu, atunci această legătură se realizează cel mai mult tocmai în rugăciune. Creștinul care a încetat de a se ruga, adică de a respira duhovnicește, e mort sufletește. De aceea și Sf. Apostol Pavel ne povătuiește să fim permanent în rugăciune (Romani XII, 12; XV, 30; Coloseni IV, 2). El recomandă să ne rugăm neîncetat (I Tesaloniceni V, 17).

Dar e posibil oare să ne rugăm neîncetat? Dacă prin rugă înțelegem doar să ne așezăm în genunchi și să citim anumite rugăciuni, într-adevăr, atunci nu vom ajunge să fim continuu în rugăciune. Gîndul Sfîntului Apostol fără îndoială e altul: să întreținem în noi o dispoziție de rugăciune, să trăim în contemplație cu Dumnezeu. În această privință episcopul Teofan scrie: «Înălțarea credinciosului în rugăciune și strigarea lui către Dumnezeu, pot să aibă loc în suflet și se trag din inimă și fără cuvinte, adică fără să fie îmbrăcate în vorbe». Iar cuviosul Nichita Stetatos scrie: «Rugăciunea neîncetată ...nu constă în ridicarea mîinilor, nici în poziția de rugăciune a corpului, nici în pronunțarea rugă-

ciunilor din gură, ci se cuprinde în activitatea permanentă a gândului către Dumnezeu, în neconținută umilință».

Mulți dintre marii nevoitori avînd în vedere cuvintele lui Hristos că din inimă ies gândurile rele (Matei XV, 19—20), și-au îndreptat toate puterile lor spre atingerea curăției inimii prin așa-numita atenție, tăcere a inimii sau cumpătare. Spre aceasta au tins marii părinți ca Marcu Ascetul, Cuviosul Tihic, Filotei din Sion, Avva Isaia, Varsanufie cel Mare și alții. Strădania pentru o inimă curată și apoi pentru rugăciune curată și atentă, trebuie să fie permanentă, pînă la sfîrșitul vieții, indiferent de vîrstă. Pentru că și bătrînețea poate să fie tulburată de gânduri încurcate («Din tinerețele mele multe patimi se luptă cu mine»).

De aceea, dacă vrem să fim cu adevărat vii și să ne facem părtași ai vieții veșnice, trebuie ca felinarele noastre să nu fie stinse, ci pururea să ardă (Luca XII, 33). Întotdeauna să ne aducem aminte de cuvintele Sf. Apostol Pavel: «Fraților, în sirguință fiți neobosiți, duhul aprindeți-l, slujiți Domnului» (Romani XII, 11).

† Episcop NICOLAE MACARIOPOLSKI

PILDA UNUI MARE PROOROC (Sfîntul Ilie Tesviteanul — 20 iulie)

Religia creștină are o continuitate de la începutul și pînă la sfîrșitul veacurilor. Ea a fost însăilată în covorul de aur al timpului, iar lucrătorii acestui covor miraculos au fost credincioșii, proorocii, slujitorii demni, apostolii, ucenicii și urmașii acestora, preoții Bisericii creștine.

Dumnezeu a condus și conduce pe credincioși spre lăcașurile eterne ale Împărăției cerurilor. Această împărăție nu este însă obișnuită, ci locuitorii ei sînt dreptii, sfinții, mărturisitorii adevărului și martorii credinței celei adevărate, cu alte cuvinte Împărăția lui Dumnezeu este comuniunea spirituală a tuturor celor ce din veac și-au purificat sufletul în această viață. Trebuie să înțelegem că Împărăția lui Dumnezeu nu este localizată, ea este pretutindeni unde domnește pacea, fericirea, dragostea nemărginită și unde interesele mărunte au dispărut o dată cu cauza lor (Galațeni V, 20—24).

Biserica creștină este continuarea firească și legitimă a celor din legea veche, cu deosebirea că însuși Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul, leagă firul existenței prin harul obținut de credincioși prin Sfintele Taine. De acum natura credinciosului conlucrează cu sfințenia pură adusă de Domnul Hristos, iar Duhul Sfînt conduce comunitatea creștină acolo unde Iisus cu Maica Preacurată și toți sfinții așteaptă sufletele celor ce în această viață s-au pregătit pentru continuarea în

cea veșnică, părăsind lucrurile rele ale trupului cu nădejdea învierii și nemuririi. Aici este taina vieții cu adevărat spirituale. Nemurirea sufletului și existența vieții după descompunerea trupului este enigma de veacuri pe care Biserica creștină a încercat s-o dezlege. Și nu a dat o rezolvare teoretică sau de principiu, ci prin exemplu, prin învierea lui Hristos și prin existența împărăției sfinților, dintre care la loc de frunte și cu o situație aparte este *Sfântul Ilie Tesviteanul*.

Ilie era prooroc, ales de Dumnezeu, din localitatea Tesba, ținutul Galaad. Sfânta Scriptură a Vechiului Testament nu ne spune aproape nimic despre familia sa. Înțelegem însă că nu mai avea părinți și nici frați, deoarece fusese chemat de Dumnezeu la harul proorociei datorită vieții lui cu adevărat sfinte. Zilele vieții sale și le petrecea în rugăciune, muncă și dragoste față de cei oprimați. Înțelegea durerea poporului său, dar nu avea ce să facă, deoarece la conducere veniseră regi care nu mai țineau tradițiile sfinte și obiceiurile curate păstrate din neam în neam, ci aceștia erau niște hrăpăreți, lingușitori și slugarnici față de străini, iar interesele lor supuneau orice, chiar dacă era sfânt. Mai mult, unii dintre acești regi s-au căsătorit cu femei străine, care au adus în mijlocul poporului ales închinarea la zei și răătăcirea. Mai grav, acestea erau corupte și căutau să deșepte în urmașii seminției sfinte a lui Avraam, Isaac și Iacov instinctele pătimase ale destrăbălării, urii și uciderii. Conducătorii se învrăjbeau, goana după aur și averi ajunseseră culmea, crime de tot felul se săvârșeau, cinstea era batjocorită, demnitatea distrusă, fecioria vătămată, familia împrăștiată.

Preoții templului ajunseseră niște slujbași fără chemare și fără rușine față de văduve și orfani și față de nenorociții timpului. Sfințenia vieții de altădată, cumpătarea preoților și leviților, încrederea deplină în dreptate a poporului, convingerea în înțelepciunea regelui și respectarea apropiatilor lui coboriseră acum la treapta cea mai de jos. Tilhăria era în floare, jaful ajunseseră culmea; și din nenorocire acestea plecau de la curte. Așa arăta, în câteva cuvinte, tronul regal al lui Ahab (874—853 î.d.Hr.) în timpul căruia își duce activitatea Ilie Proorocul.

Ahab se căsătorise cu o străină de neam, Izabela, femeie de moravuri ușoare al cărei scop era îmbogățirea peste măsură și distrugerea spiritualității evreilor prin introducerea idolilor și zeilor: Baal, Astarteia, sau închinarea la natură: dumbrăvile, înălțimile etc., crezând ea că prin aceasta va fi îngenunchiat poporul lui Dumnezeu. Dacă regina dorea avutul altuia și acesta nu ceda, moartea îi era răsplata. Nabot, un om gospodăr și muncitor avea o vie aproape de imensele ei moșii. El îngrijea avutul său pentru a-și crește copiii și a-și hrăni familia. Regina a pus ochii pe avutul său și i-l-a cerut. Nu pot să-l dau, a răspuns el, am nevastă și copii și

vor muri de foame, mă va bate Dumnezeu că nu mă îngrijesc de tot ce mi-a dăruit... Bine, a zis regina, și a dat poruncă să fie alungați soția și copiii, iar Nabot a fost scos afară la zidurile cetății, învinuit de martori mincinoși, legat, bătut cu pietre (III Regi XXI, 8—14), iar peste trupul său, în pragul morții, au trecut carele regale de cursă încît a doua zi cîinii lingeau sîngele nenorocitului soț și tată... Așa s-a ridicat viața acestui om care și-a iubit soția și copiii ca pe lumina ochilor lui... Multe alte fărădelegi și nedreptăți a făcut această familie de regi tirani. Rare cazuri s-au întîlnit în istoria lui Israel ca sărăcia și mizeria să facă ravagii așa cum s-a întîmplat în acest timp.

Dumnezeu însă, care din veac hotărîse cele spre «luminarea neamurilor...» (Isaia IX, 1) a adus secetă mare peste regat pentru a se arăta adevărata slujire a aproapei și a lui Dumnezeu pe de o parte, minciuna și închinarea la dumnezei creați de oameni interesați (idoli și zei) pe de altă parte. Aceasta s-a arătat prin minune, minune care este rezultatul firesc al adevărului (II Tesaloniceni II, 13), cu scopul moral al întăririi credinței celor cîlîtiți (I Ioan V, 4), și pentru a restabili dreptatea, ca atribut al lui Dumnezeu (vers. 29) și totodată întruparea văzută a descoperirii lui Dumnezeu pentru cei ce cred, deoarece toată Scriptura este insuflată (II Timotei III, 16), iar Dumnezeu nu minte (Tit I, 2), ci toate se vor împlini (Psalm CI, 12).

Împlinirea acestora se face de către Dumnezeul veacurilor prin «duhul proorocilor...» (Apocalipsa XXII, 6), care duc la îndeplinire pronia divină, așa cum a făcut și Ilie care cunoștea situația de la treptele palatului pînă la suspinele celor de jos. Și ca să nu mai audă aceste lucruri urite, pleacă în liniștea văii Iordanului și anume pe albia pîriului Cherit. De aci este trimis să colinde țara pînă în Sarepta Sidonului, o provincie mărginașe, unde își alinau suferințele, departe de urgia palatului, nevoiașii, văduvele și orfanii, credincioșii adevărați și chiar slujitorii încercați și alungați de la templu de nerușinata regină Izabela.

Din cauza căldurii și foamei, Ilie era obosit și sfîrșit; el cere mîncare unei văduve. Aceasta, cu ochii plini de lacrimi și cu sufletul disperat, aștepta moartea fiului ei din cauza lipsei de hrană, totuși din milă aduce și lui Ilie, care se întreamează. Între timp fiul moare... Nenorocita mamă, slabă și fără nădejde, aștepta sfîrșitul, însă milostivirea divină a cunoscut sufletul ei curat și inima ei bună și Ilie, cu o rugăciune fierbinte și cu ajutorul lui Dumnezeu, îi înviază fiul. Această faptă a fost vestită pretutindeni, iar mama a cunoscut că n-a părăsit-o Cel de sus, pe cînd proorocul Ilie este trimisul cerului... (III Regi XVIII, 24).

Seceta făcea ravagii, moartea secera mii de vieți datorită foamei și căldurii; toți erau disperați. Nimeni nu în-

drăznea să acuze pe rege de toate nenorocirile abătute asupra pământului. Preoții mincinoși aduceau jertfe, dar fără nici un rezultat. Fiorul morții amenința nu numai pe oameni, ci și animalele și plantele.

Cînd răutatea atinse culmea și nelegiuirea maimarilor nu mai înceta, Dumnezeu trimite pe alesul Său, Ilie, la Ahab să ceară permisiunea de a arăta fiilor lui Israel în ce trebuie să creadă și care-i adevăratul Dumnezeu. Pentru aceasta s-au ridicat două jertfelnice, unul lui Baal (zeul atotputernic al cărui cult a fost adus din Egipt) și Astartei (zeiță siriană), iar alt jertfelnic pentru Dumnezeul lui Ilie și al seminției sfinte a lui Avraam, Isaac și Iacov.

Preoții fără chemare divină, fără fapte de sfinți și fără o viață morală care să-i ateste ca slujitori adevărați, au început a invoca zeul lor, care n-avea nici urechi, nici gură, nici gînd, cu alte cuvinte era o imaginație a lor, transformată într-un cult al naturii, de pe urma căruia trăiau prooroci mincinoși (III Regi XVIII, 27), protejați de nelegiuirea regină Izabela. Acești slujitori, în naivitatea lor, au ajuns să se mînjească cu sînge, să danseze, să invoce toate forțele naturii, dar în zadar... (vers. 29). Atunci Ilie a rugat pe Dumnezeul cel viu al veacurilor (Marcu XII, 27; Luca XXII, 32) să-și arate puterea Sa prin semne și minuni (Isaia VIII, 18), care sînt adevărarea puterii divine. Și a zis: «Auzi-mă Doamne că tu singur ești Dumnezeu...» (III Regi XVIII, 37—38), și îndată un foc de sus a mistuit jertfa și jertfelnicul, după care a început să plouă. Cei de față au rămas înmărmuriți iar Ilie i-a întrebat: ați văzut cine este adevăratul Dumnezeu căruia eu îi slujesc?: «Și tot poporul, cînd a văzut aceasta și a ascultat cuvintele lui Ilie, a căzut cu fața la pămînt și a zis: Domnul este Dumnezeu, Domnul este Dumnezeu!» (vers. 39). Atunci toți slujitorii mincinoși, sătui de jertfele cele mai bune și plini de intrigi și minciună, au fost prinși și uciși (vers. 40). Auzind, Izabela a dat ordin ca și slujitorii lui Iahve să fie uciși în frunte cu Ilie, dar îngerul lui Dumnezeu a dat de știre lui Ilie, care pleacă în valea Beerșeba și de acolo la Horeb. În acest timp mulțimea dădea mărire lui Dumnezeu că primise ploaia după trei ani de secetă.

După acestea Ilie întîlnește în cale un băiat voinic și muncitor. Văzîndu-l că iubește munca și animalele de ajutor, cunoscîndu-i inima cinstită și plină de rîvnă pentru dragostea de Dumnezeu și de aproapele, îl alege prooroc, dîndu-i mărturie haina sa. Elisei, căci despre el este vorba, ascultînd chemarea Proorocului Ilie, a înțeles că Dumnezeu l-a ales slujitor al Său. Merge acasă, cere iertare părinților, le lasă toată agonisita și pleacă să-și urmeze învățătorul, cunoscut în Israel ca făcător de bine și înfăptuitor al cuvîntului divin prin minuni (XIX, 19—21).

Situația se înrăutățește iar dușmanii, pătrunnd peste re-gatul lui Ahab. Acesta este împresurat și iese la luptă. El prevestea nenorocirea după faptele sale urite și într-adevăr, un ostaș din tabăra inamică și-a întins arcu, a lovit cu să-geata într-o încheietură a platoșei regelui și acesta este grav rănit. Toată ziua a curs sânge din trupul său pe podul carului de luptă, iar seara a fost înmormintat în Samaria... Carul a fost spălat în Samaria și cîinii i-au lins sângele, iar destrăbă-latele s-au scăldat în spălătura singelui său, după cuvîntul grăit de Dumnezeu (XXII, 34—38) prin alesul său Ilie (XXI, 19). Prin aceasta s-a împlinit încă o proorocie, arătîndu-l pe Ilie slujitor al binelui, al celor în necaz, adică trimis al lui Dumnezeu (Luca XXIV, 44) și omul adevărului (Marcu XII, 14).

Urmașul lui Ahab, Ohozia, deși uns de Ilie, ascultă de oameni necredincioși de la curte și se consultă cu proorocii mincinoși; pentru acest lucru Ilie îi aduce la cunoștință moartea, din cauza neascultării (IV Regi I, 16).

De acum acești slujitori ai idolilor și zeilor erau în de-rută, mulți urau pe Ilie. Credincioșii îl știau însă de sfînt și făcător de minuni. Autoritatea sa era recunoscută pînă de-parte, la sirieni și moabiți. Numai că vîrsta înaintată îl făcea să stea retras în pustie, unde găsea liniștea sufletească nece-sară pentru nădejdea vieții veșnice. Totodată creștea în frica lui Dumnezeu pe ucenicul său Elisei, arătîndu-i prin viața sa sfîntă ce înseamnă a fi de folos semenilor și a sluji lui Dum-nezeu.

Cunoscînd apropiatul sfîrșit, Ilie, cu ajutorul hainei sale, oprește apele Iordanului în fața ucenicului său, ca apoi să-l prevină pe acesta de eventuala moarte. Dumnezeu însă, care-i cunoștea sufletul, a voit ca acest trăitor pe pămînt, dar cu cu-getul în ceruri, să fie ridicat în văzduh, de unde nu s-a mai întors.

Acest mare prooroc a fost trecut și în calendarul crești-nilor, ca unul dintre cei mai importanți sfinți. Minunile săvîr-șite de Ilie au continuat prin ucenicul său, iar despre viața sa sfîntă vorbește atît Mîntuitorul Iisus Hristos cît și Sfinții Apostoli. El s-a învrednicit a ședea de-a stînga Mîntuito-rului cînd s-a schimbat la față (Luca IX, 31, 33), încredințîndu-ne de existența sa în lumea dreptilor. A fost comparat cu Sfîntul Ioan Botezătorul datorită vieții sale sfînte și aspre, dusă în pustia Iordanului. Ilie proorocul a dat pe față minciuna închinătorilor zeilor, arătînd că adevăratul Dumnezeu sălăș-luiește pretutindeni, iar însușirile sale sînt adevărul, drep-tatea, cîntea și slujirea semenului. Sfîntul și Marele Proo-roc Ilie Tesviteanu a înțeles durerea celor în necazuri, îm-plinind astfel, cu mult înainte sfatul divinului Învățător că «a iubi pe aproapele este mai mult decît toate jertfele...» (Marcu XII, 33).

Sfântul Ilie este exemplu viu al iubirii de semen și al credinței celei adevărate. El care a înțeles durerile văduvei și a înviat pe fiul acesteia, care a făcut minuni nenumărate, cel căruia i s-au împlinit proorociile și și-a ales ucenic devotat și cu inimă bună pentru slujirea lui Dumnezeu, înaltă rugăciuni neîncetat pentru sufletul celor care îi cer ajutorul. El a primit sfințenia pentru că a făcut dreptate (I Ioan II, 29), a cîștigat lumea cealaltă pentru că s-a asigurat din viață prin sfințenie desăvîrșită (Efeseni VI, 8).

Diacon P. I. DAVID

MAICA DOMNULUI ȘI A NOASTRĂ (Adormirea Maicii Domnului — 15 august)

Cineva încerca să tilcuiască, într-o predică, numele preasfânt al Maicii Domnului — Maria — ale cărui cinci slove componente ne amintesc de tot atîtea vestite femei din Scriptură, și anume: Mariam, sora lui Moisi, întruchipînd virtutea fecioriei și darul proorociilor; Avigheea, soția preasmerită a lui Nabal; Rahila, frumoasa consoartă a lui Iacob; Iudita, viteaza văduvă care a salvat cu sabia poporul de asuprirea lui Olofern și Ana, mult credincioasa mamă a profetului Samuil...¹.

Dar prea neînsemnate sînt acele femei și prea șterse virtuțile lor în comparație cu ceea ce este mai mărită, fără de asemănare decît Serafimii! În numele-i împodobit cu har și în chemarea ei mai presus de fire ca Născătoare de Dumnezeu, Sfînta Fecioară Maria cuprinde nu numai cele cîteva destine de femei alese din Testamentul Vechi, cu virtuțile lor, ci femeia creștină din toate vremile, cu cel mai sublim rost al ei: chemarea de mamă.

Intr-adevăr, aproape toate cîntările bisericești așează pe Sfînta Maria în copleșitor contrast cu Eva, strămoșa noastră prin care a intrat păcatul în lume. Astfel încît, dacă Hristos e numit «al doilea Adam», apoi pe bună dreptate Maica Precistă este «a doua Evă», prin care însă ne-a venit mîntuirea și nu osînda, ca prin maica neamului omenesc după trup. Sfînta Fecioară Maria, dimpotrivă, este mama credincioșilor spre viață și mîntuire. Căci la ea face aluzie peste veac, încă de la porțile raiului pierdut, prima făgăduință a Mîntuitorului ce avea să vie: «Vrăjmășie voi pune între tine și între femeie — a zis Domnul Dumnezeu către șarpe — și între sămînța ta și sămînța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu fi vei înțepa călcîiul» (Facere III, 15).

1. *Predicile și panegiricele lui Ilie Miniatis*, trad. Pr. Iliescu-Palanca, vol. II, București, 1944, p. 528.

Cu împlinirea acestei dumnezeiești făgăduințe, se deschide Evanghelia, la plinirea vremii (Galateni IV, 4), într-o grădină de crini din Nazaret. Răscumpărarea lumii și eliberarea noastră își fac loc, pe pământ, pe o potecă împrumutată din paradisul pe care îl pierdusem. Mesajul suprem e adus Mariei într-un braț de crini și într-o adâncă metanie de aripi albe² de către îngerul Gavriil: «Iată, vei zămisli și vei naște fiu și-i vei pune numele Iisus» (Luca I, 31). În această clipă de răscruce a vieții Mariei, destinul ei și al nostru depindea de răspunsul pe care avea să-l dea smerita Fecioară din Nazaret. Răspuns celebru, de consimțire, care ne aduse nouă mîntuirea: «Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul Tău» (Luca I, 38). Și ne-a venit dezlegarea osîndeii, așa cum spune în cîntarea bisericească: «Prin mine să se strice osîndirea Evei. Prin mine să se răsplătească datoria astăzi».

Așa a devenit Sfînta Fecioară Maria mama Domnului Hristos, care nu din dorință trupească, ci de la Dumnezeu s-a născut (Ioan I, 13); «de la Duhul Sfînt și în chipul celei dintîi faceri a lui Adam»³ — cum deslușesc Sfîntii Părinți. — «tot astfel după cum și din coasta lui Adam s-a făcut Eva și după cum toate celelalte ființe și-au luat începutul prin cuvîntul lui Dumnezeu»⁴.

Și astfel a intrat glorios, în iconomia mîntuirii noastre, Sfînta Maria: mai întîi ca mamă a lui Iisus Hristos, pe care apoi L-a crescut, păstrînd în inima ei deplină încredere în divină-I misiune (Luca II, 51) și L-a urmat în toată viața, pînă și la cruce, atunci cînd toți Îl părăsiseră (Ioan XIX, 25 și Matei XXVI, 56), unde dimpreună cu El se împărtășii din marea-I suferință mîntuitoare de pe Golgota. Toate loviturile și batjocurile, primite atunci de Fiul, și asupra mamei cădeau. Întocmai după profeția bătrînului Simeon, în sfîrșit atunci a trecut prin inima ei de mamă sabia durerii (Luca II, 35).

Ei bine, tocmai în ceasul acesta al durerii, se înfiripă și taina înfierii noastre de către Maica Precista. Așa citim: «Deci Iisus, văzînd pe mama Sa și pe ucenicul pe care îl iubea stînd alături, a zis mamei Sale: Femeie, iată fiul tău! Apoi a zis ucenicului: Iată mama ta! Și din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine» (Ioan XIX, 26—27). Așa încît, prin aceste din urmă cuvinte ale lui Iisus, ea devine nu numai mama Sf. Apostol Ioan, ci implicit și maica noastră duhovnicească, a tuturor, pentru veșnicie, așa precum Eva cea dintîi ne este maică trupească. În rugăciunile Bisericii așa e și numită, Maica Domnului și a noastră. Și nu în zadar.

2. Gala Galaction, *Ziua Domnului*, București, 1958, p. 3—4.

3. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. D. Fecioru, București, 1938, p. 146.

4. Sf. Iustin Martirul, *Dialogul cu Iudeul Trifon*, trad. Pr. Olimp N. Căciulă, București, 1941, p. 192.

Din Evanghelie și lumea dreptilor ea coboară în viața noastră, ca o preabună stăpînă a casei și a sufletului nostru. Mai frumoasă, mai blîndă decît orice altă mamă.

I-a fost lăsată mamă Sf. Ioan Apostolul lîngă cruce — să fie și Maica noastră: la durerile și necazurile noastre și la bucuriile noastre, ce au răsunset și-n inima ei. Chiar de-am fi vrednici, ajutoru-i să nu lipsească la mîntuirea sufletului nostru. Mijlocirile ei, ca luna ce răsfrînge pe pămînt lumina primită de la soare, să reverse asupra-ne harul lui Hristos, Soarele Dreptății.

Prot. PETRU BOGDAN

DUMINICA — ZIUA DOMNULUI

Învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos pe lîngă că este cea mai mare minune, este în același timp și dogma centrală a creștinismului, căci zice dumnezeiescul Apostol Pavel: «Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră...» (I Corinteni XV, 14).

Dar Hristos a înviat cu adevărat și ziua învierii Lui a devenit din acel moment pentru toți care cred și mărturisesc acest adevăr, cel mai mare praznic de lumină și izvorul nescut de renaștere morală. Și pe drept cuvînt așa este, căci în numele Învierii lui Hristos s-a propovăduit o morală nouă pe baza căreia s-a promovat un nou fel de viață.

Razele acestei lumini să stăruie și să lumineze sufletele și mințile dreptmăritorilor creștini pentru a înțelege, în toată plenitudinea, marele dar adus de Învierea lui Hristos și înțelegîndu-l, să cinstească cu bunăcuviință ziua Învierii căci: «Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru ea» (Psalm CXVII, 24).

Citind Sfînta Scriptură cu luare-aminte găsim într-însa destule temeieri pentru cinstirea duminicii în locul sîmbetei. Fără greutate aflăm că deși Noul Testament nu l-a desființat, totuși l-a învechit pe cel anterior și odată cu aceasta și vechile așezăminte, între care era desigur și sîmbăta. Precizează în acest sens Sf. Apostol Pavel: «În adevăr, Legea avînd umbra bunurilor viitoare, iar nu însuși chipul lucrurilor, nu poate niciodată — cu aceleași jertfe, aduse neîncetat în fiecare an — să facă desăvîrșiți pe cei ce se apropie» (Evrei X, 1). Așadar Legea veche a fost dată numai atunci «pînă cînd era să vină Urmașul, Căruia i s-a dat făgăduința, și a fost rînduită prin îngeri, în mîna unui Mijlocitor» (Galateni III, 19), iar Urmașul a fost Hristos. Deci «sfîrșitul legii este Hristos» (Romani X, 4), căci «dacă dreptatea vine prin lege, atunci Hristos a murit în zadar» (Galateni II, 21).

Că în legea desființată se cuprinde și simbăta, arată de asemenea clar Sf. Apostol Pavel și prin Epistola către Coloseni: «Nimeni deci să nu vă judece pentru mîncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare, sau lună nouă, sau simbete, care sînt umbră celor viitoare, iar trupul (este) al lui Hristos» (Coloseni II, 16—17) și «dacă slujirea cea de moarte aducătoare, săpată în litere, pe piatră s-a făcut întru mărire, încît fiii lui Israel nu puteau să-și ațintească ochii în fața lui Moise — din pricina măririi celei trecătoare a feței lui, cum să nu fie mai mult în slavă mărirea Duhului?» (II Corinteni III, 7—8).

Porunca serbării simbetelor a fost instituită în pustie în amintirea exodului evreilor și a călăuzirii lor spre pămîntul făgăduinței.

Ceea ce trebuie să relevăm e faptul că nici Mîntuitorul Iisus Hristos și nici Apostolii Săi n-au ținut ziua simbetelor. Aceasta ne-o dovedește faptul că Mîntuitorul a făcut în zi de simbătă vindecări care erau socotite lucrări oprite de lege. Așa a vindecat pe omul cu mina uscată (Matei XII, 10—13), pe slăbănogul de la Vitezda (Ioan IX, 1—16). Pentru toate acestea îl urau fariseii pe Mîntuitorul și-L acuzau că nesocotește sfințenia simbetelor (Matei XII, 10), că dezleagă simbăta (Ioan V, 18), că nu păzește simbăta (Ioan IX, 16).

Lor și tuturor asemenea lor, de ieri, astăzi și mîine le răspunde Mîntuitorul: «Fiul Omului este domn al simbetelor» (Matei XII, 8), și «simbăta a fost făcută pentru om și nu omul pentru simbătă» (Marcu II, 27). De aici se desprinde faptul că Iisus Hristos nu e sclavul ci stăpînul simbetelor și că o poate înlocui.

Alte temeieri de o mare importanță din care rezultă că Mîntuitorul a înlocuit simbăta cu duminica și că noi creștinii trebuie să cinstim această zi sînt următoarele:

1. — în zi de duminică a înviat Mîntuitorul din morți (Matei XXVIII, 1; Marcu XVI, 9; Luca XIV, 1);

2. — în zi de duminică a dat Mîntuitorul Apostolilor Săi cele mai mari și dumnezeiești daruri pe care le promisese (Matei VI, 19; XVIII, 18; Ioan XIV, 26; XV, 26, etc.);

— în zi de duminică le-a dat puterea de a ierta păcatele (Ioan XX, 19—23).

— în zi de duminică, adică în ziua Cincizecimii, le-a dat deplinătatea darurilor Sfîntului Duh, care s-a pogorît peste ei în chip de limbi de foc (Fapte II, 1—5);

3. — în zi de duminică se adunau Apostolii la săvîrșirea cultului public și Sfînta Cuminecătură (Fapte XX, 7; II, 42);

4. — tot în zi de duminică a primit Sf. Evanghelist Ioan descoperirea din Apocalipsă (Apoc. I, 10).

Că duminica a fost sărbătoarea creștinilor o confirmă și părinții și scriitorii bisericești. Așa Sf. Varnava care a trăit pe vremea Apostolilor scrie în una din epistolele sale: «Noi

serbăm ziua a opta în bucurie, pentru că în această zi a înviat Hristos».

Sf. Ignatie Teoforul care a trăit pe la anul 100 după Hristos spune și el : «Acei care mai înainte erau interesați de cele vechi, iar acum au ajuns la noua credință, cinstesc nu simbăta ci ziua Domnului de care depinde viața noastră a celor înviați printr-însul...». Acest adevăr îl mai confirmă și Sf. Iustin Martirul, Clement din Alexandria, Tertulian și istoricul Pliniu cel Tânăr, care au trăit în secolele I și II după Hristos.

Din cele arătate reiese clar că numai o falsă prezentare poate să susțină că pînă la Constantin cel Mare creștinii au serbat simbăta. Ceea ce trebuie să subliniem însă este că împăratul Constantin a consfințit numai o stare de fapt, adică a pus în rîndul sărbătorilor oficiale ziua pe care o prăznuiau creștinii în fiecare săptămînă, adică duminica. Să fim siguri că el n-a avut nici un interes să facă o astfel de inovație în cultul creștin și să dea o lege așa de grea ca dintr-o dată creștinii să se lepede de simbăta și să țină duminica, deoarece aceasta ar fi dus la neînțelegeri și la dezbinări. Un alt argument este și faptul că Constantin cel Mare n-a stăpînit întreaga lume ci numai imperiul roman, și atunci se naște întrebarea cum putea el să dea legi în afara imperiului său pentru a se cinsti duminica ? Aceasta nu s-a putut. Cert este însă că și creștinii din afara imperiului serbau duminica și nu simbăta.

Aceasta a fost credința Bisericii din toate vremurile și aceasta trebuie să fie credința creștinilor de astăzi. De aceea cînd citim Sfînta Scriptură, datoria noastră de creștini este de a o citi cu toată evlavvia și luarea-aminte deoarece într-însa sînt «unele lucruri cu anevoie de înțeles» (II Petru III, 16), «pentru că înțelepciunea lui Dumnezeu cea de multe feluri se face cunoscută prin Biserică...» (Efeseni III, 10), care este «stîlp și temelie adevărului» (I. Timotei III, 15).

În această Biserică una, sfîntă, sobornicească și apostolească a lui Hristos sînt așezați păstori și învățători — preoțimea legiuită — care își au obîrșia de la Sfînții Apostoli. Ei și numai ei au datoria să ne îndrumeze, să ne povățuiască și să ne ferească de tot felul de ispite.

Deci să ascultăm și să împlinim în viața noastră porunca Apostolului : «Stați neclintii și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvînt, fie prin epistola noastră» (II Tesaloniceni II, 15).

Pr. IOAN OPREA

TEXTUL RUGĂCIUNII «TATĂL NOSTRU»

de : Pr. N. ȘEBEȘAN

Precum odinioară așa și astăzi cultul public al Bisericii Ortodoxe constă din rugăciuni rostite nu numai de preot ci și de credincioși, a căror participare nu poate fi decît activă. Serviciile religioase în totalitatea lor reprezintă îmbinarea unor părți ce aparțin preotului, cu altele ce aparțin credincioșilor. Dintre rugăciunile ce le rostesc sau cîntă ultimii, cea mai obișnuită și des repetată este «Tatăl nostru».

Încă Sfîntul Ciprian observa în prima jumătate a veacului al III-lea că Tatăl nostru este prin excelență «*oratio publica et communis*» (*De oratione*, cap. 8). Dacă în trecut textul «Rugăciunii Domnești» folosit de majoritatea creștinilor era grecesc sau latinesc și același pentru cei ce foloseau o limbă sau alta, o dată cu răspîndirea Evangheliei s-a impus traducerea lui în tot atîtea versiuni cîte necesitau graiurile credincioșilor. Lucrarea aceasta de tălmăcire a dus însă la apariția feluritor variante în cadrul aceluiași grai. Așa s-a întîmplat și cu versiunea românească. De aceea dacă credincioșii adunați acum în biserică la serviciile divine doresc să recite ori să cînte împreună Tatăl nostru, observă că textul folosit de ei conține unele deosebiri. Fără ca un asemenea lucru să constituie o greutate de netrecut, ar fi totuși bine să se generalizeze o versiune unică.

Pentru a exemplifica în ce constau deosebirile dintre feluritele variante românești, va trebui să plecăm de la textul pus pe note psaltice sau lineare și folosit în Biserica noastră. Astfel *Cartea de rugăciuni* tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justinian (București, 1951, p. 157—158) dă următorul text : «Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfîntească-se numele tău. Vie împărăția ta. Facă-se voia ta precum în cer, așa și pe pămînt. Plînea noastră cea spre ființă, dă-ne-o nouă astăzi. Și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel viclean». Acest text corespunde notației muzicale, așa încît modificarea oricărui cuvînt schimbă numărul de silabe, alterează ritmicitatea și cursivitatea melodiei.

Or iată că în cuprinsul aceleași *Cărți de rugăciuni* (la pagina 19) textul rugăciunii domnești este redat în altă formă. În loc de «facă-se voia ta» se spune : «fie voia ta» ; în loc de

«pîinea noastră cea spre ființă» se spune : «pîinea noastră cea de toate zilele» ; în loc de «ci ne izbăvește de cel viclean» se spune : «ci ne izbăvește de cel rău».

Aceleași deosebiri se observă și în textul din cărțile de ritual (de exemplu ultima ediție a *Liturghierului* din 1967, p. 154 și *Catavasierul* din 1970, p. 21). Mai sensibile sînt apoi deosebirile ce apar în versiunile neoficializate dar folosite de credincioși, urmînd uzului existent în eparhiile cărora aparțin.

La o atare situație a contribuit probabil și împrejurarea că textul rugăciunii domnești este împrumutat din Noul Testament unde între versiunea din Evanghelia după Matei (VI, 9—13) și cea din Evanghelia după Luca (XI, 2—4) se observă cîteva diferențe. Bunăoară *Biblia* sau *Sfînta Scriptură* tipărită în 1968 oscilează între «pîinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi» (Matei VI, 11) și «pîinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă în fiecare zi» (Luca XI, 3), între «ne iartă nouă greșelile noastre» (Matei VI, 12) și «ne iartă nouă păcatele noastre» (Luca XI, 4), între «precum și noi iertăm greșiților noștri» (Matei VI, 12) și «căci și noi înșine iertăm tuturor celor care ne greșesc nouă» (Luca XI, 4). Am putea cita și alte traduceri ale Sfintei Scripturi sau Noului Testament care, deși se întemeiază pe originalul grec, introduc multiple variante care vizează nu numai lexicul, ci chiar și fondul (de exemplu «pîinea noastră cea de toate zilele» în loc de «pîinea noastră cea spre ființă»).

Așa stînd lucrurile, socotim necesară o luare de poziție din partea forurilor conducătoare bisericești în vederea fixării unuia și aceluiași text pentru rugăciunea «Tatăl nostru», care apoi să fie transpus pe note și să-l execute toți credincioșii în mod uniform. Pentru stabilirea acestui text unic, nu e lipsit de interes să ne oprim asupra cîtorva expresii.

a) În primul rînd am dori să atragem atenția asupra cererii : «pîinea noastră cea spre ființă», ori «cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi». Dificultatea o prezintă aici cuvîntul grec «epiousios», un hapax legomenon al cărui înțeles nu-i încă pe deplin dovedit. Traducătorii ca și interpreții nu s-au oprit asupra unei anume formule, mulți optînd pentru «pîinea de toate zilele», tot atîția pentru «pîinea cea spre ființă». În favoarea primei sau celei de a doua variante s-au scris nenumărate studii pe care ar fi inutil a le inventaria (cf. Nicolae Corneanu, *Unele precizări în legătură cu textul rugăciunii domnești*, în rev. «Telegraful român», Sibiu, an. XCV, 27 iulie 1947, p. 1—2). Interesați pentru moment doar de redarea cit mai corectă a originalului grec în limba noastră, vom observa că specialiștii și iubitorii de grai românesc au adoptat formula «pîinea de toate zilele». Diaconul Coresi zicea și el acum patru veacuri : «pîinea noastră cea sățioasă», înlocuind mai vechea : «pită sațioasă...» (Pr. Prof. Niculae M. Popescu, *Părin-*

tele *Gala Galaction la Academie*, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», LXVI, nr. 5—8, mai—august 1948, p. 289). Extinderea sensului cuvîntului «epiousios» și punerea lui în legătură cu pîinea euharistică, «pîinea vieții», «pîinea cea vie ce s-a pogorît din cer» nu este lipsită de temei, dar obiectul propriu-zis al cererii a patra din rugăciunea domnească rămîne «pîinea de toate zilele, hrana trebuitoare subzistenței, existenței, adică întreținerii ființei sau vieții noastre în această lume vremelnică» (Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Dumnezeiasca liturghie comentată în oficiul și textul ei*, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXI, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1963, p. 122).

Termenul «epiousios» nu se găsește nici unde în Biblie, nici în literatura clasică, nici în «greaca comună». El aparține graiului oamenilor simpli, evangheliștii Matei și Luca împrumutîndu-l desigur din gura poporului. E ceea ce rezultă dintr-un papyrus egiptean descoperit mai de mult la Fayum, reprezentînd lista cheltuielilor unei familii în primele 18 zile ale lunii «mechir», fără precizarea anului.

Pentru ziua a 15-a se indică următoarele: «a 15-a zi (epiousia sau epiousion)... o jumătate de obol... mazăre doi oboli... mentă doi oboli, pîinișoare un obol... total un dinar și patru oboli». Este evident că «epiousios» trebuie tradus cu «cheltuielile pentru această zi», alăturîndu-i pe «dapane» care înseamnă «cheltuială» (după «Revue apologétique», Paris, an. XXI, t. XLII, nr. 480, 1 mai 1926, p. 190—191). Așadar termenul în cauză are un înțeles ce se referă la hrana obișnuită de fiecare zi. Orice altă semnificație duhovnicească, «chiar dacă ar fi interesantă, nu se lasă demonstrată» (rubrica «Consultări și informații» din «Revue apologétique», an. XX, t. XLI, nr. 474, 1 februarie 1926, p. 571—573).

b) În continuare ne vom referi la cererea cincea redată în mod obișnuit prin: «și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri». Traducerile românești înlocuiesc uneori «greșalele» prin «păcatele», ca urmare a faptului că Matei folosește primul termen, pe cînd Luca pe cel de-al doilea. Între «greșală» și «păcat» s-ar părea a nu exista mare deosebire. Totuși încă Sf. Chiril al Ierusalimului tîlmăcind «Tatăl nostru» observa că «greșalele ce le fac alții față de noi sînt mici, neînsemnate și ușor de trecut cu vederea, pe cînd greșalele ce le săvîrșim noi față de Dumnezeu sînt mari și au nevoie spre a fi iertate numai de iubirea Lui de oameni» (Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V-a mistagogică*, 16; trad. D. Fecioru, București, 1945, p. 573).

Vulgata a sesizat deosebirea dintre greșalele săvîrșite față de semenii și față de Dumnezeu căci recurge la următoarea formulă: «Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis pater vester caelestis delicta vestra. Si autem

non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra» (Matei VI, 14—15).

Terminologia bisericească curentă este obișnuită a face o atare distincție precum rezultă, printre altele, din următoarea ectenie după heruvic la sfânta liturghie: «Milă și iertare de *păcate* și de *greșalele* noastre, la Domnul să cerem». Prin urmare rugăm pe Dumnezeu să ne ierte *păcatele* ce le săvîșim față de El, după cum și noi iertăm pe cei care *greșesc* față de noi.

c) Unele clarificări necesită apoi cererea următoare, a șasea: «nu ne duce pe noi în ispită». În fond traducerea românească e conform originalului. Dificultatea provine însă din aceea că ideea ispitirii noastre de către Dumnezeu necesită o anume interpretare, întrucît concepția ce o avem cu privire la Dumnezeu nu se potrivește cu eventuala noastră ispitire de către El. Încă Sfîntul Iacob arătase: «Nimeni să nu zică atunci cînd este ispitit: de la Dumnezeu mă ispitesc, pentru că Dumnezeu nu poate să fie ispitit de rele și El însuși nu ispitește pe nimeni» (Iacob I, 13).

Ceea ce de fapt textul rugăciunii domnești ne învață este nu cum să-i cerem lui Dumnezeu a nu ne ispiți, ci «a nu îngădui, să fim duși în ispită» (vezi Sfîntul Ciprian, *De oratione*, cap. 25 și Sfîntul Ambrozie, *De sacramentis* V, 4). În acest sens Pseudo-Gherman I al Constantinopolului (*Teoria mistică*, Migne P. G. XCVIII, 445 B) spune: «Dar ce, Dumnezeu duce pe om în ispită? Ferească Dumnezeu! Căci Dumnezeu nu este autorul celor rele, dar noi să-L rugăm ca prin multe Sale îndurări, să nu îngăduiască să cădem în ispită: Doamne, dacă ne cauți pe noi satana ca să ne cearnă ca pe griu, precum a căutat și pe Sfînții Tăi Apostoli, dar nu a reușit, sau ca pe Iov odinioară, să nu-i dai lui putere asupra noastră! Dar chiar dacă un om rău va voi să ne ducă în ispită, nu ne lăsa pe noi în voia lui, ci ocrotește-ne cu acoperămintul aripilor Tale» (apud Pr. Prof. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 124—125).

Fără a mai fi necesare alte lămuriri, este evident că în «Rugăciunea Domnească» noi nu facem din Dumnezeu izvorul ispitelor ce ne bîntuie, ci doar îi cerem «să nu ne lase să cădem în ispită». Pentru a evita însă o traducere interpretativă și, în același timp, pentru a evita orice nedumeriri, n-am putea oare reda cererea în cauză prin: «și nu ne duce pe noi întru cercare» ceea ce ar clarifica dintr-o dată textul? Vechile versiuni franțuzești au și redat cererea respectivă a rugăciunii domnești prin: «ne nous laissons point succomber à la tentation», sau «ne nous abandonnez pas à la tentation».

d) În fine o ultimă observație cu privire la cererea șaptea: «ci ne izbăvește de cel viclean», în care înlocuirea lui «cel viclean» prin «cel rău» apare atît de justificată încît nu vom mai insista asupra ei. Credem însă că merită a ne opri

chiar și numai în treacăt asupra termenului «izbăvește» căruia destui îi preferă pe «mîntuiește». Originalul grec zice «rusei» care însă nu însemnează «mîntuiește», căci în acest caz s-ar fi folosit verbul «sozo», echivalentul românescului «a izbăvi», ci mai ales «scapă». De aceea am opta pentru versiunea : «ci ne scapă de cel rău».

*

La capătul remarcilor de mai sus, am propune spre luare în considerare următoarea traducere a rugăciunii «Tatăl nostru» : «Tatăl nostru care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău. Vie împărăția Ta. Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pămînt. Plînea noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi. Și ne iartă nouă păcatele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pe noi în cercare, ci ne scapă de cel rău».

Evident, formula asupra căreia ne-am oprit aici, este ea însăși susceptibilă destulor obiecții. Ea ar putea duce totuși la adoptarea unui text comun, de genul celui acceptat bunăoară în limba franceză (cf. rev. «Mitropolia Banatului», an. XIV, nr. 4—6, aprilie—iunie 1964, p. 290 ; «Service oecuménique de presse et d'information», Geneva, nr. 2 din 20 ianuarie 1966, p. 7 și L. Matiffa, *La version oecuménique du Notre Père*, în : «Le christianisme au XX siècle», Paris, nr. 17 din 29 aprilie 1966, p. 208—209) sau în alte limbi.

CIRCULAȚIA CĂRȚII DE LA RÎMNIC ÎN BANAT

DOUĂ TIPĂRITURI RĂMASE NECUNOSCUTE

de : Prot. ION B. MUREȘIANU

Tipografia din Rîmnic prin bogata ei activitate ce umple întregul secol al XVIII-lea, ocupă un loc de o importanță deosebită în cultura noastră iar prin răspîndirea largă a tipăriturilor între românii de pretutindeni, despărțiți de vicisitudinea vremurilor și căzuți sub mai multe asupriri, a îndeplinit o înțreită misiune. Predosloviile cărților de cult, scrisul unor intelectuali patrioți ca Ienăchiță Văcărescu, traducurile din Rousseau, Montesquieu și Pope și-au dat cu mult folos contribuția la pătrunderea culturii în masele largi, la închegarea unității ei, la limpezirea temeiurilor istorice privind drepturile sociale și politice ale poporului și la apărarea credinței lui strămoșești împotriva prozelitismului ce-i viza însăși ființa etnică.

Deși rostite și de înaintași, aceste idei iau acum un conținut înnoitor înscriindu-se în evoluția gândirii, a mentalității colective căreia se adresează. Cumpănite cu înțelepciune vorbesc inimii și minții cu căldură și convingere, îndemnînd la lupta ce nu va sfîrși pînă la biruința finală.

În tot ce a înfăptuit tiparnița rîmniceană așezată de Antim Ivireanul la 1705 în acest punct geografic care oferea posibilitatea realizării unor vaste planuri politice, e o uriașă manifestare de conștiință, o lucrare de permanentă întărire a rezistenței contra opresiunii, a unității și solidarității întregii națiuni. E rodul dobîndit cu nebănuită jertfă de însuflețirii urmași ai lui Antim în scaunul vlădicesc de aci, luminații Damaschin tîlmăcitorul cu admirabilă sirguință al cărților bisericești, Inochentie, ostenitorul în a le da la lumină trimițîndu-le «întregului neam rumânesc»; cu rîvna spre mai bine a lui Climent, Grigorie, Partenie și Chesarie, patriotul care-și dăruie cu abnegație toate puterile de muncă obștei, arătîndu-și de atîtea ori îngrijorarea pentru viitorul țării, sau cu buna slujire adusă de Filaret și Nectarie¹.

1. Al. Dușu. *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, București, 1968. Studiul «Rîmnicezii și problema timpului» (p. 119—170), rămîne un erudit și binemeritat elogiu adus strădaniilor depuse de episcopii de la Rîmnic.

Prin truda lor izvorită din dragostea fără margini pentru popor, cartea de Rîmnic ce se impune prin frumusețea limbii și a tiparului, se va bucura pretutindeni de o aleasă prețuire și va fi retipărită la Blaj, Viena, Sibiu și Buda, tipografii ce aveau rostul oficial de a-i anihila influența.

Deși insistența episcopului Damaschin de a obține în 1725 din partea Habsburgilor slobozenia difuzării cărților de cult în Banat și părțile Aradului a fost respinsă², luîndu-se cele mai severe măsuri pentru oprirea pătrunderii lor în provinciile ocupate de Austria, tipăriturile rîmnicene de cult și laice prin desăvîrșita organizare a colportajului și prin cutezanța călugărilor care îl făceau înfruntînd nenumăratele primejdii, 39 titluri în 124 ediții cunoscute ca apărute pînă la anul 1800 acoperă toată aria de răspîndire a românilor pătrunzînd în zeci de mii de exemplare nu numai în stranele bisericilor ci și în casele credincioșilor, unde își îndeplinesc rosturile pentru care au fost menite.

În bisericile din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului s-au inventariat în timpul din urmă în afara tipăriturilor din secolul XVII și XVIII apărute la Iași, Tîrgoviște, București și Snagov, nu mai puțin de 1030 exemplare provenite de la Rîmnic. Acest număr nu exprimă însă realitatea, el fiind în trecut mult mai mare. O parte au fost înlocuite cu tipărituri latine risipindu-se, altele nu pot fi identificate din cauza deteriorării. Edițiile rare au fost adunate și trimise Bibliotecii Academiei, Bibliotecii «V. A. Urechia» din Galați, bibliofilului dr. Iuliu Teodorescu din Budapesta, sau se păstrează încă în biblioteci particulare³.

Menționăm cîteva din cazurile cunoscute.

La apelul lui Ion Bianu făcut în vederea întocmirii monumentalei lucrări *Bibliografia Românească Veche*, Andrei Ghiđiu protopopul Caransebeșului, comunică în 17/29 noiembrie 1899 un număr de 52 titluri, majoritatea rîmnicene, existente atunci în acel protopopiat, pe care le așează în ordine cronologică și cu indicarea bisericilor în care se aflau. Bianu îi răspunde la 17/29 decembrie din acel an: «Răspunsul Dv. la «apelul pentru cărțile vechi» publicat de noi în anul trecut, deși sosit cel din urmă este cel mai bun și cel mai prețios din cele cîteva sute pe care le-am primit pînă acum. Aproape toate cărțile cuprinse în lista Dv. nu se află în bibliotecile studiate de noi pentru facerea Bibliografiei Românești Vechi. De aceea este de cel mai mare interes, ca să avem acele cărți aci pentru o descriere mai amănunțită. Vă rugăm dar să cereți cuvenita autorizare și să interveniți cu toată bunăvoința pe

2. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriace*, București, 1906, p. 57—60.

3. *Aspecte din trecutul Bisericii bănățene*, în «Mitropolia Banatului», Timișoara, 1969, nr. 7—9, p. 410—411.

care o arătați lucrării noastre pentru ca aceste cărți să se cezeze Academiei Române în schimbul altor cărți de același cuprins, tipărite cu caractere latine.

În orice caz vă rog cu toată stăruința ca să ne împrumutați pe rînd și fără multă întârziere toate acele cărți, cel puțin pentru cîtva timp spre a face descrierea lor pentru Bibliografia Românească Veche. Aceste trimiteri să le faceți prin poștă și în socoteala noastră».

În aceeași scrisoare, protopopul Andrei Ghidiu face următoarele precizări de o deosebită însemnătate: «Profit de ocaziune a vă mai împărtăși și aceea că dispun de două manuscrise. Unul e scris în limba veche sloveană pe pergament și altul în limba română».

Manuscriptul slovean e un Octoih și profesorul din Petersburg Polychronius Syrku venind la noi și-a dat părerea că ar fi din veacul al XIII-lea. Domnul Syrku voia să pună mîna pe manuscris cu orice preț dar cetind de întîmplarea de la D-voastră cu un alt învățat, am știut să mă păzesc.

Manuscriptul românesc e un Ceaslov după cum se află indicat la o foaie, acest manuscript l-a scris Vasila, dascălul Moldovei la anul 1695 pe seama popei Simion pe cînd se afla la mănăstirea Plosca. Acest manuscript e lucrat cu multă îngrijire și diligență. Ca proprietăți de limbă se află în manuscript multe rotacisme ca d.e.: «Ei eșînd propovăduiră *pretutîndere*»; «*Ce sârteți triști*»; «iară voi *sârteți* mărturia acestora».

O altă proprietate a limbii este că la troparul învierii se scrie peste tot locul: «Hristos a *învis* din morți» și nu «a înviat din morți»; în alt loc se scrie: «*învisesi* tu Christoase». În loc de «acum», se scrie «acmu». Într-un loc se scrie: «Deschiserăți-se ție cu frică porțile».

La troparul glas I se scrie: «piatra fiind *sămnată* de jidovi» și nu pecetluită. În loc de «miresme» se scrie «aromate»; în loc de «fecioară» se scrie «vergură». În alt loc se scrie: «răstignisite Christoase». În alt loc se scrie: «*să nu voi vedea în mînele lui locul cuielor*».

La ocaziune binevenită, probabil în luna lui februarie, cînd cei de la «Convorbiri literare» sărbătoresc jubileul vărului meu Maiorescu, voi prezenta Academiei manuscrisele din cestiune».

Octoihul, face parte din fondul Bibliotecii Academiei și e bine cunoscut în istoria literaturii. Despre Ceaslov, nu deținem nici o informație.

Același fond, necercetat pînă acum, păstrează șase scriori ale preotului Emilian Micu din Chișoda de lângă Timișoara, datînd din anii 1904 și 1905, prin care oferă Academiei: Învățăturile de Cîmpulung (1642), Pravila de la Govora (1640), Pravila de la Tîrgoviște (1652), Ceaslovul lui Ivirea-

nul din 1703, necunoscut pînă atunci, un mare număr de cărți apărute în secolul XVIII la Rîmnic, București și Iași și manuscrisele: Liturghier copiat de popa Moldoveanu în 1718, Penticostar din 1725, Triod copiat de Pavel Dascălușul din Muncaci la 1741, Numele Dumnezeilor Evreilor și Alexie Omul lui Dumnezeu.

Sub aceleași cote, se află scrisoarea lui Nicolae Firu din 1898, pe atunci învățător în Utvin, care a trimis Academiei un Liturghier (Rîmnic 1747) și un Octoih (București 1732), primind în schimb cărți de cult cu caractere latine. Tot el anunța că pune la dispoziția înaltului for de cultură Noul Testament de Belgrad din 1648, bine conservat, Antologhionul de Rîmnic din 1705, alte cărți vechi și un manuscris, împrumutat însă spre studiere unui profesor. În același an Sofronie Liuba din Maidan (Brădișorul de Jos) și Gheorghe Radovici din Ezeriș, oferă mai multe tipărituri de Rîmnic din prima jumătate a secolului XVIII, cu solicitarea de a primi în schimb altele noi ⁴.

Prin sîrguința de colecționar a preotului Emilian Micu ce își anunța cărțile rare în ziarele timișorene și bucureștene, se îmbogățește și Biblioteca «V. A. Urechia» din Galați, în care două treimi din tipăriturile vechi au fost trimise de el, din Banat ⁵.

E evident faptul că Banatul s-a bucurat din motive multiple, de atenția deosebită a Rîmnicului. În stratele fiecărei biserici, din acest colț de țară, se păstrează din prețioasele sale tipărituri, alături de cele muntene și moldovene.

Colecția de obiecte de artă bisericească a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului cuprinde în fondul de carte veche de cult apărută pînă la 1800 în tiparnițele de peste munți și aflate în Banat, 127 ediții din care Rîmnicului îi revin următoarele 56 din totalul de 95 ediții, cîte au fost tipărite acolo pînă la finea secolului XVIII ⁶:

1. *Acatist* : 1784 ; 2. *Antologhion* : 1705, 1745, 1752, 1766 ;
3. *Apostol* : 1747, 1784 ; 4. *Ceaslov* : 1753, 1767, 1784 ; 5. *Catavasier* : 1753 ; 6. *Cazanie* : 1748, 1781, 1792 ; 7. *Evangelhie* : 1746, 1784, 1794 ; 8. *Liturghier* : 1733, 1747, 1759, 1768 ; 9. *Minee* pe 12 luni apărute între 1776—1780 ; 10. *Molitfelnic* : 1747, 1758, 1768, 1782 ; 11. *Octoih* : 1742, 1750, 1763, 1776, 1788 ; 12. *Penticostar* : 1743, 1767, 1785 ; 13. *Psaltire* : 1743, 1751,

4. Biblioteca Academiei R.S.R., *Arhiva I. Bianu*, IX (2). Varia 3.

5. G. Hincu, *Cartea românească veche în Biblioteca «V. A. Urechia»*, Galați, 1965, p. 7.

6. A. Sacerdoteanu, *Tipografia Episcopiei Rîmnicului (1705—1825)*, în «Mitropolia Olteniei», Craiova, 1960, nr. 5—6, p. 314—345 ; V. Molin, *Aria de răsplîndire a cărții de la Rîmnic în Banat în secolul XVIII-lea*, în «Mitropolia Olteniei», Craiova, 1964, nr. 11—12, p. 862 ; V. Molin, *Tiparnița de la Rîmnic în timpul episcopului Ioanichie*, în «Mitropolia Olteniei», Craiova 1961, nr. 3—4, p. 187—196.

1764, 1779; 14. *Triod*: 1731, 1761, 1771, 1777, 1782; 15. Sf. Dorotei: *Cuvinte*, 1784; 16. Sf. Teodor Studitul: *Cuvinte*, 1784; 17. *Preoția*: 1749.

Între titlurile înșiruite, apar două tipărituri rămase necunoscute pînă acum: o *Psaltire* din 1743 și un *Ceaslov* din 1767, pe care le prezentăm:

I. — 1743 — *PSALTIREA* / Pr(o)rocului și Împăratului / DAVID / Acum intrăceasta chip Typă/rită Adoa oară. / Intru doao D(o)mnie, a prea / Înălțatului D(o)mn Io / MIHAI Racoviță Voevo(d) / Cu Bl(a)goslovenia prea Sfi(n) / titului Mytropolit Chi(r) / NEOFIT: / Și cu toată Chiełtuiala / Sfintiei sale Iubitorului de / D(u)mnezeu Chi(r) Climent / Ep(is)copol Ribnicului. / La anu(l) de la Ada(m) l(eat) 7251. / De Popa Mihai Athanasie Vici Typo(graf).

Titlul, încadrat în chenar compus din elemente decorative tipografice.

Formatul cărții, 95/145 mm, de peste 301 file, exemplarului lipsindu-i sfîrșitul. Numerotarea se face pe file, în colțul drept superior al primei pagini.

Tiparul numai negru, cu 16 rînduri de text format 73/102 mm. Colontitlurile încadrate în elemente decorative tipografice folosite în chenarul titlului. Sub text, la mijloc pe prima pagină a celor patru file ale fiecărui caiet e imprimat numărul colii, iar la dreapta acestuia, pe toate paginile, cuvîntul cu care începe textul paginii următoare.

Hîrtie fără filigran.

Pe verso filei de titlu se află o xilografură reprezentînd chipul proorocului David, cu dimensiunile 70/110 mm.

Filele 2, 184, 282 v., 295 v., și 301, cu inițialele F, S, C, P și Î, artistic lucrate.

Legătură de epocă în piele, pe tăblie de lemn.

Provine din biserica parohiei Vălișoara de lîngă Caransebeș.

Cartea are următorul cuprins pe care îl dăm în întregul lui, spre a servi și la identificarea exemplarelor rămase incomplete:

Psalmii lui David Proorocului și Împăratului. Catisma 1 fila 2—11; Catisma 2 f. 11—21; catisma 3, f. 21—34 verso; catisma 4, f. 34 v-46; catisma 5, f. 46—57 v; catisma 6, f. 48—70 v; catisma 7, f. 70 v-85; catisma 8, f. 85 v-97; catisma 9, f. 97—109; catisma 10, f. 109—122 v; catisma 11, f. 122 v-138 v; catisma 12, f. 138 v-150; catisma 13, f. 150—165 v; catisma 15, f. 166—177; catisma 16, f. 177 v-186; catisma 17, f. 186 v-199 v; catisma 18, f. 199 v-208 v; catisma 19, f. 208 v-220 v; catisma 20, f. 220 v-229 v. Psalmul cînd David «singur s-au bătut cu Goliath», f. 229 v-230. «Cîntarea lui Moisi după ce s-au afundat Faraon, de la Eșire cap. 15, f. 230 v-259 v. Pentru Polileu, f. 259 v-260. Pripealele la Prăznicele Dumnezeiești și la toți sfinții cari au Polyelu: facerea lui Filothei Monahul» pe luni, începînd cu septembrie, f. 260 v-281 v. «Cinstitul Paraclis al doilea al Preacinstitei de Dumnezeu Născătoare ce să cîntă, la toată scărba

sufletului, și la vreme de nevoie și grijă. Facerea fericitului împărat Kyr Theodor Duca al lui Lascari: acum tălmăcită de pe slavonie pe rumânie», f. 282, continuind peste fila 301.

Potrivit precizării din titlu, e ediția a doua a Psaltirii, prima apărind la Rîmnic în 1725, iar următoarele în 1746, 1751, 1764, 1779, 1783, 1784, 1787, 1793 (?), 1817 și 1819.

Xilogravura ce înfățișează pe proorocul David, nesemnata, e identică cu cea din ediția 1746.

«Popa Mihai Athanasie Vici typograful» cel care își imprimă numele pe pagina de titlu, tipărise cu un an înainte Octoihul iar împreună cu cei trei frați ai săi desfășoară mai târziu o bogată activitate la Rîmnic.

Pare însă de neînțeles faptul că deși această Psaltire a fost semnalată Academiei de protopopul Andrei Ghidiu în corespondența din 17/29 noiembrie 1899 la punctul 9 ca existând în bisericile din Vălișoara și Mîtnic, vecine Caransebeșului, nu o menționează volumul II și IV din Bibliografia Românească Veche, nici studiul meticulos din 1960 semnat de A. Sacerdoțeanu pe care l-am amintit, și nici articolele de specialitate ce ne sînt cunoscute.

Al doilea exemplar necunoscut este Ceaslovul, care poartă titlul:

II. — 1767 — CIASOSLOV / Ce are în sine slujba de Zi / și de Noa(p)te, după rîn / duiala Sfintei Besearici / Acu(m) întrace(s)t chi(p) Typări(t) Intru a do(a)o Domniei, a prea Luminatului Domn: Io / Scarla(t) Grigorie Ghica Vo(e)v(od). / Cu Bl(a)go(s)lovenia și(i) che(l)tuiala / a prea sființii sale de D(u)mnezeu / Iubitorului(i) Chi(r) PARTHENIE / Episcopul Ri(m)nicului, / În S(fi)nta Episcopie a Rim / nicului La Anul 7275 / De Popa Co(s)tandin Ri(m). Ty(p).

Titlul, încadrat în lungime și partea superioară, în chenar compus din elemente decorative tipografice.

Formatul cărții 92×145 mm, de peste 306 file. Exemplarului, îi lipsește sfîrșitul. Numerotarea filelor, identică cu cea a exemplarului descris.

Tiparul numai în negru, cu 17 rînduri de text format 70×103 mm. Colontitlurile, numerotarea colilor și cuvîntul de început al paginilor următoare, ca în Psaltirea din 1743.

O parte din hîrtie, cu filigran idescifrabil, în partea de sus a paginii.

Pe verso filei de titlu o xilogravură reprezentînd Sfînta Treime, cu dimensiunile 58×58 mm. Sub xilogravură, stihurile:

«Trei fețe în usebire	La Mamvrîia supt stejariu,
Dumnezeu întru o mărire.	Arătîndu-i minuni mari.
Lui Avraam te-ai arătat.	Fă-ne și pe noi cetași
Oarecînd chip de bărbat.	Să fim cu Dînsul pârtaș».

Inițiale artistic lucrate, de diferite dimensiuni, la începutul textului propriu-zis de la fiecare titlu.

Legătură de epocă, în piele, pe tăblie de lemn, cu elemente decorative specifice Rîmniceului.

Provine din biserica parohială Brădișorul de Jos, de lângă Oravița.

Cuprinsul cărții, reprodus detaliat, e următorul: Rînduiala Vecerniei, f. 2—15; Începutul Utreniei, f. 15—37; Începutul lui Pervii Cias, f. 37—45 v; Începutul lui Tretii Cias, f. 46—52; Începutul lui Șestii Cias, f. 52 v—60 v; Începutul Deveatii Cias, f. 60 v—68 v; Începutul Obeadniții, f. 68 v—70; Blajenile, f. 70—78 v; Începutul Pavecerniței ceii Mari, f. 79—107; Începutul Pavecerniței ceii Mici, f. 107 v—121 v; Polunoșnița în toate zilele, f. 122—146 v; Polunoșnița Simbetei, f. 146 v—159; Polunoșnița Duminicii, f. 159 v—160 v; Synaxarul a celor 12 luni, f. 161—202; Troparele și Condacele: Triodului, și ale Penticostariului, f. 202—214 v; Ciasurile Paștilor. Și peste toată săptămîna cea luminată; Și pentru Pavecerniță, f. 214 v—222; Troparele Învierii, f. 222—233 v; Troparele cu Bogorodicinele și Condacele, peste toată săptămîna, f. 233 v—238; Troparele și Condacele Sfinților de obște. După rînduiala Synaxariului, f. 238 v—250; Cinstitul Paraclis al preasfintei de Dumnezeu Născătoare, ce să cîntă la toată scriba sufletului, f. 250 v—265; Slujba Sfintei Priceștanii, f. 265—282; Însemnare cum se cetesc Evangheliile Văscreasnelor, de la Duminica Tuturor Sfinților..., f. 282—284 v; Pashalia cu ajutorul lui Dumnezeu, f. 285—306 v; Învățătură Pentru Nașterea Lunii ca să știi în ce zi se întîmplă, f. 306 v, cu care se sfîrșește exemplarul.

«Papa Costandin tipograful Rîmniceanul ce își lasă numele pe pagina de titlu, dă la lumină șase cărți și tot el, e acela care în 1767, anul apariției Ceaslovului cere episcopului Vidac al Timișoarei permisiunea de a înființa aci o tipografie, convorbire la care a participat și cărturarul protopop de mai tirziu al Mehadiei, Nicolae Stoica, ce consemnează faptul plin de semnificație pe fila Cazaniei rîmniceane din 1748, aflată în Colecția de obiecte de artă a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

Menționăm că Sofronie Liuba din Brădișorul de Jos, de unde provine cartea, învățătorul cu frumoase contribuții culturale, deși îi semnalează lui Bianu în 1898 cincisprezece titluri de tipărituri vechi, nu amintește despre acest Ceaslov.

Marele număr de cărți apărute în Moldova, Muntenia și Oltenia, ajunse din începuturi și păstrate pînă astăzi în bisericile bănățene, rămîn mărturii de netăgăduit despre permanentele legături între românii de pretutindeni, despre conștiința unității ca neam, despre o circulație intensă a ideilor răscolitoare de suflet și mobilizatoare ce au străbătut peste fruntarii despărțiți de frați, contribuind la realizarea idealului pe care l-au propovăduit în predosloviile lor: unitatea statală.

GENERALITĂȚI ASUPRA STRATULUI II DE FRESCA DE LA BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN LIPOVA

de : Prof. VIOREL ȚIGU

Începutul secolului al XVIII-lea, în special după așa-zisa «eliberare» a Banatului de sub turci, se caracterizează printr-o febrilă activitate de «primenire» în toate domeniile. Cu cel de al III-lea deceniu al secolului XVIII, începe și renovarea bisericii ortodoxe române din Lipova, renovare care se soldează cu repictarea în tehnica «al fresco» a interiorului, a iconostasului (care fiind din piatră este înlocuit cu unul de lemn și pictat de Ștefan Tenetki la 1785) și a o parte din exterior, fațada de la vechea intrare în biserică.

Stratul II de frescă datează din perioada 1732—1735 și este opera unui colectiv bine sudat și nu a unui singur meșter cum se știa pînă acum. Este o operă «cumințe și simplă, așezată în gândire sinceră și fragedă», ca orice pictură cu rădăcini adînci în cultura Bizanțului. Ce a mai rămas astăzi din acea impresionantă etalare a gamelor coloristice și a sincerității compoziționale, se reduce la un spațiu destul de mic (cca. 80 mp.). Toată această pictură se află în naos, pe pereții laterali, inclusiv și interiorul ușilor laterale, iar în exterior fragmente din marea scenă a «Judecării din urmă». Acest ansamblu pictural, care a fost pe registre, păstrează pînă azi amprenta unei opere izvorite dintr-o bogată inspirație și frumusețe.

Peretele din dreapta naosului mai păstrează din stratul II de frescă două frize care, de altfel și cele din stînga, se impun printr-o deosebită rezolvare portretistică a sfinților. Friza de jos este formată din 11 sfinți în picioare. Primii trei (dinspre pronaos spre altar) au înălțimea de 127 cm, ceilalți 8 au înălțimea de 140 cm. Interesant de semnalat sînt primii doi care țin în mînă cîte-o cutie cu vopsele, dar numele lor nu se poate citi.

De pe fondul de un albastru închis, vibrat cu stelute albe, se detașează, într-o extraordinară gamă coloristică, mantiile și hainele sfinților. Rezolvarea portretistică este deosebit de subliniată, căutîndu-se o individualizare, de multe ori găsită, rezolvare ce merge pînă la adevărate trăiri interioare. Execuția grafică se încadrează perfect în linia canoanelor bizantine, umbrele alternînd cu «blicuri» de lumină, dînd efecte deosebite atît la stilizarea părului cît și la cutele hainelor. Alter-

nări de roșu, verde, de diferite nuanțe, griuri, albastrul și ocrul, duc la o unitate și armonie de culoare. Tot ce s-a creat aici este opera unor talente autentice, conduse cu multă înțelegere și dăruire de «dascălul Nedelcu Popovici». Sfinții au fost construiți cu linii blinde, curgătoare, au fost zidiți asemenea oamenilor din vremea aceea, bine sprijiniți de «linia pământului», care are culoarea marmorei roșii. Doar culoarea carnației alb-gălbuie, ca fildeșul, îi fac să se desprindă de cele pămîntești. Din această creație spontană și sinceră se mai pot distinge nume ca : Sfîntul Platon, Sfîntul Mina, Sfîntul Ireta (Areta), Sfîntul Procopie, în rest numele sînt aproape ori total șterse.

Deasupra acestei frize urmează un șir de medalioane, șase la număr, iar spațiul dintre ele este umplut cu ornamente în vrej, cu frunze de vie și struguri. Fondul albastru închis, pune în valoare armonia subtilă a culorii. Portretele sînt la fel de bine rezolvate, căutîndu-se o varietate de expresii. Se mai pot citi nume ca : Sfîntul Ersinie, Sfîntul Aghie, Sfîntul Gaie, Sfîntul Kandid.

Ultima friză a fost formată dintr-un șir de compoziții monumentale, dar azi nu se mai păstrează decît 20—30 cm. din partea inferioară a fiecăreia, neputînd pînă acum să cunoaștem ce reprezintă fiecare. În schimb se poate sublinia că și în aceste scene armonia coloristică se remarcă evidențiind încă o dată subtilitatea paletelor meșterului. Stratul II de frescă se continuă și în nișa ușii din dreapta. Pe arcadă, central, sînt două medalioane, cu busturi de sfinți, încadrate de două compoziții înscrise într-o suprafață ovală «Nașterea Domnului» și «Pogorîrea la iad». Sub aceste scene urmează o friză compusă din trei medalioane pe dreapta și trei pe stînga. În partea dreaptă a nișei se mai disting trei sfinți în picioare, continuarea frizei de pe peretele naosului. În partea stîngă a nișei, sub cele trei medalioane, meșterii au zugrăvit scena «Deisis». Trebuie subliniat că aceste lucrări din nișă nu au scăpat de penelul «restauratorilor». În primul rînd aici fondul medalioanelor este încărcat cu stelute albe, în al doilea rînd se observă o intervenție la carnația fețelor, ca un fel de încercare de a modela, în nuanțe de rozuri, care le apropie de culoarea specifică a fețelor lucrate tot în această biserică (iconostasul de Ștefan Tenețki la 1785). În ceea ce privește compozițiile de pe arcada nișei, se pare că au existat unele dificultăți compoziționale, nerezolvări din punct de vedere al echilibrului, ca tehnica picturală și chiar culoare, putîndu-le lua drept «slabe». Aceasta cred că se datorește deselor intervenții de retușare, dacă nu chiar unei restaurări aproape totale, pentru că compozițiile au ceva din maniera de lucru a școlii lui Tenețki.

Peretele stîng al naosului prezintă unele schimbări, atît în ceea ce priveşte lungimea frizelor cît şi arhitectural. Pe acest perete se găseşte vechea uşă de intrare în biserică, astăzi închisă datorită măririi vechiului plan al bisericii. Prima friză este formată din 6 sfinţi — în picioare — avînd o înălţime de 140 cm. Aceleaşi frumoase rezolvări coloristice le găsim şi aici, aceeaşi căutare de individualizare, o mişcare studiată, şi aceeaşi eleganţă şi bogăţie, dar sobră, a hainelor. Matiile sînt îmblănite cu hermină şi cad aproape mulate pe corp, iar «pas-polurile» din aceeaşi blană, cît şi gulerele, întregesc aspectul decorativ. Hainele sînt terminate printr-o «bandă» decorativă geometrică, care dimpreună cu ornamentaţia florală, discretă, de pe întreaga suprafaţă a lor, fac să vibreze culoarea de bază. Acelaşi fundal de albastru spre negru, ornamentat cu stelute în 6 colţuri, detaşează armonia coloristică şi acelaşi «pămînt de marmură roşie» vine să întregască unitatea. Dintre sfinţii acestei frize se mai pot distinge nume ca : «Sfîntul Eustag(t)ie», «Sfîntul Geor(gie)», «Sfîntul Evghenie» şi «Sfîntul Mardarie». Unii din ei ţin în mînă o cruce cu două sau 3 braţe, dîndu-le acea «abia perceptibilă» mişcare. Deasupra acestei frize se află 4 medalioane intercalate cu ornamentaţie în vrej. Şi aici rezolvările portretistice şi culoarea sînt pe măsura talentaţilor meşteri, care au ştiut să îmbine paleta coloristică cu mişcare şi expresie. Se mai pot distinge doar trei nume : «Sfîntul Melagto(n)», «Sfîntul Sil(a)» şi «Sfîntul Domi(nic)». La fel ca în partea dreaptă sus au mai rămas fragmente din vechile scene, partea de jos. Înaintea frizei de medalioane există o nişă, chiar lîngă geam, cu «fragmente» de pictură. Pe arcul nişei este «zugrăvit» «Ioan Botezătorul» înaripat, într-un medalion înscris în pătrat. Lateral de o parte şi de alta, doi sfinţi în picioare, numele nu se mai pot citi. Deasupra vechii uşi de intrare există o scenă din care au mai rămas doar trei figuri de la umeri în jos, compoziţie ce pare foarte reuşită.

La baza nişei de dinaintea celor 4 medalioane, grupul de meşteri care au lucrat aici şi-a lăsat scris numele. Trebuie menţionat că din cauza reparaţiilor ulterioare, foarte greu se mai pot distinge o parte din litere deşi sînt scrise cu culoare neagră. După încercări repetate, am căzut de acord asupra următoarelor cuvinte care se pot încă citi : «(I) stuko noi» (?) — am bătut noi — referitor la scris — «Nedelko zugra(v) Popovici... Şerb(an)... Rad(u)... Popov(ici)».

În aceasta constă noutatea, pentru că pînă acuma se ştia că numai Nedelcu Popovici a zugrăvit această biserică, ori prin această inscripţie ne apare toată echipa de zugravi, buni cunoscători ai tradiţiei bisericeşti şi în acelaşi timp buni «meşteri ai penelului». Se pare că această înclinare spre artă a cu-

prins pe mulți din familia Popovici pentru că în mod sigur Radu făcea parte din ea și s-ar putea să fi fost doar începător în ale meseriei, dat să învețe tainele «zugrăvelii» la «școală» fratelui mai mare, Nedelcu. Cît despre acest Șerban, care este mereu confundat cu Nedelcu Popovici, presupunem că și el făcea parte din aceeași familie, dar nicidecum nu era una și aceeași persoană cu Nedelcu. Nu este nici cazul și nici locul ca să argumentăm cu «pro» și «contra» despre existența unei persoane cu trei nume (Nedelcu Șerban Popovici) sau existența a două persoane distincte. Ne mărginim doar la semnarea prezenței acestor nume pe peretele din stînga naosului, pentru că ei sînt creatorii valorilor artistice care dăinuie din acel început de veac XVIII.

Analizînd mai departe stratul II de frescă nu ne mai rămîne decît să descriem, din interior ultima suprafață zugrăvită — nișa ușii laterale de pe peretele stîng al naosului (partea nordică). Și aici găsim central pe arcadă, două medalioane cu busturi de sfinți, încadrate de două scene: «Nașterea Maicii Domnului» și «Botezul Domnului», înscrise într-o suprafață ovală. Dedesubt de o parte și alta cite un șir de trei medalioane, susținute în dreapta de compoziția «Fecioara pe tron», încadrată de doi îngeri, iar în stînga de trei sfinți în picioare, continuarea frizei de pe peretele lateral. Nici aceste compoziții nu au scăpat de retușări cu aceleași intervenții în maniera lui Tenetki, steuțele albe de pe fondul albastru, concurează ornamentica florală a hainelor.

A mai rămas de prezentat pictura din exterior. S-au păstrat puține fragmente, dar așa cum sînt «vorbesc» concludent despre talentul deosebit al pictorilor. Mișcarea figurilor, caligrafia cutelor, distribuția spațiilor relevă caracterul formelor bizantine, dar «un plus» ce trebuie subliniat este acea «multă umanitate» a fețelor, acea trăire deosebită. Pictura de pe fațada vechii uși de intrare în biserică, reprezintă o compoziție de mari proporții «Judecata din urmă». Lucrată pe registre, compoziția denotă un talent aproape de maturitate, o unitate deplină între desen și culoare. Construcția spațială a compoziției «convenționalismul sărbătoresc» arată o cunoaștere deplină a canoanelor picturii orientale, dar cu o notă personală specifică tradiției românești. Arhanghelii și îngerii, sfinții din «marele sfat de judecată» cît și cei care-și așteaptă rîndul să ajungă în fața «cîntarului dreptății» trăiesc cu intensitate momentul, unii cu adîncă și pioasă blîndețe, alții cu zbucium și frică.

Cei peste 80 mp. de pictură în frescă care au rămas, operă ce are amprenta unei libertăți în mișcare, de afirmare a personalității plină de înțelegere și unitate, se încadrează nu într-o

școală de influență slavă ci într-o covârșitoare atmosferă de «școală brincovenească».

Ornamentica, în general, se reduce la «jocuri de triunghiuri și romburi», în linii drepte ori «tremurate» analoagă cu cea de la minăstirea Săraca (Timiș). Mai mult ca sigur că acest colectiv de «meșteri» cunoșteau zugrăveala acestei mănăstiri pentru că și ea a fost restaurată, la 1730, chiar cu 2—3 ani înainte de a se începe lucrul la Lipova, putînd să devină o sursă sigură de inspirație.

Stratul II de frescă de la Lipova, operă a lui Nedelcu, Șerban și Radu Popovici rămîne una din cele mai deosebite lucrări de artă monumentală de pe teritoriul Banatului, confirmată de însăși pisană de deasupra ușii din tindă: «Această sfîntă biserică... restaurată cu cheltuiala statului român, mai temeinic și mai strălucit, în amintirea serbărilor Unirei... nu pentru noi... străduitu-ne-am ci pentru gloria ta și a țării» *.

* Vezi : Stoia-Udrea : *Biserica gr. ort. română din Lipova*, Timișoara, 1930 și Dr. V. Vlăduceanu : *Mănăstiri bănățene*, Timișoara, 1947.

ACT AL VOINȚEI ÎNTREGULUI POPOR

Pe tot pământul patriei, poporul întreg a sărbătorit pentru a 27-a oară un eveniment memorabil din istoria luptelor purtate de-a lungul vremii pentru libertate națională și dreptate socială, pentru progres : eliberarea României de sub jugul fascist. Vor trece anii, dar ne vom aminti pururea cu un sentiment de emoție, de îndreptățită bucurie și mândrie patriotică, de mărețul act din august 1944 când ne-am câștigat prin jertfe și lupte, dreptul de a fi liberi și unici stăpîni ai țării, ai roadelor eforturilor noastre creatoare.

Insurecția națională antifascistă organizată și condusă de Partidul Comunist Român, a rămas în istoria patriei ca o piatră fundamentală așezată la temeliea vieții noi de care ne bucurăm astăzi. Ziua de 23 August 1944 a constituit o puternică expresie a voinței poporului român de a-și determina singur soarta, unul din acele momente în dezvoltarea unei țări când se manifestă deosebit de pregnant rolul maselor ca făuritoare ale istoriei.

De la început elementele conștiente ale națiunii noastre s-au ridicat cu hotărîre împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist antisovietic în care fusese tirită România. Faptul că acțiunile întreprinse culminînd cu organizarea și victoria insurecției au dobîndit din ce în ce o mai mare amploare, se datorește stării de spirit antihitleriste a maseilor, patriotismului și voinței lor de luptă pentru eliberarea țării de sub jugul fascist.

Încă cu mulți ani înainte de declanșarea celui de-al doilea război mondial, poporul nostru își manifestase prin hotărîte acțiuni de luptă voința de a se împotrivi fascismului și expansiunii imperialismului german, care amenința grav suveranitatea și independența țării, integritatea sa teritorială, însăși ființa națională a poporului. Alături de clasa muncitoare, de masele largi ale poporului, au participat la mișcarea antifascistă intelectualitatea progresistă, personalități de frunte ale vieții culturale și științifice ca C. I. Parhon, Mihail Sadoveanu, George Enescu, Nicolae Iorga. Împotriva expansiunii Germaniei hitleriste au luat atitudine oameni politici de cele mai diferite convingeri ca Grigore Iunian, Virgil Madgearu, Dem. Dobrescu, Grigore Filipescu și alții.

Starea de spirit antihitleristă avea să se accentueze tot mai mult după zmulgerea părții de nord a Transilvaniei din

trupul țării noastre prin odiosul dictat hitlerist de la Viena (1940) și instaurarea dictaturii militare-fasciste. În perioada imediat următoare și mai ales după intrarea trupelor germane în România (octombrie 1940) a luat naștere în țara noastră o mișcare de rezistență, care a cunoscut o tot mai largă amploare.

În fruntea mișcării de rezistență s-a situat c'asa muncitoare. Starea de spirit a muncitorimii își găsea expresia în faptul că în condițiile terorii dezlănțuite de dictatura fascistă și de Gestapou, muncitorii au organizat demonstrații de stradă — cum a fost demonstrația de la 3 noiembrie 1940 din cartierul Obor din București, unde mii de oameni au strigat: «Jos fascismul!», «Jos teroarea!», «Vrem pîine, nu război!», «Vrem independență națională!», «Afară cu armata de ocupație!» — au făcut numeroase greve care loveau în capacitatea de luptă a mașinii de război hitleriste. Greva minerilor din Valea Jiului, de pildă, care a durat trei săptămîni (15 aprilie—5 mai 1941), a provocat însemnate daune transporturilor pe căile ferate și producției industriale.

După începerea agresiunii hitleriste antisovietice, muncitorii din numeroase întreprinderi metalurgice, petroliere, miniere, maritime și de transport — sabotînd războiul hitlerist — încetineau în mod sistematic ritmul de producție, întîrzieau conștient executarea lucrărilor, deteriorau mașini și instalații. Tot mai frecvente erau acțiunile de sabotaj în transporturi «provocînd deraierea trenurilor militare, cazurile de incendiere și distrugere a unor obiective militare. Însuși Ion Antonescu, pe un raport care informa despre incendierea depozitului de mine antitanc de la Mogoșoaia în primăvara anului 1941, a pus următoarea rezoluție: «Incendierile depozitelor militare se înmulțesc. Nu mai trebuie să așteptăm ca să ne convingem că lucrul este organizat și dirijat». An de an organele de informare ale regimului antonescian sesizau noi acte de sabotaj; în 1942 ele raportau: «Arsenalul Armatei din Tîrgoviște a fost incendiat. Autorii nu se cunosc...», «Depozitele de muniții de lîngă Buzău (66 de depozite de muniții și unul de benzină al aviației germane — n.n.) au luat foc. Se pare că ne aflăm în fața unei miini criminale». În 1943 a fost incendiat un depozit de muniții al uzinelor «Mîrșa» unde au fost distruse peste 70.000 de proiectile de artilerie.

Alături de muncitori, și-au manifestat fătîș împotrivirea față de dictatura fascistă și războiul hitlerist masele largi ale țărănimii. În numeroase localități, sătenii au ascuns cerealele și vitele pentru a nu fi rechiziționate, au sabotat concentrările și mobilizările pentru front, au avut dese incidente cu trupele hitleriste, unele din ele soldîndu-se cu morți și răniți de ambele părți.

Numeroși oameni de știință și cultură de diferite convingeri politice au participat la diferite acțiuni de protest împo-

triva regimului fascist, au activat în organizații ilegale (Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică) sau legale (Asociațiile refugiaților ardeleni etc.). O parte dintre aceștia ca dr. Petru Groza, P. Constantinescu-Iași, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, Tudor Arghezi, Scarlat Calimachi, Atanase Joja, Victor Eftimiu și alții au fost arestați și internați în închisori și lagăre pentru activitatea lor antifascistă. Voința intelectualității de a se pune capăt dictaturii fasciste și războiului hitlerist și-a găsit o vie expresie în memoriul adresat lui I. Antonescu în primăvara anului 1944, de un număr de 66 de oameni de știință, printre care : dr. D. Bagdasar, C. Balmuş, Radu Cernătescu, N. Ciorănescu, C. Daicoviciu, dr. N. Lupu, Gh. Nicolau, A. Oțetea, dr. C. I. Parhon, N. Profiri, M. Ralea, Al. Rosetti, S. Stoilov, Ș. Țițeica, Ștefan Vencov. «În clipa în care un cumplit dezastru amenință ființa neamului nostru — scriau semnatarii memoriului — noi membri ai Academiei Române și profesori ai Universităților din București, Iași și Cluj, martori ai exodului populației și ai devastării satelor și orașelor românești transformate în cîmpuri de bătălie... am hotărît să vă adresăm apelul de față. Interesele vitale ale statului și poporului nostru cer imediată încetare a războiului, oricare ar fi greutatea acestui pas. Sacrificiile pe care România ar trebui să le facă vor fi incomparabil mai mici și mai puțin dureroase decît continuarea războiului».

Ostilitatea mereu crescîndă a poporului față de dictatura militară și Germania hitleristă s-a reflectat puternic în armată. Chiar de la intrarea în țară a trupelor hitleriste, organele de informare semnalau aproape zilnic manifestări ale urii și revoltei militarilor români împotriva hitleriștilor, în pofida ordinelor drastice date de regimul antonescian. Într-una din aceste sesizări din mai 1941, se menționa : «În urma inspecțiilor administrative, executate în diferite orașe din țară, s-a constatat un curent de ostilitate vădită a intelectualilor de la sate și orașe și a ofițerilor români împotriva armatei și a ofițerilor germani».

În cursul războiului numeroși ostași români părăseau liniile frontului sau treceau de partea armatei și partizanilor sovietici — în răstimpul iunie 1941—iulie 1944 au fost condamnați de curțile marțiale pentru dezertare de pe front și neprezentare la încorporare și mobilizare aproape 86.000 de oameni, cifră echivalentă cu efectivul a peste 8 divizii.

Între soldații români și hitleriști au avut loc nu numai incidente, ci chiar ciocniri armate, atît în zonele de operații, cît și în interiorul țării. În octombrie 1943, generalul hitlerist Gerstenberg, șeful misiunii germane pentru armata aerului, trimite Marelui stat major român o listă a incidentelor dintre militarii români și cei hitleriști, însoțind-o de următoarea apreciere : «Incidentele menționate în anexă denotă că între 15 sep-

tembrie—10 octombrie 1943, într-un timp relativ scurt, au avut loc diferite ciocniri cu soldații din aeronautica germană, care, în parte, s-au soldat cu morți». În vara anului 1944 dorința ostașilor ca țara să iasă din războiul hitlerist era atât de accentuată, încât majoritatea comandanților declarau — după cum rezultă dintr-o anchetă efectuată de Marele stat major — că nu mai pot conta pe unitățile lor.

Catastrofa spre care era împinsă România a provocat frământări și în rândul unor ofițeri din comandamentele superioare ale armatei. Încă din primele luni ale războiului antisovietic generalul N. Ciupercă, comandantul Armatei 4 române, refuzând să execute un ordin de operații al lui I. Antonescu a fost silit să demisioneze iar generalul A. Orășeanu, comandantul Diviziei 8, a fost înlăturat din cadrele active ale oștirii ca «neînțelegător» și «din cauza șovăielilor». Generalul Iosif Iacobici șeful Marelui stat major, a trebuit să demisioneze pentru că își manifestase dezarcordul față de I. Antonescu, care voia satisfacerea integrală a cererilor comandamentului german de trimitere a noi forțe române pe front. Succesorul său, generalul Ilie Șteflea, împărtășind păreri asemănătoare, a înlesnit sub diferite forme, să nu fie trimiși pe front peste 200.000 ostași.

Determinate de cauze multiple, diferite cercuri politice și grupări ale burgheziei manifestau de asemenea adversitate față de hitleriști și de jaful acestora în economia națională — deși poziția lor în perioada dictaturii militare a fost deseori contradictorie, având mai mult caracterul unei rezistențe pasive. Cercuri industriale și bancare ale burgheziei se opuneau acaparării economiei de către capitalul german, cererilor rapace ale Reichului. Este grăitoare în această privință comunicarea făcută în octombrie 1943 de reprezentantul economic al Germaniei în România, Clodius, guvernului de la Berlin: «Încercările mele repetate de a îndemna guvernul român să-și schimbe atitudinea — raporta el — n-au dus la nici un rezultat... guvernatorul Băncii Naționale a rămas pe poziția sa de respingere și a declarat solidar cu întreaga conducere a Băncii, că el va trebui să demisioneze dacă s-ar rezolva chiar numai în parte cererile germane».

Sub impulsul creșterii luptei antifasciste a maselor și al desfășurării evenimentelor pe front, cercurile politice burgheze au evoluat spre o convergență a acțiunilor pe linia apărării intereselor naționale și a scoaterii țării din război.

În condițiile întregii evoluții a situației politice și militare, tactica justă a Partidului Comunist Român, chemările sale permanente pentru crearea unui front național antihitlerist au dat roade, făcând ca în jurul său să se polarizeze toate forțele democratice și progresiste antifasciste pe baza unei platforme comune de acțiune.

Alianțele politice pentru care militase cu consecvență și fermitate Partidul Comunist Român, s-au realizat într-un amplu proces, pe parcursul căruia au fost consemnate evenimente importante: făurirea Frontului Patriotic Antihitlerist, în iunie 1943; crearea Frontului Unic Muncitoresc în aprilie 1944 — acțiune care a avut o puternică influență asupra celorlalte clase și grupări politice; făurirea Blocului Național-Democrat în iunie 1944. Semnificația realizării acestor alianțe nu a scăpat organelor informative naziste care, la 5 august 1944, relateau într-un raport că «evoluția politicii interne din ultimele săptămâni arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerii acestei opoziții de către partidul comunist».

Un rol important în lupta împotriva ocupanților hitleriști și a mașinii lor de război, în pregătirea insurecției, au avut formațiunile de luptă patriotice, detașamente înarmate ale clasei muncitoare. Crearea lor a avut o anumită influență și asupra celorlalte grupări antihitleriste.

Lupta forțelor patriotice, antifasciste, a fost înlesnită de condițiile prielnice externe, create prin succesele coaliției antihitleriste pe fronturi, prin avîntul luptei de eliberare a popoarelor aflate sub jugul fascist.

Pe frontul de est, armatele sovietice dădeau lovituri zdrobitoare Wehrmachtului, provocîndu-i uriașe pierderi. La 20 august trupele sovietice au declanșat o puternică operație ofensivă în zona Iași-Chișinău.

Întreaga situație politică și militară din vara anului 1944 arăta că se copseseră condițiile pentru răsturnarea dictaturii fasciste. De acest fel erau animate toate clasele și păturile societății românești, oamenii politici de cele mai diverse orientări; lozincă eliberării țării de sub jugul fascist, a izgonirii hitleriștilor, dinamiza și mobiliza toate conștiințele.

Puternica stare de spirit antifascist a maselor a creat cel mai favorabil teren pentru declanșarea și desfășurarea insurecției armate. Aceasta și explică sprijinul nelimitat pe care l-a dat din prima clipă întregul popor forțe'or insurecționale. Tocmai faptul că în zilele insurecției s-au ridicat la luptă masele largi populare, a făcut posibilă desfășurarea ei victorioasă, anihilarea într-un timp scurt a furibunde rezistente armate germane.

Astfel, în ceea ce privește armata română, ea a luat parte la acțiunile insurecționale cu efective ce însumau în acele zile peste 400.000 de soldați și ofițeri. Primind un larg sprijin din partea întregii populații a țării, forțele insurecționale au zdrobit, capturat sau izgonit unitățile germane aflate în partea centrală, de sud-est și sud-vest a României. Ele au provocat ina-

micului pierderi care se cifrează la peste 56.000 de militari germani luați prizonieri (între care 14 generali și 1421 de alți ofițeri) și circa 5.000 de morți, au capturat 22 avioane, 438 de nave maritime și militare (la care se adaugă 60 de nave scufundate), numeroase tunuri, tancuri, mașini, depozite de muniții etc. Ostașii români au stăvilit orice încercare de pătrundere a forțelor hitleriste de peste frontiera de apus și de sud a țării și din partea de nord a Transilvaniei.

De multă vitejie au dat dovadă unitățile române care pînă la 26 august au zdrobit și capturat forțele hitleriste din Capitală, iar pînă la 28 august și pe cele din împrejurimi, unitățile care au nimicit dușmanul la Ploiești și în întreaga vale a Prahovei, cele care au eliberat orașele Brașov, Turnu Severin, Arad, Giurgiu, Alexandria, Cernavodă, Slobozia, Călărași, Oltenița etc.

Alături și în strînsă colaborare cu unitățile armatei române, formațiunile de luptă patriotice au participat la înclășările cu trupele hitleriste, au ocupat și asigurat securitatea unor instituții centrale de stat, paza unor întreprinderi, depozite, coloane și lagăre de prizonieri.

Participarea la insurecție a maselor largi de la orașe și sate a cunoscut pe lîngă lupta cu arma în mînă, numeroase alte forme deosebit de eficace pentru succesul general al acesteia. Astfel, în București și în alte orașe, muncitorii, funcționarii, inginerii de la întreprinderile de interes militar și utilitate publică nu și-au precupețit viața amenințată de sălbăticia atacurilor aeriene hitleriste, începute chiar din dimineața zilei de 24 august, rămînînd să lucreze pentru a asigura muniția, energia electrică, apa și pîinea necesare armatei și populației.

Medicii, personalul sanitar de toate gradele, membri ai «Crucii Roșii» au dat un sprijin neprecupețit răniților militari și civili.

Zile și nopți în șir, personalul radiodifuziunii de la posturile din București, Băneasa, Bod și Teiuș, cel de la centralele și posturile telefonice și telegrafice din întreaga țară a stat la datorie, transmițînd dispozițiile, ordinele și comunicatele noului guvern, lucrînd deseori sub bombardamentul aviației și atacurile infanteriei germane. Datorită acțiunii prompte a personalului de la telefoane, care în după amiaza zilei de 23 August a blocat toate legăturile telefonice ale hitleriștilor, armatele germane de pe întreg teritoriul țării au fost puse în imposibilitate de a comunica între ele.

Istoria acelor zile a consemnat nenumărate alte fapte de acest fel. Ele vorbesc despre diversitatea extrem de mare a categoriilor sociale care au participat la insurecție, despre voința de luptă ce însufleșea întregul popor.

Acest adevăr nu-l putea concepe desigur, Hitler, care, în seara zilei de 23 august la orele 22,20 ordona, într-o telegramă

fulminantă adresată generalului Hansen, că «Toți rebelii trebuie neîntârziat judecați și împușcați...». Ca să se conformeze acestui ordin generalul hitlerist ar fi trebuit să judece și să împuște... o țară întreagă. Când și-au dat seama de această realitate, căpeteniile naziste au fost cuprinse de o asemenea furie, încît — după cum relatează un document descoperit după război în arhiva secretă a lui Hitler — au cerut «a se lua toate măsurile ca România să dispară de pe harta Europei și poporul român să dispară ca națiune». Aceste ordine demente constituiau implicit o recunoaștere a faptului că în România nu avusese loc un «puci» al unor grupări politice, ci un act de voință al întregii națiuni române.

*

De la 23 August 1944 s-au scurs 27 ani, timp care a constituit pentru poporul român o perioadă plină de dinamism, de transformări innoitoare. Au fost obținute remarcabile realizări în industrie, agricultură, știință, învățămînt și artă, în creșterea nivelului vieții materiale și spirituale.

Muncind pentru maibinele său propriu, națiunea noastră ține seama și de necesitatea de a-și aduce contribuția la așezarea lumii întregi pe temeiurile sigure ale progresului și păcii. Există o legătură indisolubilă între politica internă de făurire a vieții noi, de înflorire multilaterală a țării și politica externă a României.

Astfel patria noastră își înscrie ferm numele pe traiectoria progresului și civilizației, se afirmă și se face tot mai larg cunoscută între țările lumii prin succesele sale în construcția pașnică, prin activitatea în sprijinul cauzei progresului social, al păcii și colaborării pe plan internațional. Și dacă ne gîndim că toate acestea sînt consecințele lui 23 August 1944, înțelegem mai bine ce înseamnă această dată memorabilă aflată la răscrucea istoriei noastre.

Plecîndu-ne deci în fața obeliscului eroilor care au căzut pentru înfăptuirea neuitatului act de la 23 August 1944, cîntim memoria celor care și-au jertfit viața pentru libertatea, independența și suveranitatea României. Prețuind după cuviință strădaniile continuatorilor minunatelor înfăptuiri ale înaintașilor, avem datoria sfîntă de a duce mai departe și a ridica mai sus steagul izbînzilor, muncind cu hărnicie și devotament pentru patria și poporul căruia aparținem, pentru asigurarea progresului și păcii în lume.

C R O N I C A B I S E R I C E A S C Ă

ALEGEREA ȘI INTRONIZAREA NOULUI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE RUSE

În urma trecerii la cele veșnice a conducătorului Bisericii Ortodoxe Ruse, potrivit rînduielilor canonice și practicii existente, s-a convocat pentru 30 mai—2 iunie Soborul local cu scopul alegerii unui nou patriarh. La lucrările acestuia au participat ierarhii ortodocși ruși, reprezentînd 67 eparhii din U.R.S.S. și 12 eparhii sau comunități de peste hotare, reprezentanții clerului și mirenilor din toate eparhiile, ai cinului monahal și ai școlilor teologice, în total 233 persoane. Alături de aceștia au fost invitate toate Bisericile Ortodoxe, Bisericile vechi-orientale (necalcedoniene), Biserica Romano-Catolică, Bisericile protestante, marile organizații creștine internaționale (Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Creștină pentru Pace, Conferința Bisericilor Europene etc.), personalități ale vieții bisericești din U.R.S.S. și străinătate. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Prea Fericitul Patriarh Justinian însoțit de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și P. C. Părinte Marin Sava din București care a îndeplinit serviciul de interpret.

Lucrările Soborului s-au desfășurat în lavra Sfînta Treime din Zagorsk, lîngă Moscova, vechi așezămînt monahal întemeiat de Sfîntul Serghie de Radonej (1314—1392). Deschiderea lucrărilor s-a făcut duminică 30 mai orele 18 printr-un scurt serviciu religios oficiat de locțiitorul de patriarh, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Pimen de Crutița și Colomna. Același a rostit și cuvîntul inaugural după care s-au ales Secretariatul, Comisia de validare și Comisia de redactare și s-a aprobat ordinea de zi a Soborului. Reprezentînd Guvernul U.R.S.S., a luat cuvîntul Dl. V. A. Kuroedov, președintele Comitetului pentru afacerile religioase de pe lîngă Consiliul de Miniștri. În continuare, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicodim al Lenin-gradului și Novgorodului, președintele Oficiului pentru relații externe al Bisericii Ortodoxe Ruse, s-a adresat oaspeților urîndu-le bun venit. Din partea acestora au rostit cuvîntări de salut Sanctitatea Sa Patriarhul Nicolae al VI-lea al Alexandriei, Eminența Sa Cardinalul I. Willebrands din partea Bisericii Romano-Catolice, Rev. Richard Andriamanjato, vicepreședinte al Conferinței Creștine pentru Pace, Rev. Samuel Amis-sah, reprezentantul Conferinței Bisericilor Africane, Înalt Prea

Sfințitul Mitropolit Philippos Mar Theophilos din partea Bisericii ortodoxe siriene din Malabar (India), Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Vasile al Varșoviei-Polonia, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Ilie de Tripolis-Antiohia, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Hrisostom de Constantia-Cypru, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iacob de Mitilene-Grecia, I. Ivanov — președintele Uniunii baptiste din U.R.S.S. și Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Grigorie al Sinaiului.

La sfârșitul primei ședințe, răspunzând mesajului transmis prin Dl. V. A. Kuroedov, Comisia de redactare a propus, iar Soborul a acceptat, trimiterea unei scrisori omagiale D-lui A. Kosighin, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S.

Ședința doua s-a ținut luni 31 mai a.c. la care Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Pimen de Crutița și Colomna a prezentat raportul «Viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Ruse» de la Soborul anterior ținut în 1945 până azi. În continuare și-au adus salutul lor Sanctitatea Sa Efrem, Catolicosul Gruziei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, Rev. dr. E. C. Blake, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Biserichilor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Chiril din partea Bisericii etiopiene, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Maxim din partea Bisericii Ortodoxe Bulgare, Rev. dr. G. Williams, secretarul general al Conferinței Biserichilor Europene, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Dorotei de Praga-Cehoslovacia, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Chiprian de Filadelfia-S.U.A., Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Paavali al Finlandei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Vladimir al Japoniei, un reprezentant al Biserichilor luterane din Republicile Socialiste Estonă și Lituană și un reprezentant al creștinilor de rit vechi. Apoi Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie Bloom din partea Comisiei de validare a prezentat raportul privitor la participanții la Sobor, membri, oaspeți și invitați.

Încheindu-se ședința, în marea biserică a lavrei s-a oficiat o slujbă de pomenire pentru toți patriarhii Bisericii Ortodoxe Ruse adormiți în Domnul.

Ședința treia de după masă a avut înscrise pe ordinea de zi coraportul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicodim al Lenin-gradului și Novgorodului despre «Activitatea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Ruse» și coraportul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Alexie al Talinului și Estoniei despre «Activitatea de pace a Bisericii Ortodoxe Ruse».

În ziua de marți 1 iunie s-au ținut ședințele a patra și a cincea când mai mulți membri ai Soborului, ierarhi, clerici și mireni, au luat cuvântul pe marginea raportului și corapoartelor prezentate.

Miercuri 2 iunie începînd cu ora 14 s-a ținut cea de-a șasea și ultima ședință a Soborului rezervată alegerii noului patriarh. Între timp oaspeților deja prezenți li s-au adăugat alți delegați sosiți ulterior: reprezentanții Patriarhiei ecumenice

a Constantinopolului, ai Patriarhiei Ortodoxe Sirbe, Sanctitatea Sa Vasken I-ul, catolicosul tuturor armenilor etc.

Pentru început Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Alexei al Tallitului și Estoniei a explicat modul în care urma să se procedeze la alegere. Apoi rînd pe rînd, ierarhii ruși îmbrăcați solemn în mantie, au rostit cu glas tare, din partea lor și a delegaților eparhiei, numele celui dorit a fi conducător al Bisericii Ortodoxe Ruse. Cu unanimitate de voturi a fost ales Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Pimen de Crutița și Colomna. Anunțîndu-se rezultatul, clopotele bisericilor lavrei au început să bată prelung și s-a rostit primul polihroniu pentru noul patriarh. Sanctitatea Sa Pimen a dat prima sa binecuvîntare patriarhală.

După ce Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Paladie de Orlov și Briansk a felicitat în numele întregului Sobor pe noul ales și după ce Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a mulțumit pentru încrederea ce i s-a arătat, el a fost felicitat de ierarhii ruși, ședința continuînd cu aprobarea, la propunerea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Filaret al Chievului și Galiției din partea Comisiei de redactare, a trei documente: primul de ridicare a anatemei pronunțate în 1656 și 1667 împotriva creștinilor de rit vechi, al doilea un apel către toți ierarhii, preoții și credincioșii ortodocși ruși, iar al treilea un apel către creștinii din lumea întreagă pentru a se uni în sprijinirea cauzei păcii.

Declarîndu-se închise lucrările Soborului, au adresat urări de rodnică și lungă arhipăstorie Sanctității Sale Patriarhului Pimen al Moscovei și întregii Rusii toți oaspeții și invitații prezenți.

Joi 3 iunie, în catedrala patriarhală s-a oficiat o sfințită liturghie solemnă la care pe lângă ierarhi, preoți și diaconi ortodocși ruși în frunte cu Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, au slujit conducătorii delegațiilor ortodoxe. Lor li s-a alăturat Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Makarios al Ciprului, aflat atunci la Moscova ca invitat al Guvernului sovietic în calitate de președinte al Republicii Cipru. La vohodul mic au fost rosite rugăciuni speciale de întronizare a noului patriarh, urmate de exclamația «axios» («vrednic este») repetată deseori de ierarhi coslujitori, la care cele trei coruri ce au cîntat la sfința liturghie și mulțimea credincioșilor au răspuns de fiecare dată cu însuflețire: «axios».

După otpust, patriarhului nou ales i s-au așezat pe cap culionul și camilafca albă potrivit rangului și i s-a înmînat cîrja patriarhală. Te-Deumul și cuvîntările de felicitare, printre care cea a Prea Fericitului Patriarh Justinian au încheiat festivitatea de la catedrală, urmată de o masă oficială în saloanele hotelului «Rossia» la care s-au rostit alte cuvîntări omagiale.

Alegerea și întronizarea Sanctității Sale Patriarhului Pimen al Moscovei și întregii Rusii a constituit o sărbătoare nu numai a Bisericii Ortodoxe Ruse ci a întregii Ortodoxii care s-a manifestat unită și dornică a-și aduce contribuția pozitivă la așezarea lumii contemporane pe temeiuri trainice de bunăînțelegere, pace și progres.

PRINTRE CREDINCIOȘII ORTODOCȘI DE ORIGINE ROMÂNĂ
DIN S.U.A. ȘI CANADA

În ziua de 14 mai au sosit la New York Înalt Prea Sfințitul Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului și Prea Sfințitul Episcop Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal. Înălții ierarhi au fost întâmpinați la aeroportul newyorkez de Prea Sfințitul Episcop Victorin Ursache și de P. C. Părinte Nicolae Bârsan din același oraș. În cuvîntul de bun sosit Prea Sfinția Sa a salutat prezența pe pămîntul american a distinșilor membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, exprimîndu-și nădejdea că această vizită va contribui pe de-o parte la întărirea legăturilor duhovnicești dintre Biserica mamă și Episcopia misionară ortodoxă română în America, iar pe de altă parte va face să sporească contactele ecumenice dintre Patriarhia ortodoxă română și Bisericile creștine de peste Ocean. Vom nota în continuare cîteva momente mai importante ale itinerarului celor doi oaspeți.

Duminică 16 mai parohia «Pogorîrea Sfîntului Duh» din Windsor-Ontario (Canada) a serbat 25 ani de slujire preoțească a P. C. Părinte George Nan, originar din părțile Sibiului. Sfînta Liturghie a fost oficiată de Înalt Prea Sfințitul Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului și de Prea Sfințitul Episcop Victorin Ursache, înconjurați de P. C. Părinți George Nan și Nestorian Cicală din Windsor, Constantin Juga din Montreal-Quebec precum și P. C. Diacon Aurel Plantus din Detroit-Michigan (S.U.A.). Banchetul aniversar a fost onorat printre alții de președintele Senatului Canadei, Paul Martin, Wans Brough — primarul orașului Windsor, Bucur Șchiopu — ambasadorul R. S. România la Ottawa însoțit de funcționari ai Ambasadei, precum și de dr. docent Ovidiu J. Marina — profesor la Facultatea de Medicină din București și de prof. Remus Tzincoca de la Conservatorul din Montreal. Au mai luat parte reprezentanți ai celorlalte comunități ortodoxe din Windsor, reprezentanți ai celorlalte Biserici creștine (romano-catolică, anglicană etc.). Ortodocșii români din Windsor și alte orașe americane și canadiene au adus sărbătoritului felicitări și calde urări de sănătate, cu spor bogat în activitatea sa preoțească.

La 23 mai a avut loc serbarea hramului bisericii «Sfîntul Gheorghe» din Windsor și împlinirea a 53 ani de la tir-

nosirea primei biserici ortodoxe române din acest oraș. Prin prezența Prea Sfințitului Episcop Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, invitat de Prea Sfințitul Episcop Victorin Ursache, liturghia arhierească și banchetul festiv au avut un caracter solemn, apreciat în chip deosebit de întreaga comunitate ortodoxă română din Windsor. Dumnezeuasca slujbă oficiată de Prea Sfinții Episcopi Victorin și Antim, asistați de P. C. Părinți Nestorian Cicală, Paulin Popescu și Aurel Plantus a subliniat odată mai mult dragostea fraților de a fi și de a se ruga împreună. Parastasul de pomenire a citorilor a fost oficiat în limba română și engleză, la el luînd parte și credincioșii parohiei surori «Pogorirea Sfintului Duh» în frunte cu P. C. Părinte George Nan.

Duminică 30 mai Prea Sfințitul Episcop Antim Tîrgovișteanul a oficiat sfînta liturghie în catedrala «Sfînta Treime» din Detroit-Michigan (S.U.A.), fiind asistat de P. C. Părinți Glicherie Moraru, Johnny Tocari și Aurel Plantus. Răspunsurile liturgice au fost date de corala catedralei dirijată de dl. Gheorghe Alexe. Predica zilei a fost rostită de Prea Sfințitul Episcop Antim care a folosit acest prilej spre a arăta legăturile ecumenice pe care Biserica Ortodoxă Română le întreține cu Bisericile creștine din America și, în chip deosebit, dragostea de mamă duhovnicească pe care Biserica noastră o poartă fiilor ei duhovnicești din S.U.A. și Canada. Împărtaşind acestora binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian, ierarhul ortodox român a mulțumit la sfîrșit tuturor acelor care au făcut donații cu prilejul marilor inundații de anul trecut din România.

La începutul lunii iunie Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Mladin și Prea Sfințitul Episcop Antim Tîrgovișteanul s-au reîntors în țară.

DIN ACTIVITATEA ECUMENICĂ A EPISCOPIEI MISIONARE ORTODOXE ROMÂNE ÎN AMERICA

Așa cum informează revista *Credința* care apare la Detroit — S.U.A. (nr. 6 din iunie 1971, p. 1), în cadrul relațiilor ecumenice ale Episcopiei misionare ortodoxe române din America cu alte Biserici, Prea Sfințitul Episcop Victorin Ursache a prezentat o expunere «Despre spiritualitatea Bisericii Ortodoxe» în fața preoților aparținînd Episcopiei anglicane cu sediul în Kingston-Ontario (Canada) convocați pentru 7 mai la o conferință pastorală.

Circa 60 preoți anglicani în frunte cu Eminența Sa Episcopul Jack Creegan au urmărit interesanta prelegere a ierarhului român. El a arătat, printre altele, că spiritualitatea ortodoxă se oglindește în dogmele, mărturisirea de credință și învățătura morală a Bisericii, în scrierile Sfinților Părinți, în hotărîrile sinoadelor ecumenice, în canoanele și legiuirile

bisericești, în cult și în toate serviciile religioase, până și în arta de construire a sfintelor lăcașuri și în pictura bisericilor. Prelegerea a fost exemplificată cu imnuri religioase cîntate de însoțitorii Prea Sfințitului Episcop Victorin (P. Cuv. Arhimandrit Paulin Popescu-Windsor, P. Cuv. Protosinghel Felix Dubneac, misionar eparhial și P. C. Părinte Nicolae Ciurea-Hamilton), cu proiecții înfățișînd picturile de la Moldovița, Humor, Sucevița, Neamțu, Curtea de Argeș, Cozia etc...

A urmat apoi o vecernie ortodoxă oficiată în limba engleză. Recitarea psalmului «Binecuvîntează...» a fost dialogată între Prea Sfințitul Episcop Victorin și întreaga asistență care rostea în comun tot al doilea stih. La sfîrșitul vecerniei, Prea Sfinția Sa a citit rugăciunea de pomenire a cererilor din ectenia pavecerniței.

La încheierea conferinței pastorale a preoților anglicani, Rev. dr. Stuart Ryan, titularul catedrei de Drept a Universității din Kingston și secretarul Episcopiei anglicane din Kingston, a elogiat expunerea Prea Sfințitului Episcop Victorin, mulțumindu-i în numele tuturor participanților.

«UNIATISMUL ESTE UN CAZ TIPIC DE PROZELITISM»

Înainte de întrunirea Comisiei Credință și Constituție a Conciliului Ecumenic al Bisericilor din luna august la Louvain (Belgia), a fost dat publicității documentul intitulat «Mărturie comună și prozelitism», ca astfel reprezentanții diferitelor Biserici să aibă posibilitatea a-și expune considerentele proprii. Printre cei care au luat poziție față de conținutul documentului amintim pe ortodocșii Ioan Zizioulas, profesor la Universitatea din Edimburg, Ivan Panciovski și Teodor Sabbev, profesori la Academia duhovnicească «Sf. Climent» din Sofia. Toți trei, referindu-se la prozelitismul romano-catolic, au evocat uniatismul ca piedică în calea unei mai bune înțelegeri între Bisericile Ortodoxe și Biserica Romano-Catolică («The Ecumenical Review», apud rev. «Episkepsis», Chambésy, nr. 30 din 11 mai 1971, p. 7—10).

«Pentru ortodocși, afirmă prof. I. Zizioulas, treaba aceas-ta (scil. uniatismul) este un caz tipic de prozelitism și ea a pricinuit destulă amărăciune în raporturile lor cu romano-catolicii. Prin uniatism Biserica romană și-a închipuit că poate promova unitatea între Roma și patriarhatele din Răsărit. Istoria a arătat însă că de fapt uniatismul a dăunat cauzei unității și, așa precum rezultă din evenimentele recente, o înțelegere mai directă și mai intimă a celor două tradiții pot apropia Roma de Constantinopol mai ușor și mai sincer. În consecință motivele creării Bisericilor unite apar, în lumina acestei situații, a nu mai fi valabile. Întreaga problemă cu toate dificultățile și complexitățile ei, ar putea fi depă-

sită în contextul înțelegerii reciproce mereu crescînde și a spiritului ecumenic de care sînt animate azi cele două tradiții.

În aceeași optică, profesorii I. Panciovski și T. Sabev arată că «ortodocșii, în chip special ortodocșii bulgari, au suferit în trecutul îndepărtat și, mai recent, consecințele amare ale prozelitismului... O dorință sinceră s-a manifestat în ultimul timp atît din partea ortodoxă cît și din cea romano-catolică, de a purta un dialog deschis și frătesc care ar ajuta să fie înlăturate piedicile din calea unității bisericești. Or uniaticismul este una din piedicile principale care rămîne puternică și operantă în calea unității».

DISCUȚII ÎNTRE CATOLICII SPANIOLI ȘI TEOLOGII LUTERANI

Sub auspiciile Centrului ecumenic Ioan al XXIII-lea din Salamanca (Spania) și ale Centrului de cercetări ecumenice din Strasbourg (Franța) s-a organizat la Salamanca între 14 și 18 aprilie un congres pe tema «Reforma luterană și catolicismul spanio»¹. Partea catolică a fost reprezentată de teologi romano-catolici din peninsula iberică, participanții luterani au venit din mai multe țări ale Europei, inclusiv Spania și Portugalia, din America de Nord și de Sud.

Au fost dezbătute trei cicluri de probleme pornindu-se de la referate și coreferate. Cel dintîi s-a concentrat asupra «semnificației teologice și bisericești a Reformei luterane». În legătură cu aceasta prof. Leif Grane din Copenhaga a susținut că o adevărată înțelegere a lui Luther pretinde să se depășească cauzele istorice și psihologice ale Reformei spre a sesiza scopurile urmărite, adică voința reformatorului de a combate scolastica, de a oferi creștinilor accesul la Biblie și la înțelegerea ei. Alte două expuneri romano-catolice, una aparținînd prof. Matellanes Crespo asupra evoluției portretului lui Luther în cercetările catolice, alta aparținînd prof. Tellechea Idigorus asupra reacțiilor provocate în Spania de Reformă, au întregit datele problemei.

Discuțiile purtate au arătat că în ciuda importanței pe care o au aspectele istorice și psihologice pentru înțelegerea Reformei, nu vor trebui subestimate sau neglijate pricinile de ordin doctrinal și teologic.

Ciclul următor s-a oprit asupra spiritualității luterane pietiste și asupra spiritualității spaniole din secolele al XV-lea și al XVI-lea. Profesorii Melquiades Andres din Madrid și Martin Schmidt din Heidelberg au evocat printre altele reacția franciscanilor din Spania împotriva «vorbăriei scolastice» încă înainte de Luther, simpatia pietiștilor luterani germani arătată unor mistici spanioli de la care au împrumutat elemente ale experienței interioare, a căror biografie au studiat-o

(ex. biografia Terezei de Avila sau a lui Ioan al Crucii), ale căror opere le-au tradus (ex. Molinos).

Participanții au recunoscut totuși că asemenea întâlniri pe planul spiritualității au fost întâmplătoare și destul de formale, culegerea unor roade concrete devenind imposibilă din pricina cunoscutei «contra-reforme», viguroasă mai ales în Spania unde singură întrebuințarea limbajului biblic năștea bănuiala de erezie.

Ultimul ciclu s-a ocupat cu problemele teologice propriu-zise. În cadrul lui prof. Rebin Prenter din Aarhus (Danemarca) a vorbit despre unii teologi luterani moderni (Bultmann, Tillich și Bonhoeffer) — ale căror opere sînt traduse în spaniolă — iar dr. Harding Meyer din Strasbourg a informat asupra rezultatelor de pînă acum ale discuțiilor purtate cu Vaticanul de Federația Mondială Luterană.

Deși multe deosebiri ce există între romano-catolicii spanioli și luterani n-au putut fi înlăturate — scop care de altfel nici n-a fost urmărit — întâlnirea de la Salamanca a fost apreciată de cele două părți ca pozitivă. Potrivit spuselor pastorului A. Greiner (*Réforme luthérienne et catholicisme espagnol*, în rev. «Le christianisme» au XX-e siècle, Paris, nr. 22 din 3 iunie 1971, p. 2), au fost netezite numeroase prejudecăți. La rîndul său pastorul Marc Lienhard din Strasbourg a declarat într-un interviu după încheierea lucrărilor întrunirii: «Catholicismul spaniol a încetat să mai trăiască sub semnul inchiziției, dar nimeni nu știe încă unde va duce drumul său».

ECOURI ALE UNEI ÎNȚIMPLĂRI DE ALTĂ DATA

La 17 și 18 aprilie 1521 Luther compărea înaintea dietei din Worms unde oficialitatea romano-catolică a încercat încă o dată să-l oblige a-și retracta opiniile. Refuzul — precum se știe — a fost categoric.

Patru sute cincizeci de ani mai tîrziu, în același oraș s-au organizat manifestări comemorative patronate de președintele Republicii Federale a Germaniei, Gustav Heinemann. Programul a constatat din servicii religioase, întâlniri ecumenice, conferințe, reprezentarea piesei «Galilei» de Bertolt Brecht.

Cu acest prilej mai mulți romano-catolici din Worms au adresat o scrisoare papei Paul al VI-lea prin care îi cer «lămuriri asupra persoanei și învățăturii lui Luther ținînd seama de teologia catolică actuală, în scopul unei aprofundări a activității ecumenice». Documentul evocă în particular diferite declarații ale papei, ale cardinalului Willebrands, ale conciliului al II-lea Vatican cu privire la aceia care au părăsit Biserica Romano-Catolică sau au fost respinși de ea. Pentru a întregi aceste declarații catolicii din Worms își exprimă dorința ca papa să demonstreze printr-un «semn» intenția de a

domoli tensiunile existente între romano-catolici și protestanți, de a «întoarce pagina».

Așa după cum rezultă din unele comentarii apărute în presa teologică (ex. *Le christianisme au XX-e siècle*, Paris, nr. 23 din 10 iunie 1971, p. 2), scrisoarea catolicilor din Worms a trezit un ecou favorabil în rîndul credincioșilor de toate nuanțele din Republica Federală a Germaniei.

ANCHETA ÎNTRE CLERICII ROMANO-CATOLICI DIN AMERICA REFERITOARE LA PREOȚIE

Timp de patru ani a fost întreprinsă o anchetă costisitoare printre 6000 clerici romano-catolici americani din inițiativa Conferinței episcopilor. Rezultatele ei publicate în luna aprilie a.c. de «New York Times», au produs o deosebit de puternică impresie dovedind o dată mai mult, dacă mai era nevoie, criza adîncă prin care trece romano-catolicismul în vremea noastră (vezi cotidianul «Le Monde», nr. 8170 din 20 aprilie 1971, p. 16 și revista «L'Express», nr. 1033 din 26 aprilie 1971, p. 39).

«Preoții americani, afirmă anchetatorii, suferă în general de două rele: singurătatea și puterea pe care o exercită asupra lor ierarhia». De aici numeroasele cazuri de indisciplină și dezacordurile profunde. Indisciplina se manifestă mai ales cu privire la celibat. Astfel mai mult de jumătate din preoții chestionați s-au declarat favorabil «cel puțin unei schimbări în ce privește regula celibatului... întrucît sînt convinși că celibatul nu este esențial pentru preoție, întrucît gîndesc că este dăunător a-l impune oricărui preot, întrucît îndepărtează numeroși inși de preoție».

Majoritatea preoților care au părăsit recent Biserica au hotărît să se căsătorească. Între 1966 și 1969 o mie opt sute clerici au renunțat la preoție, adică 5% din efectivul total al clericilor romano-catolici din S.U.A. Cifra aceasta se consideră însă a fi aproximativă, deoarece 5% din clerici sub 45 ani au răspuns anchetatorilor că vor părăsi «probabil» Biserica și că 17% din clerici sub 35 ani «nu sînt siguri» că vor rămîne. Mare parte din ei au declarat însă că vor reintra în cler dacă li se va permite.

În acest context trebuie arătat că din momentul cînd s-a declarat «criza preoției», și-au părăsit îndeletnicirea între 22.000 și 25.000 preoți: 167 preoți au obținut în anul 1963 aprobarea trecerii în rîndul laicilor, iar în 1970 aproximativ 3800.

Un alt domeniu în care se manifestă indisciplina latentă a numeroși preoți este acela al controlului nașterilor. Mai mult de 50% contestă poziția oficială a Bisericii Romano-Catolice. Această tendință, observă anchetatorii, n-a făcut decît să se potențeze după enciclica «Humane vitae» în

1967. Marea majoritate a preoților rămân însă ostili avortului. În schimb contestă Bisericii lor interzicerea oricărui fel de divorț.

Ceea ce însă mai ales nemulțumește pe clericii americani de confesiune romano-catolică este atitudinea ierarhiei, felul în care înțelege ea să procedeze când ia anumite decizii: «Există deosebiri teoretice și de substanță între episcopi și preoți asupra tuturor problemelor studiate. Dat fiind dezacordul cu privire la repartizarea puterii și reformei necesare în sinul Bisericii, aceste deosebiri... riscă să creeze o prăpastie serioasă și primejdioasă între preoți și ierarhie».

HOTĂRÎREA A DOUA BISERICI PROTESTANTE DIN ANGLIA DE A SE UNI

Bisericile prezbiteriană și congregaționalistă din Anglia au hotărât în luna mai să se unească formînd o singură Biserică. Este cea mai importantă unire a două Biserici engleze înregistrată după Reformă. Respectivul Biserici de inspirație calvină au urmat căi deosebite încă din timpul lui Cromwell.

Conform stipulațiunilor înțelegerii intervenite, ea trebuie ratificată pînă la 16 decembrie de credincioșii noii Biserici atît cei englezi, cît și cei din Țara Galilor. O întrunire specială prevăzută pentru anul viitor va permite constituirea oficială a acestei Biserici care va purta numele de «Biserica reformată unită».

FORME INDIGENE DE CULT ÎN INSULELE DIN PACIFIC

La Suva (insulele Fidji) s-a ținut în luna mai cea de-a treia adunare a Conferinței Bisericilor Pacificului. Au participat peste o sută de delegați venind din întreaga regiune a Pacificului. Pe ordinea de zi au figurat următoarele probleme: semnificația credinței, rolul Bisericii în zonele dezvoltate și valoarea botezului.

Studentii de la Colegiul teologic al Pacificului au prezentat în opt seri consecutive servicii religioase originale care au constituit un element deosebit de interesant al programului adunării. Adaptînd obiceiurile diferitelor insule de unde sînt originali, ei au folosit graiurile, costumele, ceremoniile și muzica tradițională spre a demonstra raportul existent între noțiunea autohtonă de jertfă și învățătura biblică despre împăcarea cu Dumnezeu. Bătăile de tobă și prezentarea de animale, alimente și obiecte de artizanat au fost asociate rugăciunilor proprii locuitorilor din insulele Salomon. Cultul micronezian a comportat un schimb de nuci de cocos verzi, act ce voia să simbolizeze dorința de a obține iertarea din partea aproapelui în prezența lui Dumnezeu care iartă. Alți

studenți teologi au adaptat o ceremonie tradițională a poporului lor, vorbind înaintea unui conducător care îi iubește și are grijă de ei, Hristos fiind în acest caz conducătorul.

ÎNȚILNIRE CREȘTINĂ PRIVIND SECURITATEA EUROPEANĂ

Din inițiativa Conferinței Creștine pentru Pace s-a organizat la Varșovia între 11 și 13 iunie o întâlnire privind securitatea europeană. Au participat aproximativ 50 persoane aparținând unor Biserici și grupări religioase din majoritatea țărilor continentului nostru. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. C. Părinte Ilie Georgescu, membru în Secretariatul internațional al Conferinței Creștine pentru Pace.

Întîlnirea a deschis-o Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicodim al Leningradului și Novgorodului, după care Jerzy Majewski și Eminentă Sa Episcopul luteran A. Wantula au adresat, în calitate de gazde, cuvinte de bun sosît participanților.

Lucrările au continuat apoi, în două grupe. Prima grupă a ascultat și discutat următoarele referate: al P. C. Părinte Vitalie Borovoi, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Ruse, despre «Coexistența și cooperarea în lumina Evangheliei și îndatoririle creștinilor din vremea noastră» și al Rev. Miklos Palfy, profesor la Academia teologică reformată din Budapesta despre «Activitatea Conferinței Creștine pentru Pace dedicată păcii, securității și cooperării în Europa de-a lungul ultimilor ani». Grupa doua a ascultat și discutat expunerile profesoarei Renate Riemeck (Republica Federală a Germaniei) intitulată «Europa ieri și astăzi», ale profesorului Gerhard Reintanz (Republica Democrată Germană) despre «Responsabilitatea noastră pentru o Europă a păcii și securității» precum și ale polonezilor dr. Janusz Stefanowicz și Janusz Makowski despre «Problemele securității și cooperării în Europa». Grupa doua a mai deliberat asupra temelor: «dezarmarea treptată și parțială» (referență prof. Alva Myrdal) și «Aportul Poloniei la destinderea în Europa și ratificarea acordurilor de la Moscova (12 august 1970) și Varșovia (7 decembrie 1970)».

Concluziile dezbaterilor din cele două grupe au fost apoi supuse plenului cînd s-a aprobat textul comunicatului final și al unor rezoluții.

La sfîrșitul întrunirii s-a oficiat un serviciu religios ecumenic în biserica luterană «Sfînta Treime» și s-a organizat o conferință de presă. De asemenea au fost depuse jerbe de flori la cimitirul Pamiry și în subsolul clădirii unde s-a aflat sediul Gestapoului, în memoria victimelor nazismului din timpul celui de-al doilea război mondial.

Întrunirea de la Varșovia a demonstrat hotărîrea creștinilor din continentul nostru de a-și aduce întreaga contribuție la înfăptuirea securității europene.

EPISCOPI AMERICANI ÎMPOTRIVA RĂZBOIULUI DIN VIETNAM

A trecut de mult vremea cînd unii creștini din S.U.A., printre ei cardinalul Spellman, binecuvîntau bombeles ce trebuia să semene teroarea și moartea în Vietnam. Astăzi majoritatea americanilor condamnă cele ce se petrec în peninsula indochineză. E ceea ce rezultă și din următoarea scrisoare publicată la sfîrșitul lunii mai de episcopii romano-catolici din provincia Bostonului. Iată cîteva extrase, în special cele privitoare la așa-zisa vietnamizare a războiului (după rev. «Témoignage chrétien», Paris, nr. 1404 din 3 iunie 1971, p. 17) :

«...Cea dintîi grijă morală a noastră ca episcopi privind subiectul în cauză este politica americană în Vietnam. Nu punem în discuție sinceritatea scopurilor aleșilor noștri oficiali, dar dacă mărturiile pe care le vedem și auzim sînt exacte, conștiința noastră ne obligă să ne îndoim de înțelepciunea și moralitatea unor aspecte ale politicii noastre.

Mijloacele politicii noastre, strategia și tactica ei sînt cele care ne interesează mai ales în această scrisoare. Mijloacele la care ne referim includ utilizarea unei masive puteri aeriene convenționale împreună cu instaurarea de «zone de foc libere», care a provocat mii de pierderi civile raportate de presă și de mărturia unor funcționari ai guvernului...

Dacă atari considerente politice au cauzat efectiv moartea civililor, atunci trebuie cu tristețe dar în mod hotărît să afirmăm că ele violează principiile imunității civililor împotriva atacurilor directe și fără discriminări și merită în consecință blamul moral cel mai sever.

Sîntem de asemenea, îngrijorați din punct de vedere moral ca urmare a politicii de vietnamizare preconizată. Va aduce ea pacea în Vietnam? Va aduce ea descreșterea forțelor combatante americane în schimbul unei creșteri a mecanizării războiului prin utilizarea tehnologiei americane și a unui suport aerian tactic? Noi încurajăm și recomandăm cu putere o politică de retragere rapidă a trupelor noastre. Dar eventualitatea unei creșteri a mecanizării războiului este grea în consecințe morale tulburătoare. De altfel tocmai o asemenea formă de angajare americană a avut drept rezultat numărul mare de victime și refugiați civili...

Scăderea numărului pierderilor americane care va urma retragerii forțelor noastre combatante, poate ușor închide sensibilitatea noastră morală față de tragedia unei distrugerii umane și materiale intensificate pe un teritoriu îndepărtat. Recomandăm permanente și insistente eforturi spre a salva viețile americane, dar trebuie în conștiință să criticăm validitatea etică a întregii doctrine, atitudini sau politici care pare să dea vieților americane o superioritate intrinsecă asupra celor ale altora. Orice viață umană, fără considerare la națio-

nalitate, culoare sau ideologie este sacră, indiferent de protejarea ei, trebuie să fie pentru noi o grijă profundă. Pentru aceste motive responsabilitatea morală ne impune deci să judecăm atît scopurile vietnamizării, cît și mijloacele întrebuintate pentru a o pune în practică...»

SOLIDARI CU POPORUL VIETNAMEZ, LAOTIAN ȘI CAMBODGIAN

Între 21 și 23 mai a.c. s-a ținut la Paris Adunarea internațională a creștinilor solidari cu popoarele vietnamez, laotian și cambodgian la care au participat 200 delegați din Europa, Africa, America latină, America de Nord și Indochina. A fost prezentă și o delegație nord-vietnameză.

La sfîrșit s-a adoptat un document în care, printre altele, se spune: «Creștinii trebuie să fie alături de popoarele Indochinei în lupta lor pentru independența națională». Pentru «a se ajunge la o pace reală», se preconizează un program în patru puncte: fixarea unei date apropiate de evacuare a tuturor forțelor armate americane și ale aliaților lor, recunoașterea dreptului de autodeterminare poporului sud-vietnamez, încetarea agresiunii americane în Cambodgia și Laos, renunțarea la orice acte ce ar atinge securitatea și suveranitatea Republicii Democrate Vietnam.

În vederea punerii în aplicare a hotărîrilor adoptate a fost creat un comitet permanent.

VINZĂRI DE BISERICI ÎN OCCIDENT

Împovărate de cheltuielile decurgînd din întreținerea prea multor biserici construite la un moment dat cu rost și fără rost, o serie de parohii romano-catolice din Franța au hotărît să vîndă pe cele a căror dimensiuni depășesc necesitățile sau care nu le mai sînt necesare. Astfel în nordul țării vor fi vîndute curînd 55 biserici și capele. De asemenea parohia pariziană Sarcelles-Lochères a hotărît să vîndă două lăcașuri de cult din cele trei pe care le posedă.

NOI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE LA MAREA MOARTA

Așa după cum informează «Revista Cultului Mozaic» (București, an. XVI, nr. 251 din 15 aprilie 1971, p. 3), de mai multe luni o echipă de specialiști explorează deșertul Iudeii, malul Mării Moarte, cîmpia Ierihonului și valea Iordanului.

Unele localități din această regiune, ca Qumran și Nahal Murbaat, au fost deja explorate, în grotile lor fiind descoperite numeroase și importante manuscrise. Totuși este vorba despre o regiune relativ puțin cunoscută pînă acum pe plan arheologic, unde în ultimii doi ani au fost reperate sute de localități din perioade cuprinse între preistorie și epoca roma-

no-bizantină. Descoperiri anterioare, ca scrisorile lui Bar Kohba, escavațiile de la Ein-Ghedi și Masada, au schițat o imagine pe cât de interesantă tot pe atât de diversă a deșertului și a secretelor sale.

Douăzeci de ani au trecut de la descoperirea sulurilor de la Marea Moartă și a vechilor așezări de la Qumran. Relatările lui Josephus Flavius, ale lui Pliniu și ale lui Philon au căpătat o semnificație surprinzător de reală și existența esenienilor, acea sectă de evrei pioși, localizată pe malurile Mării Moarte, a fost verificată. În ultimii ani ai celui de al doilea templu, acești esenieni erau în plină prosperitate. Respingînd corupția și viața citadină, ei au preferat să ducă în deșert o viață comunitară, bazată pe reguli și principii proprii.

Se știe că așezarea eseniană de la Qumran nu era unica dar pînă acum nu se putuse verifica acest lucru. Acum, expediția a descoperit pe litoralul Mării Moarte o altă colonie eseniană, în apropiere de Ein al Guveir, 15 km la sud de Qumran.

În centrul acestei regiuni aride și pustii se întinde o fișie îngustă de oază verde, acoperită de o vegetație deasă, aproape de nepătruns și asemănătoare cu aceea din Feșă, mai la nord. Această vegetație este irigată de numeroase izvoare de la poalele colinelor din apropierea Mării Moarte. Extremitatea sudică a acestei regiuni se numește Ein Touraba, iar extremitatea nordică Ein Gazal sau Ein Guveir. Vestigiile satului esenian, ca și unele vestigii din perioada regatului Iudeii au fost găsite între oază și munți, pe o fișie îngustă de pămînt. S-a descoperit o construcție compusă dintr-o încăpere mare și 2 camere mai mici. Suprafața clădirii este de 20×24 m. Zidurile au rămas intacte pînă la o înălțime de 1,50 m. În partea nordică a încăperii celei mari s-au găsit fundamentele a cinci coloane și între ele peretele despărțitor care o separa de bucătărie. Aici au fost descoperite rezerve de grîne și urcioare mari, amplasate în niște gropi și înconjurată de pietre. Solul cuprins între ziduri se compune dintr-un strat de pămînt ars de 10—20 cm grosime, sub care s-a găsit un alt strat, acoperit de asemenea de un strat de pămînt purtînd urme de foc. Pe cele două straturi de pămînt ars zăceau ustensile de bucătărie, urcioare, sticle, cîntare din piatră și candelabre din epoca irodiană. Dintre monezile găsite, unele au putut fi identificate ca aparținînd perioadei lui Irod, Arhelau și Agrippa, adică din anii 37—46 a. Hr. Pe de altă parte, olăria indică o așezare mai veche. Această construcție a servit, se pare, mai mult ca sală comună decît ca locuință particulară, fapt confirmat de prezența unui cimitir, la 800 m mai spre nord. Au fost descoperite 20 de morminte, conținînd scheletele a 7 femei, 12 bărbați și un copil de aproximativ 7 ani, în afară de oseminte, majoritatea mormintelor mai conțineau cioburi de olărie, iar patru dintre ele unelte stricate, care au putut fi reconstruite.

Sînt ustensile identice cu cele găsite în clădire, ceea ce dovedește legătura dintre aceasta și cimitir. Pe unul dintre urcioare se află o inscripție, scrisă cu cerneală neagră, în aceeași scriere ebraică pătrată ca a sulurilor de la Marea Moartă. Ea constă dintr-un singur cuvînt: «Io-ha-nan», urmat de cîteva litere separate și de un al doilea rînd, care nu a putut fi încă descifrat. Mormintele au fost săpate ca niște gropi alungite, adînci de 1,50—2 m, formînd un fel de nișe. Pe schelete se aflau pietre funerare tencuite cu chirpici. Mormintele erau îndreptate către nord-sud, cu craniile spre sud. Scheletele erau aproape toate pătate cu roșu sau purpuriu, din cauza îmbrăcăminteii a cărei culoare a ieșit. Sub capete sau în apropierea lor, se aflau grămăjoare de pietre. Felul înhumării, orientarea mormintelor, modul în care acestea au fost săpate, amintesc de mormintele descoperite în cimitirul din Qumran. Mai tîrziu s-au putut face și alte paralele între descoperirile de la Ein și Guveir și cele de la Qumran; de pildă cele două straturi de pămînt ars coincid cu cele două perioade de așezări bine cunoscute la Qumran: prima a lui Alexandru Janei de la 40—31 î. Hr., iar cea de a doua pînă la revolta iudeilor și căderea templului adică anul 70 d. Hr.

Se poate presupune că această sectă, grupată în jurul localității Qumran, s-a instalat și în regiunea Ein al Guveir. Construcția pare să fi servit drept sală comună și sufragerie, dacă ne bazăm pe scrierea lui Iosephus Flavius care descrie felul de viață al sectei din deșertul Iudeii (*Războiul evreilor* 2, 8, 13) în felul următor: «Și după aceea (după cinci ore de muncă) ei se adunau într-un loc, își încingeau cingători de pînză și își spălau trupurile cu apă rece. După ce se purificau astfel, intrau împreună într-o încăpere specială, unde nici un străin nu putea intra. Și atît de curați de parcă s-ar fi dus într-un loc sacru, ei soseau la locul unde luau masa, pe care o începeau și o terminau printr-o rugăciune adresată lui Dumnezeu care răspunde la nevoile tuturor creaturilor». Descrierea care urmează pare să confirme că printre membrii acestei secte erau și femei, atît la Qumran cît și la Guveir: «Există printre esenieni o a doua sectă, ale cărei datini și obiceiuri nu diferă cu nimic de cele ale fraților lor, decît în ce privește legea căsătoriei. Ei consideră că un bărbat care nu își ia soție, refuză să-și asume responsabilitatea unei părți a vieții. Mai există și altă rațiune mai importantă decît prima: dacă toată lumea ar gîndi la fel, rasa omenească ar dispărea de pe fața pămîntului» (*Ibid.*). Cercetările de la Qumran au demonstrat că viața obștească se desfășura în casa comună, în timp ce membrii obșteii trăiau în corturi, în colibe acoperite cu paie sau în peșterile din vecinătate. Descoperirile de la Ein al Guveir confirmă această teză.

VICARIATUL ORTODOX SÎRB DIN ȚARA NOASTRĂ
ȘI-A DOBÎNDIT UN NOU CONDUCĂTOR

Preoții și credincioșii ortodocși sîrbi din Republica Socialistă România au suferit o pierdere grea prin moartea la 5 iunie a.c. a conducătorului lor bisericesc, vicarul Ștefan Tomici.

Născut în comuna Denta, județul Timiș, acesta a urmat cursurile școlii primare de aici, iar gimnaziul la Deta, Seminarul teologic la Sremschi Carlovți și Facultatea de Teologie la Belgrad. În anul 1928 a fost hirotonit preot pentru parohia Becicherecul Mic, județul Timiș, în anul 1941 a fost transferat la parohia ortodoxă-sîrbă din Timișoara-Fabric, iar din anul 1946 protopopul Ștefan Tomici a condus Vicariatul ortodox sîrb din Timișoara.

Loial patriei în care a trăit și a muncit, părintele vicar Ștefan Tomici a contribuit la întărirea între credincioșii ortodocși sîrbi a sentimentului de atașament sincer față de Republica Socialistă România.

Cîstit și iubitor de bună înțelegere, el a militat cu zel și dăruire pentru înfăptuirea idealurilor de pace și progres în lume.

Pentru completarea parohiilor vacante din cuprinsul Vicariatului care i-a stat mereu în atenție, el a înființat cu aprobarea și sprijinul forurilor superioare de Stat o școală clericală.

A contribuit apoi la restaurarea multor biserici, dintre care unele monumente istorice.

Apreciindu-i-se activitatea și meritele, forurile bisericești competente l-au înălțat în rang. De asemenea conducerea de Stat l-a recompensat cu distincții și medalii.

Înmormîntarea defunctului a avut loc la Timișoara, în ziua de 7 iunie a.c., slujba prohodului fiind oficiată în biserica parohială din Timișoara Fabric de un impunător sobor de preoți.

Au fost prezenți: Dl. director Ioan Rodeanu, din partea Departamentului Cultelor, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului, Prea Sfințitul Episcop Visarion al Vîrșetului, R. S. F. Iugoslavia, reprezentanți ai autorităților locale, secretarul Comitetului județean pentru Apărarea Păcii, preoți ortodocși români și sîrbi, reprezentanții celorlalte culte religioase, credincioși ortodocși sîrbi și români din Timișoara.

După prohod dl. director Ioan Rodeanu a vorbit din partea Departamentului Cultelor, Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit Nicolae a vorbit în numele Bisericii Ortodoxe Române și a celorlalte culte, iar preotul Milivei Cacic în numele preoților și credincioșilor ortodocși sîrbi.

Cortegiul funebru s-a îndreptat apoi spre cimitirul municipal din Timișoara Fabric, unde a avut loc înmormîntarea.

Pentru ca Vicariatul Ortodox Sîrb, preoții și credincioșii dependenți de ei, să nu rămînă fără legiuitul conducător, s-au luat măsurile necesare în vederea completării funcțiunii de vicar. Astfel, după un scurt interimat, la 17 iunie s-a procedat la alegerea noului vicar. Votul majorității preoților a fost exprimat în favoarea P. On. Părinte Gheorghe Hranisavlievici de la parohia ortodoxă sîrbă Timișoara I Cetate. Totodată a fost ales și un Consiliu Consultativ format din șase membri reprezentînd preoțimea ortodoxă sîrbă din județele unde locuiesc credincioși ortodocși sîrbi.

Făcîndu-se cunoscut rezultatul alegerii, în cadrul unei festivități s-a făcut instalarea în funcție a vicarului nou ales precum și inaugurarea activității Consiliului Consultativ.

Dat fiind că între cultele religioase din țara noastră există raporturi strînse de bună înțelegere și colaborare, evenimentul acesta a trezit un puternic ecou în rîndul preoților și credincioșilor ortodocși români. Dînd expresie simțămîntelor de caldă frățietate, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a adresat P. On. Părinte Gheorghe Hranisavlievici următoarea telegramă :

«Cu prilejul alegerii și instalării în funcția de conducător al Vicariatului Ortodox Sîrb din Timișoara, Vă transmit alese felicitări însoțite de convingerea că și de acum înainte legăturile noastre vor continua și se vor dezvolta în spiritul bunei înțelegeri și a conlucrării ce caracterizează raporturile dintre cultele și naționalitățile conlocuitoare din Republica Socialistă România».

În ziua de 13 iulie P. On. Părinte Vicar Gheorghe Hranisavlievici însoțit de membrii Consiliului Consultativ au fost primiți în audiență de prezentare de către dl. prof. Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor. Dînd curs dorinței lor, au fost primiți și la Consiliul de Stat, de către dl. vicepreședinte al Consiliului de stat Emil Bodnăraș. Apoi Departamentul Cultelor a oferit în saloanele restaurantului Atheneé Palace o recepție oficială la care, pe lîngă dl. prof. Dumitru Dogaru și colaboratorii săi apropiați, au mai participat reprezentanții Vicariatului ortodox sîrb, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului, Prea Sfințitul Episcop Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, Prea Sfințitul Episcop Diravîr Mardikian, conducătorul Eparhiei Armene din R.S.R., P. C. Părinte Nicolae Goranov, superiorul parohiei ortodoxe bulgare din București, alți invitați. Dl. prof. Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor, a rostit un toast în cinstea noului vicar ortodox sîrb. În numele Bisericii Ortodoxe Române a vorbit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Banatului care a transmis conducătorului Vicariatului ortodox sîrb bunele urări ale Prea Fericitului Patriarh Justinian, satisfacția tuturor condu-

cătorilor cultelor religioase din R. S. România de a-l primi printre ei și dorința de a contribui împreună la sprijinirea eforturilor poporului român în construirea vieții noi din patria noastră, spre înfăptuirea idealurilor de progres și pace care îi sînt scumpe.

Mișcat de cuvintele ce i-au fost adresate, P. On. Părinte Vicar Gheorghe Hranisavlievici în răspunsul său a mulțumit pentru încrederea acordată de Conducerea de Stat și de On. Departament al Cultelor, pentru simpatia manifestată de reprezentanții celorlalte culte religioase din R. S. România, angajîndu-se în același timp ca împreună cu membrii Consiliului Consultativ al Vicariatului, cu toți preoții și credincioșii ortodocși sîrbi să contribuie la ridicarea patriei noastre pe noi culmi ale progresului și bunăstării.

*

Biserica Ortodoxă Română a luat parte în mod sincer la durerea Vicariatului ortodox sîrb din R. S. România prilejuită de trecerea la cele veșnice a fostului lui conducător, Părintele Ștefan Tomici, și în același timp a însoțit cu simpatie și încredere alegerea și apoi preluarea funcției de vicar de către P. On. Părinte Gheorghe Hranisavlievici. Lucrul acesta este de altfel mai mult decît firesc avînd în vedere apartenența la aceeași familie ortodoxă și mai ales bunele raporturi ce există între ele, ca și între toate cultele religioase din R. S. România. Acordîndu-i întregul respect și fără nici un amestec în treburile proprii, Biserica Ortodoxă Română oferă sprijin dezinteresat Vicariatului ortodox sîrb cu sediul în Timișoara atît în ce privește primirea tinerilor care doresc să devină preoți în școlile sale teologice, a salariaților săi în rîndul membrilor Casei proprii de Pensii și Asigurări Sociale, cît și prin Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului în ce privește participarea salariaților săi la Casa de Ajutor Reciproc, procurarea de luminări în vederea dezvoltării pangarului, etc.

Colaborarea dintre noi este desăvîrșită ea avînd perspectiva de a continua și a se dezvolta neîncetat. În această direcție actualul conducător al Vicariatului ortodox sîrb și Consiliul Consultativ sînt decîși să facă noi pași. Conducerea Revistei «Mitropolia Banatului» este bucuroasă să primească printre colaboratorii ei pe preoții ortodocși sîrbi din vicariatul ortodox sîrb din Timișoara, demonstrînd o dată mai mult spiritul de colaborare și înțelegere ce caracterizează relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Vicariatul ortodox sîrb din R. S. România.

N O T E Ş I C O M E N T A R I I

PROBLEMA UNIFICĂRII DATEI PAŞTELOR ŞI POZIȚIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Răspîndirea creştinismului în Imperiul roman a uşurat formarea de tradiţii şi practici locale, devenite cu timpul, diferenţe în Biserică. Din fericire, o parte din ele au fost mai mult de ordin practic decît dogmatic, privind adică cultul şi disciplina.

În primele secole, una din aceste diferenţe a fost aceea, asupra datei şi calculării Paştelor. Începutul controverselor pascale este destul de obscur şi urcă la dezacordurile între iudeo-creştini şi ceilalţi creştini. Cele mai acute s-au manifestat în a doua jumătate a secolului al II-lea : *creştinii din Asia* celebrău moartea şi învierea Mîntuitorului la 14 şi 16 nisan, împreună cu iudeii, urmînd calendarul iudaic, într-o zi oarecare din săptămîină (quartodecimanii). Astfel Paştele coincidea cu luna plină, după echinocţiul de primăvară, dar anul lunar era mai scurt decît cel solar cu 11 zile şi trei ore, fapt ce determina introducerea unei luni noi la fiecare 2—3 ani, pentru a aduce 14 nisan cît mai aproape de data reală. Imperfecţiunea calendarului iudaic şi marile oscilaţii în anii cu noua lună intercalată creau impedimente pascale pentru creştini, care trebuia să se îndepărteze de data astronomică pentru a nu înţilni Paştele iudaic. *La Roma* şi *în Orient* se celebra vineri răstignirea şi duminică învierea, într-o zi oarecare din lună. Ziua Paştelui era duminica ce urma după 14 nisan, după luna plină şi după echinocţiul de primăvară. Dacă lună plină cădea duminica, Paştele era amînat pe duminica următoare.

Dar curînd diferenţe apar între Alexandria şi Roma. *La Alexandria* echinocţiul era pe data de 21 martie şi Paştele era calculat după un ciclu de 19 ani. Datele între care putea oscila Paştele erau 22 martie şi 25 aprilie. *La Roma* echinocţiul era pe data de 18 martie şi ciclul pascal era de 16 ani (ciclul lui Ipolit), echinocţiul a fost apoi mutat la 25 martie iar ciclul la 84 ani (augustalele). Paştele putea cădea între 25 martie şi 21 aprilie.

Controversele pascale cele mai cunoscute au fost cele între Policarp de Smirna şi papa Anicet către anul 155. Policarp, scrie Irineu, veni la Roma ca să discute cu papa stabilirea datei Paştelor dar nu ajunseră la o concluzie pozitivă ; totuşi, înainte de a părăsi Roma, celebrară Sfînta Euharistie împreună (Eusebiu, *Istoria bisericească* V, 24). O altă contro-

versă, mai puternică, a avut loc între Policrat de Efes și papa Victor către anul 190. Neajungînd la un acord, papa a vrut să excomunică Bisericele din Asia dar pacea s-a menținut numai datorită intervenției lui Irineu de Lyon.

Sinodul din Arles (314), în canonul I, a decis ca Paștele să fie sărbătorit «in uno die et uno tempore per omnem orbem», papa voind să impună computul roman, lucru ce nu reuși. Se ajunsese astfel la sinodul I ecumenic de la Niceea (325) care stabili ca Paștele să fie celebrat peste tot în aceeași zi, adică în prima duminică, după luna plină, după echinocțiul de primăvară. Sarcina de a calcula Paștele a fost încredințată Bisericii din Alexandria datorită superiorității acesteia de atunci în probleme de astronomie, ea trebuind să informeze celelalte Biserici asupra datei Paștelor. Posedăm «Scrisorile pascale» ale Sfîntului Atanasie cel Mare în care anunța Paștele celorlalte Biserici surori.

Este bine să precizăm că sinodul I ecumenic n-a dat o regulă precisă, pur tehnică, asupra calculării datei Paștelor și că nici documentele și nici canoanele sale nu vorbesc de Paște. Numai în enciclica sinodului adresată Bisericii din Egipt, Libia și Pentapoli citim: «...Toți frații din Orient care un timp celebrau Paștele cu iudeii, îl vor celebra, de acum înainte, cu romanii, cu noi și cu toți aceia care l-au celebrat totdeauna în același timp cu noi...» (Socrate, *Istoria Bisericească* I, 9). Apoi, enciclica împăratului Constantin cel Mare vorbește de necesitatea ca toți creștinii să prăznuiască Paștele în aceeași zi, sărbătoare care trebuie să fie distinctă de cea iudaică.

În ciuda recomandărilor sinodului de la Niceea ca data Paștelui să fie calculată și anunțată de Biserica Alexandriei, Roma continuă s-o calculeze după propriul său comput, adăugînd uzanța de a nu celebra Paștele în prima duminică după o sîmbătă cu lună plină și de a nu depăși 21 aprilie.

Sinodul din Antiohia (341), în canonul 1, aplică cenzuri împotriva celor ce nu respectau recomandările sinodului de la Niceea. Urmare acorduri repetate asupra datei Paștelui. Astfel sinodul din Sardica (343) a stabilit un interval de 50 ani, dar acordul nu a fost respectat. Unificarea adevărată a avut loc abia în secolul al VI-lea cînd Roma, renunțînd la computul său și pe baza recomandării făcute de Dionisie cel Mic, originar din Dobrogea, acceptă computul alexandrin adică; echinocțiul la 21 martie, ciclul de 19 ani și limitele între care putea varia Paștele: 22 martie și 25 aprilie. Ziua Învierii Domnului, care în secolele precedente făcea parte din ciclul Rusaliilor, a fost legată de ciclul pascal și a sfîrșit prin a purta ea însăși numele de Paște. Au fost necesari 459 ani pentru ca datele duble să

dispară, fapt petrecut în anul 784, și încă o sută de ani înainte de unificarea computului pascal în Occident.

Istoria calculării datei Paștelui a cunoscut, în Orient, pe Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Ioan Damaschin, Andrei din Creta, Nichifor Gregoras, M. Vlastares, Ghemistos Pleton iar în Occident pe Ican de Sacro Busto, Albert cel Mare, Roger Bacon și Nicola de Cusa.

În 1582 papa Grigore al XIII-lea, cu ajutorul lui Aloisius Lilius, reformă calendarul iulian, suprimând 10 zile (4—15 octombrie), diferența între anul astronomic și cel civil la acea dată. Noul calendar a fost numit gregorian și acceptat imediat de Biserica catolică, iar în 1775 și de protestanți.

Și Biserica Ortodoxă a fost invitată să-l accepte dar patriarhul ecumenic Ieremia II, după sinodul din Constantinopol (1573) — unde participară patriarhii de Antiohia și Alexandria — răspunse negativ, considerându-l un mijloc de propagandă catolică. Dacă reforma gregoriană ar fi fost făcută cu consultarea prealabilă a Bisericii Ortodoxe și în înțelegere cu aceasta, ar fi putut fi acceptată, cum rezultă din răspunsul aceluiași patriarh Ieremia al II-lea către papa Grigore al XIII-lea. La aceeași invitație mitropolitul Moldovei, Gheorghe Movilă, ceru papei să «dea pace românilor să rămână cu calendarul lor».

Din partea ortodoxă se ocupară cu problema unificării datei Paștelui : patriarhii ecumenici Neofit al VIII-lea, Antim al VI-lea, Constantin al V-lea, Ioachim al II-lea, apoi Societatea astronomilor ruși, sirbul Maxim Tripkovič, sinodul grec și românii V. Năsturel, Panait Donici, Gh. Haneș, R. Dobrescu, P. Drăghici și C. Cl. Popovici pregătind «reforma română» care avea avantajul de a amâna întârzierea de o zi de la 3500 ani la 42772. Se ajunsese astfel la *conferința ortodoxă de la Constantinopol (1923)* care a îndreptat calendarul iulian. Prin acceptarea de către statele civile a reformei gregoriene — Rusia și Bulgaria în 1918, Serbia și România în 1919 și Grecia în 1923 — se ajunsese la divergențe rezolvate în parte de sus-numita conferință de la Constantinopol din 1923, unde participară reprezentanții Bisericilor ortodoxe locale din Constantinopol, Serbia, România, Cipru și Grecia. Corectarea calendarului iulian a fost aici motivată de o «necesitate inevitabilă la care nu se opune nici un impediment canonic». Biserica Ortodoxă Română, reprezentată de arhimandritul Iuliu Scriban fu de acord cu modificările aduse calendarului iulian ce pot fi rezumate astfel : a) echinocțiul de primăvară fu transferat de la 8 la 21 martie suprimându-se diferența de 13 zile dintre anul astronomic și cel civil (1 octombrie 1923 deveni 14 octombrie 1923) ; b) anul va avea 365 zile și la fiecare 4 ani se va adăuga

o zi (an bisect); c) lunile rămân cum sînt; d) sărbătorile cu dată fixă rămîn neschimbate; e) Paștele va fi celebrat după calendarul iulian, pentru a se păstra unitatea în Biserică, pînă cînd un sinod ecumenic sau panortodox va decide diferit.

Marele avantaj al calendarului corectat la Constantinopol în 1923, care nu trebuie confundat cu cel gregorian, este extraordinara precizie, reducînd diferența dintre anul civil și cel astronomic la numai 2,02 secunde, adică o zi la 42 772 ani, diferență care în calendarul gregorian este de 26,02 secunde, adică o zi la numai 3500 zile.

Din nefericire, recomandările conferinței de la Constantinopol din 1923 n-au fost acceptate de toate cele 14 Biserici Ortodoxe. De aceea din 1924 Ortodoxia se găsește astfel divizată: a) au acceptat hotărîrile conferinței din 1923 Bisericele ortodoxe locale de Constantinopol, Antiohia, Alexandria, România, Cipru, Grecia, Polonia, Finlanda, minăstirea de la Vatoped și recent Bulgaria (1968); b) au rămas la calendarul iulian Bisericele ortodoxe locale din Ierusalim, Uniunea Sovietică, Iugoslavia și minăstirile din Sinai și Atos.

Problema datei Paștelui a fost discutată, în cadrul Ortodoxiei, la conferința ortodoxă de la Vatoped (1930), de congresul profesorilor de Teologie ortodoxă de la Atena (1936) și de conferința ortodoxă de la Moscova (1948), unde delegatul român, P. C. Păr. prof. Petre Vintilescu, în referatul intitulat: «Cîteva considerații cu privire la îndreptarea calendarului», a subliniat caracterul nedogmatic al problemei calendarului creștin.

Astăzi, pentru creștinătatea întreagă, problema unificării datei Paștelui a devenit de o stringentă actualitate. Multe diferențe între cele două calendare provin din faptul că unii vor să evite coincidența cu Paștele iudaic, în timp ce alții nu. Regula sinodului I ecumenic, interpretată ca o oprire de a celebra Paștele înainte de cel iudaic, nu are nici caracter dogmatic, nici canonic. Ea a fost fixată în condițiile calendarului iudaic de atunci, de la 325. De aceea astăzi, orientarea după acel calendar și după ciclul pascal iudaic, nu mai este nici adecvată, nici actuală. În plus, canonul VII apostolic oprește celebrarea Paștelui înainte de echinocțiul de primăvară iar canonul I al sinodului local din Antiohia (314) oprește celebrarea Paștelui împreună cu iudeii, nu înainte de Paștele lor. Computul alexandrin nu este o decizie sinodală; el era, în acel timp, cel mai perfect între altele, astăzi fiind depășit, nemaicorespunzînd evoluției astronomiei.

Pentru teologul român prof. Teodor M. Popescu, soluția problemei este dublă: a) una *relativă*, adică reducerea marelui spațiu pascal de la actualele 35 zile (22 martie—25 aprilie) la numai 7 zile, soluție posibilă în cazul calendarului corectat

în 1923 la Constantinopol; b) alta *absolută*, adică stabilirea Paștelui într-o zi fixă, soluție posibilă în cadrul calendarului reformat general, asemănător celui propus la O.N.U., optînd pentru data de 15 aprilie ca dată fixă a Paștelui.

Motivarea bisericească a fixării Paștelui la o dată unică pentru întreaga creștinătate este aceea a prăznuirii Învierii Mîntuitorului cît mai aproape de data reală a acestui fapt.

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 8 mai 1963, s-a pronunțat asupra necesității corectării calendarului iulian și a stabilirii unei date unice pentru cea mai importantă sărbătoare a creștinătății, adoptînd poziția următoare: «Sărbătorile Paștelui ar putea să aibă loc la o *dată comună*: sau într-o *duminică mobilă* între 22 martie și 25 aprilie, adică după echinocțiul de primăvară și după luna plină, sau la o *dată fixă* care poate fi a II-a sau a III-a duminică a lunii aprilie. În toate aceste cazuri nu se opun dificultăți nici de ordin dogmatic, nici canonic, nici cultic sau tipiconal...».

Sanctitatea Sa Patriarhul Athenagoras, cu ocazia Sfîntelor Paști din 1969 a cerut creștinilor din Orient și Occident să celebreze Paștele la aceeași dată. Acestei inițiative a răspuns favorabil Fundația europeană Drăgan care a organizat la sediul central din Roma, la 10 mai 1969, și la cel din Atena, la 11 iunie 1969, două «mese rotunde» asupra problemei unificării datei Paștelui care a adunat împreună teologi catolici alături de ortodocși din Patriarhia ecumenică, din Biserica Ortodoxă Română și cea a Greciei. Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române a trimis și o telegramă respectivei Fundații, la 9 mai 1969, semnată de Pr. consilier D. Fecioru, cu poziția Bisericii noastre susamintită. Aceeași Fundație Drăgan a organizat în 1970 un ciclu de 7 simpozioane asupra Paștelui, la sediul din Roma.

Între 16—19 martie 1970 s-a desfășurat la Centrul ortodox din Chambésy, lângă Geneva, o conferință consultativă intercreștină, organizată de Comisia «Credință și Constituție» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în colaborare cu Secretariatul pentru unirea creștinilor al Vaticanului și cu Centrul ortodox al Patriarhiei ecumenice. Au participat 20 delegații între care reprezentanți ai Bisericilor ortodoxe din Constantinopol, Uniunea Sovietică, România (prof. A. Negoită) și Grecia.

Pr. Prof. Liviu Stan, într-un studiu recent intitulat: «Pentru serbarea datei Sfîntelor Paști la aceeași dată», publicat în «Studii teologice», XXII (1970), nr. 5—6, p. 369—383, constată și alte lipsuri ale deciziei Sinodului I ecumenic relativ la problema datei Paștelor și anume:

a) Echinocțiul de primăvară din emisfera nordică a globului corespunde cu echinocțiul de toamnă din cea sudică, deci, dacă s-ar aplica ad litteram recomandările de la Niceea, ar

urma ca creștinii din sud să celebreze Sfintele Paști cu 6 luni mai devreme sau mai târziu decât cei din nord.

b) După aceeași hotărâre, urmează că creștinii din zona Ecuatorului să nu aibă practic niciodată posibilitatea de a serba Sfintele Paști, pentru motivul că acolo nu se poate stabili un echinocțiu.

Viitorul sinod panortodox va avea pe ordinea de zi și problema atât de importantă a unificării datei Paștelui, discutată la cele trei conferințe panortodoxe de la Rodos (1961, 1963 și 1964) și de cea de a IV-a Chambésy (1968) și există îndreptățite speranțe că va fi rezolvată, adăugându-se încă o piatră la temelia edificiului unității Bisericii creștine.

BIBLIOGRAFIE

1. Hefele-Leclercq, *Histoire des Conciles*, t. I, 1, Paris, 1907, p. 450—470.
2. Aug. Fliche-V. Martin, *Histoire de l'Église*, t. III, Paris, 1947, p. 88—89.
3. K. Bihlmeyer-H. Tuechle, *Storia della Chiesa*, vol. I, Brescia, 1955, p. 33, 350—353.
4. Pr. Prof. Ene Braniste, *Problema unificării calendarului liturgic în Bisericele Ortodoxe*, în «Ortodoxia», VII (1955), nr. 2, p. 181—216.
5. *Istoria Bisericească Universală*, vol. I, București 1956, p. 137—139, 214—215.
6. V. Vinay, *Storia della Chiesa*, t. II, Roma 1961, p. 41—42.
7. O. de Urbina, *Nicée et Constantinople*, Paris, f. a., p. 15, 50—52, 93—95.
8. Prof. Teodor M. Popescu, *Problema stabilirii datei Paștelor. Privire istorică asupra divergențelor și computurilor pascale. Încercări de îndreptare. Greutatea și necesitatea unui acord. Propuneri și posibilități*, în «Ortodoxia», XVI (1964), nr. 2, p. 334—444.
9. J. Daniélou—H. Marrou, *Nouvelle histoire de l'Église*, t. I, Paris, 1963, p. 136—139; vol. II, Paris, 1968, p. 193—197.
10. «Soepi», nr. 15 din 24 aprilie 1969.
11. Fondazione Europea Drăgan, *L'Unificazione della Pasqua-Tavola rotonda*, Roma, 10 maggio 1969.
12. Pr. Prof. Milan Šesan, *În problema unificării calendarului*, în «Mitropolia Ardealului», XIV (1969), nr. 9—10, p. 671—674.
13. «Azione Ecumenica Europea», Roma, an. XV, nr. 162, aprilie 1970, p. 1—3.
14. Pr. Prof. L. Stan, *Pentru serbarea Sf. Paști la aceeași dată*, în «Studii Teologice», XXII (1970), nr. 5—6, p. 369—383.

ASPECTE ALE PROBLEMEI LIBERTĂȚII RELIGIOASE

Dintre problemele ridicate de teologii contemporani privind lucrarea Bisericii, cea a libertății religioase a primit un loc aparte. Astfel la New Delhi, în 1961, Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a adoptat o rezoluție asupra acesteia. Biserica Romano-Catolică de asemenea, prin Conciliul II Vatican, în 1965, a adoptat o declarație în aceeași problemă (*Dignitatis humanae*). Ea a constituit obiectul unor cercetări mai vechi sau mai noi, între care ale lui Pierre Lana-

rès (*La liberté religieuse dans les conventions internationales et dans le droit public général*, 1964) și René Coste (*Theologie de la liberté religieuse — liberté de conscience, liberté de religion*, Gembloux 1969), încearcă o sintetizare, de fapt oarecum unilaterală, a mai multor puncte de vedere.

Ceea ce considerăm însă că trebuie analizat din punct de vedere strict teologic, nu e atât aspectul legat de legiferarea acestei libertăți de către autoritățile statale, și care reglementează mai mult raportul dintre Biserică sau culte și societate, cât cadrul în care o religie sau confesiune înțelege să-și exercite misiunea ei esențială, față de altele, precum și libertatea pe care o dă aderenților în funcție de normele fundamentale.

Desigur nu e vorba de o analiză aprofundată a problemei prin prisma dogmatică, ci de o lămurire succintă și necesară sub unghiul practic, vizînd conlucrarea sinceră a credințelor religioase spre realizarea unor înalte năzuințe comune lumii contemporane.

În ceea ce ne interesează aici trebuie avut în vedere mai ales principiul libertății creștine, atât de convingător redat de Apostolul Pavel prin cuvintele: «Toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate de folos» (I Corinteni X, 23). Pentru a cîștiga însă cele de folos e necesară o apreciere justă, ale cărei criterii sînt fixate de preceptele religioase. Dar acestea însele se cer puse într-o adevărată lumină. Altcum, o religie sau o confesiune ale cărei coordonate se identifică cu ale alteia, va fi tentată spre dominație, iar o religie dominantă adesea poate exercita influențe păgubitoare asupra altora din același cadru geografic sau în afara lui printr-un spirit de intoleranță, discriminare, fanatism, prozelitism, etc. Luptele sfinte, sfintele officii, ademenirile de diferite feluri minuite de o religie sau alta, de una sau mai multe confesiuni, stau ca mărturie despre aceasta în cursul istoriei.

În sinul aceleiași comunități religioase un astfel de spirit se poate manifesta prin depășirea cadrului doctrinal și impunerea de norme membrilor ei, ce favorizează bigotismul, sectarismul și erezia. Și despre aceasta dau mărturie feluritele moduri de expiere, excomunicările sau anatemele înregistrate în cursul vremii la multe dintre religii sau confesiuni.

Astfel de aspecte evident nu sînt de natură să contureze imaginea adevărată a libertății pe care însăși o credință religioasă, oricare ar fi, trebuie să o respecte. Vizînd propria misiune, fiecare credință religioasă trebuie să găsească spre împlinirea acestui scop mijloacele adecvate, care să nu lezeze demnitatea propriilor aderenți și nici conștiința celor ai altor comunități. În acest sens și Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 29) prevede posibilitatea fixării unor limitări legitime executării dreptului libertății religioase, spre a satisface exigențele moralei, ordinii publice și binelui general. Nimeni deci nu este îndreptățit ca din credința ce o practică

să facă obiect de incapacitate, restricție sau poate obligație pentru alții. Aceasta mai ales dacă ne referim la domeniul alimentar, vestimentar, al folosirii locurilor publice, etc.

Cîteva norme generale privitoare la dreapta exercitare a libertății religioase se impun deci atît comunităților cit și membrilor acestora în parte, pentru a se ajunge la o conviețuire dintre cele mai armonioase. De pildă : a) fiecare credincios să respecte credința sau convingerea altora ; b) mărturisirea propriei credințe să o facă într-un mod cinstit și nu polemic și tendențios ; c) din raporturile ce există între credincioșii diferitor religii sau confesiuni să fie eliminat orice spirit prozelitist, care alterează libertatea spirituală ; d) fiecare credincios să respecte legile societății în mijlocul căreia trăiește și să-și îplinească întocmai responsabilitățile ce-i revin în cadrul acesteia.

Chiar respectate aceste norme, rămîn bineînțeles și aspecte ce necesită încă o cercetare amănunțită, între care de exemplu acela al posibilității trecerii de la o confesiune sau religie la alta, al căsătoriilor mixte ș.a. Bunăoară schimbarea unei confesiuni ar putea fi admisă din punctul de vedere al libertății conștiinței, dar ea afectează raporturile dintre confesiuni, mai ales cînd nu e rezultatul unui imbold personal, ci al unei convertiri externe. În plus prejudiciază valoarea doctrinală și morală a părții părăsite, făcînd ca balanța spirituală să incline în favoarea celeilalte. Fiecare credincios aparține unei comunități și într-un fel atitudinea sa personală poate angaja pe cea a colectivului din care face parte. Iată de ce fiecare credință e necesar să găsească înlăuntrul ei dimensiunile adevăratei libertăți religioase.

În acest context putem invoca aserțiunea Sfintului Ap. Pavel : «Acolo unde e duhul lui Dumnezeu este și libertatea» (II Corinteni III, 17). Ilustrarea ei o face însăși Biserica Ortodoxă prin strădania de-a promova trăirea adevărată în duhul lui Iisus Hristos. Astfel deși constituită în Biserici autocefale, naționale, ea este una în duhul adevărului și al dragostei, situîndu-se în spațiul unui ecumenism sănătos, întreținînd legături sincere cu toate Bisericile și cultele religioase.

O astfel de atitudine, reflectînd adevăratul sens al libertății duhului, reprezintă o contribuție din cele mai substanțiale la un dialog al slujirii.

DIVORȚUL ȘI BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

În fața realității consemnate aproape pretutindeni de legislația civilă și mai ales o dată cu rezolvarea problemei divorțului în Italia unde autoritatea ecleziastică s-a văzut oarecum contestată, dreptul canonic romano-catolic se găsește în situația de-a amenda pozițiile de pînă acum cu privire la despăr-

țirea soților. Aceasta cu atât mai mult, cu cât marile confesiuni creștine, în fața dilemei indisolubilității căsătoriei, au căutat un echilibru concret care să răspundă deopotrivă normelor sociale și exigențelor pietății. De fapt sfera problemei este destul de largă, atingând mai mult sau mai puțin și pe aceea a recăsătoririi, a căsătoriilor mixte, a dreptului matrimonial în general.

O literatură teologică îndeajuns de bogată — în special catolică și protestantă, dar din care nu lipsește contribuția ortodoxă, precum și exprimarea punctelor de vedere ale altor religii ca mozaismul și islamismul — este concludentă în acest sens. Cităm de exemplu doar câteva dintre titlurile mai sugestive ca : J. Bernhard, *Apropos de l'indisolubilité du mariage chrétien*, în «Revue des sciences religieuses», 1970 ; J. Jacques von Allmen, *Le remariage des divorcés d'après le Nouveau Testament*, în «Prophetisme sacramental», Neuchâtel, 1964 ; Episcop Pierre L'Huillier, *Le divorce selon la théologie et le droit canonique de l'Eglise Orientale*, în «Le Messager de l'Exarchat du Patriarcat Russe en Europe Occidentale», 1969 ; precum și cercetările colocviului de la Nemi, grupate sub titlul general de *Le problème des mariages mixtes*, Paris, 1969, și ale celui de la Strasbourg sub titlul *Le lien matrimonial*, Strasbourg, 1970.

Intrucât interesează poziția romano-catolică, într-un fel singura intransigentă în această privință, e de remarcat efortul canoniștilor de-a găsi soluția potrivit căreia, salvînd principiul indisolubilității căsătoriei, să se dea soților despărțiți satisfacția necesară, în vederea unei eventuale recăsătoriri.

Această salvare a principiului indisolubilității se face prin scoaterea lui din contextul general și atacarea prin compensație, așa zicînd, a validității unei căsătorii încheiate. În acest sens trebuie precizat că pentru dreptul canonic romano-catolic indisolubilitatea presupune întrunirea a trei condiții : 1) rit bapștismal valid conferit ambelor părți contractante ale căsătoriei ; 2) existența unui contract matrimonial valid și 3) realizarea unei uniri perfecte după căsătorie. Însăși distincția acestor momente reflectă dificultatea în care se găsește adesea jurisprudența bisericească romano-catolică în fața divorțului. Absența unuia e suficientă pentru ca validitatea căsătoriei să poată fi contestată și în consecință desfăcută. Astfel, cu referire la condiția dintîi, o căsătorie în care una dintre părți e sau nebotezată sau necatolică se poate desface, pentru primul caz potrivit așa-zisului «privilegiu paulin» (conform I Corinteni VII, 10—16), pentru cel de-al doilea potrivit «privilegiului petrin», adică în «favoarea credinței». Cu privire la condiția a doua, o căsătorie poate fi desfăcută în baza unei defecțiuni formale. Lipsa consimțămîntului, o rezervă asupra substanței unei căsătorii o face nevalidă. Dacă rezerva de pildă e mentală, nevalabilitatea e recunoscută pentru forul

intern al conștiinței, dar dacă poate fi dovedit, e recunoscută și pentru forul extern al autorității competente de a decide. În ceea ce privește condiția a treia, o căsătorie devine nevalidă prin neconsumarea ei, cel mai adesea datorită unor cauze patologice.

În legătură cu cele arătate se impune însă iarăși o distincție și anume între nulitatea sau nevalabilitatea unei căsătorii și desfacerea ei. Desigur distincția e legitimă dar mai greu acceptată sau mai bine-zis înțeleasă de credincioși, funcția reală a celor două categorii juridice părînd identică. O căsătorie anulabilă se poate găsi de la început în posibilitatea de-a ajunge la o stare în care condițiile despărțirii sînt întrunite, dar e considerată totuși validă; în timp ce o căsătorie invalidă atît timp cît nulitatea nu e dovedită, nu e tratată ca atare și ea are deci toate efectele juridice ale căsătoriei valide. Trebuie așadar precizat că desfacerea unei căsătorii este definită ca încetarea existenței unei legături matrimoniale valide, în timp ce anularea unei căsătorii e declarația juridică asupra faptului că o legătură matrimonială ce părea pînă atunci validă, în realitate nu a existat niciodată. Aceasta din urmă poate proveni dintr-un viciu de consimțămînt, dintr-un impediment nedispensat sau din neîmplinirea formei solemne corespunzătoare. Cauzele nevalabilității sînt mereu augmentate prin înglobarea în sfera lor a diferitor «incapacități de-a asuma obligațiile matrimoniale» de ordin psihofizic, cel mai frecvent ținînd pasul cu rezultatele științei privind domeniul biologic. De remarcat totodată că forul ecleziastic suprem căruia îi sînt încredințate cauzele de divorț, Romana Rota, în pronunțarea sentințelor respective recurge constant la motivele proprii anulării unei căsătorii.

Indisolubilitatea căsătoriei e tot mai strîns legată de caracterul sacramental, dar se poate observa în același timp o atingere a însuși acestui caracter printr-o dependență adesea arbitrară de motive mai mult sau mai puțin temeinice pentru demonstrarea invalidității tainei ca atare. Se caută obișnuit adică justificarea unor defecte minore și formale în locul recunoașterii altora reale, ce trebuie depășite. În această privință Biserica Ortodoxă, căreia nu arareori i se reproșează indulgența în problema divorțului, a adoptat o poziție justificată din toate punctele de vedere: religios, canonic, etic, social. În baza principiului economiei ea tolerează, nu legiferează divorțul. Indisolubilitatea căsătoriei reiese din însuși caracterul penitențial al celei de a doua nunți, chiar intervenită după o stare de văduvie, precum și neadmiterea poligamiei succesive pentru starea clericală indiferent de motivare. Ne-recurgînd la o așa-zisă cazuistică, de altfel destul de relativă, ea consemnează o stare de fapt, încadrîndu-o juridic, fără a atinge învățătura creștină despre indisolubilitatea și validitatea, implicit caracterul sacru al tainei nunții.

Iată pentru ce și unii canoniști romano-catolici, în căutarea diferitelor scheme pentru admiterea divorțului, de altfel tributare unui sistem scolastic, vizează imitarea Ortodoxiei prin aplicarea principiului economiei. În orice caz pentru ei amendarea actualei legislații bisericești se impune. Cităm de exemplu opinia profesorului Peter Huizing exprimată în studiul «La dissolution du mariage depuis le concile de Trente» (în «Le lien matrimonial», Strasbourg, 1970, p. 144—145) în felul următor: «Problemei acesteia nu i se pot găsi soluții pe calea raționamentelor logice și abstracte sau a deducțiilor din categoriile canonice existente. Inspirația pentru evoluția dreptului a fost întotdeauna necesitatea pastorală de a crea pentru situații noi, norme care să fie real posibile și în același timp să ajute la trăirea mandatului evanghelic al fidelității conjugale». De asemenea teologul Johannes Günter Gerhartz în articolul intitulat «L'indissolubilité du mariage et la dissolution du mariage» (apărut în aceeași lucrare indicată mai sus, p. 233) afirmă că «sistemul juridic al Bisericii e subordonat trebuințelor credinciosului și mântuirii și singură o orientare realistă fondată și reflectată matur din punct de vedere teologic poate să aducă adevărate servicii».

După cum știm, azi se lucrează intens la restructurarea întregului Codex al dreptului canonic romano-catolic. Nu se pot face însă pronosticuri asupra soluționării definitive a problemei menționate în care se reflectă ca și în altele cele două tendințe actuale în Biserica Romano-Catolică; tradițională-conservatoare și reformatoare. Orientările unora dintre canoniști, ca de pildă a celor menționați, aplecarea, dacă nu ar fi prea pretențios spus, spre un model ortodox, pot fi însă promițătoare.

Arhim. TIMOTEI SEVICIU

PRACTICA YOGA LA MODĂ

Așa după cum s-a arătat cu prilejul unei mese rotunde organizată acum câteva luni de unul din cotidienele noastre centrale (vezi «Scînteia», nr. 8745 din 3 aprilie 1971, p. 6), «yoga este un ansamblu de proceduri, de tehnici care prevăd luarea în stăpînire a ființei proprii, explorarea unor potențiale ascunse în numele unor scopuri care de cele mai multe ori sînt declarate mistice. Comuniunea cu divinitatea, degajarea de lume și, finalmente, ajungerea în acea stare în care dăinuie o conștiință fără conținut, o gîndire lipsită de obiect, este, în fond, realizarea unei stări, aspirația către o confundare cu absolutul. Finalitatea yoghismului a fost, în cele mai dese cazuri, una mistică sau de nuanță mistică. Sînt însă mai multe trepte ale practicilor yoga și există, firește, și momente de remarcabilă activare. Practica tehnologiilor yoga se fundează

pe un fenomen elucidat de știința contemporană, acela al *autoreglajului* și a posibilităților de extensiune a autoreglajului, astfel încât multe din zonele vieții vegetative și ale sensibilității, care rămân sub regia unor instanțe subcorticale, ajunge să fie integrate conștient și guvernate de individ...».

Strâns legată de mentalitatea hindusă și grefată pe concepția budistă, yoga a devenit încetul cu încetul o metodă autonomă tinzând nu atât spre țeluri religioase, cât spre potențarea unor energii proprii fizicului și psihicului aceluia care o practică. Diversele ei laturi au fost de mult cercetate de specialiști. De câțiva ani încoace interesul pentru yoga s-a intensificat până la a deveni o adevărată modă, cu osebire în Occident (Maurice Maupilier, *Le yoga et l'Occident*, în rev. «Informations catholiques internationales», Paris, nr. 364 din 15 iulie 1970, p. 24—30).

De fapt nu e nici un rău în aceea că mulți din contemporanii noștri recurg la foloasele unei venerabile și experimentate tehnici atunci când e vorba să-și potențeze forțele fizice sau psihice. O recomandă drept urmare medicii (vezi dr. I. N. Riga, *Yoga pe înțelesul tuturor*, în rev. «Magazin», nr. 580, 581, 582, 583, 584 și 585 din 16, 24, 30 noiembrie, 7, 14 și 21 decembrie 1968), dar o acomodează specificului lor și anumiți monahi. Astfel, cu prilejul unui «colocviu monastic» organizat la mănăstirea catolică Orval din Belgia (14—19 septembrie 1970) a fost prezentat un referat și s-au făcut demonstrații practice de aplicare a tehnicii yoga în corelație cu rugăciunea (Jean Déchanet, *Le yoga type «Valjouffrey»*, în rev. «Collectanea cisterciensia», Bruxelles, t. XXXIII, nr. 1, 1971, p. 92—94).

Închizind în ea valori reale, yoga poate fi însă și rău sau incomplet înțeleasă. Pe deasupra nu trebuie absolutizată, rămânând o practică sau tehnică nelipsită de firești limite. În legătură cu aceasta, am dori să atragem atenția asupra articolului «Yoga — o soluție» apărut în presa noastră sub iscălitura lui George Bălan («Scînteia» an. XV, nr. 8733 din 22 martie 1971, p. 1 și 2) pe care îl reproducem în cele ce urmează pentru părțile sale pozitive, pentru informațiile ce le aduce ca și pentru unele precizări ce ni s-au părut vrednice de reținut. Iată așadar textul însuși al articolului :

«Veche de cîteva milenii, disciplina «yoga» și-a cîștigat o celebritate universală prin capacitatea ei de a pune în valoare și amplifica resursele energetice ale ființei. Performanțele într-adevăr stupefiantе ale unor yoghini au demonstrat că dezvoltarea ascendentă a omului, în sensul dobîndirii de noi și noi puteri, nu cunoaște limite.

Era firesc ca această reputație — în continuă creștere pe continentul nostru — să acționeze magnetic. Urmăresc de cîteva ani cum interesul pentru fenomenul yoga cuprinde pături tot mai largi. Propaganda în jurul lui devine tot mai vastă și mai spectaculoasă și ca urmare, rețeaua de cercuri yoga nu încetează să sporească.

Nu înflorirea acestei îndeletniciri mă determină să aştern pe hirtie rîndurile de faţă ci faptul că de la o vreme încoace viaţa îmi scoate în cale din ce în ce mai multe şi mai îngrijorătoare căderi ale celor angajaţi în această ascensiune. Gama accidentelor e foarte diversă, conţinînd tot felul de tulburări organice, dezechilibre şi crize sufleteşti.

Nu mă surprind aceste căderi, căci le-am simţit primejdia prin proprie experienţă de căutător pe acest drum, a cărui splendoare — e drept oarecum luciferică — mă fascina într-o vreme. Dar pentru că nu multora le este dat să aibă şansa — pe care am avut-o — de a fi ocrotiţi şi puşi în gardă la timp într-o evoluţie de acest gen, mă simt moral dator să atrag atenţia celor induşi în eroare în legătură cu rolul miraculos sau salvator pe care l-ar avea yoga în existenţa lor. Şi mă simt nu numai moral dar şi social dator, căci prin amploarea pe care o capătă, curiozitatea pîntru yoga şi proliferarea cercurilor menite s-o satisfacă tind să se transforme într-un veritabil fenomen.

Trebuie spus din capul locului că felul cum e concepută şi practică yoga la noi încalcă în primul rînd normele ei originare. În cadrul acestora este riguros specificat că poziţiile şi respiraţiile dau rezultate pozitive numai practicate pe fundalul unor eforturi — mai vechi şi neîntrerupîndu-se niciodată — de fortificare moral-psihică, prin care de fapt începe disciplina yoga. Cele două etape ale acestor exerciţii (aşă-numitele yama şi niyama) conţin înfrînări foarte aspre, într-un anume sens mai dificile de realizat decît încrucişarea picioarelor în lotus sau statul în cap, în faţa cărora naivii se extaziază ca în faţa unor performanţe. Importanţa acestei asanări şi consolidări sufleteşti este vitală. Şi iată de ce: prin poziţii şi respiraţii se produc în organism modificări care — pînă să culmineze într-o nouă cristalizare — iau înfăţişarea unei adevărate revoluţii; se pun în mişcare energii care pînă atunci zăcuseră adormite, se crează inevitabile conflicte între forţele de tip nou care apar şi cele de mult statornicite; este în fine răscolită — în vederea viitoarei ei «reprofilări» — întreaga instinctualitate a fiinţei. Ei bine, dacă asaltat de aceste fenomene (pe care indienii le înglobau în termenul simbolic «trezirea şarpelui»), discipolul nu este oţelit moral şi psihic, pentru a rezista puhoiului, el este doborât, iar această prăbuşire, variabilă de la ins la ins, poate pecetlui în mod tragic întregul destin.

Cine ştie aceasta nu poate să nu rămînă înmărmurit în faţa iresponsabilităţii cu care atîţia şi atîţia dascăli improvizaţi de yoga (şi cu atît mai mult cei ce încearcă să şi-o însuşească autodidact sau după ureche) nesocotesc necesitatea vitală a etapelor care preced respiraţiile şi posturile, abordîndu-le direct pe acestea din urmă. Ei reuşesc să obţină momentan o înviore generală, dar această senzaţie de euforie şi

forță este — și nici n-ar putea fi altfel — trecătoare; ceea ce face ca exercițiile yoga să devină de o necesitate indispensabilă, discipolul întorcându-se la ele ca la cafea sau alte droguri (și analogia aceasta privește nu numai deprinderea ca atare, dar chiar și conținutul ei). În această revenire obligatorie n-ar fi nimic grav dacă efectul stimulator al acestor practici nu și-ar diminua intensitatea și durata. Iar pe măsură ce acestea scad, începe să se arate din ce în ce mai alarmant efectul cel adânc și ascuns al acestui nesăbuit fel de a lucra: traumatizarea personalității. Se manifestă mai întâi în diverse tulburări sau deranjamente — mai mult sau mai puțin ciudate — în planul fizic, ca un fel de avertisment, după care începe teribila năvală: forțele egoismului și senzualității se năpustesc cu o furie pe care n-o cunoaște omul fără ambiții yoghine. Cine nu s-a înarmat prin exercițiile de fortificare interioară este literalmente dat peste cap. Am întâlnit asemenea victime. La unele dezechilibrul se manifestă agresiv: cinism sadic, bunăoară. Alteori forma este deprimantă: descurajare bîntuită de ideea sinuciderii. De obicei se hipertrofiază monstruos o trăsătură negativă care — pe vremea cînd discipolul nu atinsese nu știu ce performanță în încrucișarea picioarelor sau reținerea suflului — putea fi mult mai ușor dominată.

Dar concepția autentică a practicii yoga mai e falsificată și prin nesocotirea acelor trepte care urmează pozițiilor și respirațiilor și în funcție de care aceste poziții și respirații capătă o rațiune, își arată semnificația superioară și adevărata utilitate. Pentru discipolul oriental sincer dedicat disciplinei, tot ceea ce obține mîlăindu-și corpul și reglîndu-și respirația reprezintă doar un cadru exterior care favorizează experimentarea unor stări foarte subtile de conștiință. Concepute în afara aspirației spirituale, pozițiile și respirațiile regenerează într-un «culturism» nu numai banal dar și funest; absența acelei perspective ascensionale pe care indienii o indică prin etapele «detașare — concentrare — meditație — extaz», dublează primejdia iscată prin ignorarea etapelor pregătitoare. Este adevărat că pe alocuri se practică un soi de meditație: fixarea pe un obiect sau pe o imagine mentală, ori încercarea de a realiza starea de vid interior. Aceasta este însă o caricatură a meditației.

Dar nu numai adevărata yogă este ignorată, ci și adevăratul raport dintre componentele ființei umane în general. Cei doritori de puteri excepționale (și e fascinant acest miraj al puterilor — «siddhi», cum le numesc indienii) își închipuie că vor dobîndi bunăoară o intensificare a facultăților de percepere suprasensibilă sau adunarea gîndurilor împrăstiate sau biruirea emotivității practicînd asemenea exerciții. Este o iluzie. Acționînd asupra fizicului poți, în cel mai bun caz, să-ți crezi o stare prielnică instaurării unui calm psihic (care tot prin efort psihic trebuie realizat). În nici un caz însă nu se

poate influența prin poziții și respirații, calitatea gândirii, intensitatea trăirii, capacitatea de viziune interioară, forța sufletească. Acțiunea asupra acestora se produce pe cu totul altă cale, adică pe calea adecvată lor. După cum pentru a-ți forma mușchii trebuie să-i pui pe ei și numai pe ei să lucreze, tot așa la o realizare psihică și intelectuală nu se poate ajunge decât punând la încercare și la lucru toate forțele psihicului și intelectului. Și totuși — deși lucrurile par atât de simple — unii duc atât de departe primitiva lor iluzie încât ajung să pună în legătură starea de «supraconștientă» pînă și cu alimentele ingerate: fac de pildă cure masive de brînză de vaci așteptînd apariția unei stări interioare care le va permite să intercepteze... «mesaje cosmice». Îmi amintesc de Wozzeck, eroul din Büchner-Berg, care avea tot felul de halucinații deoarece sadicul medic al regimentului, care făcuse din el un cobai, îl obliga să mănînce numai mazăre. Nu este exclus ca și din brinza de vaci să apară cine știe ce halucinații. Este însă de-a dreptul grotesc să pui produsul mental al extravaganțelor sau ascezei alimentare pe seama «cunoașterii superioare». O disciplină ce urmărește înalta perfecționare a omului, maxima potențare a facultăților lui subtile, asupra părții psihospirituale din om trebuie să acționeze cu primordialitate. Aceasta este «centrala» ființei, de aici se guvernează, din acest loc și numai din el pornesc poruncile eficiente. Și dacă performanțele fizice nu pot cituși de puțin ajuta perfecționării spirituale, este în schimb întru totul posibil ca printr-o justă muncă asupra gândurilor și trăirilor, prin instruire și exerciții meditative bine conduse, să influențeze nu numai condiția psihointelectuală, dar și întreaga condiție fizică. Am putut cunoaște în Europa tineretul format în celebrele școli Waldorf după metoda doctorului Rudolf Steiner, care preconiza o asemenea practică.

Interesul pentru yoga care e general-european, nu e o simplă modă (deși felul cum o «poartă» unii exprimă mai mult snobism și exhibiționism, decât convingeri profunde). E parte componentă dintr-un import spiritual mai vechi care, dacă acum cîteva decenii privea numai așa-zisele elite, a ajuns acum să fie o problemă de masă. Nu e locul să-i analizez cauzele mai adînci și semnificațiile mai ascunse, mă mărginesc doar să semnaliez fenomenul ca atare: bîntuie crescînd, de o bună vreme, o manie a exotismului, exprimată în felurite forme dintre care preocuparea pentru yoga e cea mai tipică și cea mai răspîndită. În Occident sînt unii, și nu puțini, care își inchipuie că soluția pentru problemele crizei spirituale a societății lor o dețin numai maestrii practicilor esoterice hinduse. Mă mulțumesc deocamdată să pun doar pe seama ignoranței faptul că entuziaștii practicii yoga și altor asemenea practici nu știu nimic despre existența unui puternic și multi-

secular curent european de disciplină și cultură psihospirituală. Europa nu e numai lumea civilizației tehnice, cum o propagandă rău intenționată nu încetează să afirme convingând și pe mulți dintre noi, ci și leagănul unei înalte culturi spirituale. Dar acest lucru e tot mai puțin știut. Am întâlnit tineri care studiază cuvântările lui Krișnamurti, dar n-au habar de cuvântările lui Socrate din dialogurile platonice. Nu neg căuși de puțin faptul că o familiarizare cu înțelepciunea hindusă ne poate îmbogăți considerabil — va contribui la înțelegerea profundă a Orientului — iar înțelegerea profundă e cu totul altceva decât exaltare și imitație; doar acela care-l va cerceta cu maturitatea de gândire și personalitatea ce i-au fost formate de cultura căreia îi aparține, va dobîndi înțelegerea respectivă. Așa cum unul din orientalii care ne-au înțeles cel mai bine a fost tocmai acela care a rămas fidel crezului său strămoșesc: Rabindranath Tagore.

Cel ce năzuiește spre o perfecționare pe toate planurile e de aceea, dator să se întrebe, înainte de a se avînta: cum a fost concepută, în cadrul culturii a cărei pecete o poartă, posibilitatea omului de a se transforma radical și a se autodesăvîrși, ce mijloace îi oferă cultura, viața spirituală a propriu-lui popor pentru a-și depăși condiția obișnuită?

«Decît să învățăm să vorbim în jargon sanscrit pe malul Dimboviței, mai bine ne-am folosi energiile în cercetarea și studierea propriei noastre lumi spirituale (a cărei valoare etică, substanță, forță și prestigiu nu ne-am propus să le evocăm în contextul acestor însemnări). Ar fi totodată mai onest și din punctul de vedere al competenței profesionale. Căci mai multă încredere va inspira cel ce se reclamă de la înțelepciunea poporului în al cărui climat a apărut, a trăit și s-a format, decît cel ce pozează în «guru» cu o știință improvizată și de împrumut, prin care nu face decît să exploateze naivitatea credulilor ambițioși».

Pînă aici «însemnările» lui George Bălan. Pentru cei care ar dori informații suplimentare, recomandăm consultarea numeroaselor articole apărute și care continuă să apară în revistele noastre (vezi de exemplu: Dr. I. N. Riga, *Yoga, Principiul medicinei tradiționale din Asia*, în rev. «Magazin», nr. 436 din 12 februarie 1966, p. 6; Idem, *Yoga sau scoaterea vieții din timp*, în rev. «România literară», an. II, nr. 12 (24) din 20 martie 1969, p. 23; Dr. Sorin Stănescu, *Yoga, străvechea disciplină a Indiei în lumina științei moderne*, în rev. «Știință și tehnică», an. XX, seria II-a, nr. 5, mai 1968, p. 36—39 etc.).

VIAȚA BISERICĂSCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

VIZITAȚIE CANONICĂ ÎN PAROHIA BIRDA

Dind curs invitației preotului și credincioșilor din parohia Birda cu filiala Sîngeorge, protopopiatul Deta, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae însoțit de P. C. Diacon Gruia Ignea, secretar eparhial și P. On. Părinte Ioan Botău, diacon catedral, s-a deplasat aici duminică 23 mai săvîrșind obișnuita vizitație canonică. Cu acest prilej a tîrnosit biserica parohiei care, deși zidită în 1912, nu a fost sfințită de arhiereu.

La sosire a fost întîmpinat de un sobor de preoți format din P. C. Părinți Ioan Olariu-protopop, Ștefan Teretean-revizor contabil la Centrul eparhial, Gheorghe Simu-Gătaia, Ioan Halas-Berecuța, Gheorghe Milovan-Obad, Traian Giciu-Sculea, Octavian Găvan-Folea și Florin George parohul locului, precum și credincioși. La cuvîntul de bun sosit al protopopului a răspuns Înalț Prea Sfinția Sa, mulțumind pentru caldă primire ce i s-a făcut.

A urmat slujba tîrnosirii după care cei prezenți s-au perindat prin fața sf. altar sărutînd cu pietate prestolul în care s-au așezat, după datină, sfinte moaște.

În cadrul sf. liturghii la care răspunsurile au fost date de corul parohial, Ierarhul a tîlmăcit textul evangheliei duminicale. După otpust P. C. Părinte Florin George a prezentat un amplu raport asupra parohiei, scoțînd în relief atașamentul enoriașilor săi față de Biserică și înalta conștiință cetățenească de care dau dovadă. Îndemnat de cele auzite, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și-a exprimat deosebita satisfacție de a se fi întîlnit cu preotul și credincioșii din Birda, lăudîndu-le virtuțile cu care s-au împodobit. Totodată le-a cerut să nu se mulțumească cu cele înfăptuite pînă acum ci să tindă continuu la mai mult.

Încheindu-se serviciul religios și satisfăcînd cererea pastorului A. Nossner, împreună cu preoții și credincioșii ortodocși Înalț Prea Sfinția Sa a mers la casa de rugăciune a parohiei evanghelice unde s-a oficiat un scurt serviciu religios. Mulțumindu-i-se pentru acest semn de frățietate creștină, Ierarhul s-a adresat pastorului și credincioșilor evanghelici vorbindu-le despre bunele raporturi ce există între Biserica Ortodoxă și celelalte culte religioase din țara noas-

tră, despre munca unită a tuturor cetățenilor români, indiferent de naționalitate, pentru mai binele obștesc. Întîlnirea aceasta dintre slujitorii altarelor și credincioșii celor două confesiuni din Birda a fost deosebit de mișcătoare.

După aceea Întîistătătorul Bisericii bănățene s-a întîlnit la oficiul parohial cu membrii consiliului și comitetului parohial discutînd împreună asupra situației parohiei, asupra unor trebuințe care se cer încă împlinite. La locuința preotului Florin George a fost oferită o masă comună în decursul căreia au fost rostite cuvîntări ocazionale.

Părăsind parohia Birda, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae cu însoțitorii săi s-a îndreptat spre filia Singeorge unde la ora 17 a oficiat serviciul vecerniei în fața credincioșilor care au dat în comun răspunsurile liturgice. Și aici Ierarhul a predicat pe marginea evangheliei zilei iar P. C. Părinte Florin George a vorbit despre starea religioasă a filiei. Impresionat de cele aflate și constatate personal, Înalt Prea Sfinția Sa a cuvîntat despre foloasele reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române, despre necesitatea ca și în viitor toți mărturisitorii lui Hristos Domnul să rămînă una.

La sfîrșit Ierarhul a împărțit din anafura binecuvîntată în cadrul sf. liturghii oficiate la Birda.

HRAM LA «PIATRA SCRISĂ»

A intrat de mult în datina bunilor credincioși de pe valea Timișului ca an de an, la Duminica Tuturor Sfinților, cea dintîi după Rusalii, să-și îndrepte pașii spre micul așezămînt mănăstiresc «Piatra Scrisă» de lîngă Armeniș, protopopiatul Caransebeșului. De astă dată lor li s-a alăturat și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae care a venit să officieze sfînta liturghie în lăcașul de rugăciune al schitului. Dumnezeuiască slujbă a fost urmărită cu multă pietate de cei prezenți care au secondat formația corală din parohia Borlova în frunte cu N. Boșcai.

Din soborul de preoți slujitori sau care au îndeplinit alte îndatoriri au făcut parte : Dumitru Grama-protopop în Caransebeș, Ilie Cîmpianu-misionar protopopesec, Petru Țurcan-Petroșnița, Ioan Cocîrlă-Zervești, Andrei Jucos-Borlova și Ioan Botău-diacon catedral, apoi Aurel Lazăr-Zlagna, Traian Alioște-Slatina Timiș, Andrei Adam-Bucoșnița, Vasile Băilă-Ilova și Ioan Carebia-Feneș.

La întregul program au participat și membrii mireni ai Adunării eparhiale : dr. Teodor Dejeu și Ioan Pascotă din circumscripția Caransebeș, Eftimie Bocicar și Ioan Dragomir din circumscripția Mehadia.

După încheierea serviciilor religioase Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, ceilalți preoți, membrii mireni ai Adună-

rii eparhiale prezenți, credincioși, s-au întâlnit în imobilul așezământului «Piatra Scrisă» unde s-au întreținut asupra unor probleme bisericești și au luat împreună o gustare într-o atmosferă de apropiere și mulțumire sufletească.

SLUJIRE ARHIEREASCĂ LA MEHADICA

Răspunzând invitației preotului și credincioșilor din parohia Mehadica, protopopiatul Caransebeș, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a făcut aici o vizită canonică duminică 20 iunie, fiind însoțit de Rev. Henry Hill, pastor anglican și profesor de istorie la Universitatea din Windsor (Canada), aflat într-o călătorie de studii în țara noastră ca oaspete al Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, de P. C. Părinte Axente Moise de la Centrul eparhial precum și de P. On. Părinte Ioan Botău, diacon catedral.

În fața bisericii Ierarhul a fost primit de către soborul preoților și de credincioși. Majoritatea erau îmbrăcați în frumoase costume naționale caracteristice regiunii respective. P. On. Părinte protopop Dimitrie Grama a rostit obișnuitul cuvânt de bun sosit, la care a răspuns Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae mulțumind pentru căldura cu care a fost întâmpinat.

Intrîndu-se în biserică, s-a oficiat sfînta liturghie la care răspunsurile au fost date de formația corală a comitetului parohial. Crezul l-au recitat toți credincioșii iar rugăciunea «Tatăl nostru» a fost cîntată în comun. Au slujit alături de Înalt Prea Sfinția Sa următorii preoți: Dimitrie Grama-protopop, Constantin Stoichescu-Orșova, Toma Suru-Verendin, Zaharia Drăgan-Lăpușnicel, Ilie Adănescu-Domașnea, Ioan Săbăilă-Luncavița, Remus Văleanu-Cornea, Ioan Popa-Cuptoare, Trifon Grozavescu-Globucraiova și Iosif Rațec parohul locului, iar ca diacon Ioan Botău.

În cadrul serviciului divin a fost săvîrșită hirotonia întru diacon a licențiatului în teologie Vasile Munteanu, numit preot la parohia Sacoșul Mare. Sosind momentul potrivit, Ierarhul a tîlmăcit celor de față textul evangheliei duminicale. După otpust, P. C. Părinte Iosif Rațec a prezentat situația parohiei referindu-se mai ales la vrednicia credincioșilor pe care i-a caracterizat ca atașați fii ai Bisericii noastre și devotați cetățeni ai patriei. Luînd din nou cuvîntul, Înalt Prea Sfinția Sa a cerut ascultătorilor să continue și în viitor a se face bine plăcuți lui Dumnezeu și folositori semenilor prin fapte puse în slujba aproapelui. Mai departe vorbitorul a subliniat semnificația participării la praznicul parohiei Mehadica a unui reprezentant al Bisericii anglicane din Canada, expresie a bunelor raporturi ce există între ortodocșii români și credincioșii aparținînd confesiunii anglicane, între poporul

român și poporul canadian. Apoi s-a ocupat de importanța actului hirotoniei săvârșite, accentuând asupra misiunii ce revine noului cleric și îndatorirea credincioșilor de a-l însoți cu rugăciunile lor pe drumul apostolatului.

La sfârșit, ca semn al aprecierii meritelor preotului paroh cum și a vredniciei enoriașilor, Înalt Prea Sfinția Sa a vestit tuturor distingerea P. C. Părinte Iosif Rațec, iar P. On. Părinte protopop Dimitrie Grama a dat citire deciziei chiriarhale emise în acest sens.

După serviciul religios, Ierarhul a luat parte la o agapă oferită de paroh și consiliul parohial. În decursul mesei au fost rostite toasturi în cinstea conducătorilor Bisericii și ai patriei.

Înainte de a se despărți de frații preoți și de cei cu care s-a aflat împreună, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a mulțumit încă o dată, în numele său și al însoțitorilor, pentru clipele de înălțare sufletească ce le-au fost oferite.

CONFERINȚELE DE ORIENTARE DIN LUNA MAI

A doua conferință de orientare a preoților din acest an s-a desfășurat la sediile celor 6 protopopiate din eparhie între 14 și 25 mai, avînd ca temă: «Sprijinirea de către Biserica Ortodoxă Română a strădaniilor actuale pentru progres ale poporului român».

Interesul deosebit acordat acestei teme s-a vădit în referatele care au fost elaborate cu grijă de către toți preoții, iar cele alese de comisiile constituite în acest scop pe lângă fiecare protopopiat au prezentat aportul dat de slujitorii Bisericii Ortodoxe Române și de credincioșii ei în trecut și astăzi pentru dobîndirea și păstrarea libertății naționale, a dreptății sociale, independenței și suveranității statale, pentru pace, progres și bunăstare.

Făcîndu-se referiri la istoria noastră și nu mai puțin la trecută viață social-politică a Banatului, s-a evidențiat că Biserica atașată marilor cauze ale poporului, le-a servit cu devotament și că le continuă în felul și după posibilitățile ei.

Aceeași contribuție o aduce și azi în condiții însă mult superioare, datorită impetuosului avînt constructiv imprimat întregii vieți sociale și politice din patria noastră după 23 August 1944, cînd poporul a devenit stăpîn pe soarta sa.

S-a remarcat cum clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române și-au adus obolul la vindecarea rănilor lăsate de cel de-al doilea război mondial, și contribuția adusă pentru sprijinirea acțiunilor de consolidare a înfrățirii dintre români și naționalitățile conlocuitoare, pentru apărarea păcii.

Referatele au reliefat de asemenea aportul Bisericii noastre la unificarea sufletească a credincioșilor români, reface-

rea unității bisericești înfăptuită în anul 1948, crearea unei atmosfere ecumeniste locale și multiplele relații ecumeniste, interbisericești, slujind prin aceasta cauza apropierii dintre oameni și popoare. În privința învățămîntului teologic, s-a scos în evidență pregătirea și îndrumarea clerului ortodox, orientarea lui în spiritul sprijinirii aspirațiilor generale de pace și progres social.

Aportul adus de Biserica Ortodoxă Română s-a bucurat de aprecierea conducerii de Stat, iar activitatea și înfăptuirile înregistrate de prețuirea multor personalități de peste hotare care ne-au vizitat țara. Ca mărturie rămîn înaltele ordine și distincții acordate Prea Fericitului Patriarh Justinian, membrilor Sfîntului Sinod, cum și multor preoți.

Referatele au fost întregite prin luările de cuvînt ale preoților, prin îndrumările date de Înalt Prea Sfîntul Mitropolit și de delegații chiriarhali care au prezidat conferințele.

În încheierea lucrărilor participanții și-au exprimat hotărîrea de a servi poporul cu devotament și în viitor, de a fi prezenți totdeauna și cu toate posibilitățile alături de credincioși în strădaniile ce se depun pentru continua înflorire a Patriei.

Partea administrativă a conferințelor a fost dedicată discutării unor probleme în legătură cu buna desfășurare a activității pastorale și a vieții religioase din parohii, cum și altor probleme în legătură cu care au fost date îndrumările necesare.

• VIZIONARE DE FILME DOCUMENTARE

Răspunzînd solicitării unor slujitori ai altarelor de a li se oferi posibilitatea cunoașterii unor aspecte din activitatea ecumenistă a Bisericii noaspre precum și a monumentelor istorice-religioase mai de seamă din țară, cu sprijinul Serviciului cinematografic al Sfintei Patriarhii, în ziua de 2 iunie a.c. în sala de ședințe a oficiului parohial din Reșița Română II a fost organizată o prezentare de filme documentare la care au participat preoți din protopopiat.

Au fost vizionate filmele de scurt metraj privind vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian la Muntele Atos cu prilejul împlinirii unui mileniu de la temeluirea vieții monahale pe acele meleaguri, vizita Prea Fericitului Sale în Anglia, a Eminenței Sale dr. M. Ramsey făcută Bisericii Ortodoxe Române, vizita în țara noastră a Sanctității Sale Athenagoras Patriarhul ecumenic, serbările organizate cu ocazia împlinirii a 500 de ani de la zidirea mănăstirii Curtea de Argeș și grupul valoroaselor mănăstiri moldovene monumente de artă.

ÎNCHEIEREA ANULUI ȘCOLAR LA SEMINARUL
TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

Duminică 27 iunie a.c., a avut loc serbarea încheierii anului școlar la Școala de cântăreți bisericești și Seminarul teologic din Caransebeș.

După oficierea sfintei liturghii la care au servit P. C. Părinți profesori alături de P. On. Părinte dr. Ioan Petreună, consilier eparhial, în sala festivă a școlii s-a desfășurat un bogat program format din piese corale și recitări executate de elevi.

În cadrul programului P. C. Diacon Prof. Dumitru Abrudan, directorul școlii, a înfățișat silințele depuse în cursul anului încheiat de cadrele didactice pentru o cât mai bună pregătire a viitorilor slujitori ai Bisericii și a subliniat largul sprijin acordat de Sfânta Patriarhie, de Onoratul Departament al Cultelor, de conducerea Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, Episcopiei Aradului și Episcopiei Oradiei.

În cuvântul rostit, P. C. Părinte dr. Ioan Petreună, delegat chiriarhal, adresându-se absolvenților și elevilor, le-a împărtășit îndemnul de a se dovedi cu orice prilej rîvnitori în agnisierea celor folositoare misiunii pentru care se pregătesc, de a răspunde așteptărilor, ca astfel să devină slujitori vrednici ai Bisericii și ai patriei.

La sfîrșitul programului s-au împărțit premii elevilor merituoși din partea Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, Episcopiei Aradului și din partea școlii.

VIZITE ALE UNOR OASPEȚI DIN STRĂINĂTATE

În vara acestui an mai mulți oaspeți din străinătate au vizitat eparhia Timișoarei și Caransebeșului. Astfel în ziua de 8 iunie a sosit în Timișoara un grup de șase persoane aparținînd «Societății biblice» din Anglia (The British and Foreign Bible Society) condus de Rev. Kenneth Gray. După o întrevvedere cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, oaspeții conduși de P. On. Părinte Ion B. Mureșianu au vizitat catedrala mitropolitană și orașul. În aceeași zi au plecat la Caransebeș unde au rămas pînă în 9 iunie. În acest timp au vizitat Seminarul teologic asistînd la cîteva ore de curs și interesîndu-se de felul în care elevii își însușesc studiul biblic. În capela școlii un grup de seminariști a executat imnuri ale Bisericii noastre iar oaspeții cîntece religioase proprii.

Pastorul Alf Johansen din Nimtofte — Danemarca a vizitat Timișoara în zilele de 16—17 iunie. Prieten al Bisericii și poporului nostru, cunoscător al limbii române pe care a învățat-o singur, el se afla la capătul unei călătorii de studii în vederea redactării cîtorva lucrări despre Biserica și Teologia românească. În cinstea oaspetelui, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oferit un dineu la care au participat pe lîngă

funcționari superiori de la Centrul eparhial, P. C. Arhidiacon dr. Ioan Zăgreanu, profesor la Institutul teologic universitar din Sibiu, Rev. Mathos Paul și Peuker Leo, protopopul evanghelic, respectiv protopopul reformat din Timișoara. A fost de față Rev. Henry Hill, profesor de istorie la Universitatea din Windsor-Canada, aflat în acel timp la Timișoara.

Invitat de Sf. Patriarhie să ne viziteze Biserica și țara, Rev. H. Hill a fost și oaspetele Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului între 16—20 iunie. Cu acest prilej el a vizitat catedrala mitropolitană unde a asistat la servicii religioase oficiate zilnic și alte biserici din orașul de reședință. A mai vizitat așezămintele mănăstirești Timișeni, Săraca, Partoș și Sf. Ilie de la Izvor-Vasiova, Seminarul teologic din Caransebeș, parohiile Deta, Reșița și Ghertenis, iar la Mehadica a însoțit pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae în vizitația canonică săvârșită.

Prof. H. Hill, **pastor al Bisericii Anglicane din Canada**, este un iubitor al poporului și patriei noastre, și-a însușit multumitor limba română și se află în strinse legături cu Episcopia misionară ortodoxă română în America.

Toți oaspeții au avut posibilitatea să ia contact cu viața bisericească din eparhie, să cunoască mărețele realizări ale poporului nostru, declarându-se satisfăcuți de cele constatate.

REORGANIZAREA COLECȚIEI EPARHIALE DE VECHЕ ARTĂ BISERICЕASCĂ

În urma îmbogățirii Colecției eparhiale de obiecte de artă veche bisericească ce numără în prezent 870 piese cum și a nevoii de a o face cât mai accesibilă cercetătorilor, iubitorilor de artă și vizitatorilor, aceasta a fost reorganizată în încăperile din subsolul catedralei mitropolitane amenajate în acest scop.

Deschisă în noua așezare la 1 iulie a. c., prezintă vizitatorilor valori artistice și culturale legate de biserică, realizări specifice acestui colț de țară, documente, cărți de cult, mărturii ale marilor posibilități creatoare ale poporului nostru.

De prețuirea deosebită a specialiștilor și vizitatorilor din țară și de peste hotare se bucură bogata colecție de icoane pe sticlă, cele 90 de icoane pe lemn datînd din veacul XVII și XVIII, crucile miniaturale sculptate din 1773 și 1774, broderiile din 1720 și 1731, manuscrisele din secolele XIV, XVII și XVIII, cărțile de cult provenite din strănile bisericilor din eparhie apărute la Iași, Tîrgoviște, Alba Iulia, Snagov, Sebeș, București și Rîmnic în veacurile XVII și XVIII, dovezi ale neîntreruptelor legături întreținute de românii bănățeni cu frații lor din celelalte provincii române, cum și alte exponate valoroase.

CINSTIREA UNOR VREDNICI DE POMENIRE ÎNAINȚAȘI

Împlinind sacra datorie de a cinsti înaintașii, Consiliul Arhiepiscopesc a stabilit datele la care să fie pomeniți atît ierarhii din trecut care s-au impus prin activitatea lor deosebită, cît și alți preoți sau mireni a căror strădanie și jertfelnicie stau la temelia instituțiilor bisericești din Banat. Potrivit celor rînduite, pe lîngă parastasele individuale ce se fac la termenele indicînd trecerea lor la cele veșnice, Duminica Tutozor Sfinților din fiecare an este închinată pomenirii colective. Pentru anul în curs un astfel de parastas s-a oficiat duminică 13 iunie la catedrala mitropolitană după sfînta liturghie, cînd au fost pomeniți: preotul *Dimitrie Țichindeal* († 1815), paroh în Becicherecul Mic și profesor la Preparandia din Arad, *Eftimie Murgu* († 1870) marele tribun din 1848, *Petru, Andrei și Alexandru Mocioni*, care în sec. XIX au fost luptători neobosiți pentru libertatea și propășirea poporului român, *Vincențiu Babeș* († 1907) ale cărui oseminte se odihnesc în biserica din Hodoni, protopopul *Dimitrie Stoichescu* alesul vicar al Mitropoliei Banatului în 1848, protopopul *Ignatie Vuia* vicar al eparhiei Caransebeșului, protopopul *Nicolae Tincu Velia* († 1867) autor al unor valoroase cărți teologice și bisericești, *Petru Cermena* unul din sprijinitorii acțiunilor bisericești și al luptei naționale a românilor din 1848, *Pavel Vasici* care pe lîngă merite religioase are și pe acelea de a fi părințele terminologiei medicale românești, *Gheorghe Ioanescu* unul din conducătorii revoluției din Banat de la 1848, *Emanuil Ungurianu* († 1929) cu merite deosebite pentru dobîndirea autonomiei bisericești și a înființării eparhiei timișorene și binefăcătorul dr. *Petru Țegle*.

La parastas a slujit un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. On. Părinte dr. Ioan Petreună, răspunsurile liturgice fiind date de corul catedral, toți credincioșii aflați în catedrală aducînd astfel omagiul lor vrednicilor înaintași pomeniți.

LUCRĂRI GOSPODĂREȘTI LA PAROHIA ZORLENȚUL MARE

Preotul Lazăr Voin împreună cu bunii săi enoriași din Zorlențul Mare, protopopiatul Reșița, au depus în ultima vreme lăudabile strădanii pentru repararea și împodobirea celor două biserici și case parohiale cum și pentru îngrădirea cimitirului cu sîrmă împletită și stîlpi trainici de lemn. Aproape în întregime executarea acestor lucrări se datorește muncii și contribuției benevole a credincioșilor.

Cea mai importantă realizare o constituie însă refacerea din temelii a bisericii cu hramul «Adormirea Maicii Domnului». Cu excepția turnului, vechiul lăcaș de rugăciune datînd din 1793—1795 și degradat din pricina vremii a fost construit din nou în lungime de 27 m și lățime de 10 m. Bolta este din

beton armat, înălțimea mijlocului ei atingând 6,70 m. Complet nou este și acoperișul din tablă zincată, cele 14 ferestre metalice și ușile. Pardoseala a fost făcută dintr-un strat gros de beton peste fundația de piatră presată. După tencuirea interiorului, se execută acum aceeași operațiile la exterior.

Un trotuar din beton înconjură biserica iar la intrarea în curte s-a confecționat o poartă metalică.

PREOȚI TRECUȚI LA CELE VEȘNICE

Preotul pensionar Pavel Tismănariu domiciliat în Cornereva, jud. Caraș-Severin, a decedat la 17 aprilie 1971 în vîrstă de 90 ani. Înzmormîntarea a avut loc în ziua de 20 aprilie fiind prohodit de un sobor de 5 preoți. Au vorbit despre meritele defunctului pe plan bisericesc și obștesc P. C. Părinți Vasile Florescu din Cornereva și Gheorghe Crețu administratorul parohiei Hodoni.

Născut la 13 octombrie 1881, preotul Pavel Tismănariu a studiat teologia la Arad și Sibiu după care în 1914 a fost hirotonit și numit la parohia Hodoni, protopopiatul Timișoara, unde a funcționat 48 ani, pînă la pensionare. Pentru conștiinciozitatea cu care și-a împlinit îndatoririle a fost distins de forurile bisericești superioare, iar credincioșii l-au înconjurat cu dragostea și respectul lor.

Preotul pensionar Corneliu Suru din Herendești, protopopiatul Lugoj, a trecut la cele veșnice în ziua de 10 mai în vîrstă de 69 ani. Prohodul s-a oficiat două zile mai tîrziu împreună cu sf. liturghie, de un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. On. Părinte Bujor Toma, protopop în Lugoj, care împreună cu P. C. Părinte Aurel Lazăr, parohul locului, au cuvîntat despre cel decedat.

Născut dintr-o familie preotească, a făcut studiile teologice la Caransebeș pînă în 1927 cînd a fost hirotonit. A slujit o vreme ca preot la Orșova iar apoi la Herendești pînă în 1968 cînd s-a pensionat. Una din realizările sale merituoase este isprăvirea monumentalei biserici din Herendești. Corect, conștiincios și dăruit misiunii preotești, adormitul în Domnul a fost deosebit de prețuit de enoriașii pe care i-a păstorit timp de 40 de ani. Pentru meritele sale, conducerea superioară bisericească l-a distins, ultima dată cu numai cîteva săptămîni înaintea decesului cînd a fost hirotesit iconom.

Preotul pensionar Florian Darie Faur a decedat la Lugoj în 11 mai. Înzmormîntarea s-a făcut la 14 mai în cimitirul parohial din același oraș, fiind dus la groapă de frați preoți din localitate, cărora s-a alăturat P. C. Părinte dr. Liviu Cipău din Oradea, și de mulți cunoscuți.

S-a născut în 1901 la Șiria, jud. Arad. După absolvirea fostei Academii teologice din Arad a devenit preot în 1926, slujind la parohiile Pătîrș, Paniova, Joia Mare, Fintinele și iarăși la Paniova pînă în 1962 cînd s-a retras din activitate fiind bolnav. A reparat casele parohiale din localitățile unde a păstorit, a construit biserica din Paniova pe care a și împrejmuit-o cu gard de fier, a fost pildă de conștiinciozitate în îndeplinirea misiunii sale.

Preotul pensionar Gheorghe Leoveanu, domiciliat în Făget, s-a stins din viață la 26 mai în vîrstă de 83 ani. A fost îngropat în cimitirul acestei localități după ce s-au împlinit rînduielile bisericești prescrise, de un sobor de preoți. La înmormîntare au participat și credincioși veniți din Mitnicul Mic, protopopiatul Lugoj, parohie la care a slujit pînă la retragerea definitivă din activitate intervenită la 1 mai 1971. Panegiricul l-a rostit P. On. Părinte Iulian Opreșoi din Temerești.

Răposatul s-a născut în 1887 dintr-o familie de cîntăreți bisericești. După ce a fost hirotonit în 1914, a slujit în alte eparhii. Din 1945 a păstorit în următoarele parohii bănățene: Fărășești, Homojdia și Mitnicul Mic.

Preotul pensionar Nicolae Văleanu din Cornea, protopopiatul Caransebeș, a murit la 9 iunie. În mormîntarea a avut loc în ziua de 11 iunie 1971 în cimitirul din Cornea, prohodit de un sobor de 12 preoți în frunte cu protopopii Dimitrie Grama din Caransebeș și Constantin Stoichescu din Orșova care au și scos în evidență meritele defunctului.

Părintele Nicolae Văleanu s-a născut la 5 martie 1884 în Cornea, din părinți țărani. Școala primară a făcut-o în comuna natală, gimnaziul la Orșova, liceul la Lugoj iar teologia la fostul Institut diecezan din Caransebeș.

S-a căsătorit în anul 1909 cînd a fost și hirotonit pe seama parohiei Cornea pe care a păstorit-o peste 50 ani, pînă la pensionare. A avut 7 copii din care pe doi i-a îndrumat spre teologie.

A fost un preot pregătit și foarte activ. A scris o documentată monografie a satului rămasă în manuscris. A publicat mai multe articole în «Foaia Diecezană». A participat la înființarea primului cămin cultural în mediu rural din județ, unde a și activat obținînd un aparat de proiecții. A funcționat ca profesor la școala de arte și meserii din Cornea înființată de prof. univ. Traian Lalescu, fiul satului. A făcut radicale reparații bisericii, obținînd și multe donații în obiecte de la credin-

cioși. Din economiile realizate a cumpărat pe seama parohiei mai multe bunuri imobiliare. Pentru meritele sale pe tărîm pastoral-bisericesc, cultural-social și economic-gospodăresc a fost distins.

A făcut parte din Consiliul eparhial al fostei episcopii a Caransebeșului și din Consistoriul disciplinar protopopesec.

EPISCOPIA ARADULUI

DESCHIDEREA BISERICII PAROHIALE DIN ARAD-GRĂDIȘTE

Credincioșii din parohia Arad-Grădiște păstoriți de Pr. Aurel Lucea, au făcut bisericii parohiale o serie de reparații exterioare și interioare, înzestrînd-o după cuviință cu o serie de podoabe.

Pentru bucuria și deplina lor mulțumire, parohul și consiliul parohial au poftit, în numele credincioșilor, pe Prea Sfințitul Părinte Episcop Teoctist să binecuvinteze roadele strădaniilor lor din ultimii ani.

Gătită în straie de sărbătoare, biserica și credincioșii ei au primit în duminica din 30 mai 1971 pe Prea Sfinția Sa, care a binevoit a sluji cele după rînduială pentru binecuvîntarea lucrărilor și apoi dumnezeiasca liturghie, înconjurat fiind de preoți și diaconi.

La sfîrșitul sfintelor slujbe, preotul paroh a prezentat Prea Sfințitului Episcop Teoctist un amplu raport asupra parohiei și a lucrărilor ce s-au executat la sfîntul lăcaș stăruind asupra vredniciei și statorniciei în credință a parohienilor, care s-au arătat totdeauna iubitori de biserică și de sfintele slujbe — la care participă activ — precum și cetățeni loiali ai patriei noastre. A mulțumit apoi, în numele credincioșilor, Prea Sfinției Sale pentru bucuria ce au trăit-o cu prilejul acestui înălțător praznic.

În cuvîntul adresat celor adunați în biserică, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a dat mai întîi mărire lui Dumnezeu pentru înălțătorul prilej de bucurie ce a fost hărăzit tuturor — cler și credincioși — în această minunată zi, de încununare a unor strădanii pilduitoare de jertfelnicie și atașament pentru Biserica strămoșească și pentru patria străbună.

Arătînd rostul și importanța tilcuirii Sfintei Evanghelii, îndată după citirea ei, — Prea Sfinția Sa a îndreptat luarea aminte a ascultătorilor asupra însemnătății duminicii respective, a 7-a după Paști, rînduită a cinsti pe Sfinții Părinți de la Sinodul I Ecumenic din Niceea (325), care în sobor au întocmit prima parte a Simbolului de credință pe care-l rostim la sfintele slujbe ale Bisericii noastre. «Tot ceea ce predicăm și cîntăm noi în Biserică își are temeiul în Sfînta Scriptură

și în învățăturile Sfinților Părinți, a spus Prea Sfinția Sa. Din această cauză, învățătura Bisericii noastre este nouă și neîmpuținată, iar poporul dreptcredincios, prin atașamentul ce-l arată Bisericii și neamului păstrează de-a lungul veacurilor credința cea adevărată și mîntuitoare, una și aceeași în toate timpurile».

Adresînd felicitări credincioșilor, consiliului parohial și parohului pentru modul cum au înțeles să conștănteze pentru continua înflorire a parohiei, Prea Sfințitul Episcop Teoctist i-a îndemnat să se dovedească totdeauna și fii buni și harnici ai patriei. La ieșirea din biserică, Prea Sfinția Sa a zăbovit în mijlocul credincioșilor, împărtășindu-le părintești învățăminte, spre bucuria și mulțumirea tuturor.

BISERICA DIN PAROHIA LAZURI

Situată în istorica zonă a munților Zarandului, parohia Lazuri din protopopiatul Ineu a trăit clipe de aleasă bucurie în ziua praznicului «Sfintei Treimi» (7 iunie 1971) cînd Prea Sfințitul Episcop Teoctist a binevoit să pogoare în mijlocul vrednicilor ei credincioși, pentru a binecuvînta lucrările ce s-au făcut la biserica parohială.

În cuvîntul adresat Prea Sfinției Sale în momentul sosirii la biserica îmbrăcată în straie de sărbătoare, P. C. Pr. Emil Borza, protopopul Inelui, a tîlmăcit bucuria preoțimii și a credincioșilor pentru cîntea de a fi în mijlocul lor, la acest praznic Ierarhul iubit.

Înconjurat de preoți și diaconi și în prezența credincioșilor care vedeau cu emoție încununarea strădaniilor lor, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a săvîrșit rînduiala slujbei de binecuvîntare a lucrărilor, după care a urmat sfînta liturghie.

Vrednicul paroh Pr. Cornel Sirca a prezentat îndătinatul raport, arătînd că prin jertfele credincioșilor în ultima vreme s-au făcut bisericii parohiale o serie de îmbunătățiri constînd din reparații la exterior, înălțarea turlei, pictură în interior, precum și înzestrarea bisericii cu veșminte noi și alte podoabe confecționate în stil popular local de vrednicele credincioase din parohie. Mulțumind tuturor pentru sprijinul acordat, Pr. Cornel Sirca a exprimat Prea Sfinției Sale întreaga recunoștință și dragoste a tuturor — preot și credincioși din parohia Lazuri — pentru dragostea cu care a răspuns poftirii ce i s-a făcut de a sfinți lucrările executate, dînd asigurări că se vor strădui totdeauna să păstreze curată credința noastră strămoșească și să fie atașați Bisericii și patriei.

Cuvîntul de învățătură al Prea Sfințitului Episcop Teoctist a fost ascultat cu evlavie de preoții și credincioșii pre-

zenți la Slujbă. «Trăim azi măritul praznic al Sfintei Treimi, a spus Prea Sfinția Sa, sărbătoare adânc legată de viața fiecăruia dintre noi, slujitori și credincioși ai Bisericii. Duhul Sfânt care s-a pogorât în chip de limbi de foc peste Sfinții Apostoli, se pogoară de atunci la fiecare sfință liturghie săvârșită în biserică, lucrînd azi așa cum a lucrat atunci prin Sfinții Apostoli. Pe aceste binecuvîntate plaiuri, noi urmăm calea strămoșilor noștri, drumul pe care ni l-au arătat ei și viețuind sub călăuzirea Duhului Sfânt, să păstrăm credința cea adevărată, tezaurul nostru cel mai de preț».

Indemnurile Prea Sfințitului Părinte Teoctist au găsit un larg ecou în sufletul credincioșilor prezenți la slujbă fiind înălțați duhovnicește de frumoasa slujbă a sfințirii bisericii și liturghiei arhieresti la care au asistat.

După împărțirea anaforei, Prea Sfinția Sa s-a întreținut încă o vreme cu credincioșii care l-au înconjurat cu recunoștință, mulțumindu-i pentru folositoarele învățăminte ce li le-a împărțit.

În aceeași zi, la ceasul vecerniei, credincioșii din Virfuri, protopopiatul Ineu, așteptau cu multă nerăbdare clipa venirii Prea Sfințitului Episcop Teoctist în vizitație canonică în parohia lor.

Ierarhul a fost primit după datină de către P. C. Prot. Emil Borza al Ineului și Pr. Ioan Bosco, împreună cu mulțimea credincioșilor. A urmat apoi slujba vecerniei, după ot-pustul căreia, preotul paroh, într-un amplu raport prezentat Prea Sfinției Sale, a arătat că lucrările ce se fac la biserica parohială sînt în stadiu de finisare, mărturisind dorința credincioșilor ca la terminarea lor Prea Sfinția Sa să binevoiască a le sfinți.

Luînd cuvîntul, Prea Sfinția Sa Părintele Episcop Teoctist a spus, între altele, următoarele: «Praznicul Rusaliilor este pentru noi prilej de sărbătoare aleasă, fiindcă mărturisim credința în Sfînta Treime, credință care ne leagă pe toți în pilduitoare vrednicie și atașament de Biserică. Am săvîrșit azi slujba sfințirii bisericii din parohia Lazuri, după ce în urmă cu cîțiva ani, am tîrnosit bisericile filiilor Măgulicea și Groși. Pornind de la aceste realități și aflînd din raportul Părintelui Ioan Bosco de lucrările pe care le faceți în parohia Virfuri, constat cu bucurie că pretutindeni credincioșii arată aceeași dragoste statornică pentru sfintele lăcașuri. Aceste strădanii și realizări ne fac pe toți să ne simțim bine în Biserica lui Dumnezeu care este casa noastră. Prin daniile noastre, prin participarea activă la sfintele slujbe, cîntînd împreună cu strana, și prin păstrarea credinței străbune».

La sfârșit, Prea Sfinția Sa s-a întreținut cu preoții și credincioșii prezenți, care au exprimat Prea Sfințitului Teoctist sentimentele lor filiale și întreaga recunoștință pentru părinteasca grijă ce le-o poartă, asigurându-l că se vor arăta totdeauna buni credincioși și vrednici cetățeni ai patriei dragi.

LITURGHIE ARHIEREASCĂ ÎN PAROHIA BRAD

Credincioșilor din frunțașă parohie Brad le-a fost dat să trăiască alese clipe de înălțare sufletească în duminica a II-a după Rusalii (20 iunie) când, Prea Sfințitul Episcop Teoctist, la poftirea ce i s-a făcut, a slujit sfânta liturghie în biserica cu hramul «Adormirea Maicii Domnului» din localitate.

În pridvorul bisericii, Prea Sfinția Sa a fost întâmpinat după datină de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Preot Liviu Boldura, protopop al Bradului, care a adresat Prea Sfinției Sale un simțit cuvânt de bun venit. După răspunsul Ierarhului, s-a intrat în biserică și s-a început sf. liturghie, care a fost urmărită cu multă evlavie de credincioșii prezenți. La momentul potrivit, P. C. Părinte Virgil Perian, parohul locului, a prezentat un amplu raport asupra parohiei Brad, mărturisind bucuria pe care credincioșii o încearcă în această frumoasă zi, când însăși Întâistătătorul eparhiei îi cercetează.

Minecînd de la pericopa evanghelică a duminicii (Matei IV, 18—25), în care este relatată chemarea primilor Sfinți Apostoli de către Mîntuitorul Iisus Hristos, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a scos în evidență importanța acestei întîmplări pentru viața creștină, petrecută acum 2000 de ani pe malul lacului Galileei. «Ascultînd glasul pătrunzător al Mîntuitorului, primii Apostoli au lăsat îndată mrejiile și toate ale lor, urmîndu-L, devenind Apostoli și ucenici și răspînditori ai cuvîntului evanghelic în lumea de atunci; unul dintre ei, Sfîntul Apostol Andrei și-a îndreptat cuvîntul său către strămoșii noștri care viețuiau în Dobrogea. Astfel, pecetea Mîntuitorului, prin harul Sfîntului Botez și a Tainei Sf. Mir, a fost însemnată pe fruntea acestora chiar de către un Apostol al Domnului. Dintru început și pînă în zilele noastre, noi ne-am păstrat credința nestrămutată, împodobindu-ne bisericile și răspunzînd glasului Mîntuitorului, care ne cheamă la slujirea Sa și a aproapelui, totdeauna și cu aceeași dragoste; iar cînd le ascultăm și le urmăm, avem parte de aceleași bucurii ca și Sfinții Apostoli. Ce bucurie poate fi mai mare pentru noi decît participarea activă la slujba sfîntei liturghii, care ne înalță duhovnicește și într-o biserică ridicată de vrednicii noștri înaintași».

Pe aceste minunate plaiuri a continuat Ierarhul, au trăit, luptat și murit pentru credință și neam eroi legendari cum au fost Horia, Cloșca și Crișan, sau Avram Iancu, care prin

jertfa vieții lor au înscris o pagină luminoasă în istoria poporului nostru. Horia, asemenea ctitorilor pictați la bisericile din Crișcior sau Ribița, s-a îndeletnicit și el cu ridicarea de biserici, una dintre acestea fiind biserica de lemn care se găsește azi la Olănești. La vredniciile lor sintem datorți să răspundem și noi cu fapte pe măsura zilelor luminoase pe care le trăim, ascultînd și urmînd chemarea Mîntuitorului prin păstrarea credinței străbune, prin slujbe înălțătoare la care să participe toți credincioșii».

Prea Sfinția Sa a încheiat cuvîntul de învățătură dînd celor de față îndemnuri și povețe pentru împlinirea îndatoririlor ce le revin în calitate de fii ai Bisericii strămoșești și ai patriei.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist, în temeiul hotărîrii Sinodului Mitropolitan, a hirotesit apoi întru iconom pe P. C. Pr. Liviu Boldura, protopopul Bradului, iar Pr. Virgil Perianu i-a înmînat diploma chiriarhală de iconom stavrofor, P. C. Sa fiind hirotesit în acest rang mai înainte.

La ieșirea din biserică, Prea Sfinția Sa s-a întreținut îndelung cu credincioșii, luînd parte la agapa organizată în sala de ședințe a casei parohiale împreună cu membrii corului bisericesc și cu ai consiliului parohial, spre bucuria și mulțumirea tuturor.

Sîmbătă 19 iunie, Prea Sfinția Sa a asistat, în parohiile Zdrapți și Stănița de Sus din protopopiatul Brad, la slujba vecerniei, fiind primit cu multă căldură și dragoste de credincioși în frunte cu preoții Nicolae Boticiu (Zdrapți) și Viorel Cîmpeanu (Stănița de Sus).

VIZITAȚIE CANONICĂ ÎN PAROHIA CLADOVA

În după-amiaza zilei de duminică, 27 iunie, Prea Sfințitul Episcop Teoctist, fiind însoțit de P. C. Arhidiacon Teodor Băbuția — a vizitat parohia Cladova din protopopiatul Lipova.

Întru întîmpinare au ieșit credincioșii cu tînărul lor preot Ioan Mihuța, cuvîntul de bun venit fiind rostit de P. C. Preot Vitalie Pereteatcu — protopop al Lipovei. A urmat slujba vecerniei, după otpustul căreia parohul Pr. Ioan Mihuța a prezentat Prea Sfinției Sale un raport asupra parohiei, exprimînd bucuria credincioșilor de a avea pe Prea Sfinția Sa în mijlocul lor, precum și hotărîrea tuturor de a se arăta statornici în păstrarea dreptei credințe.

Prea Sfinția Sa în cuvîntul de învățătură adresat celor prezenți a stăruit asupra însușirilor Bisericii Mîntuitorului, care așa cum mărturisim în Simbolul credinței, este «una, sfință sobornicească și apostolească». «Biserica noastră este sobornicească sau sinodală — a spus Prea Sfinția Sa — întrucît este condusă de sfințele sinoade alcătuite din Episcopi, sinoade

care rânduiesc tot ceea ce privește viața și învățătura Bisericii. Chiar cîntările străne și modul interpretării lor este rînduit de Sfîntul Sinod al Bisericii noastre, care ne îndeamnă pe toți să cîntăm omofon, după cărți editate de Sfînta Patriarhie. Biserica noastră este apostolească, pentru că se sprijină pe învățătura Mîntuitorului transmisă nouă în scris de Sfîntii Apostoli, care au răspîndit-o în lumea întreagă. Ei, Sfîntii Apostoli au făcut călătorii misionare, hirotonind episcopi, preoți și diaconi, ca aceștia să continue predicarea Evangheliei și săvîrșirea Sfintei Jertfe. Așa s-a păstrat vie pînă azi învățătura Mîntuitorului Hristos pe care păstrîndu-o, ne aflăm pe drumul cel bun și drept».

După alte sfaturi părintești și îndemnuri date credincioșilor, aceștia și-au petrecut Ierarhul cu fiiască dragoste și recunoștință, mulțumindu-i pentru că i-a cercetat.

DECES

În ziua de 26 mai 1971 s-a mutat în cele veșnice preotul Victor Botici din parohia Vălioara, protopopiatul Hațeg.

S-a născut în ziua de 10 octombrie 1908 în comuna București, jud. Hunedoara. A absolvit școala normală din Cluj și a fost un an învățător în comuna Mălăiești, jud. Hunedoara. După ce a urmat cursurile teologice din Lugoj, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Sibîșel, jud. Hunedoara. După o scurtă păstorire aici și în parohia Liebling — jud. Timiș, în urmă cu 30 ani s-a transferat la parohia Vălioara, unde a lucrat cu mult zel, păstorind cu dragoste și blîndețe pe credincioșii săi.

Slujba prohodului s-a săvîrșit în ziua de 29 mai de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Părinte Adam Lăzărescu, protopop al Hațegului, care a evocat în panegiricul rostit personalitatea celui dispărut, precum și atașamentul său față de Biserica strămoșească și dreptcredincioși. Apoi corpul neînsuflit a fost petrecut de preoți și credincioși la locul de veșnică odihnă.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Radu Logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714)*. Studiu introductiv și ediție critică întocmite de Aurora Ilieș. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București 1970, 280 p.

Corpul de cronică muntene și colecția «Cronicle medievale ale României», în care s-a imprimat această lucrare, se îmbogățesc cu un nou volum care cuprinde potrivit cu profilul colecției de sub egida Institutului de Istorie «N. Iorga» al Academiei Republicii Socialiste România, textul cronicii lui Radu Greceanu, despre domnia lui Brîncoveanu și al variantelor ei, oprindu-se însă cu narațiunea înainte de ridicarea lui, în aprilie 1714 (p. 49—237). Lucrarea are și un studiu introductiv (49 p.), care schimbă aproape integral tot ce s-a știut până acum despre această cronică, socotită de mulți monotona și deci plicticoasă.

Lucrarea merită aprecierea noastră laudativă, pozitivă pentru că este singura ediție care redă textul complet și autentic. Cele două ediții anterioare, cea din 1846—1847 a lui N. Bălcescu și Aug. Treb. Laurian, cea din 1859 a librarului Ioanid, tipărite în chirilică, sînt epuizate de mult și publică ce se cunoștea atunci din cronică, adică numai 48 capitole, în timp ce Radu Greceanu a scris-o în 110 capitole. În 1906, Ștefan D. Grecianu a publicat o nouă ediție, completă (110 capitole), însă a pus în circulație o eroare,

care nu s-a corectat decât acum, prin ediția și studiul Aurorei Ilieș, anume că editorul a publicat cronică după însuși manuscrisul autograf al lui Radu Greceanu. În realitate, manuscrisul 1350, reprodus de Ștefan D. Grecianu, este o copie din anul 1731, comandat la curtea boierului Iordache Crețulescu, ginerele lui Brîncoveanu. Cunoscutul textolog D. Russo a criticat ediția lui Ștefan Grecianu, dar nu cum ar fi trebuit, pentru vina că a strecurat în istoria literaturii o eroare, ci pentru că «editorul Grecianu, care crede că posedă originalul autorului, nu-și face ediția după acest original, ci tipărește un text greșit și ... dă în note lectura corectă a originalului. Nu cred să mai existe un caz la fel!» (D. Russo, *Studii istorice greco-române*, II, 1939, p. 616). Deci ediția lui Ștefan Grecianu este de două ori greșită: întâi că a luat drept original o copie a cronicii, al doilea, ca metodă, pentru că a trecut în note pretinsul original al cronicii.

Lucrarea cuprinde 2 mari părți:

1. Studiul asupra cronicii,
2. Ediția textului, cu aparatul critic corespunzător. Ambele părți, cum vom vedea, modifică în mod fundamental datele cunoscute până acum despre cronică lui Grecianu. Era socotită ca o cronică liniștitoare, care povestește numai de nunțile fetelor lui Brîncoveanu, de plimbările repetate ale domnitorului de la o moșie la alta, de la o vie la alta, de bunătatea lui care cu averea-i imensă, mai potolea lă-

comia turcilor, care s-ar fi putut abate asupra bieteii țării. În realitate, arată A. Ilieș, nu această parte din cronică este cea mai interesantă, ci partea ei politică, în care întrezărește conflictul dintre Brîncoveanu și Cantacuzini, izbucnit în 1707. Acest conflict, susține just autoarea, a făcut pe Brîncoveanu să poruncească lui Radu Greceanu să scrie și să schimbe cuprinsul cronicii pentru anii 1700—1707 și să ia o poziție ostilă față de Cantacuzini, pentru care redactarea anterioară a cronicii fusese binevoitoare și chiar laudativă.

Acesta este meritul esențial al lucrării: de a fi restabilit textul autentic și complet al cronicii lui Radu Greceanu, cu variantele ulterioare, de a fi stabilit că cronica a circulat în trei redacții (a treia înfățișează caracterul unei prezentări populare), de a fi explicat științific, pe baza tradiției manuscriselor, împrejurările politice care au dus la cele trei redacții.

Dar se cuvine să arătăm mai amănunțit și alte contribuții noi ale lucrării.

În studiul *introdactiv*, autoarea tratează mai multe aspecte ale problemei. Ca date biografice (p. 7—10) noi din viața cronicarului, găsim prețios amănuntul că o ramură genealogică a cronicarului și-a schimbat numele Greceanu în Cornescu (după moșia Cornești) și că C. Oltelinceanu, cunoscut bibliofil de manuscrise de cronici și cărți orientale de la începutul sec. XIX, este un Cornescu, descendent din Greceni (pe baza unei comunicări a lui Gh. Florescu și a unui studiu recent al lui Ion Lupu, bibliotecar la Biblioteca Academiei).

În capitolul *Scrierea cronicii în trei etape* (p. 10—17) se dovedește

că Greceanu n-a început să scrie cronica chiar din primii ani ai domniei lui Brîncoveanu (cum susține Iorga), ani tulburi și grei pentru domnitor, ci abia spre sfârșitul primei decade de domnie, adică pe la 1691—1698. Așa se explică pe baza criticii interne a ei și datarea precisă a predosloviei cu anul 1698. Autoarea pune în evidență pasajele din cronică în care Greceanu mărturisește că scrie evenimentele dintre anii 1688—1699, din memorie.

Etapa a doua, cea cu evenimentele dintre anii 1699—1707, este redată în două redacții: prima, în care Cantacuzinii sînt prezentați cu atenție binevoitoare, uneori chiar cu laude. În 1707, izbucnește conflictul între Brîncoveanu și Cantacuzini, din cauza unor incidente dintre fiii stolnicului C. Cantacuzino, între care mai înverșunat era Ștefan, viitorul uzurpator al tronului lui Brîncoveanu și fiii lui Brîncoveanu. Cu prilejul conflictului, Brîncoveanu poruncește cronicarului să refacă cronica pentru anii 1699—1707, arătînd pe Cantacuzini — ori de cîte ori vine vorba despre ei — în lumina de intriganti și vicleni. În acest scop, domnitorul pune la dispoziția cronicarului știri cu privire la Cantacuzini, pînă atunci secrete. Aceste știri fuseseră consemnate de însuși Brîncoveanu, cu intenția de a le păstra secrete, în mai multe jurnale anuale intitulate de el «Însemnări de taină» (publicate de Emil Virtosu în 1940, 1942); Știrile din «Însemnări de taină» și cronica lui Greceanu, etapa 1699—1707, în redacția refăcută ostilă Cantacuzinilor, sînt asemănătoare. A. Ilieș numește această parte a cronicii, compusă din 18 capitole «Istorie de taină».

A treia și ultima etapă înfățișează evenimentele dintre anii 1708 — aprilie 1714. Deși între Brincoveanu și Cantacuzini intervenise o împăcare, mai mult formală, în aceeași epocă, totuși cronicarul continuă să păstreze o atitudine de răceală și rezervă, cînd are prilejul să scrie despre Cantacuzini. Prin aceste particularități partea finală se apropie de partea a II-a a cronicii, numită «Istorie de taină» și, se depărtează de partea I-a, care e mai caldă, mai pitorească și lipsită de implicații politice complexe.

Strîns legat de capitolul referitor la etapele de elaborare a cronicii este capitolul următor «*Suprimarea cronicii*» (p. 18—20). «Capetele» 49—110 din cronică cuprinzînd evenimentele dintre 1708—1714 nu au plăcut, firește, Cantacuzinilor. Astfel că ei au suprimat aceste capitole din manuscrisele comandate a fi scrise pentru ei. Așa se explică de ce o familie întreagă de manuscrise (C, singura cunoscută pînă în 1906, cînd Șt. Grecianu a publicat ediția lui completă) are numai capitolele 1—48 din cronică. Numai că suprimarea nu a fost făcută de Nicolae Mavrocordat după anul 1716 (cum a crezut Iorga), ci ea s-a făcut anterior precum o dovedește manuscrisul nr. 112 Cluj, fost în posesia lui Șerban, Cantacuzino și a stolnicului Constantin Cantacuzino, deci înainte de 1716.

Capitolul din studiu, intitulat *Prelucrarea primei părți din cronică* (p. 28—29) este tot așa de surprinzător în concluziile lui. Examenul comparativ al manuscriselor, duce întotdeauna la rezultate revelante. Aurora Ilieș făcînd acest examen în tradiția tuturor manuscriselor care au transmis cronică lui Radu Greceanu, a descoperit că și partea I-a

din cronică, aceea care înfățișează evenimentele dintre 1688—1698, are două versiuni: una oficială, cu 43 capitole, continuată apoi în narațiune, alta *prelucrată* după cea oficială, care se oprește brusc la al 43-lea capitol inclusiv. Prelucrarea este făcută în spirit popular, ca formă și ca fond: stilistic, renunță la topica latină din versiunea oficială, suprimă părți din ea, titlurile lungi ale capitolelor, predoslovii savantă și retorică. Înfațișarea ei este mai simplă, probabil, pe placul unor prieteni mai devotați ai lui Brincoveanu, care voiau să păstreze o amintire mai intimă, mai caldă și mai pioasă, despre domnitor, decît una complicată oficial.

Alte părți din studiul introductiv au meritul incontestabil de a face prima analiză a cronicii lui Radu Greceanu bazată pe un text autentic, dar ele nu aduc constatări revelatoare, ci constatări obișnuite în analizele unor opere generate de forțele și relațiile de producție ale orînduirii feudale (mă refer la capitolele *Izvoarele, Ideile politice și sociale și Limba și stilul* (p. 17—18 și 20—28).

Sînt capitole în studiul introductiv (cum de exemplu: *Descrierea și filiația manuscriselor, Stema, Prezentarea edițiilor, Transcrierea* (p. 29—42) care justifică modul în care autoarea a ales și publicat cutare manuscris ca bază, cutare manuscris ca variante.

Aurora Ilieș a avut de studiat 22 manuscrise, dintre care niciunul nu este autograful lui Radu Greceanu, cum greșit a crezut strănepotul lui, editorul Șt. D. Grecianu și, după el, alții. Formele princeps ale cronicii (x, y) s-au pierdut și nu e de mirare: cronicile medievale erau arme de luptă, de distrugere chiar,

între fracțiunile politice boierești. Ele erau, dacă nu ascunse și distruse, schimbate după interesele personale sau de partid. Manuscrisele rămase aparțin însă, după particularitățile lor, la 8 familii (A, C, F, K, L, M, S, T). Dintre acestea unele sînt fragmentare. Importante sînt numai familiile :

C nr. 112 Cluj, 2455, pentru că ele oferă versiunea oficială a capitolelor 1—48 (etapa I-a 1688—1699).

L (manuscrisul 548), pentru că e singurul complet, cuprinzînd așa numita «Istorie de taină» (etapa II-a, 1700—1707, redacția schimbată, ostilă Cantacuzinilor).

S (manuscrisul 180), cu unele completări, lacunare în alte manuscrise.

F, pentru că este singura care are predoslovia întreagă, dar manuscrisele din această familie nu sînt în limba română, ci au traducerea cronicii în limba germană, făcută de Johannes Filstich, rectorul gimnaziului evanghelic din Brașov, pe la 1727.

K (manuscrisele 1350, 5463) familie care dă tradiția cronicii în spiritul ei original, conceput de Brâncoveanu, fiind copiată în casa lui Iordache Cretulescu, ginerele domnitorului.

Pe baza stemei just reconstituite (p. 39), A. Ilieș, alege ca text de bază: manuscrisul C¹ (= 112 Cluj) pentru cap. 1—48; manuscrisul L (548) pentru capitolul 49—110, în cele două redacții: *inițială*, cum a fost concepută întii de Radu Greceanu și *relăcută* după conflictul dintre domnitor și Cantacuzini; manuscriptul S (180) pentru completarea unor lacune. Ca variante, folosește manuscrisul A¹ (465),

K¹ (1350) și K (548, dar numai pentru cap. 1—48, pentru rest fiind, cum am spus, bază).

Variantele din aparat sînt înregistrate corect, cu neglijarea varianțelor ortografice, uneori chiar a celor fonetice.

Se cuvine să mai atrag atenția asupra modului în care Aurora Ilieș aranjează «Istoria de taină» în ediția dumisale. În manuscriptul 548, această «Istorie» este scrisă la sfîrșitul manuscrisului cu numerotarea capitolelor 1—18. Șt. D. Greceanu a crezut că procedează bine dizlocînd cele 18 capitole de la sfîrșitul cronicii; în consecință, el a căutat să le găsească o potrivire cronologică și le-a reprodus în corpul ediției sale, în continuarea unor capitole la care a crezut el că sînt variante. În fond «potrivirea» aceasta nu este justă și constituie ceva arbitrar. De aceea găsesc mai științific reproducerea lor la sfîrșitul ediției (p. 213—237) firește, fără aparat de variante, care nu există pentru «Istoria de taină», manuscrisul 548 fiind singurul care o are.

În sfîrșit, mai adaug: predoslovia erudită a lui Radu Greceanu scrisă în 1698, cînd și-a încheiat prima parte a cronicii, găsindu-se numai în manuscrisul român 1350, dar fragmentar, Aurora Ilieș o întregeste cu textul german din manuscrisul F (ilstich), dîndu-l însă într-o traducere românească, proprie și reușită, ușor arhaizantă, în felul limbii lui Radu Greceanu.

În concluzie, lucrarea Aurorei Ilieș, se prezintă elaborată cu atenția și competența cuvenite unei astfel de lucrări erudite.

Prof. Dan Simonescu

D. Prodan, *Încă un Supplex Libellus românesc 1804*, Cluj, Editura Dacia, 1970, 88 (91) p.

Nicolae Iorga a menționat în *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, vol. II, București, 1969, p. 217 că «O petiție către împărat, despre «Starea amărită a neamului românesc din Marele Principat al Ardealului» cu data de 1804 ni se semnalează iarăși, dar n-o cunoaștem și nu știm cui i s-ar putea atribui». N. Iorga s-a bazat pe o informație din *Analele Academiei Române XVI*, Partea administrativă p. 1 unde citim că «Se primește în dar un volum manuscris românesc cuprinzând un memoriu despre starea amărită a neamului românesc din marele Principat al Ardealului. Memoriul este adresat către «Prea Înălțate Împărate» și este scris la Martie 1804 de un autor necunoscut». Din 1893 manuscrisul este în colecțiile Academiei. Academicianul David Prodan presupune că ar fi Ion Budai Deleanu.

Memoriul invocă drept antecedente memoriile românești din 1791 și 1792. Cei doi episcopi români, Ioan Bob și Gherasim Adamovici s-au întors de la Viena fără rezultat, dar cu promisiunea că după ce se va termina războiul cu francezii, se vor da unele drepturi și poporului român din Transilvania. Autorul, după o scurtă prefață, face prezentarea memoriului, apoi urmează considerații și textul integral al Memoriului. Autorul afirmă că «Textul Memoriului e organizat, distribuit pe capitole, pe puncte, în manieră juridică. Expunerea e clară, argumentația strinsă, incisivă, acuzativă, fără menajamente, ca de procuror sau de avocat. Dar e și vie, colorată, animată de pasiune,

indignare, pe care formulele reverențioase nu totdeauna le pot tempera... Autorul e pătruns de compasiune pentru durerile celor mulți, dar și de încredere în ridicarea lor» (p. 33). D. Prodan presupune că este opera lui Ion Budai Deleanu pentru că seamănă cu Memoriul scris în 1798 de Aron Budai pentru cele două Biserici românești.

Textul Memoriului e retipărit integral. Primul capitol se intitulează: *Descoperirea oamenilor de supt nemeși*; al doilea *Despre descoperirea lăcuiților din Fundo Reghio*. Capitolul al treilea se intitulează *Arătare despre despărțirea neamului românesc întră uniți și neuniți*. Capitolul acesta cuprinde interesante date istorice: «Românii din Transilvania (Ardeal) totdeauna au avut episcopul lor care să hirotonea de la mitropolitul Valahiei» (p. 46). Capitolul al patrulea este *Arătarea despre starea clerului unit*, capitolul al cincilea este *Arătare despre starea clerului celui neunit*. Cităm câteva rînduri: «Preoții cei neuniți sînt numai pentru contribuția capului scutiți și casăle lor de cvartiruri (Quartirium), iar pentru vite și moșia sa trebuie să plătească contribuții ca și paorii (mirenii) precum și din bucatele sale dau dijmă. Hrana acestor preoți din venitul parohii foarte puțină iaste, pentru că parohienii lor sînt foarte săraci. Iară slujba bisericii (după ritusul răsăritului) îi foarte lungă și grea. Trebuie dară preoții acestui Națion să lucreze pămîntul ca paorii altmîntreilea nu pot trăi... Cît mulți din preoți n-au modru după oste-neala sa să-ș facă pentru cîntea cea preotească pe trupul său batăr o revereandă. Pe multe locuri ecleziile (locurile, pămînturile) care de la moși strămoși s-au aflat ale bi-

sericii, domnii locurilor le-au luat cu sila. Pe partea aceasta preotească o trag la judecată din afară ca și pe mireni. Cantorii, dascălii și clopotarii acestor biserici n-au nici o scuteală ca slujitorii altor biserici... (p. 49—50). Capitolul al șaselea este *Arătare despre jeluirea neamului românesc la Prea Înălțatul Tron și despre dobândirea și urmarea rezoluțiilor ce i s-au dat*. Capitolul al șaptelea se intitulează *Arătare despre urmarea judecăților din Fundo Reghio*. Un adaus începe astfel: «Privată descoperire despre lăcuiitorii din țara Bănatului și pricinile din care sint oamenii aceștia în stare slabă, săraci și lipsiți de bucate și din care să slobod unii la furtisaguri și tilhării, precum și mijlocirile prin care să poată acest Norod a să îndrepta, ca se fie gazde bune și oameni de omenie». Autorul memoriului mai cere ca în Banat să se înființeze școli «ca să învețe și partea bărbătească și cea femeiască a cetii» și «să să silească au cu voe, au fără voe, toți oamenii pruncii și pruncele de la 5 la noao ani a da (p. 88)». Memoriul e semnat N. N.

Autorul nu-și scrie numele. Textul pe care îl avem nu este originalul, ci o copie, în care nu știm dacă sub N. N. avem de înțeles autorul sau copistul.

Petru Lucaciu, *Inceputuri ale logicii românești*, București, Editura Științifică, 1970, 125 (127) p.

În colecția «Logos» îngrijită de Pompiliu Caraioan a apărut o lucrare ce aduce contribuții noi în legătură cu istoria logicii românești și în general a istoriei culturii vechi românești. I. Brucăr începea istoria logicii românești cu Dimitrie Cantemir. Anton Dimitriu în vasta «Isto-

rie a logicii» publicată în 1969, o operă de vastă erudiție, scrie și o succintă istorie a logicii românești.

Petru Lucaciu semnalează cîteva manuscrise din Biblioteca Academiei în care sint tratate probleme de logică: 1) Manuscrisul nr. 72 din secolul al XIV-lea cuprinde fragmente din Aristotel, Apollonius din Rhodos și un text de logică. 2) Manuscrisul nr. 159 din secolul al XV-lea cuprinde cugetări ale lui Maxim Mărturisitorul, Simeon Noul Teolog, Teodor din Edessa. 3) Manuscrisul nr. 161 din secolul al XV-lea conține fragmente din neoplatonismul bizantin Ioan Carpathos. 4) Manuscrisul nr. 315 din sec. XIV—XV cuprinde partea privitoare la funcțiile rațiunii. 5) Manuscrisul nr. 153 din secolul al XV-lea conține scrieri ale lui Grigore Palamas. 6) Manuscrisul nr. 148 din secolul al XV-lea conține opere ale lui Damaschin Studitul. 7) Manuscrisul nr. 147 conține cuvîntările lui Iosif Bryennios rostite în 1438—1439, după conciliul de la Ferrara-Florența. 8) Manuscrisul nr. 157 din secolul al XVI-lea conține partea privitoare la teoria existenței. 9) Manuscrisul nr. 310 din secolul al XVI-lea conține opere filozofice printre care și un tratat de logică. 10) Manuscrisul nr. 290 din secolul al XVI-lea conține învățăturile lui Dionisie Pseudo-Areopagitul. 11) Manuscrisul nr. 461 conține lista cărților interzise de Biserica Ortodoxă. Autorul atrage atenția asupra faptului că în unele manuscrise vechi ortodoxe există și opere filozofice. Se ocupă în mod special de manuscrisul slavon nr. 72 din Biblioteca Academiei, ce conține un tratat de logică în limba slavonă. Filozofia bi-

zantină are o largă răspindire în Principatele Române. Dintre lucrările mai noi despre filozofia bizantină amintim *La philosophie byzantine* de Basile Tatakis.

Autorul se ocupă mult de «gîndirea heysychastă». (De ce nu i-o fi zis «isihastă» căci așa se numește în scrierile românești). E discutată problema isihiei la Grigore Palamas, mai ales pe baza cercetărilor lui Dumitru Stăniloae, ale lui Basile Tatakis și ale lui Jean Meyendorff. E expusă lupta dintre palamiti și valaamiti. Lupta isihastă e menționată și în *Istoria literaturii române*, vol. I, București, Academia R. S. România 1964, p. 242.

După Petru Lucaciu isihia e reprezentată în cultura veche românească prin scrisorile lui Nicodim către Eftimie, patriarhul bulgar, prin Grigore Țamblac (1364—1452). Ar mai trebui menționată scrisoarea patriarhului Matei al Constantinopolului către Alexandru cel Bun, scrisoarea arhierilor ortodocși împotriva unirii cu Roma tradusă în 1443, păstrate ambele în sbornice.

Grigore Țamblac ar fi copiat texte bogomilice ca de exemplu Vedenia lui Isaia Proorocul (1448), texte de Maxim Mărturisitorul și Ioan Damaschinul.

O carte isihastă ar fi *Least-vița Sfîntului Ioan Scărarul sau Scara Cerului*, tradusă de Varlaam, Mitropolitul Moldovei. Unele manuale de ascetism au circulat în Principatele Române, cu lucrări isihaste (Mărgăritar, Abina, Cuvintele lui Efreim Sirul). În Biblioteca Academiei se păstrează lucrările lui Palamas (cu unele adnotări și îndreptări făcute de Paisie Velicicovschi, cunoscutul reformator al monahismului ortodox român și în general,

al întregului monahism ortodox). Ideile isihaste au fost susținute de Ioan Cantacuzino, fost împărat al Bizanțului.

Răspîndirea isihasmului în Țările Române reprezintă un capitol din circulația de doctrine din acel timp. Autorul se ocupă de manuscrisul slavon nr. 72 din Biblioteca Academiei, ce cuprinde și un scurt tratat de logică. Există și traducerea românească a acestui text din secolul al XIV-lea (Al. Iațimirski îl consideră din secolele XIII—XIV, iar P. P. Panaitescu îl considera din secolul al XIV-lea). Fotocopia textului slavon, face accesibil cercetătorilor un opuscul important care a circulat în țara noastră. Sînt reproduse cîteva capitole din textul românesc (p. 99—118). Glosarul de expresii specifice (p. 119—121) este foarte util. Bibliografia (p. 123—126) menționează manuscrisele de la Academie, dar și cărțile mai importante.

Studiîndu-se istoria logicii vechi românești ar trebui să ocupe un loc și românul Gheorghe Buitul, originar din Banat, care datorită condițiilor în care a trăit, a trebuit să muncească departe de țara sa. A fost profesor universitar la Viena. Este un filozof de seamă din secolul al XVII-lea, cu puternice influențe umaniste.

Iacob Mirza, *Gramatica lui Andrei Șaguna*, în rev. «Limba română», XX, nr. 4, 1971, p. 21—32.

În colecția de manuscrise a Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe din Sibiu se păstrează sub cota 250 o lucrare a mitropolitului Andrei Șaguna «*Grammatica Valachica*» în limba latină. Are subtitlul «Manuscris remas de Mitropolitul Șa-

guna: scrisoarea lui proprie de pe timpul când era la Carlovitz și în urmă la Verșet». Cele 97 de pagini (numerotate în ultimul timp) cuprind câteva indicații bibliografice cu creionul făcute de Ioan Lupaș. Lipsește prefața. Manuscrisul e format din 12 caiete (philae) și trei pagini în plus.

Ioan Lupaș, autorul multor studii despre mitropolitul Andrei Șaguna, se ocupă de acest manuscris în lucrarea *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică*, ediția a II-a, Sibiu, 1911, p. 12, 22, 28. (Prima ediție a acestei lucrări a apărut în culegerea «Mitropolitul Andrei baron de Șaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenarului a nașterii lui», Sibiu, 1909). Ioan Lupaș afirmă că Andrei Șaguna «cît timp a stat printre sîrbi nu se știe să fi scris sau să fi publicat. Din timpul acesta cunoaștem o singură lucrare a lui Șaguna *Grammatica Valachica*, păstrată printre manuscrisele bibliotecii sale și scrisă, probabil, după anul 1842, cînd a fost cităva vreme în secțiunea română a seminarului teologic din Virșet». Ioan Lupaș a studiat manuscrisul lui Andrei Șaguna și a ajuns la concluzia că este o «interesantă prescurtare» a gramaticii limbii române scrisă în limba latină de Ioan Alexi «*Grammatica Daco-Romanica sive Valachica* apărută la Viena în 1826. Această carte a lui Ioan Alexi este menționată de Alexandru Papiu Ilarian în *Istoria românilor din Dacia Superioară*, vol. I, ed. II, Viena 1852, p. 208—209 și descrisă de Ion Bianu și Dan Simonescu în *Bibliografia românească veche*, vol. III, București, 1936, p. 482—484.

Despre viața și opera lui Ioan Alexi, primul episcop al Gherlei,

a scris un studiu dr. Victor Bojor în monografia episcopilor greco-catolici din Gherla și Cluj. Gramatica lui Ioan Alexi a cunoscut o largă răspîndire în Transilvania. E probabil că Andrei Șaguna a cunoscut Gramatica lui Ioan Alexi chiar de la apariția ei, căci printre primii cumpărători ai acestei cărți sînt și unchiul lui Andrei Șaguna: Mustu, Eonomu și Grabowski, mecenatii vieții culturale românești din Budapesta.

Andrei Șaguna a urmat teologia la Virșet, unde în 1822 s-a înființat și o secție românească. Ajungînd profesor de teologie la Virșet, Andrei Șaguna a scris o gramatică a limbii române în care citează și gramatica lui Constantin Diaconovici Loga. Ioan Alexi încă citează Gramatica lui Constantin Diaconovici Loga.

Iacob Mirza pare a fi convins că Andrei Șaguna n-ar fi folosit gramatica lui Ioan Alexi și totuși citează la p. 31 două texte identice și recunoaște că «asemănări între cele două gramatici se întîlnesc» (p. 31). Andrei Șaguna își începe gramatica astfel: «Grammatica Valachica est scientia quae nos docet bene Valachica legere, intelligere et loqui» (p. 23 — după fotocopie). Imparte gramatica în cinci părți: 1) ortoepia, 2) ortografia, 3) etimologia, 4) sintaxa, 5) prozodia.

Profesorul Ștefan Pop de la Caransebeș a publicat în 1923 un studiu despre Gramatica românească a lui Șaguna în «Foaia diecezană», 1923, nr. 27, p. 2—3 în care își exprimă convingerea că manuscrisul gramaticii ar fi din 1843—1844 de cînd autorul era profesor la Virșet și arhimandrit la mînăstirea Hopovo. După Ștefan Pop gramatica lui Șaguna este un

studiu «foarte interesant». Își exprimă convingerea că Andrei Șaguna a mai îmbogățit gramatica scrisă de Ioan Alexi în 1826. Iacob Mirza face o remarcă importantă, că Șaguna nu scrie nicăieri că ar fi luat ceva după Ioan Alexi; citează pe Constantin Diaconovici Loga, dar nu citează pe Ioan Alexi.

Iacob Mirza face o descriere mai amănunțită a manuscrisului lui Andrei Șaguna. Manuscrisul nu este terminat. Ultimul capitol este despre ablativ (De ablativo). Urmează un tabel sinoptic. Toate textele românești din manuscrisul lui Andrei Șaguna sînt scrise cu litere chirilice, așa cum a procedat și Radu Tempea în Gramatica românească publicată la Sibiu în 1797.

Autorul studiului de care ne ocupăm ajunge la concluzia că «Andrei Șaguna poseda valoroase cunoștințe de gramatică română și latină» (p. 32). Preocupările sale gramaticale par a fi exteriorizate și în frumusețea limbii cărților, a pastoralelor și a traducerilor biblice făcute.

I. D. Suci, *Eftimie Murgu*, în «Revue roumaine d'histoire», București, t. IX, nr. 6, 1970, p. 975—988.

I. D. Suci e cunoscut ca unul din cei mai fecunzi autori de lucrări științifice referitoare la trecutul literaturii române din Banat și la istoria Banatului. Cu prilejul centenarului morții lui Eftimie Murgu publică un studiu de sinteză despre viața și opera acestui învățat bănățean cu rol important în istoria luptei pentru libertate în istoria Banatului. Despre Eftimie Murgu a scris un studiu monogra-

fic eruditul istoric literar Gheorghe Bogdan Duică. În anii noștri operele lui Eftimie Murgu au fost reeditate într-un volum de mare tiraj. În 1970 UNESCO a înscris în programul marilor aniversări ca Eftimie Murgu să fie comemorat ca unul «din luptătorii cei mai consecvenți pentru înfăptuirea unității statale și pentru alianța forțelor revoluționare din această parte a Europei». Viața lui Eftimie Murgu este strîns legată de mișcările pentru libertate și progres din anii 1830—1849, pînă care poporul român încearcă să mîlătorească jugul dublu, național și social, impus de vicisitudinile istoriei.

Eftimie Murgu s-a născut la Rudăria. A studiat la Budapesta, unde a cunoscut pe Damaschin Bojincă, jurisconsult de mai tirziu al Moldovei. Scrie un studiu în limba germană despre originea poporului român, reeditat de curînd și tradus în limba română în volumul *Scripta* (București, 1969, p. 92—428). Ca profesor de filozofie la Academia Mihăileană din Iași s-a impus prin vasta sa erudiție. A avut elevi la Iași pe Ion Ionescu de la Brad, pe Neofit Scriban, pe Dimitrie Gusti (fost profesor la Iași). În 1836 Eftimie Murgu se stabilește la București, unde este profesor la liceul Sfîntul Sava. La București e prieten cu Dimitrie Filipescu, doctor în drept la Paris, cu I. A. Vaillant, stabilit în 1829 în Țările Române. În 1840 este arestat pentru activitatea sa revoluționară. Autoritățile constată că «Murgu, Vaillant și Filipescu au fost șefii și îndrumătorii încercării de răscoală. Murgu și Vaillant au fost expulzați din cauza atitudinii lor revoluționare. Murgu este dus la tribunalul din Lugoj, apoi la Caransebeș. De la Lugoj se duce la Viena. Reîntors

la Lugoj, unde este susținut de merseriași, Eftimie Murgu își continuă activitatea fiind ajutat de Constantin Alexandrovici, primarul orașului. Autoritățile județene raportează guvernului că Murgu vrea să unească Banatul cu Transilvania cu Moidova și cu Muntenia. Lupta împotriva lui Metternich în 1844 începe să fie periculoasă pentru conducătorii din acel timp. Murgu este arestat la Budapesta. Timotei Cipariu îl invită la adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848. La 15/27 iunie 1848 Eftimie Murgu este primit cu fast deosebit la marea adunare de la Lugoj. Adunarea populară de la Lugoj cere printre altele «autonomia Bisericii Românești» și destituirea celor doi episcopi de la Timșoara și de la Virșet. Adunarea alege doi vicari pentru cele două eparhii. Murgu e atât de popular, încît este ales deputat.

Autorul insistă asupra legăturilor lui Eftimie Murgu cu conducătorii revoluției din Transilvania și din Țara Românească. Studiază relațiile lui Murgu cu Ludovic Kossuth. Conflictul dintre cei doi revoluționari începe la 26 august 1848. Murgu voia ca Dieta să aprobe formarea armatei populare și autonomia Bisericilor românești.

După ce revoluția a fost înfrîntă de forțele ce luptau sub pajura imperială, Murgu se hotărăște să se ascundă la prietenii săi Avram Iancu, Gheorghe Barițu și Timotei Cipariu, dar este prins la Luncani și dus la Arad, unde este învinut pentru activitatea sa revoluționară. Arestat din nou, e dus în Boemia. Simeon Bărnuțiu protestează împotriva arestării lui Murgu. Cu prilejul călătoriei la Viena, Avram Iancu și Popazu se opresc și în Boemia, la Murgu. Abia în 1853 este

eliberat din închisoare. Candidează ca deputat la Lugoj, dar este ales Andrei Mocioni. În 1862 și în 1865 a scris memorii pentru autonomia Bisericii românești.

În ultimii ani ai vieții sale a trăit bolnav la Budapesta. A murit în 12/25 mai 1870.

În 1932 osemintele lui Murgu au fost aduse la Lugoj, unde au fost îngropate în cimitirul ortodox.

Articolul sintetic al lui I. D. Suciu dă posibilitatea publicului din străinătate, să citească în limba franceză o succintă prezentare a vieții și operei unui fiu de seamă al Banatului.

Prof. Iosif E. Naghiu

Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena pe anul 1971, redactat de Pr. Prof. Dr. Gheorghe Moiescu, Viena, 1970, 264 p.

Semnalăm apariția unui nou *Almanah* al parohiei ortodoxe române din Viena. De astă dată vom recurge la prezentarea pe care i-o face dr. Emil Bunea în revista clujeană «Tribuna» (an. XV, nr. 15/742 din 15 aprilie 1971, p. 15) reproducind-o în întregime:

«De zece ani (după o întrerupere de trei sferturi de veac) reappare la Viena *Almanahul*, sub osteneala Preotului profesor dr. Gheorghe Moiescu, parohul bisericii ortodoxe române din capitala Austriei, carte adresîndu-se românilor din 26 de țări ajunși departe de hotarele geografice (nu și spirituale) ale națiunii de origine, prin cine știe ce neînțelegere între trecerea timpului mare și destinul fiecăruia, modificat de încrîncenarea războaielor.

Apărut în condiții grafice ireproșabile, cu o ținută artistică și științifică privilegiată, Almanahul pe 1971 ne amintește că înstrăinarea nu micșorează curajul și nici rivna întru propagarea tradiției culturale românești și a credinței dăinuind deodată cu țărina amestecată cu sudoarea și singele acelora care au fost strămoșii noștri.

Pentru cititorul de limbă română aflat pe multe meridiane, slova acestei cărți alină nemulțumirea solitudinii și întărește sentimentul de unire pe care se sprijină toată puterea neamului nostru.

Multă vreme vor fi petrecut în îndeletniciri cărturărești și strădanii încercate printre tiparnițe, editorii Almanahului. Ajuțați cu vorba și cu fapta de către P. F. Patriarh Justinian, semnatarul articolului *La zece ani de vrednică slujire*, lucrarea obștei românești din Viena, atît pe tărîm cultural cît și bisericesc, este una de frunte.

Calendarul, în spiritul calendarelor vechi, îndeosebi cele din Transilvania, păstrează și denumirea populară a lunilor, perpetuînd prețuirea imaginilor din graiul nostru (Gerar, Făurer, Mărțișor, Prier etc.) iar la rubrica *Spre aducere aminte* sînt tipărite pe fiecare pagină, datele biografice ale marilor personalități culturale și științifice românești. O simplă enumerare a titlurilor și numelor care le susțin, devine elocventă pentru finețea intelectuală a publicației: *Viena tinereții* de acad. Victor Efimiș; *Carnet vienez* de Costin Nastac; *Destinul vienez al unor scriitori români (de la Eminescu pînă la Topîrceanu și Pavel Dan)*, articol semnat de N. Istrate; *Amintirile prof. dr. Marius Sturza despre Viena* de prof. dr. Valeriu

Bologa; *Viena și legăturile sale din trecut cu medicina românească* de dr. Gheorghe Marinescu, medic șef al Spitalului de boli infecțioase din București; *Tradiții culturale românești la Viena*, de prof. Nicolae Răduică, sînt cîteva puncte de referință și lipsa de spațiu ne obligă a nu cita întreg cuprinsul.

Capitolul *Pe firul vremii* face un rezumat al sărbătoririi centenarului asociațiilor culturale românești și al inaugurării sediului cultural al Parohiei și Coloniei române din Viena, manifestări la care au fost de față din partea Statului român dl. Ion Dodu Bălan, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Dumitru Aninoiu, ambasadorul României în Austria și consilierii Dionisie Bircea și Nicolae Dumitrescu. Din partea Coloniei române a vorbit prof. dr. Gheorghe Moisescu despre momentele de vîrf ale vieții românești la Viena, amintindu-i pe dr. Ioan Piuariu, Petru Maior, Gheorghe Lazăr, Gheorghe Asachi, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, Mihai Eminescu, George Enescu, Ciprian Porumbescu, Lucian Blaga, Tudor Vianu, personalități intrate de mult în spiritualitatea universală.

De o însemnătate deosebită pentru Colonia română, pentru idealurile ei «ca apa proaspătă pentru un om obosit» a fost vizita în Austria a Președintelui Nicolae Ceaușescu, cu care ocazie a fost și oaspetele Coloniei, vizită descrisă cu acuratețe și simț fin al observației de către G. Sereda și Pr. prof. dr. Gh. Moisescu. Așteptat cu în-sufletire și înconjurat cu aceeași dragoste cu care-l înconjoară orice român, Președintele Statului nostru, semnînd actul festiv menit să veșnicească de-a lungul anilor această

întîlnire de neuitat, și-a încheiat concisa alocuțiune exprimîndu-și speranța ca «activitatea Coloniei și a Parohiei să fie permanent îndreptată spre dezvoltarea și mai puternică a relațiilor dintre popoarele noastre. Acționînd astfel veți putea spune că desfășurați o activitate rodnică că sînteți cu adevărat soli ai poporului român, ai prieteniei cu poporul austriac».

De zece ani în fiecare număr *Almanahul* publică ecouri privind manifestările culturale și politico-istorice din țară, informează asupra vieții Coloniei române din Viena ai cărei membri desfășoară o amplă acțiune de cunoaștere, păstrare și dezvoltare a limbii române, popularizează istoria națională și mai presus de toate demonstrează peste hotare originea latină a poporului nostru. Servind și iconografia românească, făcînd cunoscute comorile noastre de artă medievală, nemărginita bogăție a folclorului, *Almanahul* din Viena se ridică la nivelul calendarului publicat de Mihai Kogălniceanu (1845) cît și al celui de mai tîrziu, scos de Mihail Dragomirescu și Emil Gîrleanu (1909).

Parcîndu-i cele aproape 300 de pagini, mi-am spus că, o picătură din apa mării nu poate fi confundată cu marea, dar ea conține întregă compoziția ei. Și faptul că această carte este socotită ca cea mai prestigioasă publicație românească de peste hotare, răscum-pără firesc, ceva din durerea înstrăinaților, în fața cărora destinul stă cu ochii aplecați» (cf. Aurel Scorobetea, *Almanahul român vienez*, în rev. «Steaua», an. XXII, serie nouă, nr. 2, 16—31 mai 1971, p. 35).

Îndrumător bisericesc pe anul comun de la Hristos 1971, Sibiu, Tipografia eparhială, 1971, 196 p.

Oraș cu străvechi tradiții în ale tipăririi calendarelor românești cu începuturi datînd din anul 1793, Sibiuul a îndeplinit un rost cultural și național prin răspîndirea lor printre români. Mai tîrziu, alături de cel tipărit de Visarion Romanul și de «Astra», Calendarul editat de Mitropolia Ardealului încă din 1852 și apărut în tiparnița întemeiată de marele ierarh Șaguna din al său, a difuzat pînă la 1918 în masele largi idei înnoitoare, fiind pus în slujba marilor cauze ale poporului alături de gazeta «Telegraful Român» ce vede lumina zilei cu un an mai tîrziu, din aceeași grijă și jertfelnicie vlădicească.

Îndrumătorul Bisericesc pe anul în curs continuă legitim o tradiție temeluită în urmă cu douăsprezece decenii, cu un cuprins bogat în învățătură duhovnicească.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului în *Cuvînt înainte* înfățișează marile realizări din patria noastră înfăptuite în anul 1970 și activitatea multilaterală din eparhie dăruită mai bine-lui Bisericii și poporului nostru, propășirii lui, păcii, osteneții ce se înscriu în ampla activitate desfășurată de Biserica Ortodoxă Română, călăuzită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Un sfert de veac de la epocala victorie asupra fascismului semnat de Prea Sfințitul Visarion, Episcopul-vicar al Mitropoliei Ardealului, rememorează eforturile depuse pentru înfrîngerea fascismului și subliniază semnificația pe care o are pentru istorie ziua de 9 mai 1945, iar Părintele Nicolae

Modoiu, prezintă elocvent și cu date concrete în articolul următor, contribuția țării noastre la războiul antihitlerist.

Părintele Gheorghe Papuc, consilier arhiepiscopesc, desprinde din proverbe frumusețea sufletească a poporului român. În continuare Părintele vicar Traian Belășcu se referă la grăitorul examen obștesc al intrajutorării, dat cu prilejul marilor calamități abătute asupra țării în luna mai 1970, pentru a căror înlăturare a contribuit și Biserica noastră. Apoi un grup de trei articole semnate de Părinții profesori dr. Nicolae Neaga și dr. Corneliu Sîrbu de la Institutul teologic universitar din Sibiu, se încadrează în rubrica «Pentru pacea a toată lumea».

Spre zidirea sufletească a credincioșilor, «Îndrumătorul bisericesc» oferă în aproape o sută de pagini un prețios material semnat

de profesori ai Institutului, deosebit de folositor și preoților pentru activitatea învățătoarească și pastorală. Părintele vicar Traian Belășcu și Părintele profesor Gheorghe Șoima prezintă unele aspecte în legătură cu unitatea Bisericii Ortodoxe Române și cu importanța pe care o are unitatea de credință.

Despre compozitorul bănățean Timotei Popovici de la a cărui moarte s-au împlinit 100 de ani, scrie bine documentat profesorul Carol Comșa.

Bogatul cuprins înfățișat succint este precedat de partea calendaristică, încheindu-se cu îndrumările tipiconale pentru fiecare duminică și sărbătoare, redactat de Părintele Gheorghe Secaș.

Valoros prin conținut, *Îndrumătorul Bisericesc* este o carte mult folositoare atât pentru credincioși cât și pentru slujitorii Bisericii.

Prot. Ion B. Mureșianu

feritoare la preoție. Hotărîrea a două Biserici protestante din Anglia de a se uni. Forme indigene de cult în insulele din Pacific. Întîlnire creștină privind securitatea europeană. Episcopi americani împotriva războiului din Vietnam. Solidari cu Vietnamul, Laosul și Cambodgia. Vinzări de biserici în Occident. Noi descoperiri arheologice în Marea Moartă. Vicariatul ortodox sîrb din țara noastră și-a dobîndit un nou conducător — — — — —

462

NOTE ȘI COMENTARII

Problema unificării datei Paștelor și poziția Bisericii Ortodoxe Române (Cezar Vasiliu). Aspecte ale problemei libertății religioase. Divorțul și Biserica Romano-Catolică (Arhim. Timotei Sevcicu). Practica yoga la modă — — — — —

480

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

Vizitație canonică în parohia Bîrda. Hram la «Piatra Serisă». Slujire arhierescă la Mehadica. Conferințele de orientare din luna mai. Vizionare de filme documentare. Încheierea anului școlar la Seminarul teologic din Caransebeș. Vizite ale unor oaspeți din străinătate. Reorganizarea Colecției eparhiale de veche artă bisericească. Lucrări gospodărești la parohia Zorlențu Mare. Preoști trecuți la cele veșnice — — — — —

496

EPISCOPIA ARADULUI

Deschiderea bisericilor parohiale din Arad-Grădiște. Biserica din parohia Lazuri. Liturghie arhierescă în parohia Brad. Vizitație canonică în parohia Cladova. Deces — — — — —

506

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Radu, Logofătul Greceanu: Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu. Studiu introductiv și ediție critică întocmite de Aurora Ilieș (Prof. Dan Simonescu); D. Prodan: Încă un *Supplex Libellus* românesc; Petru Lucaci: *Incepături ale logicii românești*; Iacob Mirza; Gramatica lui Andrei Șaguna; I. D. Sucișu; *Eftimie Murgu* (Prof. Iosif E. Naghiu); *Almanahul Parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1971* (Dr. Emil Bunea); *Îndrumător bisericesc pe anul 1971* (Prot. Ion B. Mureșianu) — — — — —

512

42419